

***120 rokov
organizovanej
turistiky
v Banskej
Bystrici
1889 – 2009***

MESTO BANSKÁ BYSTRICA
KLUB SLOVENSKÝCH TURISTOV LOKOMOTÍVA BANSKÁ BYSTRICA

120 rokov organizovanej turistiky v Banskej Bystrici

1889 – 2009

2009

Tiráž

Názov:	120 rokov organizovanej turistiky v Banskej Bystrici 1889-2009
Vydavateľ:	Mesto Banská Bystrica Klub slovenských turistov Lokomotíva Banská Bystrica
Zostavil:	Dušan Kaliský
Odborná korektúra:	prof. PhDr. Karol Fremal, CSc.
Jazyková korektúra:	Ľubomír Homolka
Obálka:	Jaroslav Golha, Ing. Vladimír Potocký
Fotografie:	Archív banskobystrických klubov turistiky
Grafická úprava:	Jaroslav Golha
Zodpovedný redaktor:	Dušan Kaliský
Tlač:	Tlačiarne Merkantil s.r.o., Trenčín
Náklad:	600 exemplárov
Rok vydania:	2009
Rozsah:	256 strán
Vydanie:	Prvé
ISBN:	978-80-97014445

Obsah

Banská Bystrica – srdce Slovenska (článok z Krás Slovenska)	4
Úvod (<i>prof. Karol Fremal</i>)	5
Začiatky turistiky (<i>Dušan Kaliský</i>)	9
Karpatský spolok (Karpathenverein) (<i>PhDr. Michal Schvarc, PhD.</i>)	17
KČST v Banskej Bystrici 1920-1938 (<i>PhDr. Michal Schvarc, PhD.</i>)	30
K dejinám organizovanej turistiky v Banskej Bystrici (<i>Ludvík Stárka</i>)	85
KSTL v Banskej Bystrici 1939-1949 (<i>Igor Chromek, Dušan Kaliský</i>)	92
Podpora mesta Banská Bystrica rozvoju turistiky a „cudzineckého“ ruchu v rokoch 1929-1949 (<i>Ing. Július Burkovský</i>)	111
Vývoj turistiky po roku 1952 (<i>Dušan Kaliský</i>)	116
Turistické sprievodcovské publikácie vydané v Banskej Bystrici (<i>Ing. Július Burkovský, Dušan Kaliský</i>)	120
KST BIOTIKA Slovenská Ľupča (<i>Leo Kílvády</i>)	125
KST BANÍK Špania Dolina (<i>Štefan Paško, doc. PhDr. RSDr. Viliam Longauer, CSc.</i>)	133
KST ELÁN Banská Bystrica (<i>Ing. Ján Kmec</i>)	142
KST Banská Bystrica – Kremnička (<i>Milan Hlavatý</i>)	145
KST TURISTA Horné Pršany (<i>Ing. Vladimír Potocký</i>)	149
KST JUNIOR Banská Bystrica (<i>Ing. Marek Tomka</i>)	154
KST LOKOMOTÍVA Banská Bystrica (<i>Mgr. Olga Kaliská, Dušan Kaliský</i>)	155
KST Vatra (<i>Ing. Peter Uhrík</i>)	221
Spomienky na TJ Povstalecká vatra (<i>Mgr. Štefan Urbašik</i>)	228
KST VIBRAMA Malachov (<i>Peter Krnáč</i>)	232
Spoločné aktivity banskobystrických klubov turistiky (<i>Dušan Kaliský</i>)	234
Značenie turistických chodníkov v Banskobystrickom okrese (<i>Andrej Vígaš</i>)	245
Doslov (<i>Ľubomír Homolka</i>)	253

Knižná publikácia bola vydaná vďaka finančnej podpore:

Banskobystrického samosprávneho kraja

Mesta Banská Bystrica

Regionálnej rady KST Banská Bystrica

Krásky Slovenska

ROČNÍK XX

1941/42

ČÍSLO 3

Banská Bystrica - srdce Slovenska

Naše Slovensko je zemepisný celok, kde životné tepny sústreďujú všetku silu v prirodzených orgánoch. Nie náhoda, ale zákony prírody určujú ráz toho či onoho kraja a tak spojitost prírodnej predurčenosti s kultúrnym vývinom odkázané sú jeden na druhého. Jednotlivé časti Slovenska fungujú ako zdravé orgány celého prirodzeného kraja. V tejto funkcii má veľký význam stredné Slovensko a jeho centrum Banská Bystrica — srdce celého Slovenska.

Vieme z histórie, že obyvatelia banskobystrického územia vždy si uvedomovali dôležitosť tejto zemepisnej polohy mesta. Veď už od pradávnych, predhistorických čias bol tento kraj osídlený, ba i hradbami chránený. Neskoršie, na sklonku stredoveku a na začiatku nového veku bohatstvo medenej rudy dalo mestu nielen krajinový, ale svetový význam. Ako stredisko baníckeho úsilia, dosiahlo mesto pri hmotnom napredovaní aj veľkej kultúrnej úrovne. Pamiatky starej slávy, neoceniteľné umelecké tvorby, pôsobia príťažlivo i v záujme dnešného turistického ruchu. Banská Bystrica nie je len mestom starých pamiatok, ale je i jedným z najmodernejších miest. Práve v tejto skutočnosti korení vlastne dobrá povest' mesta, spojuje staré pamiatky s najmodernejším mestským vývinom v rámci jedinečne krásnej prírody.

Práve tak ako pamiatky, aj moderná výstavnosť mesta a príroda má zvláštne zjavy. Prírodná krása banskobystrického okolia je predurčená pre miernejšiu turistiku a pre lyžiarstvo. Kopce v okolí Banskej Bystrice svojou geologickou formáciou majú miernejší ráz, ako to vyzdvihol už v rokoch 60. prvý slovenský geolog Dionýz Štúr, vo svojej práci o geologii Pohronia. V lete sú tieto kopce pokryté nádhernou lučinou, v zime poskytuje miernosť svahov najlepší terén pre lyžiarov.

Kultúrna vyspelosť mesta bola už v pradávnych storočiach povestná. Remeslo a obchod, hlavne však banské podnikanie, vábilo už dávno veľa návštevníkov do mesta. Máme popisy turistov zo XVI. storočia, ktorí chválili mestské zariadenie. Dnes Banská Bystrica ako centrum stredného Slovenska sústreďuje obchodný a kultúrny život pohronskeho kraja. Mesto je sídlom župy Pohronskej, z najväčších na Slovensku.

Na týchto základoch je založený turistický ruch Banskej Bystrice. Klub slovenských turistov má tu široké pole pôsobnosti. Mesto všemožne podporuje cudzinecký ruch, turistiku a šport. V blízkosti mesta je mostík Štefánikov a most v Laskomeri pre lyžiarov skokanov, v okolitých horách všade sú vystavané chaty; železničné spojenie je so všetkých strán Slovenska sústredené v meste. Nová nádherná železničná cesta Banská Bystrica—Diviaky je najväčšou príťažlivosťou pre cudzincov a turistov. Národný dom aj iné hotely poskytujú dobré ubytovanie i najnáročnejším návštevníkom. Všetko toto prispieva k tomu, že Banská Bystrica je dnes najznámejšie stredisko športového života a turistiky, kde sa odbavujú celoštátne, ba i medzinárodné podniky. Nejednen športový výkon doniesol dobrú povest' mestu.

Aj v budúcnosti mesto Banská Bystrica sa bude snažiť vykonať všetko pre zveľadenie turistického života, cudzineckého ruchu a športu, aby ešte lepšie išlo ruka v ruku s prírodnými podmienkami, ktoré ho predurčujú za srdce Slovenska.

Úvod

Prekrásna príroda, hlboké úzke doliny, strmé a divoké hrebene hôr, oddávna lákali človeka nielen svojou krásou, ale aj nevyčerpateľným bohatstvom lesov a prírodných nerastov. A práve príroda, ťažba železnej rudy a rúd vzácných kovov, ich spracovanie, namáhavá práca v lesoch, baniach, železiarskych a iných priemyselných podnikoch, na podhorských poličkach a lúkach, vtlačili svojráznu, charakteristickú pečať historicko-spoločenskému vývoju v tejto časti Pohronia, ktorého prirodzeným centrom bola Banská Bystrica.

Banskobystrický región má jedinečné prírodné podmienky a rozvinutý cestovný ruch a ponúka návštevníkom bohaté možnosti letnej a zimnej turistiky. Krásna príroda, množstvo kultúrnych pamiatok, atraktívne zariadenia cestovného ruchu a tradične pohostinní obyvatelia sa zaslúžili o to, že už v 19. storočí sa hovorilo: „Za živa v Bystrici, po smrti v nebi.“ Banská Bystrica spolu so širokým okolím svojimi prírodnými krásami, klimatickými podmienkami, bola a je nerozlučne spojená s letnou a zimnou turistikou. Bohaté tradície v rozvoji turistiky ju zaraďujú na popredné miesto na Slovensku, s jej začiatkami ešte na konci 19. storočia. Tak ako Vysoké Tatry dostali pomenovanie slovenské Alpy, Kremnica slovenský Semmering, tak Banskú Bystricu priaznivci a vyznávači zimnej turistiky a lyžiarskeho športu pomenovali slovenským Davosom. Banská Bystrica s najbližším okolím vždy patrila k najatraktívnejším slovenským mestám svojou históriou, kultúrnosťou, architektúrou, pamiatkami, rekreačným, športovým a turistickým zázemím; a tak sa nemožno čudovať aj prívlastkom „perla Pohronia“ alebo dokonca „perla Slovenska“.

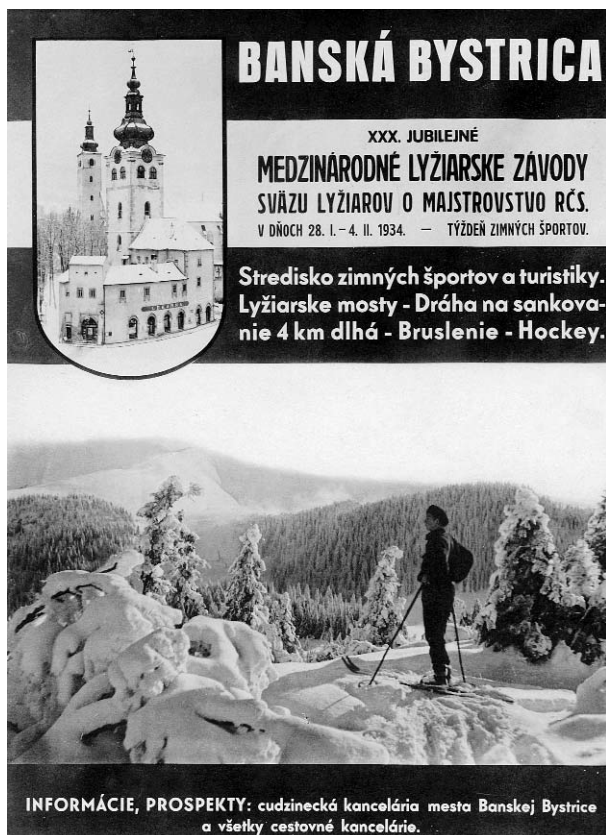
V období Rakúsko-uhorskej monarchie na prelome 19. a 20. storočia nebolo ani pomyslenia na existenciu samostatných slovenských turistických a športových klubov a organizácií. Avšak už 26. mája 1889 v Banskej Bystrici vznikla Zvolenská sekcia Uhorského karpatského spolku. Jeho iniciátorom, zakladateľom a prvým predsedom bol K. Czipkay, vtedajší podžupan Zvolenskej župy. Post predsedu zastával až do roku 1918. Stojí za zmienku, že už dávno pred vznikom Uhorského karpatského spolku vyšla prvá banskobystrická sprievodcovská publikácia Neusohl und dessen Umgebung (Banská Bystrica a jej okolie) v auguste 1842, ktorá sa považuje aj za jednu z prvých v celom Uhorsku. Nasledovali ďalšie, v roku 1902 Sprievodca po Banskej Bystrici a okolí od E. Jurkovicha a v roku 1914 Turistický sprievodca pre Banskú Bystricu a okolie.

Po vzniku prvej Československej republiky sa situácia radikálne zmenila. Vznikli prvé slovenské turistické kluby, spolky a celé organizácie. Od založenia Klubu československých turistov (KČST), Československej obce sokolskej (ČOS), YMCY, Makabi, SKI-klubov a spolku Karpathenverein, nastal dovtedy nebyvalý rozvoj letnej a zimnej turistiky a s nimi spojených športových akcií a podujatí.

V prvej polovici 20. storočia sa Banská Bystrica stala mestom s dobrou úrovňou viacerých druhov športov, najmä lyžiarskych disciplín. Stala sa magnetom a ne-

obyčajne prítlačlivým a vhodným miestom pre domácich i zahraničných turistov, nadšencov a vyznávačov letnej a zimnej turistiky. Neďaleko od nej totiž boli najkrajšie stredoslovenské pohoria Nízke Tatry, Veľká Fatra, Slovenské rudohorie a priamo susedila s Kremnickými vrchmi, horským masívom Poľany a so Starohorskými vrchmi. V týchto horách sa vybuodovali horské chaty a útulne na Panskom dieli a Suchom vrchu, nad Králikmi a Tajovom, na Kráľovej studni a Chabenci, pod Ďumbierom, pri Hronci a na Trangoške.

Odbor KČST v Banskej Bystrici vznikol 26. augusta 1920. Obsahom jeho činnosti bola najmä pešia letná a zimná turistika, lyžovanie a všetko, čo súviselo s ich zabezpečením. Od prednáškovej činnosti, kurzov, zabezpečenia výletov a vychádzok, cez značkovanie a úpravu turistických trás a chodníkov, organizáciu lyžiarskych a iných podujatí, až po výstavbu turistických chát, útulní a nocľahární.

BANSKÁ BYSTRICA

XXX. JUBILEJNÉ
**MEDZINÁRODNÉ LYŽIARSKÉ ZÁVODY
SVÄZU LYŽIAROV O MAJSTROVSTVO RČS.**
V DŇOCH 28. I. - 4. II. 1934. — TÝŽDEŇ ZIMNÝCH ŠPORTOV.

**Stredisko zimných športov a turistiky.
Lyžiarske mosty - Dráha na sankovanie
4 km dlhá - Bruslenie - Hockey.**

**INFORMÁCIE, PROSPEKTY: cudzinecká kancelária mesta Banskej Bystrice
a všetky cestovné kancelárie.**

V roku 1929 vznikol v Banskej Bystrici SKI-klub, ktorý sa v priebehu desaťročia (1929-1939) stal hlavným garantom lyžovania, lyžiarskeho športu a zimnej turistiky v Banskej Bystrici a jej blízkom okolí (Radvaň, Harmanec, Staré Hory, Donovaly atď.), ale aj na celom Slovensku.

15. januára 1939 v Liptovskom Sv. Mikuláši vznikol Klub slovenských turistov a lyžiarov (KSTL) na Slovensku, ktorého najvýznamnejšiu zložku tvorili zbory turistiky, lyžovania, horolezectva a vodnej turistiky. Ustanovujúca schôdza KSTL v Banskej Bystrici sa konala 31. mája 1939 v malej sieni Národného domu. Do novej organizácie sa včlenili SKI-klub Banská Bystrica, Miestny odbor (MO) KČST v Banskej Bystrici a MO KČST v Radvani.

Klub slovenských turistov (KST) Lokomotíva Banská Bystrica, ktorého začiatky spadajú do roku 1957, bol a je priamym nástupcom turistických organizácií z minulosti. Prevzal štafetu turistov Sokolskej župy pohronskej, Klubu československých turistov a Klubu slovenských turistov a lyžiarov, a stal sa tak významným článkom v nepretržitej kontinuite slovenských turistických spolkov v Banskej Bystrici až do dnešných dní.

V Banskej Bystrici od samého začiatku organizovanej turistiky, ktorej 120. výročie vzniku si v tomto roku pripomíname, vždy existovala široká základňa obetavých funkcionárov, organizátorov, usporiadateľov, rozhodcov, inštruktorov, značkárov..., teda ľudí zapálených pre myšlienku rozvoja turistického ruchu, pre pestovanie letnej a zimnej turistiky a pre uskutočnenie viacerých podujatí, ktoré s nimi súviseli. Všetky vyššie spomínané fakty, udalosti a skutočnosti, ako aj činnosť a zásluhy desiatok osobností aktívnych v tejto oblasti (viacerí z nich sú spoluautori tejto knihy), čitateľ nájde v predkladanej publikácii pod názvom 120 rokov organizovanej turistiky v Banskej Bystrici (1889-2009). Toto dielo okrem histórie organizovanej turistiky v banskobystrickom regióne približuje vznik, vývoj, činnosť a najvýznamnejšie podujatia všetkých turistických organizácií v meste a blízkom okolí – KST Lokomotíva Banská Bystrica, KST Biotika Slovenská Lupča, KST Vatra, KST Baník Špania Dolina, KST Horné Pršany, KST Kremnička, KST Vибrama Malachov, KST Elán Vikanová, KST Junior. Nájdem v nej aj spomienky jedného z najzaslúžitejších značkárov turistických trás a chodníkov v okolí Banskej Bystrice a na strednom Slovensku A. Vigaša.

prof. PhDr. KAROL FREMAL, CSc.

Začiatky turistiky

O tom, kedy niekoho napadlo vyliezť na kopec, pretože práve vtedy nemal nič iné na práci, neexistujú spoľahlivé správy. V podstate do začiatku 19. storočia cestovanie a turistika z pohľadu nášho ponímania, nejestvovali. Z dejín sa dozvedáme len o nepatrnom počte ciest alebo výstupov na vrchy, aj tie sa podnikali zväčša z rýdzo praktických dôvodov. O akýchsi prvopočiatoch turistiky sa dá hovoriť len v najvyšších spoločenských vrstvách. Vystúpil na vrch pre potešenie bolo čosi neslýchané, a tých pár jednotlivcov, čo to robilo, riskovalo, že ich budú pokladať za výstredných čudákov, ak nie za bláznov.

Stará európska literatúra je chudobná na zmienky o cestovaní a horách. Najčastejšie sa popisujú vojenské výpravy cez nepreskúmané oblasti, v neskorších obdobiach to boli obchodníci, ktorí čoraz častejšie putovali cez alpské priesmyky. Ani jedna z týchto ciest sa nepodnikala pre potešenie, znamenali však podstatné rozšírenie poznatkov o tvare krajiny a poveternostných podmienkach. V roku 1574 vyšla kniha s názvom O ťažkostiach cestovania v Alpách od Josiasa Simlera z Zürichu. Kniha poskytovala veľa užitočných rád o tom, ako sa vyhnúť lavinám, skrytým trhlinám a ako používať lano a mačky.

Pre nás je zaujímavé putovanie Angličana D. E. Browna, ktorý v rokoch 1669-1670 precestoval celým vtedajším Uhorskom a hneď po svojom návrate napísal zaujímavý cestopis. Jeho práca vyšla v roku 1673 knižne v Londýne s názvom „Account of several travels in Hungaria, Servia, Bulgaria, Thessalia“. Brownov cestopis je pre nás zaujímavý nielen tým, že v ňom nachádzame popis Slovenska a jeho pomerov v období keď ostatná časť Uhorska bola obsadená Turkami, ale i tým, že podrobne popisuje aj okolie Kremnice, Španej Doliny a Banskej Bystrice. Okrem prírody zaujímali ho aj život a podmienky obyvateľov. Po prehliadke Kremnice prešiel cez lesy popri dedine, kde boli bane na ortuť. Ako banskobystrickú zvláštnosť uvádza zariadenie, ktorým zachytávali v okolitých lesoch vyrúbané a po rieke plaviace sa drevo pre bane. Navštívil aj bane v Španej Doline a popísal pôsobenie cementovej vody na železo, ktoré sa premení na meď.

Slávny očovský rodák Matej Bel (1684-1749) pôsobiaci aj v Banskej Bystrici, napísal *Notitia Hungariae novae historico geographica* (Historicko-geografické poznatky o novom Uhorsku). Toto dielo je vlastne prvým, podrobne spracovaným sprievodcom po Slovensku. Veľkú pozornosť venoval Nizkým Tatrám, hlavne Kráľovej holi a Ďumbieru. Hodnotu Belovho diela zvyšujú aj mapy, ktorých autorom bol Samuel Mikovíni, technický polyhistor, kartograf a rektor prvej baníckej školy v Európe v Banskej Štiavnici. Mikovíni na mapách medzi inými označil nízkotatranské vrcholy Kráľovú hoľu, Čertovu svadbu, Babu, Prašivú, Salatín. Jednotlivé hrebene Veľkej Fatry pomenoval ako Suché hory, Križnianske hole, Revúcke hole, Veľká a Malá Fatra.

Zaujímavý je cestopis „Putovanie z Wiedne cez Bratislavu a Trnavu do banských miest Štiavnice, Kremnice a Neusohlu a odtiaľ do Turca a do údolia Váhu – podnikol Adalbert Jozeph Kridel počas kraľovania majestátu Ferdinanda V., kráľa Uhorska“, vydaný tlačou vo Viedni v roku 1831. Na svojom pešom putovaní prišiel cez Hájník, po dobrej širokej ceste, často pomedzi hory a lesy v krásnej krajine, 2. septembra 1830 do Banskej Bystrice (Neusohlu). O Bystrici a jej okolí píše takto: „Krajina v ktorej mesto leží, uchvátí zrak. Hory, doliny, lesy, vrchy, potoky, všetko čo vábi priateľa prírody, je tu. V priateľskom, rozsiahlom meste nie je nič na rovine, ani rínek alebo námestie, ktoré kráslia pekné domy“. Kridel v Banskej Bystrici pobudol tri dni, ktoré využil na poznávanie mesta a okolia.

V „Zápiskoch cestujiciho po Slovensku r. 1846“ od Dušana Wiléma, ktoré boli vydané v časopise „Poutnik-časopis obrázkový pro každého“ (ročníku II.) v Prahe r. 1847, popisuje krajinu a spôsob života ľudí. Vo svojich zápiskoch spomína maliara Klemensa, ktorý ho previedol po meste a okolí. O Banskej Bystrici napísal, že je „prvé mesto na Slovensku, ktoré sa našim krajským mestám vyrovná“.

Romantizmus začiatkom 19. storočia ovplyvnil aj našich spisovateľov. Začali si všímať prírodné krásy slovenskej krajiny. Umiestňovali do nej osudy svojich hrdinov. V čase rozvoja priemyselnej výroby v prvej polovici 19. storočia, nastalo sústredovanie obyvateľstva do miest, čo výrazne zmenilo spôsob života. Ľudia začali vyhľadávať príležitosť na telesné cvičenie a návrat do prírody si nachádzal nových a nových prívržencov. V týchto podmienkach vzniklo v Nemecku turnerské hnutie, ktoré sa rýchlo rozšírilo medzi nemeckým obyvateľstvom v Čechách a na Morave.

Počas štúdia v Nemecku sa dostali do styku s turnerskými skupinami i slovenskí študenti, okrem iných aj L. Štúr. Štúr od mladosti mal blízky vzťah k prírode a organizoval vychádzky študentov do okolia Bratislavy a na Devín. V období národnoslobodzovacieho hnutia dominovali vychádzky na Kriváň, ktoré sa stali základom tradičných púti na Kriváň. Štúr považoval vychádzky do prírody za zdroj poznávania slovenskej prírody, ktorý pomáha formovať v ľuďoch vlastenecké cite. O svojich dojmoch štúrovcí písali na stránkach národnej tlače. Medzi slovenským ľudom, ktorý žil vo veľmi zlých sociálnych podmienkach, tieto snahy nenašli širšiu odozvu, a v čase ostrej maďarizácie boli neželané. Len ojedinele v tomto období na Slovensku možno zaregistrovať skupinové vychádzky do prírody, aj to väčšinou iba v úzkej vrstve vzdelancov. Boli to najmä národné púte a výlety na Kriváň.

V týchto časoch vznikajú v Európe prvé turistické a horolezecké organizácie. Európske pohoria najmä Alpy, lákali milovníkov prírodných krás už dávnejšie. Preto sa tu vytvárajú prvé turistické kluby (Schweizer Alpen Club v roku 1863, Deutscher und Österreichischer Alpenverein v roku 1862). V Čechách a na Morave si nemecké obyvateľstvo zakladalo turnerské spolky s početnou členskou základňou (napr. Wanderer club v Karlových Varoch v r. 1861). Ich náplňou bola telovýchovná činnosť zameraná prevažne na letnú turistiku, pohyb a pobyt v prírode, poznávanie prírody najmä hôr, a spoločné aj individuálne výlety. Tieto turistické spolky

v Čechách a na Morave mali vyhraneny nemecky ráz a sledovali germanizačné ciele. Preto bola snaha vytvoríť českú národnú telovýchovnú organizáciu, a tak v roku 1862 vznikla telovýchovná jednota Sokol. Sokolské hnutie sa rychle šírilo a dosiahlo masový charakter. V sedemdesiatych rokoch boli aj pokusy preniesť myšlienky sokolstva na Slovensko, ale zmaďarizovaná uhorská administratíva to nepripustila. Turistika však bola v Sokole viac-menej len okrajovou náplňou, preto sa v júni v roku 1888 vytvoril Klub českých turistov. Prvým predsedom sa stal známy cestovateľ Vojta Náprstek. Klub českých turistov si určil cieľ pestovať turistiku, vychovávať členov k turistike a vytvárať pre turistiku podmienky stavbou chat, útulní, rozhľadní a nocľahární, budovaním a značkovaním turistických ciest a chodníkov, propagáciou prírodných krás, historických pamätihodností a vydávaním turistických máp a literatúry. Členská základňa sa rýchle rozrastala (v roku 1918 mal už 53 odborov so 4927 členmi).

Potreba zorganizovať turistickú aktivitu na Slovensku vyplynula hlavne zo zvýšenej návštevnosti v tatranskej oblasti po vybudovaní Košicko-bohumínskej železnice. Spišskí Nemci a Maďari založili v roku 1873 v Starom Smokovci Uhorský karpatský spolok (Magyarországi Karpatengyesület, v skratke MKE) so sídlom v Kežmarku, neskôr v Levoči a potom v Spišskej Novej Vsi. Aktivity MKE sa zameriavali najmä na Vysoké Tatry. Medzi prvými členmi MKE bolo aj veľa Slovákov (v roku 1874 sa stal členom MKE aj spisovateľ a jeden zo zakladateľov Matice Slovenskej Viliam Pauliny-Toth). V členských výkazoch národnostná príslušnosť nie je uvedená, iba bydlisko a zamestnanie. Z 345 prvých riadnych členov 303 žilo na Slovensku. Spolok poriadal výlety, horolezecké výstupy, organizoval a vychovával horských vodcov, záchrannú službu, vybudoval sieť značkovaných chodníkov, stavil chaty a útulne, vydával mapy a sprievodcov a tak vytváral podmienky pre rozvoj turistiky. Neskôr preniesol činnosť aj na iné pohoria a zakladal svoje pobočky. Bolo na škodu, že spolok postupne začal vo svojej organizácii presadzovať platformu triednej spoločnosti, navyše ešte ovládanej šovinistickými tendenciami, čo vyústilo k tomu, že budapeštianska odbočka založená v roku 1888 sa v roku 1891 odtrhla od MKE a nazvala sa Uhorský turistický spolok (Magyar turista egyesület - MTE). Tento spolok tiež zakladal pobočky, medzi inými aj vo Vysokých Tatrách, a ako konkurent MKE vybudoval si tam pevné pozície (v Malej Studenej doline napr. postavil Téryho chatu).

Po vzniku československého štátu sme si vytvárali vlastné, národné celoštátne turistické organizácie a orgány. Pre nerušený rozvoj československej turistiky vznikla veľmi nepriaznivá situácia, keď si kežmarskí nemeckí, resp. nemecko-maďarskí turisti (s cieľom oslabiť slovenský a český vplyv v Tatrách), v roku 1920 vymohli schválenie národnostnej turistickej organizácie Karpatský spolok (Karpathenverein - KV). Tento prevzal podstatnú časť názvu, pôvodné sídlo a časť funkcionárov predvojnového Uhorského karpatského spolku a nechal sa rafinovaným právnickým manévrom vyhlásiť za jeho nástupcu. A tak zdĺhavé kompetenčné spory, pre-

dovšetkým v otázkach právomoci organizovať vodcovskú i záchrannú službu, i vlastníctva a ďalšej výstavby turistických zariadení, zmarili viaceré dobré projekty Klubu československých turistov. Tie mohli mať pozitívny prínos pre posilnenie našej turistiky.

Vznik Československej republiky v roku 1918 priniesol ďalekosiahle zmeny a priniesol politické uvoľnenie, čo sa hlavne prejavilo na Slovensku, a na druhej strane preniesol sa k nám celý rad foriem spoločenského života, ktoré si vo vyspelejších pomeroch v Čechách vynútili pokrokové vrstvy už pred vojnou. Boli to nielen národná sloboda, volebné právo, sloboda prejavu, sloboda zhromažďovania a zakladanie spolkov. Pričinila sa o to česká inteligencia, ktorá musela nahradiť maďarský štátny aparát. Sokolské jednoty, robotnícke telocvičné jednoty a odbory Klubu československých turistov, zakladali sa celkom za iných podmienok ako do prevratu v roku 1918. Už 13. novembra 1918 Klub českých turistov premenovali na Klub československých turistov a jeho prvý odbor na Slovensku bol založený v Bratislave 28. augusta 1919.

K tým, ktorí chápali potrebu vytvorenia turistického spolku na Slovensku, patrili najmä bratia Juraj a Miloš Janoškovci z Liptovského Mikuláša. V roku 1910 rozhodol sa JUDr. Juraj Janoška, pôsobiaci v Trenčíne – „sriaďiť dňa 20. toho mesiaca (august) väčší čo do počtu výlet na Kriváň s účastníkmi so všetkých strán našich krajov, aby sme popri poznávaní tých tak často našimi menovaných Tatier pri ušľachtilom vyrazení v ich krásnej prírode budili záujem o pestovanú inými národami tatranskú turistiku a použili výlet i za spôsob prejavovania nášho spoločenského života“. Na záver oznámenia píše: „Aby sa na tomto výlete, ktorým sa má pokračovať v zaniklých niekedy slávnych výletov na Kriváň ...“ Z dostupných materiálov sa nepodarilo zistiť, či sa na tomto výlete zúčastnil nejaký Banskobystričan.

Prvý pokus o založenie turistickej organizácie ešte pred prvou svetovou vojnou urobila Slovenská snemová národnostná strana, ktorej valná porada Ústredného klubu Slov. snem. nár. strany „vyvolila“ Dr. Juraja Janošku za predsedu športového (turistického) odboru listom zo dňa 20. augusta 1913. Aký cieľ sledovala Slovenská národná strana, uvádza v Pravidlách turistických odborov jeho brat Miloš Janoška: „Mala teda na zreteli pestovanie turistiky, toho športu, ktorý u nás – i keď do národného žitia – bytia hlboko siaha – predsa bol zanedbávaný, a my so zahanbením museli sme hľadiť ako nás cudzí predstihli a to vo vlastnom našom domove.“ Preto bolo samozrejmé, že po vzniku Československej republiky boli to hlavne Janoškovci, ktorí venovali veľké úsilie na vytvorenie prvého turistického spolku na Slovensku – Tatranského Spolku Turistického, 19. januára 1919 v Liptovskom Svätom Mikuláši. Práca spolku sa začala s nadšením a vytvorili sa skupiny i v iných mestách. Činnosť sa zamerala na vychádzky a výlety, na výmenu maďarských a nemeckých turistických smeroviek za slovenské. Vyznačili sa turistické chodníky na Poludnicu a Ďumbier. Tatranský spolok turistický nenašiel dostatok ochotných a obetavých turistických pracovníkov, čo znamenalo, že vytýčené ciele si nemohol

SEKRETARIÁT

ÚSTREDNÉHO KLUBU SLOVENSKEJ SNEMOVEJ NÁRODNOSTNEJ STRANY

Odpovedajte hneď na každý list; je to i slušné a vyhne sa tým i prípadným nedorozumeniam a peňažným škodám.

Pamätajte na mravné a hmotné povinnosti národné. Statočne chráňte a bráňte práva naše národné.

Hovorte všade slovensky. V hostincoch žiadajte slovenské časopisy, od remeselníkov, kupcov slovenské nápisy a slovenskú obsluhu.

Domov, zem! neprajníkom slovenského národa nepredávajúte.

Dietky, čeláď svoju učte milovať materinskú reč; dbajte, aby boli vzdelávané nielen v škole, ale hlavne doma.

Zakladajte spolky vzdelávacie, hospodárske a remeselnícke. Podporujte slovenského robotníka, obchod a priemysel. Zachovávajúte dôsledne heslo: Svoj k svojmu!

Buďte strieliví, smierliví; nepravote sa z pomsty, zo zlosti, utrácajú tak čas i peniaze a podobne oškodujú blížného. Psie je: vedieť sa pohnevať, a ľudské je: vedieť sa pomeriť.

Modli sa a pracuj; čo zgzaduješ, zavaruj a odlož do slovenskej banky; hneď bude nepriateľov tvojich menej.

Turčiansky Sv. Martin, 20. aug. 1913.

P. T. *J. Juraj Janoška*
v Trenčine

Tohoročná valná porada Ústred. klubu slov. snem. nár. strany s heslom: delba práce, porobila pracovné odbory v strane a vyvolila Vás za predsedu referenta *spot.* *tovejho / turistického /* odboru.

Ráďte vyvolenie v známosť vziať, s ~~predsedom~~ referentom pánom *J. Vladom Dacnerom* sa dohovoriť a ujať sa práce.

Členov Vášho odboru, ako sa prihlasovať budú, Vám s časom na čas oznámime.

Odbor vedú predseda s referentom, a s členami konajú prácu spoločne premyslenú a uradenú.

Odbory pracujú samostatne, len vo veciach vše-národného významu pýtajú si mienku predsedníctva, prípadne výkonného výboru strany.

Želajúce Vám božieho požehnania a zdaru k práci, zostávame s úplnou úctou

Josef Gregor
tajomník.

Emel Mandaryk
predseda.

plniť. Po počiatocnom váhaní a odpore, sa nakoniec Tatranský spolok turistický spojil s Klubom československých turistov. Zlúčenie oboch spolkov napomohlo veľkému rozvoju turistického hnutia aj na Slovensku. KČST na Slovensku vybudoval 70 chát a útulní s 208 izbami a 607 posteľami. Dôležité boli sezónne nocľahárne pre mládež takmer v každom väčšom meste a v turistickom stredisku. Venoval sa budovaniu a údržbe turisticky značených chodníkov tak, že v roku 1937 bolo na Slovensku 75 odborov s 10 095 členmi, ktorí sa starali o viac ako 14 tisíc km značkových chodníkov. Okrem toho sa starali o prevádzku a sprístupnenie jaskýň, o stavebné pamiatky (hrady a pod.), zaslúžili sa o vybudovanie siete staníc záchrannej služby, organizovali vodcovskú službu. Propagovali významné prírodné oblasti, vydávali mapy, sprievodcovskú literatúru. KČST podporoval vnútroštátny i cudzinecký ruch a vytváral podmienky na turistiku, lyžiarstvo a vodáctvo, čím účinne spolupôsobil aj na rozvoj ekonomiky štátu. V medzivojnovom období sa KČST stal masovou organizáciou z hľadiska členskej základne a bol správcom veľkých materiálnych fondov slúžiacich turistike.

V Banskej Bystrici boli rôzne spolky, ktoré len pre svojich členov organizovali vychádzky, viacdnňové turistické výlety alebo pobyty v prírode (Slávia, Sokol, Orol, YMCA, Skauting, FRTJ a ďalšie). Žiadny z nich však nemal vo svojom programe zakotvený turistický program, ani starostlivosť o rozvoj turistiky a cestovného ruchu, tak ako to mal KČST, KSTL a ich nástupnícke turistické organizácie. Tieto spolky sa venovali najmä spoločensko-kultúrnym aktivitám, turistika len v menšej miere dopĺňala ich vlastnú športovú činnosť – nemali teda výraznejší vplyv na celkový rozvoj turistiky. Činnosť týchto spolkov bola často ovplyvňovaná politickými a historickými udalosťami, hlavne po roku 1938.

Nemožno však opomenúť, že rozvoju turizmu nepochybne prispela aj výstavba Sokolskej zotavovne v Kordíkoch (terajšia Chata nad Tajovom), ktorú Telovýchovná jednota Sokol Banská Bystrica dala do užívania 17. 10. 1937. Telovýchovná jednota Sokol v Banskej Bystrici patrila medzi spolky s najväčšou členskou základňou a bola úzko previazaná so spoločenským, kultúrnym i politickým životom v meste. Zotavovňa mala slúžiť členstvu k pobytu a výletom. Členovia Sokola, ktorých popri sokolskej myšlienke zaujala aj turistika, boli zároveň aj členmi KČST. Ako príklad možno uviesť Viliama Paulinyho, ktorý bol popredným funkcionárom nielen v Sokole, ale aj v KČST.

Aj druhú chatu postavila neturistická organizácia. Je to zotavovňa Makabi (Chata nad Králikmi), ktorú židovská spoločnosť Makabi odovzdala do užívania v roku 1935. Na výstavbu zotavovne prispelo aj mesto Banská Bystrica s podmienkou, že chata bude poskytovať služby pre širokú verejnosť. Činnosť spolku Makabi sa dostala do širšieho povedomia organizovaním II. svetových zimných hier Makabi 17.-24. februára 1936 v Banskej Bystrici.

DUŠAN KALISKÝ

Pravidlá turistických odborov.

I. Všeobecné.

1. V dnešné časy viac než inokedy vyžaduje sa v našom vlastnom zdujme všestranná činnosť.

Aby sme mohli byť vo svojom svoji "musíme po pri inej činnosti postarať sa o to, aby sme naše krásne Slovensko spoznali úplne a nedopustili toho, žeby nás a menovite naše kraje iní, cudzi lepšie poznali, než my sami. Popri iných heslách, majme vysoko vzýžené i toto: Poznajme Slovensko, poznajme všetky miesta kde prebýva milá Slovák!

Aby ale cieľ ten neostal len v zručnom hesle, Slovenská Národná Strana sriadila v svojom lone turistický odbor. Mala teda na zreteli pestovanie turistiky, toho zjstvu, ktorý u nás - i keď do národného života bytia hlboko siaha - predsa bol zanedbávaný, a my so zahalením museli sme hľadieť ako nás cudzi predstihli a to vo vlastnom našom domove. Aké zahanbujúce je, že len nepatrne percento je tých našich intelligentov, ktorí môžu sa pochlíbiť, že znajú značnejšie oblasti našich krajov. Ved' ako málo známe vysoké Tatry, Liptovské Hole, Východné Tatry, Veľkú a Malú Fatru, Beskydy, atď.!

Aby teda nepiel na nás i na ďalej biľag akjej si nevšimavosti naproti našim vlastným prírodným krásam, a aby naša zem slovenská nebola nám, terou incognitou" uznajme zvrchovanú potrebu čulého pestovania turistiky a držme si za povinnosť získať jej čím viac ochotných a činných prívržencov! -

8, Pododborny majú asi také sriadenie ako Odborny, lenže vzhľadom na menšiu spoločnosť, v užšom rámci. Zprávu o účinkovaní sostiavi a H. O. odosle riaditeľ. Pododborny H. O. platiá ročne 2. koruny?

V Štrbe, dňa 12. júni r. 1914.

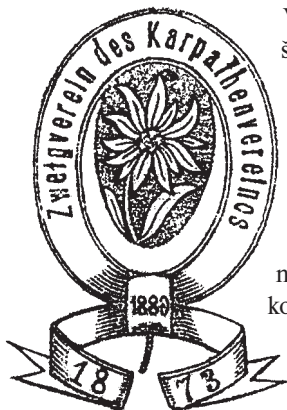
Miroslav

Použitá literatúra:

- SABOL, Š.: Slovensko v cestopise z roku 1673. - In: *Krásy Slovenska*. - Roč. 28, č. 1 (1951), s. 30-34.
- KRIGEL, A. J.: *Wanderung von Wien über Pressburg und Tyrnau in die Bergstädte Schemniss, Kremniss und Neusohl, und von da in die Tuross und das Waagthal (Putovanie z Wiedne cez Bratislavu a Trnavu do banských miest Štiavnice, Kremnice a Neusohlu a odtiaľ do Turca a do údolia Váhu - podnikol počas kralovania majestátu Ferdinanda V, kráľa Uhorska)* - Wien: Verlag von M. Chr. Adolph, 1831. - s. 160-173.
- WILÉM, Dušan: *Zápisky cestujiciho po Slovensku v r. 1846*. - In: *Poutník: Časopis obrázkový pro každého*. - Roč. 2 (1847) - s. 104-108.
- KRNO, Svetozár: *Vrchy Mateja Bela*. - In: *Krásy Slovenska*. - Roč. 76, č. 7-8 (1999), s. 22.
- ŽABKAY, E.: *Storočnica žilinskej turistiky*. - Martin: Osveta, 1985. - s. 28-30.
- Archív KST Lokomotíva Banská Bystrica: Korešpondencia bratov Janoškovcov*.

Karpatský spolok (Karpathenverein)

v Banskej Bystrici a jeho činnosť v období
prvej Československej republiky

in BANSKÁ BYSTRICA

Významným prvkom na kultúrno-spoločenskom poli našich dejín bolo obyvateľstvo nemeckého pôvodu, aj keď nikdy netvorilo viac ako 5 % z celkového počtu obyvateľstva, prichádzajúce na naše územie od 13. storočia vo viacerých kolonizačných vlnách.

Počas historického vývoja sa na Slovensku vytvorili tri súvislejšie nemecké jazykové ostrovy – Bratislava a okolie (Pressburg), oblasť Kremnice a jej okolia, hornej Nitry (Hauerland) a Spiš (Zips). Okrem týchto jazykových ostrovov bola prakticky v každom meste zastúpená nemecká menšina.

Spolková činnosť medzi nemeckým a maďarským obyvateľstvom na Slovensku mala dlhú tradíciu a bola veľmi bohatá. Kultúrne a športové spolky pracovali už pred rokom 1918 a pokračovali vo svojej činnosti aj po

roku 1918, aj v čase keď ešte nemali schválené stanovky.

Medzi najznámejšie patrili Uhorský karpatský spolok (Magyarországi Kárpát Egyesület – MKE), ktorý sa v roku 1920 zmenil na Karpatský spolok (Karpathenverein).

Karpatský spolok začal svoju činnosť 10. augusta 1873 v centre horného Spiša v Kežmarku. Činnosť spolku bola zameraná na oblasť turistiky, lezeckva a jedným z hlavných cieľov bolo objavovanie a sprístupňovanie Vysokých Tatier verejnosti. Spolok postupne rozšíril svoju pôsobnosť na územie celých Karpát. Ťažisko jeho práce bolo však vo Vysokých Tatrách, kde významnou mierou prispel k rozvoju turistiky, horolezeckva a lyžiarstva. Hlavnými oblasťami činnosti Karpatského spolku boli: 1. sprievodcovská a záchranárska činnosť, 2. vysokohorská turistika a horolezeckvo, 3. zimné športy, 4. ochrana prírody, ktoré však v jednotlivých sekciách neboli zastúpené rovnomerne a nebol na ne v jednotlivých obdobiach činnosti spolku kladený rovnaký dôraz.

Zásluhou Uhorského karpatského spolku vznikla vo Vysokých Tatrách a neskôr aj v ostatných oblastiach, sieť horských chát a útulní. Z najznámejších to boli Friedrichova chata pri Zelenom plese, Mládežnícky domov Dr. Guhra pod Hrebienkom (dnešná Bilikova chata) a Sliezsky dom pri Velickom plese.

Vrcholným orgánom Uhorského karpatského spolku (neskôr Karpatského spolku) bolo predsedníctvo, ktoré riadilo činnosť jednotlivých sekcií a svoje sídlo malo spočiatku v Kežmarku, v rokoch 1884-1891 v Levoči, 1891-1920 v Spišskej

Novej Vsi a napokon až do roku 1945 opäť v Kežmarku. Na čele spolku stál predseda, ďalším orgánom bol centrálny výbor, ktorého členmi boli vedúci jednotlivých sekcií.

Ako tlačový orgán spolku vychádzali v rokoch 1874-1917 spolkové ročenky, od roku 1918 mesačník Turistik und Alpinismus, neskôr pod názvom Turistik, Alpinismus, Wintersport a v rokoch 1934-1944 Die Karpathen.

Po roku 1920 sa Karpatský spolok stal členom dvoch najvýznamnejších nemeckých strešných organizácií v Československej republike, a to HDW - Hauptverband der deutschen Wintersportvereine so sídlom v Liberci, majúci pod svojou kuratelou lyžovanie a zimné športy, a HDGW - Hauptverband der deutschen Gebirgs- und Wandervereine, sídliači v Ústí nad Labem, zastrešujúci nemecké spolky turistického charakteru.

V Banskej Bystrici vznikla Zvolenská sekcia Uhorského karpatského spolku 26. mája 1889. Jej iniciátorom, zakladateľom a prvým predsedom bol Karol Csipkay, vtedajší podžupan Zvolenskej župy, neskôr súdny radca justičného dvora v Budapešti. Post predsedu zastával až do roku 1918.

Počet členov v roku založenia sekcie bol 113, v nasledujúcich rokoch stúpol až na 167, začiatkom 20. storočia došlo k miernemu úbytku členskej základne - počet sa zredukoval na 94. V roku 1906 mala Zvolenská sekcia UKS zaregistrovaných 155 a roku 1909 až 199 členov. Vojna samozrejme pribrzdila prílev nových členov.

V prvom decéniu sa činnosť sekcie obmedzovala na budovanie turistických ciest a chodníkov (Jamka, Ďumbier, Pustý hrad), ich značenie a na organizovanie túr a výletov do širšieho okolia Banskej Bystrice a Zvolena (jaskyňa Túfna, Ďumbier). Pri príležitosti osláv tisícročia príchodu starých Maďarov do Karpatskej kotliny sekcia zhotovila album so zábermi Banskej Bystrice a okolia.

Nasledujúce roky až do vypuknutia 1. svetovej vojny boli rokmi úspešnej činnosti, čo sa odzrkadlilo hlavne vo výstavbe horských chát a útulní. Prvou bola kamenná turistická útulňa na vrchole Ďumbiera, ktorú za účasti 25 turistov - členov sekcie slávnostne otvoril jej tajomník Karol Kaán 24. augusta 1902. Útulňu nazvali „Karlovou chatou“ na počesť predsedu sekcie a podžupana Karola Csipkaya. V tom čase sekcia opravila aj turistický chodník na vrchol Ďumbiera. Najväčšiu zásluhu na výstavbe chaty, kde práce často prerušovali búrky a sneženie, mali za osobných materiálnych obetí členovia spolku Jozef Draškovič a Juraj Hudec. Žiaľ, tento horský príbytok mal podobný osud ako ostatné chaty bez dozoru: opakovane ho vykrádali a poškodzovali. V roku 1907 chatu nákladom 120 korún opravili, ale nezabránili novým škodám spôsobených aj búrkami, takže ku koncu 2. svetovej vojny boli z útulne už iba ruiny. V roku 1906 sekcia postavila drevenú turistickú chatu s rozhľadňou na Panskom dieli (vtedy turistami nazývanom aj Rákoczi hegy - Rákocziho kopec). Okrem toho sa podieľala i na príprave a značení vychádzkových a turistických chodníkov v okolí Banskej Bystrice, predovšetkým pri úpravách serpentinovej cesty na Urpin. Táto cesta mala dĺžku vyše 10 km a jej cieľom bola Var-

tovka, pôvodne strážna veža z obdobia tureckých vojen (južne od Urpína), ktorú sekcia za pomoci mesta v roku 1909 prestavala na turistickú rozhľadňu. Koncom 20. rokov vznikla zásluhou spolku aj útulňa Kohútová na Krížnej v blízkosti Majerovej skaly.

Od roku 1911 sa činnosť sekcie rozšírila aj na oblasť zimných športov. Na Bánosi bola vybudovaná sánkarská dráha a veľká starostlivosť sa venovala lyžovaniu. Sekcia viedla kurzy turistických vodcov. Najznámejším z nich bol lekárnik Vojtech Göllner, ktorý disponoval kľúčmi od útulne na Panskom dieli.

Hlavnými funkcionármi sekcie v období po koniec 1. svetovej vojny boli: predseda Karol Csipkay (1889-1918), výkonní podpredsedovia MUDr. Ernest Heinrich (1889-1892), Ján Papp (1893-1910) a Aladár Huberth (1910-1918).

Vznik ČSR a z toho vyplývajúce spoločensko-politické zmeny mali vplyv na postavenie a ďalšiu činnosť existujúcich turistických spolkov a na ich organizačnú štruktúru. Dovtedajšiu členskú základňu Uhorského karpatského spolku tvorili predovšetkým príslušníci nemeckej a maďarskej národnosti, ale nemalé bolo aj zastúpenie Slovákov.

V dôsledku novej geopolitickej situácie musel byť Uhorský karpatský spolok na základe nového spolkového zákona z roku 1919 zrušený, a preto sa na valnom zhromaždení 4. decembra 1920 v Poprade zmenil na Karpatský spolok, ktorý sa deklaroval za pokračovateľa Uhorského karpatského spolku na území Slovenska. Sídлом Karpatského spolku sa po Spišskej Novej Vsi stal opäť Kežmarok. Sekcie, ktoré pracovali na území novovzniknutého Maďarska, pokračovali vo svojej činnosti naďalej ako sekcie Uhorského karpatského spolku, ale už so sídlom v Budapešti.

Karpatský spolok pokračoval v činnosti svojho predchodcu, prevzal jeho majetok, písomnú agendu i funkcionárske aktívy, ktorého väčšia časť spočiatku nie vždy prejavovala pozitívny postoj k novovzniknutému Československu a k novým pomeroch plynúcim zo zmenenej politickej reality. Čiastočnú stagnáciu Karpatského spolku spočiatku spôsobili aj prieťahy pri schvaľovaní jeho stanov, ktoré boli napokon schválené ministrom s plnou mocou pre správu Slovenska v roku 1922 pod číslom 3358/22. Na základe tohto schválenia začala obnovenú činnosť i banksobytická odbočka Karpatského spolku. Oficiálne mohla pôsobiť až schválením svojich stanov príslušným župným úradom 28. júla 1923, pod číslom 22 689/23 adm. II.

Na prvom zasadnutí výboru odbočky, konanom 29. januára 1923 v Banskej Bystrici, sa rozhodlo, že bude vystupovať pod názvom „Zweigverein des Karpathenvereines in Neusohl“, odvolávajúc sa na paragraf 4 bodu 1. štatútov schválených Ministerstvom s plnou mocou pre správu Slovenska, ktorý hovorí, že úradnou rečou spolku je jazyk nemecký, ale vo vnútornom styku môže každý člen používať svoj materinský jazyk.

V stanovách spolku sa v 1. bode uvádza názov - Karpathenverein (Karpatský spolok) - a jeho členenie na ústredie a odbočky. Znakom spolku je plesnivec

Károly-menház Gyömbéren
2045 méter magasságban.

Na vrchole Ďumbiera stála „Karlova chata“, ktorú Zvolenská pobočka Karpatského spolku z Banskej Bystrice slávnostne otvorila 24. 8. 1902.

umiestnený na modrom pozadí, lemovaný zlatou stuhou s nápisom „Karpathenverein Gegr. 1873“. Účelom spolku bolo sprístupňovanie Karpát, zvlášť Vysokých Tatier, a vôbec priblíženie krás prírody v tuzemsku i zahraničí, rozvoj turistického ruchu. Dôležitý je paragraf 2 bodu 2, ktorý uvádza, že spolok nie je politickým. Ďalej sa v stanovách hovorí o budovaní siete turistických chát a útulní, o organizovaní turistických a iných kultúrno-spoločenských podujatí.

Členom spolku mohol byť každý, bez ohľadu na pohlavie. Cudzinci sa mohli stať členmi na základe povolenia príslušného ministerstva. Základným a podporujúcim členom mohla byť i osoba právnická. Členovia sa delili na mládežníkov – pod 18 rokov, a nad 18 rokov – riadni, podporujúci, základní a čestní. V stanovách sa hovorí o sídle spolku, ktorým bol Kežmarok, o predsedníctve a o funkcionároch spolku (tajomníci, pokladník, revízor, právny zástupca, komisie spolku). V nasledujúcich bodoch stanov upravovali postavenie valného zhromaždenia a činnosť odbočiek. Na základe stanov sa každá odbočka organizuje samostatne, vytvára si svoj vlastný rokovací poriadok a volí si výbor i funkcionárov. Každá odbočka mala pozostávať najmenej z tridsiatich členov a na svoj vznik a činnosť potrebovala mať schválené stanov. Úlohou odbočiek bolo sprostredkovanie styku medzi ústredím a členstvom, zabezpečenie vyberania ročného členského a nábor nových členov. Odbočka bola povinná odvádzať ústrediu 40 % z vybratého členského a zasielať

mu začiatkom každého kalendárneho roka zoznam svojich členov. Jednou z ďalších povinností odbočiek bolo zvolanie minimálne jedného valného zhromaždenia do roka a predloženie jeho záverov verejnosti. Stanovy spolku upravovali záležitosti týkajúce sa Karpatského múzea v Poprade, chát a útulní, prípadných obsahových zmien a riešenie sporov. Posledné body upravovali možnosti rozpustenia spolku a klauzulu, v ktorej sa hovorilo o rozpustení spolku nariadením vlády, ak by ten vybočil z rámca schválených stanov, alebo by ohrozoval záujmy štátu či záujmy vlastných členov.

Na prvom zasadnutí výboru odbočky 29. januára 1923 prítomní delegáti zvolili funkcionársky zbor: predseda Pavol Renner, podpredsedovia Otto Wünsch a František Bayer, sekretár Leopold Singer, notár Ernest Sebök, pokladníci Jozef Michnik a Pavol Bruoth. Okrem spomínaných zvolených funkcionárov sa zasadnutia zúčastnili Aladár Hubert (dovtedajší podpredseda Zvolenskej sekcie Uhorského karpatského spolku), Vojtech Göllner (turistický vodca), Vincent Cserkely (bývalý sekretár), riaditeľ štátnej lesnej správy Vojtech Bukovčan a za ústredie hlavný tajomník Július Andrej Hefty. V tom čase mala odbočka Karpatského spolku v Banskej Bystrici 58 riadnych členov.

V rokoch stagnácie odbočky (1919-1923) sa činnosť obmedzila len na ochranu a udržiavanie horských chát a útulní. Jej najvýznamnejšia chata s rozhladňou na Panskom dieli bola silne poškodená, no odbočka na jej opravu nedisponovala potrebnými finančnými prostriedkami. Obrátila sa preto v tejto záležitosti na ústredie Karpatského spolku v Kežmarku, ktoré síce pomohlo istými čiastkami, ale náklady aj tak nebolo možné vykryť. Napriek tomu bolo jednou z prvých a hlavných úloh odbočky zabezpečiť prevádzku tejto chaty.

Od roku 1924 sa činnosť postupne aktivizuje. Výbor na zasadnutí 12. apríla prijal program letnej sezóny, ktorý zahŕňal 21 podujatí - túry do blízkeho okolia Banskej Bystrice, rozdelené podľa náročnosti, a výlety mimo oblasť Banskej Bystrice, napríklad do Dobšinskej ľadovej jaskyne.

V januári 1925 sa odbočka snažila usporiadať prvé lyžiarske preteky v Banskej Bystrici, ale jej snahu pribrzdilo ústredie Karpatského spolku, ktoré považovalo za neúčelné poriadať tieto preteky, pretože obdobné podujatie v tom čase usporiadala odbočka Karpatského spolku v Kremnici. Okrem týchto aktivít môžeme ešte spomenúť stavbu skokanského mostíka v Laskomerskej doline - Jamke, za spolupráce s lyžiarskymi odbormi Klubu československých turistov a spolkom YMCA. Počet členov v roku 1924 bol 125.

Nasledujúci rok sa činnosť odbočky orientovala na oblasť spopularizovania lyžovania i turistiky v mieste svojho pôsobenia. Odbočka usporiadala 7.-8. februára 1925 v Banskej Bystrici lyžiarske preteky a k účasti prizvala i ďalšie banskobystričné spolky - Sláviu, odbor Klubu československých turistov a združenie YMCA. Bližšie správy o tomto podujatí však nemáme. Odbočka sa zaoberala plánom výstavby nového skokanského mostíka pod Vartovkou, na Kope. Z výročnej správy za rok

1925 sa dozvedáme, že počet členskej základne odbočky sa zvýšil na 200 a podujatí v letnej sezóne sa zúčastnilo 180 ľudí. Odbočka za pomoci Klubu československých turistov, v tom roku opätovne sprístupnila pre verejnosť svoju útulňu na Panskom dieli. Banskobystrický Karpatský spolok vytvoril, podobne ako spolky rovnakého zamerania, v rámci svojej pôsobnosti telocvičné družstvá – mužské, ženské a detské. Ich vedením boli poverení Mikuláš Bömches a Fridrich Schön.

Vrchol zimnej sezóny 1926/27 v činnosti odbočky predstavovali lyžiarske preteky Tatranského okruhu HDW v Banskej Bystrici, 5. a 6. februára 1927. Pohronský Hlásnik o nich napísal: „Závody, projektované vo väčšom slohu, mali účel propagačný, avšak úspechu (okrem nedele pri skoku) nedocielili. Poriadatelia sa totiž neubránili viacerým chybám: Tí, ktorí chceli vidieť, ako závodníci prichádzajú k cieľu, museli cieľ hľadať, pretože v uliciach nebolo značky, ktorá by ich orientovala. Tiež účasť závodníkov mohla byť väčšia, keby poriadateľstvo bolo včas oznámilo, že závodu smú sa zúčastniť aj tie spolky, ktoré nie sú zahľásené do lyžiarskych zväzov. Malá účasť pri cieľi akiste nemile pôsobila na účastníkov. Avšak poriadajúcemu spolku treba tiež vysloviť uznanie, lebo vymerať, vyznačovať dráhu 40 km dlhú, nie je malá práca. Kritika je podaná v najlepšom úmysle a na prospech vecí.“ Dejiskom skokanskej časti, vôbec prvých skokanských pretekov v Banskej Bystrici, bol mostík na Jamke v Laskomerskej doline.

V letnej sezóne, tak ako každoročne, usporiadala odbočka viacero turisticko-náučných podujatí, medziiným do Dobšinskej ľadovej jaskyne, na hrad Krásna Hôrka a do Vysokých Tatier. Predseda odbočky Pavol Renner počas návštevy Vysokých Tatier obdržal v Kežmarku, hlavnom sídle Karpatského spolku, titul čestného člena.

Kým roky 1924-1927 môžeme v činnosti odbočky označiť za úspešné, tak rok 1928 je rokom úpadku. Výročná správa za rok 1928 sa začína slovami: „Je to náročná úloha zostaviť správu o uplynulom roku, ktorý právom môžeme nazvať rokom nečinnosti“. Organizácia spolkového života odbočky prakticky prestala existovať. Uskutočnilo sa len niekoľko podujatí, a to pre nedostatok vodcov túr a nezáujem členstva. Ďalšou príčinou bolo, že ústredie zrušilo preteky v Banskej Bystrici a prideliť ich kremnickej odbočke. Táto udalosť obrala i vedúcich činovníkov o elán a chuť do práce a viedla k zmenám vo funkcionárskom zbore odbočky. V máji z funkcie predsedu abdikoval Pavol Renner, odchod z výboru ohlásili aj Fridrich Schön a Pavol Bothár. Odchodom viacerých aktívnych členov sa odbočka dostala do kritickej situácie, výbor apeloval na členov s platením dobrovoľných príspevkov, lebo hrozilo, že spolok bude nútený činnosť zastaviť.

Od roku 1925 pracovala pri odbočke Karpatského spolku v Banskej Bystrici skupina pre jaskynný výskum. Oblasť jej bádania sa rozprestierala od Kremnických vrchov na západe, až po Dobšinskú ľadovú jaskyňu na východe. Tohto roku skupina podnikla 13 denných a 4 nočné výpravy, ktorých sa zúčastnilo 75 ľudí. Jej pozornosť sa sústredila na Dobšinskú ľadovú jaskyňu a na krasové útvary pri Červenej skale a Telgarte. V okolí Banskej Bystrice urobila výskumy v jaskyni Túfna. O rok

Chata s rozhľadňou na Panskom dieli, postavená v roku 1906.

neskôr sa skupine podarilo objaviť jaskyňu „Telgártske prepadlisko“, kde boli postupne prebádané časti: Horný, Prostredný a Dolný dóm, Predsieň, Krížová sieň, Schodisko a stalagmit Samotár.

Rok 1927 už takým úspešným nebol. Skupina sústredila prácu na škrapovú oblasť Poniky – Slovenská Lupča, avšak bez mimoriadneho úspechu. Ďalšími objektmi výskumu boli Ratajová a novoobjavená jaskyňa v Bystrej. V Túfnej objavila skupina pozostatky prehistorických zvierat, zaslala ich profesorovi Liebusovi na nemeckú Pražskú univerzitu na posúdenie a nakoniec materiál skončil svoju púť v spolkovom Karpatskom múzeu v Poprade. V roku 1928 sa jaskyniarska skupina rozpadla odchodom

viacerých aktívnych členov a vedúceho Ing. Fridricha Schöna.

Ďalšou skupinou pôsobiacou pri odbočke Karpatského spolku v Banskej Bystrici v 20. rokoch, bola lyžiarska skupina. V roku 1923 sa banskobystrická odbočka Karpatského spolku stala členom Tatranského okresu v rámci Hlavného zväzu nemeckých spolkov pre zimné športy (HDW – Hauptverband der deutschen Wintersportvereine), ktorý zastrešoval turistické a lyžiarske nemecké kluby a spolky v ČSR. Založený bol 23. novembra 1919 v Prahe s cieľom zjednotiť Nemcov v ČSR v oblasti zimných športov; z členstva v tejto organizácii vyplývali odbočke rôzne výhody a zľavy na ČSD a poistnom.

Počet členov lyžiarskej skupiny v čase jej existencie kolisal od 23 po 33. Najznámejšími pretekármi skupiny boli však Slováci Ján Ružinský a Pavol Novák. Obaja boli vynikajúcimi lyžiarmi a skokanmi, čo dokázali víťazstvami na viacerých pretekoch regionálneho charakteru a výbornými umiestneniami na podujatiach s medzinárodnou účasťou. V roku 1928 ohlásili pretekári J. Ružinský, P. Novák a O. Mojžiš prestup do Zväzu lyžiarov Republiky československej, čo vyvolalo nevôľu v predsedníctve Karpatského spolku. HDW vo svojich stanovách zakazoval prestup lyžiarov do iných organizácií a klubov. Ak by sa prestup zrealizoval, mohol byť potrestaný zákazom činnosti nielen pretekár ale i klub, Medzinárodným lyžiarskym zväzom.

Vedúci Tatranského okresu HDW MUDr. Dezider Reichart v liste adresovanom Odbočke Karpatského spolku v Banskej Bystrici zdôraznil, že Pavol Novák je výborný lyžiar a je v záujme všetkých zainteresovaných strán, aby naďalej súťažil za

Karpatský spolok, a to i napriek nemalým nákladom a nelichotivej finančnej situácii odbočky. Avizovaný odchod spomínaných lyžiarov znamenal rozpad lyžiarskej skupiny Karpatského spolku v Banskej Bystrici.

Po preklenutí čiastočnej stagnácie sa odbočka v roku 1930 prebrala k novému životu. O túto skutočnosť sa veľkou mierou zaslúžil i jej nový predseda Oskár Bárczy, banskobystrický obchodník a podnikateľ, vynikajúci tenista a predseda Maďarského tenisového zväzu pri Československej lawn-tenisovej federácii. Napriek oživeniu spolkového života sa odbočka nachádzala vo finančných ťažkostiach. Z tohoto dôvodu sa zriekla spolufinancovania stavby nového skokanského mostíka na Kope (Mostík generála Milana Rastislava Štefánika) a záštitu nad stavbou prevzal miestny Skiklub. K oživeniu činnosti prispelo organizovanie besied a prednášok. Najčastejším hosťom – prednášajúcim bol Július Andrej Hefty, hlavný tajomník Karpatského spolku. Jeho časté návštevy Banskej Bystrice zdôvodňovala miestna tlač tým, že „kupuje“ bystrických pretekárov za lyže a výstroj. Odbočka sa od týchto tvrdení dištancovala.

Jednou z prvoradých úloh odbočky bola rekonštrukcia chaty na Panskom dieli. Z dôvodu nedostatku finančných prostriedkov adresovala žiadosť o finančnú pomoc štátnym orgánom rôznych stupňov – Krajinskému úradu v Bratislave, Okresnému úradu v Banskej Bystrici a mestskej rade. Mesto i okresný úrad výpomoc prisľúbili, ale zostalo nakoniec len pri sľuboch. Na rekonštrukciu chaty bola potrebná suma okolo 25 tisíc korún.

Okresný úrad v Banskej Bystrici projekt rekonštrukcie chaty zamietol ako nedostačujúci a nepoukázal odbočke prisľúbené peniaze. V tejto situácii čiastočne pomohlo predsedníctvo spolku, darujúc príspevok za roky 1932 a 1933 na rekonštrukciu útulne. Vďaka tejto skutočnosti mohla odbočka urobiť na útulni aspoň najzákladnejšie práce, ako oprava strechy a okien a inštalácia pece. Za správcu chaty bol zvolený Ján Sabadoš. Počas osláv 60. výročia založenia Karpatského spolku v roku 1933, uviedla odbočka v Banskej Bystrici svoju zrekonštruovanú chatu na Panskom dieli znovu do prevádzky. V apríli 1935 však chatu zachvátil ničivý požiar. Odbočka bola preto nútená započat' s výstavbou novej chaty. Prostriedky na stavbu však nemala, a tak sa začal horlivo zháňať potrebný kapitál. Do akcie sa zapojil aj Július Andrej Hefty. Podobne ako v predošlých rokoch, odbočka hľadala pomoc u štátnych orgánov. Svoju žiadosť o pridelenie finančnej výpomoci zdôvodňovala obľúbenosťou a vysokou návštevnosťou chaty banskobystrickou verejnosťou. Krajinský úrad žiadosť zamietol s odôvodnením, že o materiálnu pomoc už požiadal banskobystrický Skiklub a vyzval odbočku, aby sa so Skiklubom dohodla na výstavbe spoločnej chaty. Obe zainteresované strany spočiatku s návrhom nesúhlasili. Predovšetkým Karpatský spolok sa bránil argumentom, že vyhorená chata bola jeho majetkom a žiada, aby mu bola pridelená finančná podpora. V januári 1936 sa uskutočnilo rokovanie oboch spolkov. Predseda odbočky Oskár Bárczy informoval ústredie Karpatského spolku o tejto záležitosti takto: „Úrady

poskytnú subvenciu len jednému spolku a odporúčajú, aby sa chata postavila spoločnými silami. S návrhom súhlasil zástupca Skiklubu.“ Bárczy požiadal o odklad vo vyjednávaní, pretože nemal plnú moc o tejto záležitosti sám rozhodnúť.

Výbor odbočky na zasadnutí 10. januára 1936 rozhodol návrh na výstavbu spoločnej chaty podporiť, samozrejme za podmienok, že si odbočka udrží svoje práva, v nájomnej zmluve budú zahrnuté obe strany a oba spolky musia vložiť do výstavby rovnakú sumu. Odbočka získala na tento zámer od mesta 5 tisíc korún a 8500 korún od poisťovne za vyhorenú chatu. Chata mala slúžiť na rekreačné účely. Háčik bol v tom, že vojenské orgány z neznámych strategických dôvodov kategoricky odmietli výstavbu na starom mieste.

Karpatský spolok zaujal k záležitosti nasledujúce stanovisko: „Predsedníctvo víta možnosť výstavby spoločnej chaty na Panskom dieli. V tejto záležitosti sa však odbočka musí riadiť stanovami Karpatského spolku: Pristúpenie k projektu sa musí uskutočniť na základe rovnakých práv a povinností oboch partnerov. Pozemok a chata so všetkým prislúšenstvom a prístavbami musia byť v rovnakej miere spoločným majetkom oboch spolkov. Výstavbu a správu chaty by mala viesť komisia, v ktorej bude odbočka disponovať polovicou miest a hlasov. Aj v pozemkoknížnej vložke musí odbočka figurovať ako majiteľ polovice pozemku a budovy. Podľa stanov Karpatského spolku sa môžu spolkové peniaze využiť len na také stavby, ktoré sú vo výlučnom vlastníctve spolku. Čiže suma vyplatená za zhorenú chatu poisťovňou, nemôže byť použitá na výstavbu tejto chaty. Odbočka smie použiť len tie prostriedky, ktoré za týmto účelom získala od štátnych orgánov a ktoré na tento účel vyzbierala. V každom prípade musí investovať odbočka do stavby rovnakú sumu ako Skiklub.“ Nakoniec zo stavby spoločnej chaty zišlo. Dôvodom boli neprekonateľné bariéry na oboch stranách. Namiesto plánovanej obnovy, Skiklub nakoniec otvoril koncom decembra 1937 svoju novú chatu na Šachtičke.

Odbočka Karpatského spolku sa po konečnom zamietnutí návrhu spoločnej chaty pokúsila získať povolenie na výstavbu vlastnej chaty na Panskom dieli. Povolenie od úradov nezískala. Podobne spolok pochodil i s plánom výstavby turistickej chaty v Riečanskom sedle.

Napätá politická situácia v roku 1938 sa negatívne odzrkadlila aj v činnosti odbočky. Hlavný zväz nemeckých horských a turistických spolkov (HDGW - Hauptverband der deutschen Gebirgs- und Wandervereine), ktorého členom bol aj Karpatský spolok, sa v júni 1938 začlenil do nemeckého nacionálne orientovaného združenia „Volksgemeinschaft“, a tým sa aj odbočka nedobrovoľne stala jeho súčasťou. Stanovisko odbočky k tejto skutočnosti bolo zamietavé: „Naše štatúty nedovoľujú, aby sme podliehali vedeniu s politickým charakterom. Naše členstvo okrem Nemcov tvorí aj veľký počet Maďarov, Slovákov a Židov, a ich odchodom by bola ohrozená činnosť našej odbočky.“ Predsedníctvo Karpatského spolku nechalo na uváženie svojich odbočiek, či do Volksgemeinschaftu vstúpia alebo nie. Politický tlak bol ale neudržateľný a Karpatský spolok preto musel v novembri 1938

do svojich stanov zakotviť tzv. árijský paragraf, čo malo za následok, že nenemeckí členovia museli do konca roka 1938 zo spolku vystúpiť.

Odbočka aj k tomuto kroku zaujala kritické stanovisko: „Členom našej odbočky je dobre známe, že spolok založili spíšskí Nemci a sme presvedčení tiež o tom, že spolok nikdy nevystupoval ako nemecká nacionalistická organizácia, ale ako turistické združenie všetkých obyvateľov Karpatskej kotliny. To potvrdzuje i skutočnosť, že prevažná väčšina našich členov je inej národnosti ako nemeckej – hlavne Maďari a Slováci – ale vedenie spolku, ako prejav uznania práce spíšských zakladateľov, bolo vždy v rukách spíšskych Nemcov. Počas 65-ročnej spolupráce všetkých členov spolku, aj keď boli rôznej národnosti, vytvorili sa veľké materiálne a vysoké morálne hodnoty, ktoré nemožno považovať za nemecko-nacionálne dedičstvo. Aby sa tieto vytvorené hodnoty nášho spolku neohrozili, žiadame predsedníctvo, aby spolok bol vedený naďalej v doterajšom duchu a zostal naďalej otvorený pre všetky národnosti Karpatskej kotliny.“

V dôsledku zavedenia árijského paragrafu a územných zmien spôsobených Mníchovskou dohodou a Viedenskou arbitrážou, stratila odbočka 19 členov, resp. 7 členov sa nachádzalo na území Maďarska. Predseda odbočky Oskár Bárczy v decembri abdikoval zo svojej funkcie a presťahoval sa do Budapešti. Negatívne politické zásahy do činnosti spolku sa završili na jeho valnom zhromaždení 13. apríla 1939, kedy sa rozhodlo o začlenení Karpatského spolku do strešnej organizácie nemeckých telocvičných a turistických spolkov na Slovensku DTSV (Deutscher Turn – und Sportverein). Charakteristickým znakom pre všetky športové spolky bolo, že

Pred chatou Karpatského spolku na Panskom dieli v roku 1924.

sa snažili mať na čele spolku a vo výbere ľudí s vysokým postavením a to v rámci možnosti, z hľadiska sily spolku i jeho charakteru. V Karpatskom spolku na čelných miestach stáli podnikatelia, vyšší úradníci a inteligencia.

Karpatský spolok v Banskej Bystrici bol za prvej Československej republiky, predovšetkým v 20. rokoch, vnímaný ako elitársky klub. Miestna tlač ho nazývala elitnou maďarskou spoločnosťou mesta. Nebola to úplná pravda, lebo časť členstva pochádzala aj zo slovenského prostredia.

Prvým predsedom odbočky Karpatského spolku v Banskej Bystrici bol Pavol Renner starší, ktorý v tejto funkcii pôsobil v rokoch 1923-1928. Za zásluhy obdržal titul čestného člena Karpatského spolku. Medzi členstvom odbočky bol obľúbenou postavou a vynikajúcim spoločníkom. Aj napriek odchodu z funkcie predsedu sa naďalej aktívne zapájal do spolkového života a bol čestným predsedom odbočky. Jeho špecialitou bývalo každoročné varenie guláša na Šturci. V Banskej Bystrici bol známym zlatníkom.

Druhým predsedom bol Oskár Bárca a to v rokoch 1930-1938. Prezentoval sa ako veľmi ctíživý človek. Zaoberal sa podnikateľskou a obchodnou činnosťou. Na Masarykovom námestí vlastnil obchodný dom so športovými potrebami a luxusným tovarom. V 20. rokoch pôsobil v tenisovom oddieli ŠK Slávia a vypracoval sa na jedného z najlepších tenistov na Slovensku. Spolu so sestrou vytvorili v miešanej štvorhre nezabudnuteľný pár, ktorý dominoval na väčšine turnajov regionálneho i celoštátneho charakteru. Pod jeho vedením sa odbočka v 30. rokoch prebrala k novému životu. Vďaka jeho bohatým stykom nadviazala odbočka kontakt s via-

cerými maďarskými, rakúskymi a nemeckými klubmi a spolkami podobného zamerania. Ako predseda banskobystrickej odbočky Karpatského spolku sa stal členom cudzineckej komisie, ktorá sa vytvorila v Banskej Bystrici ako poradný zbor pre rozvoj cudzineckého a cestovného ruchu v stredoslovenskom regióne. Z funkcie predsedu odbočky odstúpil v decembri 1938 a odsťahoval sa do Budapešti.

Z ďalších známych osobností boli členmi odbočky: hudobný skladateľ Viliam Figuš-Bystrý, vlastník známej banskobystrickej stavebnej spoločnosti, Alfréd Gescheid, továrnik Eduard Furgyik, technický radca Samuel Gally i známa slovenská herečka Mária Markovičová, v mladosti vynikajúca tenistka. Osobitnou kapitolou sú najznámejší pretekári banskobystrického Karpatského spolku – Slováci Ján Ružinský a Pavol Novák. O Jánovi Ružinskom sa zachovali viaceré novinové správy. V Pohronskom Hlásniku 3/1928 je o ňom napísané: „Ján Ružinský je nielen najlepší lyžiar v Banskej Bystrici, ale i na celom Slovensku. Letošné jeho výsledky tomu dosvedčujú. Je tiež dobrým sportsmanom, poradí každému, zostáva skromný a tak si ho ešte viac vážime. Prajeme sympatickému borcovi mnoho zdraru.“ V roku 1931 ho niektorí kritizovali za nedostatok národného uvedomenia preto, že bol členom Karpatského spolku. V roku 1928 prestúpil do ŠK Vysoké Tatry, na majstrovstvách ČSR v lyžovaní je uvádzaný už ako člen Skiklubu Banská Bystrica. Zoznam vyhratých a úspešných pretekov tohto pretekára bol veľmi dlhý. Ján Ružinský sa na dlhý čas zapísal do vedomia verejnosti ako najlepší banskobystrický lyžiar a ako „otec lyžovania“ v Banskej Bystrici. Pavol Novák bol, podobne ako Ján Ružinský, všestranný lyžiar, ale najviac úspechov dosiahol v skokoch na lyžiach. Mal niekoľko vynikajúcich rekordných skokov, ktoré svedčili o jeho majstrovstve. Obaja pretekári sa významnou mierou pričínili o rozvoj a propagáciu lyžovania nielen v Banskej Bystrici, vychovali celý rad budúcich vynikajúcich pretekárov.

Zvolenská sekcia Uhorského karpatského spolku a po nej Odbočka Karpatského spolku v Banskej Bystrici, patrili v našom meste k najstarším spolkom svojho druhu. S ich menom sú spojené prvé kroky lyžiarskeho športu a turistiky v masovejšom meradle, v Banskej Bystrici a jej okolí. Po rozpade monarchie sa spolok dostal do zložitej situácie. Odbočka obnovila svoju činnosť prakticky až v roku 1924, prispôbila sa zmeneným podmienkam a pokračovala v predvojnovnej činnosti – turistike a zimných športoch. Okrem turistiky a lyžovania venoval Karpatský spolok veľkú pozornosť sprístupňovaniu Nízkych Tatier širokej verejnosti, ako vhodného lyžiarskeho terénu a oblasti pre rozvoj cudzineckého ruchu.

Spolok v zimných mesiacoch usporadúval lyžiarske preteky, v lete sa zameriaval na organizovanie spoločenských akcií, hlavne výletov a túr. Veľkej obľube sa tešili pohodlné kratšie výlety zábavného charakteru, spojené s varením guláša. Takým miestom bol Šturec. Ďalšími obľúbenými cieľmi výletov sa stali Krížna a Panský diel. To svedčí o tom, že väčšina účastníkov boli skôr výletníci a to sa bralo do úvahy. Len určitá skupina ľudí chodila na náročnejšie, ba až náročné i viacdnňové výlety, so spaním „pod holým nebom“ alebo v kolibách.

Karpatský spolok nemal politický charakter, okrem kultúrno-osvetovej činnosti bolo jeho zameranie čisto športové a spoločenské.

PhDr. MICHAL SCHVARC, PhD.

Použitá literatúra a pramene:

- KOVÁČ, D.: Nemecko a nemecká menšina na Slovensku (1871-1945). - Bratislava: Veda, 1991. - s. 73.*
- BOBRÍK, M.: Nemecké telovýchovné organizácie a spolky na Slovensku. - In: Historický časopis. - Roč. 36, č. 4 (1988), s. 583.*
- GAŠPAR, J. a kol.: História turistiky v Košiciach. - Košice: Výbor Zväzu turistiky MV ČSZTV, 1988.*
- A Magyarországi kárpátgyesület évkönyve. XXX. évfolyam. 1903. - Igló 1903, s. 154.*
- GAŠPAR, J.: Karpatský spolok a jeho prínos pre rozvoj turistiky na Slovensku. Rukopis. - Košice 2003.*
- SCHERMANN, Sz.: Szögescipők nyomai a Kárpátok bércein. - Budapest 1937, s. 81.*
- FREMAL, K.: Zimný sen: Z dejín lyžovania v Banskej Bystrici a okolí do roku 1945. - Banská Bystrica, 1997.*
- Štátny okresný archív v Banskej Bystrici - fond Karpatský spolok.*
- Štátny oblastný archív v Banskej Bystrici - fond Pohronská župa.*
- Hronské noviny. - Roč. 6, č. 6 (28. 6. 1924), s. 1.*
- Pohronský Hlásnik. - Roč. 6, č. 4 (23. 1. 1931), s. 4.*
- Pohronský Hlásnik. - Roč. 6, č. 1 (2. 1. 1931), s. 4.*
- Pohronský Hlásnik. - Roč. 2, č. 4 (17. 2. 1927), s. 4.*

KLUB ČESKOSLOVENSKÝCH TURISTOV ODBOR BANSKÁ BYSTRICA

(1920-1938)

1. ZALOŽENIE ODBORU

Odbor Klubu československých turistov v Banskej Bystrici vznikol v roku 1920 ako odbor najväčšej organizácie v Československu. Obsahom činnosti klubu bola pešia turistika – letná i zimná, lyžovanie a všetko, čo súviselo s ich zabezpečením. Od prednášok, kurzov, dopravy a zabezpečenia výletov, cez značkovanie a úpravu turistických ciest a chodníkov, organizáciu lyžiarskych podujatí, až po výstavbu a prevádzkovanie turistických chat, útulní a nocľahární.

Myšlienka založiť Odbor KČST v Banskej Bystrici sa zrodila v auguste 1920, najmä vďaka zásluhnej činnosti lesného radcu Jana Dvořáka a lesného revízora Júliusa Bartáka.

26. augusta 1920 sa vo vinárni hotela Slávia v Banskej Bystrici uskutočnilo ustanovujúce valné zhromaždenie Odboru Klubu československých turistov v Banskej Bystrici. Na schôdzi sa zúčastnil aj podpredseda ústredného výboru KČST v Prahe Dr. Bartl, ako delegát klubu, vyslaný za účelom založenia odboru v Banskej Bystrici. Priamo na valnom zhromaždení sa 26 osôb stalo členmi odboru, čo bol dostatočný počet na to, aby boli zvolení funkcionári. Za tajomníka (jednatel') odboru zhromaždenie zvolilo J. Bartáka a pokladníkom sa stal Stanislav Káles, bankový úradník. Keďže na schôdzi neboli prítomní Slováci, voľba predsedu a ostatných členov výboru sa odložila na najbližšie valné zhromaždenie. Funkciu dočasného predsedu prevzal J. Dvořák.

Nasledovné valné zhromaždenie sa uskutočnilo 12. októbra 1920 za účasti 45 priateľov prírody, zvolilo funkcionárov odboru. Predsedom sa stal Dr. Janečko a výborové funkcie obsadili S. Káles, Trapl, Viliam Fíguš-Bystrý, J. Barták, riaditeľ diev-

čenského gymnázia v Banskej Bystrici profesor Roubal, J. Dvořák a Július Petrikovich. Medzi tými, ktorí sa už vtedy najviac zaslúžili o čulú vychádzkovú činnosť, bol Juraj Kneppo, nestor banskobystrickej turistiky a horolozectva, a tabulárny sudca Fraňo Studnička; obaja mali neskôr veľkú zásluhu na založení Stredoslovenskej župy KČST - 16. júla 1922.

1.1. STANOVY

Stanovy novovzniknutého odboru schválilo Ministerstvo s plnou mocou pre správu Slovenska 22. októbra 1920, a to znamenalo zelenú pre rozmach turistiky v Banskej Bystrici a jej turisticky prítlačlivom okolí. Klub československých turistov nebol prvým spolkom svojho druhu v Banskej Bystrici, ale vďaka neurovnaným a nejasným pomerom v Karpathenvereine, pôsobil v Banskej Bystrici už od roku 1889 ako Karpatský uhorský spolok, prevzal jeho pozície na poli turistiky a lyžovania a urobil ich dostupnejšími i pre širšiu verejnosť.

Podľa spomenutých stanov je odbor pobočným spolkom s rokovacou rečou československou, za účelom podporovať snahy KČST a starať sa o rozvoj turistického a cestovného ruchu vôbec. Tretí paragraf stanov odboru uvádza prostriedky k naplneniu tohto cieľa: odbor vydáva, rozširuje a podporuje cestopisné časopisy a knihy, zakladá a podporuje knižnice a zbierky turistických pomôcok, zabezpečuje zľavy na cestovnom pre svojich členov, poskytuje turistom ubytovanie a stravovanie zriadením chát a útulní, stará sa o zriaďovanie a opravu rozhľadní, útulní a ciest, ktoré ma za povinnosť značiť. Zaoštaráva spoľahlivých turistických vodcov, zabezpečuje ich výcvik a organizáciu, zakladá študentské nočľahárne a stará sa o cestovanie študujúcich. Z ďalších povinností uvádzam podávanie informácií a pokynov v záležitostiach cestovného ruchu, usporadúvania prednášok, výstav, výletov, kultúrnych a spoločenských podujatí, zriaďovanie turistických základní, starostlivosť a ochranu prírodných, historických a umeleckých pamiatok a vyhlídkových miest, usporadúvanie dobročinných a charitatívnych podujatí a vykonávanie živností v medziach svojej pôsobnosti. Aby boli vytýčené ciele dosiahnuté, má odbor úzko spolupracovať s ústredím KČST v Prahe.

Pokiaľ ide o finančné prostriedky, tie odbor získaval z členských príspevkov, v zmysle uznesení valného zhromaždenia, z preplatkov členov odboru, z darov a ostatných príjmov. Tak napríklad na prelome rokov 1927/28 získal odbor verejnou zbierkou 8000 korún na znovuvýstavbu vyhorenej Chaty na Kráľovej studni.

Piaty paragraf vymedzuje členskú základňu odboru. Odbor poznal viaceré kategórie členov, a to čestných, zakladajúcich, činných, akademických a rodinných, a musel mať minimálne 20 činných členov. Čestným členom odboru sa mohol stať ten, ktorého za zásluhy v oblasti turistiky po predchádzajúcom súhlase ústredného výboru KČST zvolilo valné zhromaždenie odboru. V banskobystrickom odbore bol vymenovaný za čestného člena po svojom odchode do Prahy, dlhoročný predseda

odboru Ján Wünsch. Za zakladajúceho člena odboru sa považovala osoba, ktorá prisepela obnosom stanoveným valným zhromaždením a bola prijatá ústredným výborom za člena spolku. Činnými členmi odboru boli osoby prijaté za členov klubu ústredím na návrh odboru, a uhradili zápisné a členský príspevok. Akademickými členmi sa mohli stať poslucháči vysokých škôl a rodinnými členovia rodiny žijúci v spoločnej domácnosti buď s čestným, zakladajúcim alebo činným členom odboru.

Každý člen odboru bol zároveň členom Klubu československých turistov a mal rovnaké práva a povinnosti ako ktorikolvek iní členovia KČST. Člen odboru bol teda povinný vopred odvádzať členský príspevok za správny rok, ktorý sa zhodoval s rokom občianskym, a pri prijatí za člena zaplatiť zápisné. Ročný príspevok a výšku zápisného určovalo valné zhromaždenie KČST. V roku 1933 bol príspevok činného člena odboru 30 korún a k tomu prináležal bezplatne časopis Klubu československých turistov, rodinného člena 15 korún, akademici a študenti posledných dvoch ročníkov stredných škôl prispievali sumou 10 korún, títo neplatili zápisné, a dorastenci jednu korunu bez úhrady zápisného. Zápisné bolo 5 korún.

Členovia, ktorí prestúpili do iného odboru, boli oslobodení od opätovného platenia zápisného a ich prestup platil od nachádzajúceho správneho roka.

Každý člen odboru, ak zaplatil členské, mal právo hlasovať, voliť a byť volený na valnom zhromaždení odboru, bol oprávnený zúčastňovať sa valného zhromaždenia KČST, schôdzi, spoločných výletov a spoločensko-kultúrnych podujatí KČST, využívať klubové fondy a zbierky, nosiť klubový odznak a užívať všetky výhody klubu (išlo predovšetkým o zľavy na železničiach). Čestní, zakladajúci a činní členovia mali nárok na bezplatný výťah „Časopisu turistov“.

Ukončenie členstva sa uskutočňovalo na základe písomného oznámenia vystupujúceho člena. Ten mal povinnosť zaplatiť členský príspevok za správny rok, ak jeho vystúpenie nebolo ohlásené ústrednému výboru do konca januára správneho roka. Tomu, kto členské nezaplatil do konca júla, mohlo byť pozastavené zasielanie časopisu, a ak ho neuhradil do konca správneho roka, mohol byť vyškrtnutý z členského zoznamu.

Paragrafy 9, 10, 11 vymedzovali pracovno-právne vzťahy medzi ústredím klubu a odborom. Nasledovné paragrafy definovali formy správy odboru. Podľa § 12 náležala správa odboru valnému zhromaždeniu a výboru. Riadne valné zhromaždenie sa konalo po ukončení každého správneho roka (spravidla vo februári alebo marci) a bolo uznášania schopné ak sa ho zúčastnila aspoň tretina členskej základne odboru. Výbor sa mal postarať, aby sa členstvo včas dozvedelo o termíne zvolania valného zhromaždenia. Valné zhromaždenie prijímalo uznesenia jednoduchou väčšinou hlasov prítomných, okrem uznesenia o zrušení odboru. Ak sa valné zhromaždenie nezišlo v stanovenú hodinu, uskutočnilo sa o pol hodiny neskôr s tým istým rokovacím poriadkom, a prijímalo právoplatné uznesenia bez ohľadu na počet prítomných členov.

Na valnom zhromaždení sa volilo 6 členov výboru, 2 náhradníci a 2 revízori účtov, na obdobie jedného správneho roka. Počet členov výboru sa uznesením valného zhromaždenia podľa potreby mohol zvýšiť na 10 a 3 náhradníkov, maximálne na 12 členov a 4 náhradníkov. Tieto počty samozrejme záviseli od počtu členov odboru. Valnému zhromaždeniu prináležalo skúmať správy výboru a účty za uplynulý rok, uznávať sa o zvláštnom príplatku k pravidelnému príspevku činných členov, rozhodovať o návrhoch a sťažnostiach podaných väčšinou hlasov prítomných členov. V prípade žiadosti aspoň jednej štvrtiny členskej základne odboru alebo ústredného výboru KČST, za udania dôvodu rokovania, bol výbor povinný zvolať mimoriadne valné zhromaždenie.

Výbor volil predsedu odboru, tajomníka (jednatela) a pokladníka, a podľa potreby i iných funkcionárov. Vydával právoplatné uznesenia vo všetkých záležitostiach, okrem tých, ktoré boli vyhradené valnému zhromaždeniu, a to za prítomnosti predsedu alebo tajomníka a polovice zvolených funkcionárov. Náhradníkov do výboru povolával podľa potreby predseda, ktorý zastupoval odbor navonok a spolu s tajomníkom podpisoval všetky spolkové písomnosti.

Na členských schôdzach odboru boli prítomným dané na vedomie uznesenia výboru, usporadúvali sa prednášky, rozhovory i spoločenské podujatia.

Spory medzi členmi odboru, vyplývajúce zo spolkových záležitostí, riešil tzv. zmierovací súd. Ten pri každom spornom prípade zvolával predseda odboru. Obe sporiace sa strany si volili dvojicu zmierovacích sudcov z radov členstva odboru, a tí piatu osobu ako hlavného sudcu. V prípade rovnosti hlasov rozhodovala voľba hlavného sudcu losom. Hlavný zmierovacieho súdu určil sporiacim sa stranám miesto a čas súdu. Ak si jedna zo strán nezvolila sudcu alebo ak sa zvolení sudcovia nedostavili, vymenoval výbor odboru náhradného sudcu z členských radov. Uznesenie súdu nadobúdalo právoplatnosť nadpolovičnou väčšinou hlasov, pri rovnosti hlasov rozhodoval hlas hlavného. Proti výroku zmierovacieho súdu sa nebolo možné odvolať (podať apelát) a jeho výrok zrealizoval výbor odboru.

Spory medzi členmi a výborom odboru sa riešili s konečnou platnosťou na valnom zhromaždení odboru, spory medzi odbormi v župe na župnom výbore a nakoniec spory medzi odbormi rôznych žúp alebo medzi odbormi a župami na ústrednom výbore KČST. Spory medzi odbormi a ústredným výborom rozhodovalo valné zhromaždenie Klubu československých turistov.

V prípade zániku odboru sa jeho majetok, účty a všetky ostatné písomnosti odozdali ústrednému výboru KČST ako klubový majetok.

Posledný paragraf stanov zahŕňa klauzulu o rozpustení spolku v prípade, ak by jeho činnosť ohrozovala záujmy štátu alebo majetok vlastných členov. Touto právomocou pri zistení uvedených skutočností disponovala vláda republiky.

Stanovy pochádzajú z roku 1920 a prakticky až do konca roka 1938 nedošlo k ich podstatnejšej novelizácii. Keďže banskobystriický odbor KČST, po prekonaní určitej krízy v polovici 20. rokov minulého storočia, patril v rámci celoštátnej or-

organizácie medzi najpočetnejšie, v priebehu 30. rokov sa zvýšil počet funkcionárov výboru nad 20. V rámci výboru sa vytvárali komisie, pod ich dohľadom sa robili predovšetkým stavebná činnosť a činnosti technického a športového charakteru. Na čele odboru počas jeho existencie stáli významné osobnosti banskobystrického politického, spoločenského a hospodárskeho života. Spomeniem mená Július Barták, Ján Wünsch, Fraňo Studnička, Adolf Pšross, Miloš Úlehla, Ján Waschko, Ján Šimčísko, či v Stredoslovenskej župe KČST jej predseda Viliam Pauliny.

Etablovanie odboru v Banskej Bystrici výrazne prospelo rozvoju turistiky a lyžovania v našom regióne, turistického a cestovného ruchu, tvoriaceho nezanedbateľnú časť príjmov nielen mesta samotného, ale aj podnikateľských subjektov. Aj vďaka činnosti odboru KČST si Banská Bystrica v 30. rokoch vydobyla postavenie a povesť centra cudzineckého ruchu a strediska zimných športov, a pri svojom názve sa mohla pýšiť prívlastkami ako „perla Slovenska“ alebo „slovenský Davos“, a zostala v spomienkach mnohých tuzemských a zahraničných návštevníkov.

2. PREDPOKLADY ROZVOJA TURISTICKÉHO A CESTOVNÉHO RUCHU V BANSKOBYSTRICKOM REGIÓNE

V čase vzniku odboru KČST mala turistika a lyžovanie v Banskej Bystrici veľmi plytké korene a len vďaka veľkému úsiliu a snahe funkcionárov a radových členov sa tieto športové odvetvia podarilo postaviť na nohy. Veď turistika a lyžovanie boli pred rokom 1918 v širšom zmysle slova takmer neznámym pojmom, pestovali sa len v menších krúžkoch, organizovaných zväčša v Uhorskom karpatskom spolku. Nadšenci a milovníci prírody, obetaví a nezištní ľudia, bez nároku na akúkoľvek odmenu, si poriadne vyhrnuli rukávy, s chuťou a neobyčajnou vervou sa pustili do tvrdej práce, ktorú bolo potrebné na poli turistiky v banskobystrickom regióne vykonať. Nedali sa odradiť ani spočiatku nepriaznivými podmienkami pre rozvoj turistiky ako takej, dokázali, že predsavzatia z októbra 1920 nezostali len na papieri.

Po založení Odboru KČST v Banskej Bystrici sa turistika spopularizovala medzi širšou verejnosťou, keďže predtým bol oficiálny záujem o turistiku na Slovensku len vo Vysokých Tatrách, kým na ostatných miestach sa o turistickom ruchu vôbec hovorí nedalo.

Rozvoj turistického a cestovného ruchu bol a je i v súčasnosti naďalej determinovaný finančnými prostriedkami a plánmi koncepcií jeho rozvoja v podmienkach nášho rozmanitého regiónu, v širšom geografickom ponímaní. Koncepcie rozvoja turistického a cestovného ruchu v oblasti banskobystrického regiónu existovali už v 20. rokoch 20. storočia, keď bol ešte len v zárodkoch. Spočiatku sa turistický a cestovný ruch spájal s účinnou propagáciou mesta a jeho okolia prostredníctvom vydávania propagačných článkov v tlači, cez vydávanie propagačných tlačovín, končiac vydaním podrobného turistického sprievodcu. Ďalšou koncepciou bola výstavba vysokohorských a horských turistických chát a útulní v okolitých horách,

ktoré boli jednou zo základných podmienok prilákania cudzincov do regiónu, a nakoniec vytvorenie magistrály vedúcej cez hrebene Nízkyh Tatier, Veľkej Fatry a Kremnických vrchov. Samozrejme, nebolo to len v záujme a silách miestneho odboru KČST, ale i mesta, Národohospodárskej župy stredoslovenskej, Stredoslovenskej župy KČST, okresu, politickej župy, ale i slovenskej krajiny.

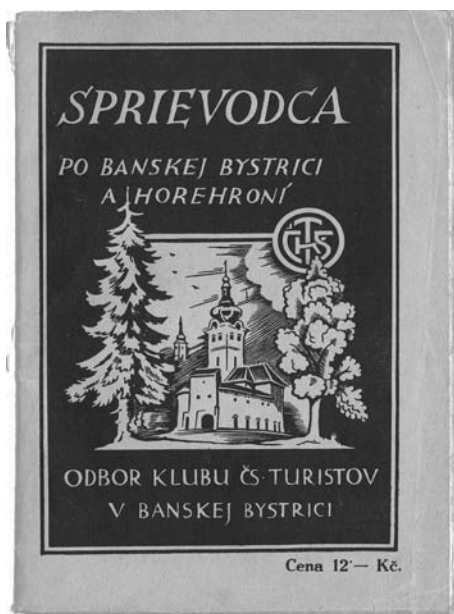
2.1. PROPAGAČNÁ ČINNOSŤ

Skromné začiatky sú spojené s vydaním propagačnej brožúrky Turistický sprievodca po Banskej Bystrici a okolí z roku 1921, ktorú vydal Karpatský turistický spolok. Je zameraná najmä na históriu mesta, jeho pamiatky a popis miestnych častí. V záverečnej časti sprievodcu sú popísané viaceré túry rôznej obťažnosti do bližšieho i vzdialenejšieho okolia Banskej Bystrice. Brožúrka je doplnená viacerými fotografiami dominant mesta.

V roku 1922 odbor prišiel s myšlienkou propagácie Banskej Bystrice nielen na Slovensku, ale i v ostatných častiach republiky. Ako podklad pre toto podujatie slúžil materiál zozbieraný veľmi agilným, už viackrát spomenutým J. Bartákom, ktorý sa podujal nielen na realizáciu prednáškovej činnosti, ale zozbieraný materiál chcel poskytnúť aj odborom v Čechách, na Morave a v Sliezske. V záujme úspešnej propagácie bolo nevyhnutné pripojiť k výkladu diapozitívy v rozsahu 150-180 kusov, s nákladom 22 korún na jeden diapozitív. Keďže odbor nedisponoval dostatočným množstvom finančných prostriedkov na to, aby túto akciu „pokryl“, obrátil sa na mestský magistrát so žiadosťou o poskytnutie finančnej pomoci, s odôvodnením, že zamýšľaná akcia v skutočnosti môže poslúžiť záujmom mesta. Správny výbor tento návrh podporil a odhlasoval odboru finančnú čiastku vo výške 1500 korún. Prípravy projektu predlžovala hlavne nepriazeň počasia a do apríla 1924 sa podarilo zhotoviť 45 snímok z letného, jesenného a zimného obdobia a 15 snímok z jari. Snímky sa mali použiť v rámci uvedenej akcie, ale v archívoch v Banskej Bystrici niet žiadnej zmienky o tom, či sa tento projekt podarilo zrealizovať. Ak áno, tak v akej podobe a rozsahu.

2.1.1. SPRIEVODCA PO BANSKEJ BYSTRICI A OKOLÍ

V apríli 1928 vyšiel širokou verejnosťou dlho očakávaný Sprievodca po Banskej Bystrici a Horehroní v náklade 3 tisíc kusov. Cena jedného výtlačku bola 12 korún. Sprievodca bol v tom období prvou a na dlhý čas jedinou prácou svojho druhu, popisujúcou prírodné bohatstvo, zaujímavosti a bohatú históriu Banskej Bystrice a jej jedinečného okolia. Výnimku snáď tvorí brožúrka vydaná pri príležitosti VI. lyžiarskeho preboru KČST, ktorý sa uskutočnil začiatkom februára 1936 v Banskej Bystrici, oboznamujúca návštevníka banskobystrického regiónu s možnosťami využitia tunajších horských masívov, ako vhodného lyžiarskeho terénu. Samotný

Sprievodca nie je len suchopárnym popisom turistických trás v Nízkych Tatrách, vo Veľkej Fatre, v Kremnických vrchoch a Slovenskom rudohorí, ale turistu oboznamuje s rázovitosťou týchto krajov, so životom, zvykmi, obyčajami a tradíciami tunajšieho ľudu. Sprievodca sa stal základom pre nasledujúce edície sprievodcov a vlastne je vo svojej podstate až dodnes neprekonaný.

Informatívny úvod obsahuje stručné popisy troch dominantných horstiev banskobystrického regiónu – Nízkych Tatier, Veľkej Fatry, Kremnických vrchov, považovaných v tom čase za jeho prirodzenú súčasť, Slovenského rudohoria a oblasť rázovitého Horehronia. Súčasťou úvodu je rozloženie flóry a fauny popisovaného regiónu

(autorom tejto časti je profesor Roubal, vtedajší riaditeľ Dievčenského gymnázia v Banskej Bystrici), zamerané predovšetkým na endemické druhy rastlín a živočíchov, história Banskej Bystrice a rozsiahly popis jej pamätihodností (autor J. Krákor). Hlavnú časť Sprievodcu tvoria podrobné popisy turistických trás v Nízkych Tatrách (20 trás všetkých obťažností), Slovenskom rudohorí (18 trás) a vo Veľkej Fatre (22 trás). V závere sa nachádza prehľadná tabuľka značkových turistických ciest a chodníkov banskobystrickým odborom KČST do roku 1928 a fotografická príloha.

Celkove môžeme zhodnotiť Sprievodcu veľmi pozitívne, pretože významnou mierou prispel k ďalšiemu spropagovaniu turistiky v našom regióne do tej miery, že sa turistika a cudzinecký ruch začínali chápať v širšom spoločensko-ekonomickom kontexte a rozmere, a na strane druhej Sprievodca podnietil väčší záujem o tento región nielen v tuzemsku, ale i zahraničí.

2.1.2. SPRIEVODCA NÍZKYMI TATRAMI

Nízke Tatry – najvýznamnejšie horstvo banskobystrického regiónu a turistický magnet takmer počas celej existencie Klubu československých turistov, nemali svojho vlastného sprievodcu a túto medzeru sa podarilo zaplniť až na sklonku roka 1938, zásluhou zanietenej činovníčky, členky Odborov KČST v Banskej Bystrici a v Radvani nad Hronom, funkcionárky Stredoslovenskej župy KČST a správkynke

chaty KČST pod Chabencom Vlasty Ondruškovej. Dá sa povedať, že Nízke Tatry boli až do roku 1928 takmer neznámym miestom, pretože tu nestála žiadna turistická chata alebo útulňa. V tomto roku bola otvorená prvá vysokohorská chata v tomto horskom masíve – Štefánikova chata pod Ďumbierom. V roku 1932 nasledovala ako druhá chata pod Chabencom, v roku 1934 prestaval odbor KČST v Liptovskom Hrádku lesnú chatu na Smrečinách a v roku 1936 pribudla ďalšia chata vo východnej časti na Veľkom Boku.

Zostavovateľka Sprievodcu po Nízkych Tatrách Vlasta Ondrušková sa na margo tejto problematiky vyjadrila v úvode Sprievodcu: „Rozvoj turistiky je účinne podporovaný úradmi, obzvlášť krajiniským úradom v Bratislave s prezidentom J. Országhom, v ktorého intenciách pracujú tiež okresné úrady a samosprávne orgány. Tiež súkromní podnikatelia začínajú chápať, čo znamená turistika pre kraj po stránke národohospodárskej.“

Sprievodca má všeobecnú časť, v ktorej je obsiahnutý geografický náčrt, geologické pomery Nízkych Tatier – autorom je univerzitný profesor Dr. Radim Kittner z Univerzity Karlovej v Prahe, vegetácia Nízkych Tatier – autorom je profesor Dr. Václav Kmoníček, učiteľ bansko-bystrického gymnázia a fauna Nízkych Tatier – autorom je profesor Otakar Tichý z Banskej Bystrice.

Jadro Sprievodcu tvorí praktická časť – rady pre návštevníkov Nízkych Tatier, podnebie a poveternostné podmienky v oblasti; nachádzajú sa tu napríklad rady na ochranu a ošetrovanie pleti vo vysokohorských výškach a iné.

Sprievodca popisuje východiskové body na turistické výlety, jednak z liptovskej strany a jednak z Pohronia, pozoruhodnosti a turisticky príťažlivé miesta. V závere Sprievodcu sa nachádza rozpis hrebeňovej túry Nízkymi Tatrami, ktorú možno podniknúť z Ružomberka aj z Banskej Bystrice. Je rozdelená podľa chat a útulní, v ktorých turista mohol nájsť nocľah a stravu.

Sprievodca je vhodne dopĺňaný fotografiami prírodných výjavov, turistických zariadení, v prílohe je príručná mapa hrebeňovej túry Veľkou Fatrou a Nízkymi Tatrami. Sprievodcu je potrebné chápať ako významný počin na poli sprievodcovskej literatúry a propagácie nášho regiónu, avšak podľa môjho názoru prišiel trochu neskoro, vhodnejšie by bolo bývalo, ak by sa na verejnosť dostal už v rokoch 1933-1934, keď sa Banská Bystrica a jej okolie začala postupne dostávať do povedomia nielen česko-slovenskej verejnosti ale i v zahraničí, vďaka významným podujatiam, ktoré sa na jej pôde uskutočnili v rokoch 1933-1937.

2.1.3. PROBLEMATIKA TURISTICKÉHO A CUDZINECKÉHO RUCHU V BANSKOBYSTRICKEJ TLAČI

Turistika sa stala postupom času objektom bansko-bystrickej tlače medzivojnového obdobia, a to Hronských novín od roku 1920 do roku 1928, Pohronského Hlásnika od roku 1926 do roku 1938, Našich novín a Bystrických novín. Do tlače

Riaditeľ živnostenskej banky z Prahy Rudolf Pilát, župan Juraj Slávik, gen. riaditeľ Národnej banky v Banskej Bystrici Viliam Pauliny – na Ďumbieri v roku 1924 pri položení základného kameňa chaty.

neprišli len zanietenci z radov členskej základne odboru, ale samotní novinári kritickým pohľadom hodnotili dianie na poli banskobystrickej turistiky a hlavne jej nedostatočné hospodárske využitie. Tak isto sa stránky miestnej tlače stali vhodným médiom pre propagáciu. V tlači sa popri správach zachytávajúcej dianie v miestnom odbore začínajú čoraz častejšie objavovať články poskytujúce čitateľom, potenciálnym turistom, lyžiarom a návštevníkom tipy na výlety, obhliadkové trasy či niekoľko dní trvajúce turistické „expedície“. Okrem týchto článkov sa v banskobystrickej tlači stretávame s glosami a fejtónmi, cennými radami pre turistov a lyžiarov, kritikou pomerov v nedostatočnej ekonomickej exploatacii turistiky ako významného zdroja finančných príjmov nielen pre mesto, ale aj pre podnikateľov a živnostníkov.

Banská Bystrica bola v období polovice tridsiatych rokov 20. storočia dejiskom viacerých významných podujatí, ako boli dvakrát Majstrovstvá Československej republiky v lyžovaní v rokoch 1934 a 1937, VI. celoštátny lyžiarsky prebor KČST začiatkom roka 1936 a hlavne II. Svetové zimné hry Makabi vo februári 1936.

Tieto podujatia, ako aj neutíchajúci záujem o Banskú Bystricu a o jej okolie, viedli kompetentných k záveru, aby došlo k turistickému prepojeniu troch horstiev obklopujúcich Pohronie zo severnej strany, a to Kremnických vrchov, Veľkej Fatry a Nízkyh Tatier, v jednu magistrálu vedúcu hrebeňmi spomenutých pohorí, tzv. stredoslovenskú cestu. So zodpovedajúcou infraštruktúrou – sieťou vysokohorských chát a turistických zariadení a prístupovými cestami vedúcimi k nim. Cudzinecká komisia Národohospodárskej župy stredoslovenskej v júni 1936 vypracovala osnovu plánu využitia Nízkyh Tatier na účely cudzineckého ruchu. Plán mal nasledovné tri body:

1. Rekonštrukcia a úpravy cestnej magistrály v úseku Banská Bystrica – Telgárt, štátnej cesty Banská Bystrica – Ružomberok a krajinkej cesty Brezno – Kráľova Lehota.
2. Podrobný projekt a rozpočet na výstavbu hrebeňovej turistickej cesty pre peších chodcov a ťažné zvieratá v šírke aspoň 3 metre, ktorá sa mala začínať pri ozdravovni na Skalke v Kremnických vrchoch, viesť cez Krížnu, Šturec, Prašivú, Chabenec, Ďumbier, a končila by na Kráľovej holi pri Telgárte.
3. Návrh na lokalizáciu turistických chát a zariadení cestovného ruchu v oblasti Nízkyh Tatier.

Dôvodom, ktorý viedol NŽS k podaniu tohto návrhu, bolo presvedčenie, že Nízke Tatry sú najvhodnejším potenciálnym objektom pre rozvoj cudzineckého ruchu na

Útulňa (ohrievareň) na Suchom vrchu, upravená z pôvodnej koliby, rok 1925.

Slovensku. Svoj návrh NŽS odôvodnila prednosťami Nizkých Tatier, zalesnením a ich ľahkou dostupnosťou, čím vlastne priťahovali iných záujemcov ako Vysoké Tatry. Pre rozvoj cestovného ruchu v tejto hospodársky najchudobnejšej časti stredného Slovenska bol podľa úvah NŽS potrebný len jednotne vypracovaný a záväzný plán podnikania v oblasti cestovného ruchu v Nizkých Tatrách.

Racionálne, účelné a efektívne riešenie tejto problematiky si samozrejme vyžadovalo komplexné vytváranie ubytovacích podmienok a výstavbu ubytovacích kapacít. Podľa návrhu tajomníka Národohospodárskej župy stredoslovenskej (NŽS) Ing. V. Večeru boli potrebné úpravy cestných komunikácií, a to hradskej Svätý Kríž – Kremnica – Vrútky, štátnej cesty, tzv. Krakovskej cesty v úseku Banská Bystrica – Ružomberok, základná rekonštrukcia hradskej Banská Bystrica – Brezno – Telgárt, či výstavba nových ciest, a to jednak transverzály Handlová – Kremnica – Skalka – Banská Bystrica, ako aj vybudovanie hradskej Brezno – Čertovica – Kráľova Lehota.

Pre lepšie ekonomické využitie cestovného ruchu v oblasti Nizkých Tatier sa ako potrebnou ukazovala realizácia projektu turistickej cesty vedúcej od Smrečníka v Kremnických vrchoch cez kremnickú Skalku, Krížnu vo Veľkej Fatre, Prašivú, Chabenec, Ďumbier, až po Kráľovu hoľu v Nizkých Tatrách, ktorá by tvorila „účelnú a pevnú os ich cudzineckého ruchu“ a v spojení s priečnymi cestami tak tiež zásobovaciu komunikáciu pre vysoko položené turistické zariadenia.

Výlet na Japeň v roku 1924.

2.1.4 PODPORA PLÁNOV ODBORU KČST TÝKAJÚCICH SA ROZVOJA TURISTICKÉHO A CUDZINECKÉHO RUCHU, MESTOM BANSKÁ BYSTRICA

V období keď vznikol Odbor KČST v Banskej Bystrici, bol turistický a cudzinecký ruch v meste takmer neznámym pojmom. Predstavitelia mesta tejto významnej zložke prílivu finančných prostriedkov spočiatku nevenovali veľký záujem a až časom, vďaka práci miestneho odboru KČST, sa postoj „radných pánov“ k tejto problematike postupne menil a pochopili, aký mimoriadny význam je potrebné prikladať účinnej propagácii mesta a jeho okolia, s cieľom prezentovať sa navonok nielen v rámci republiky, ale tak isto aj v zahraničí. Prílev nových turistov a návštevníkov, prinášal so sebou i tok potrebných financií nielen pre mestskú pokladňu, ale i pre súkromných podnikateľov a živnostníkov. Cestovný ruch sa stal postupom času jednou z dôležitých zložiek príjmov aj obyvateľov mesta. Mesto sa rozhodlo v roku 1932 z tohto dôvodu založiť cudzineckú komisiu, ktorá mala na starosti všetky záležitosti súvisiace z narastajúcim rozvojom cudzineckého ruchu v meste a okolí. Spočiatku bola práca komisie ťažkopádna, pomalá a často kritizovaná.

Veľká časť tejto činnosti ležala na pleciach miestneho odboru KČST, ktorý účinnou propagačnou prácou prispel nemalou mierou k rozprúdeniu cestovného ruchu v banskobystrickom regióne. V októbri 1926 banskobystrický odbor KČST požiadal mestskú radu, aby venovala pozornosť jeho snahám, podporovala odbor morálne i materiálne a aby odporúčala banskobystrickým občanom vstup do KČST a „zúčastniť sa na prácach a podujatiach smerujúcich k hospodárskemu pozdvihnutiu mesta. Keď pozorujeme, že sa turistika rozmáha, chyťme sa do práce v prvom rade my domorodí a neprenehávajme pole každej práce len na druhých.“

V žiadosti sa ďalej uvádza: „Odporúčame slávnej mestskej rade, aby v každoročnom rozpočte pamätala na turistiku a dala odhlasovať na stavbu chát, na značkovanie a úpravu chodníkov, na nocľahárne primerané podpory. V mestských horách všade, kde je to potrebné, nech mesto postaví potrebné chaty na svoje náklady alebo s výdatnou podporou v uzrozmeneí s odborom Klubu československých turistov. Stredoslovenská župa turistická podujíma širšie založenú akciu na sprístupnenie vrchov Veľkej Fatry a Nizkych Tatier. Odporúčame, aby mesto Banská Bystrica ako prvé, čo najvýdatnejšie hmotne podporilo túto akciu a dalo príklad aj iným mestám a obciam pohronským. Krása, pôvab našich vrchov v ničom nezaostáva za krásami vrchov v cudzine, a keď ich sprístupníme tak, ako sa to stalo vo Švajčiarsku, dostaví sa návštevnosť i hospodársky efekt. Musíme však začať s prácou a obeťami sami a nečakať na druhých, ktorí podobné akcie prevádzajú s tendenciami vykorisťovateľskými.“

Mestská rada po posúdení žiadosti rozhodla zaradiť príspevok 1000 Kč na podporu turistiky do mestského rozpočtu na rok 1927. Hoci nešlo o sumu, ktorá by mohla pokryť výdavky odboru, mesto si uvedomovalo podporu rozvoja cudzinec-

kého ruchu a odbor KČST sa dobre zhostil svojej úlohy na tomto poli. Práca odboru si čoraz viac vyžadovala väčšie sumy a odbor samotný nebol v stave financovať všetky výdavky spojené s podporou rozvoja cestovného ruchu. Preto bol nútený obracať sa so žiadosťami o poskytnutie peňažnej podpory na orgány štátnej správy a samosprávy.

Ďalšia podobne koncipovaná žiadosť, ktorá sa nachádza v archívnych fondoch Štátneho okresného archívu v Banskej Bystrici, je z 24. septembra 1932. V žiadosti o poskytnutie finančnej pomoci adresovanej banskobystrickej mestskej rade, funkcionári odboru uviedli: „Klubu československých turistov sa podarilo prenikavou a účinnou propagandou, aspoň z väčšej miery odvrátiť záujem obyvateľstva o cestovanie do cudziny a naopak obrátiť tento záujem k poznaniu krás našej vlasti. Bolo to najmä účinné heslo – Navštívte Slovensko – heslo sprevádzané propagačnými článkami v dennej tlači, v časopisoch venovaných turistike, kde bolo slovom a obrazom poukazované na krásy dosiaľ často nepoznané, toho-ktorého slovenského kraja.“

Ako sa v žiadosti ďalej uvádzalo, Klub československých turistov v Banskej Bystrici vykonával už niekoľko rokov propagačnú činnosť pre mesto a boli to práve funkcionári odboru, ktorí mali veľkú zásluhu na rozvoji cudzineckého ruchu a ktorí obetavo a nezištne podporovali myšlienku cudzineckého ruchu v Banskej Bystrici vo všetkých možných organizáciách, s cieľom hospodárskeho povznesenia celého kraja.

Je potrebné skonštatovať, že to bol práve miestny odbor KČST, ktorý vytvoril predpoklady pre rozvoj turistického a cudzineckého ruchu, a to sprístupnením prírodného bohatstva regiónu, vyznačením turistických ciest a ich neustálym udržiavaním, výstavbou turistických chát a čulou propagačnou činnosťou. Využíval všetky príležitosti na rozvoj turistického a cudzineckého ruchu, ale i lyžovania ako nového športu.

„Mali sme príležitosť presvedčiť sa v práve uplynulom lete o účinnosti tejto propagandy. Banskú Bystricu navštívilo toto leto také množstvo cudzích turistov, ako nikdy predtým. A paralelne s letnou turistikou pribúda aj záujem turistov – lyžiarov o naše mesto a hory.“

Len počas letnej turistickej sezóny v roku 1932, predstavovali príjmy z cestovného ruchu v Banskej Bystrici 2,5-3 milióny korún.

Mesto pochopilo čoraz väčší význam narastajúceho cestovného ruchu a na tento účel zriadilo Mestskú cudzineckú kanceláriu, ktorej úlohou malo byť podchytenie cudzineckého a cestovného ruchu v meste a jeho okolí. Funkcionári odboru však namietali, že cudzinecká kancelária sa nemôže zhostiť všetkých úloh súvisiacich s vytváraním vhodných podmienok pre rozvoj cestovného ruchu. „Je to najmä otázka turistickej orientácie, úpravy ciest a chodníkov a poskytnutie dobrého ubytovania v horských chatách. Toto všetko sú špeciálne otázky, ktoré môžu byť vybavené len oduševnenými pracovníkmi, s ktorými sa môže Odbor KČST v Banskej Bystrici preukázať.“

Odbor vyznačil turistické cesty a chodníky v celom okolí mesta, na rázcestiach rozmiestnil orientačné tabule, upravil turistické chodníky v doline Valovo a na hrebeni Krásneho kopca, a napokon postavil dve turistické chaty, na Kráľovej studni a na Suchom vrchu.

Odbor KČST pri koncipovaní tejto žiadosti vychádzal z predpokladu vzostupnej tendencie cestovného ruchu v meste a okolí v nasledujúcich rokoch a nechcel zostať na túto skutočnosť nepripravený. Vytýčil si preto nasledovný program na najbližšie obdobie:

1. Urobiť lyžiarske značenie – tyčovanie – hrebeňa Veľkej Fatry (Križna, Úplaz, Kráľova studňa). Išlo o prácu náročnú fyzicky i finančne.
2. Urobiť doplnenie letných farebných značiek a opravu všetkých doterajších značení v rámci obvodu spravovaného odborom a doplniť orientačnými tabuľami.
3. Je potrebné doplniť inventár oboch chát odboru, aby zodpovedal požiadavkám návštevníkov.
4. Úprava turistických ciest a chodníkov.

„Na tieto úlohy okrem ochoty k práci, ktorú nezištne vykonávajú naši členovia, je treba aj peňazí. Žiadame preto slávnú mestskú radu, aby oceniac už vykonanú prácu Odboru KČST v Banskej Bystrici pre zveladenie cudzineckého ruchu v Banskej Bystrici, pre tieto ciele poskytla nám už teraz primeranú peňažitú podporu, a v budúcich rozpočtoch aby bolo vždy primeranou a pravidelnou subvenciou pamätané na podporovanie činnosti nášho odboru, ktorú prevádza len v záujme hospodárskeho povznesenia nášho mesta a okolia.

Podotýkame ešte, že bársaká podpora, ktorej sa nám dostalo od krajinského alebo okresného úradu, bola spolu s našimi vlastnými prostriedkami obrátená na investície trvalej hodnoty, ktoré slúžia práve cudzineckému ruchu.“

Mestská rada sa na zasadnutí 12. októbra 1932 rozhodla zahrnúť čiastku vo výške 5000 Kč do rozpočtu na rok 1933, ako podporu na rozvoj turistického a cudzineckého ruchu. Mesto okrem týchto jednorazových foriem poskytovania finančnej pomoci poskytovalo peniaze a materiálnu pomoc pri stavbe turistických chát, športových zariadení, ale predovšetkým pri organizovaní významných športových podujatí, ktoré znamenali zviditeľnenie a prezentáciu Banskej Bystrice a jej okolia, ako významného strediska cestovného ruchu a zimných športov. Veľký význam v oblasti rozvoja turistického ruchu zohrala výstavba turistických horských chát.

3. VÝSTAVBA TURISTICKÝCH CHÁT V BANSKOBYSTRICKOM REGIÓNE

Stanovy Odboru Klubu československých turistov v Banskej Bystrici v paragrafoch 2 a 3 uvádzajú: „Účelom odboru je podporovať snahy Klubu československých turistov a starať sa o rozvoj cestovania vôbec. Účelu toho sa domáha odbor tým, že

Otvorenie Chaty na Suchom vrchu 22. 5. 1932, reční okresný náčelník Pštross.

usnadňuje turistom ubytovanie a stravovanie na cestách zriaďovaním a udržiavaním budov tomu účelu slúžiacich.“

Zariadenia cestovného ruchu predstavujú mimoriadne dôležitú súčasť infraštruktúry regiónu a determinujú rozvoj turistiky samotnej. S výstavbou prvých turistických útulní sa na území Slovenska stretávame v 2. polovici 19. storočia. V oblasti banskobystrického regiónu sú prvé útulne spojené s činnosťou Zvolenskej sekcie Uhorského karpatského spolku so sídlom v Banskej Bystrici. V roku 1906 bola postavená rozhľadňa na Panskom dieli a kamenná chata pod Ďumbierom tesne pred 1. svetovou vojnou. Vznikom Československej republiky a Klubu československých turistov sa situácia v tejto oblasti zlepšila, hoci spočiatku bolo územie Slovenska akosi bokom investičných záujmov ústredného výboru KČST. K zmene postupne dochádza v druhej polovici 20. rokov minulého storočia a 30. roky predstavujú vrchol v tomto druhu činnosti KČST.

Tak, ako na celom území Slovenska, aj v banskobystrickom regióne zostávalo v 1. polovici 20. rokov páčivým problémom financovanie rozvoja siete turistických chát a útulní. V tunajšom regióne išlo predovšetkým o hrebene Veľkej Fatry a Nízkych Tatier, o ktoré začal úmerne rásť záujem medzi turistickou verejnosťou nielen v republike, ale i v zahraničí. Na tento fakt naliehavo upozorňoval Viliam Pauliny, vášnivý turista a milovník prírody. Kládol dôraz na využívanie turistického a cestovného ruchu po praktickej, ekonomickej stránke, podľa vzoru alpských krajín, najmä Švajčiarska, ktoré sprístupňovalo svoje prírodné bohatstvo pre široké vrstvy verejnosti úpravou turistických ciest, chodníkov, výstavbou ozubených dráh a lanoviek, a v nemalej miere výstavbou ubytovacích a stravovacích kapacít. V Nízkych Tatrách niečo také nejestvovalo, v porovnaní s Vysokými Tatrami, ktoré mali už v tej dobe vybudovanú celkom solídnu infraštruktúru. Pripomínal, že Klub čes-

koslovenských turistov spolu so svojimi miestnymi pobočkami nestačí finančne vyriešiť túto pálcivú otázku. Ako príklad uvádzal vleklý postup výstavby chaty pod Ďumbierom. Odbory KČST v Banskej Bystrici, v Podbrezovej a Brezne, ale takisto i z liptovskej strany, vyzýval k urychlenej značkovacej akcii, pretože práve vytvorenie a označenie siete turistických ciest bolo podľa neho prvým krokom k dosiahnutiu cieľa, za ktorým mali nasledovať ďalšie. Upozorňoval na potrebu, aby sa vo veci angažovali popri výdatnej štátnej podpore aj samosprávne zložky ako obce, mestá, miestna štátna správa – okresy a župy, slovenskí poslanci v parlamente, bez ohľadu na svoju politickú príslušnosť, a požadovali vyhradiť v štátnom rozpočte vyššie príspevky na rozvoj turistického a cestovného ruchu v Nízkych Tatrách. Týmito návrhmi chcel Pauliny vyvolať záujem o danú problematiku a hlavne verejnú diskusiu o nej.

O to viac začal presadzovať tieto myšlienky, keď sa po odchode župana Juraja Slávika do Košíc stal predsedom Stredoslovenskej župy KČST. Svedčí o tom jeho interpelácia adresovaná župnému zastupiteľstvu: „Ako predseda Stredoslovenskej župy Klubu československých turistov a i člen župného zastupiteľstva úctivo prosím, aby župný výbor župy XVIII navrhol každoročne odhlasovať v rámci rozpočtu 10 000 Kč na vybudovanie potrebných a primeraných chat v Nízkych Tatrách, ako i na značkovanie, turistické práce na strednom Slovensku. Tiež prosím, aby výbor podal odôvodnený návrh pred župné zastupiteľstvo na vyzvanie všetkých obcí XVIII. župy, aby vo svojich ročných rozpočtoch zaraďovali na ten istý účel primerané ročné príspevky. Župa nech kontroluje účelné vynaloženie takto zozbieraných peňazí tým spôsobom, že by Stredoslovenská župa KČST bola povinná každoročne podrobne vyúčtovať župe upotrebenie takto zozbieraných peňazí.“

Pripomenul, že Nízke Tatry sú vhodným lyžiarskym terénom a ako príklad uvádzal neďalekú Skalku v Kremnických vrchoch. „Postavme primerané chaty a vykonáme veľký kus práce po stránke kultúrnej, hospodárskej a zdravotnej. Náš národ nás môže za takúto prácu len pochváliť.“

Aj vďaka tejto iniciatíve, svojim nesporným ľudským a v neposlednom rade organizačno-manadžerským kvalitám, bol Viliam Pauliny zvolený 19. decembra 1926 na mimoriadnom valnom zhromaždení Klubu československých turistov v Prahe za 1. podpredsedu KČST. Sám V. Pauliny to považoval ako prejav pozornosti Slovensku a uctenie si Slovenska.

3.1 ŠTEFÁNIKOVA CHATA POD ĎUMBIEROM

Štefánikova chata predstavuje akýsi základný kameň vybudovania siete turistických zariadení v masíve Nízkych Tatier a počiatok ich sprístupňovania širokej turistickej verejnosti. Ako som už spomenul, turistický záujem o centrálnu časť Nízkych Tatier a jej sprístupnenie pre turistov presadzovala už v období pred vypuknutím 1. svetovej vojny Zvolenská sekcia Uhorského karpatského spolku síd-

Otvorenie Chaty M. R. Štefánika pod Ďumbierom 9. 9. 1928.

liaca v Banskej Bystrici, ktorá vybudovala pod Ďumbierom kamennú chatu alpského typu. Zariadenie však bolo počas vojny do základov zničené, a to buď silnou búrkou a nepriazňou počasia, alebo ho zničili vojnoví dezertéri. Postupne, ako sa začala vzťahovať turistika v tejto oblasti, pociťovala sa výrazne absencia turistických zariadení. Hlavne zásluhou Stredoslovenskej župy KČST sa presadila myšlienka výstavby chaty pod Ďumbierom, v ktorej predsedníctve zohrali aktívnu rolu zástupcovia banskobystrického odboru KČST.

V polovici roka 1924 sa veci konečne pohli dopredu. 1. júna 1924 rozhodla 21-členná komisia zložená zo zástupcov Stredoslovenskej župy KČST (banskobystrický odbor zastupovali F. Studnička, pplk. O. Kudrna, V. Pauliny a S. Uher), ministerstva verejných prác (štátny tajomník Mühlman) a ústredia KČST (F. Haišman) o umiestnení stavby chaty pod Ďumbierom, a to nad Mlynnou dolinou, do ktorej je možný prístup z Mýta pod Ďumbierom, a 20. júla 1924 sa uskutočnilo slávnostné položenie základného kameňa za početnej účasti verejnosti. Oslava položenia základného kameňa bola okázalou demonštráciou vzťahujúceho sa turistického hnutia na strednom Slovensku. Zúčastnilo sa jej nečakané množstvo hostí zo všetkých častí republiky (asi 500 osôb), medzi účastníkmi bol napr. aj riaditeľ Živnostenskej banky Rudolf Pilát. Väčšina výletníkov z Banskej Bystrice, Zvolena, Podbrezovej a Brezna sa vybrala na Trangošku už 19. júla. Na Trangoške na nich čakal bohatý kultúrny a spoločenský program. Na druhý deň napoludnie začalo sa samotné slávnostné položenie základného kameňa chaty na konci Mlynnej doliny. Oslavu po odznení Smetanovho „Věna“ otvoril predseda Stredoslovenskej župy KČST Dr. Juraj Slávik (neskorší minister československej vlády a predseda ústredného výboru KČST v rokoch 1935-1936), po ňom predniesli prejavy Ing. F. Krejčí za ústredie KČST, brezniansky notár Ján Snopko (mesto Brezno darovalo pozemok), Ladislav Winkler z Podbrezovej, Ing. Vojtech Kelemen, riaditeľ Štátnych

lesov a statkov v Banskej Bystrici, poslanec Dr. Bohuslav Klimo a v mene Pohronskej sokolskej župy Detvan jej predseda Viliam Pauliny. Po položení základného kameňa vystúpili z kratšími prejavmi ešte František Studnička za banskobystrický odbor KČST, Ján Klos za zvolenský odbor, Ferdinand Práger z Uherského Brodu, Rudolf Pilát, a školský inšpektor z Brezna Karol Riapoš. Na záver slávnosti zaznela Hviezdoslavova „Smrť Kriváňa“ a pozdravný telegram prezidenta T. G. Masaryka. Základný kameň položili do vykopaných základov Ján Chudík, Rudolf Pilát, František Studnička a Viliam Pauliny. Z Banskej Bystrici a okolia sa na oslave zúčastnilo 40 osôb.

S výstavbou chaty sa začalo 14. júla 1925 a trvala tri roky, pod čo sa podpísali neustále finančné problémy, veď stavebné náklady sa vyšplhali do výšky takmer 650 000 korún, čo bola na tú dobu astronomická suma. Chata bola postavená z kameňa, lámaného v blízkosti stavby, tak isto aj vápno potrebné pri jej výstavbe sa páliło na mieste a ako palivo sa používala vyschnutá kosodrevina. Neustále meškanie a odkladanie dokončenia stavby spôsobovali nepriaznivé poveternostné podmienky, ktoré umožnili stavebné práce len na niekoľko týždňov počas letných mesiacov. Drevo a železo potrebné na stavbu bolo treba s námahou vynášať z doliny až do nadmorskej výšky takmer 1800 metrov nad morom. Okrem iného mala stavba zabezpečený prívod pitnej vody z prameňa vo výške 2000 metrov. Na zariadenie interiéru venovali 10 000 korún nadšenci z bratislavského odboru KČST, pre ktorých bola centrálna časť Nizkych Tatier častým a obľúbeným miestom turistických po-tuliek Slovenskom.

Hoci Štefánikova chata pod Ďumbierom (oficiálne pomenovanie chaty), bola spoločným projektom ústredia a Stredoslovenskej župy KČST, jeho význam značne posilnil i postavenie banskobystrického odboru KČST v rámci celoštátnej organizácie. Funkcionári Stredoslovenskej župy KČST stanovili na jej zasadnutí 28. júla 1928 otvorenie novej chaty pod Ďumbierom na 8. a 9. septembra 1928. Aj napriek vyššie spomenutým okolnostiam sa jej otvorenie pre verejnosť spájalo s veľkým napätím a očakávaním. Ladislav Winkler v Pohronskom Hlásniku poznamenal: „Je to potešiteľný fakt, že sa predsa po prekonaní mnohých ťažkostí môže turistická verejnosť tešiť na tak významnú udalosť. Veď nebol to ľahký úkol. Slovenská turistika sa môže honosiť veľkým dielom nehynúceho významu a menovite s pochvalou treba skonštatovať, keď v 10. výročí trvania našej republiky bude vzdaný hold pamiatke nášho národného hrdinu Milana Rastislava Štefánika pomenovaním chaty podľa neho.“

Winkler uviedol, že Ďumbierska chata by mala byť začiatkom novej budúcnosti stredoslovenskej turistiky a hospodárskeho rozvoja banskobystrického regiónu, avšak, za jeden z hlavných faktorov ovplyvňujúcich budúcnosť turistického ruchu v regióne označil čo možno najrýchlejšiu realizáciu projektu železničnej trate Červená Skala – Margecany, ktorej absencia bola jednou z príčin malej návštevnosti Nizkych Tatier, pretože ležali bokom od Košicko-bohumínskej trate. Preto pova-

žoval slávnosť otvorenia Štefánikovej chaty aj za akúsi „nehlučnú manifestáciu“ za túto požiadavku.

Slávnostné odovzdanie chaty do prevádzky sa uskutočnilo 8.-9. septembra 1928 v rámci osláv 40. výročia Klubu československých (českých) turistov a 10. výročia existencie Československej republiky. Na oslavách sa zúčastnilo okolo 1500 osôb hlavne z Pohronia a Liptova, ale aj z ostatných oblastí Slovenska i republiky. Po slávnostnom akte vystúpili s prejavmi V. Jeníček za ústredný výbor KČST, predseda Stredoslovenskej župy KČST V. Pauliny, predseda Slovenskej komisie KČST G. Nedobrný, Ing. Viest za Zväz cudzineckého ruchu a ďalší. Prejavy sa niesli „v duchu priateľstva turistov so všetkými“ a so želaním „krásneho života, ktorý pripraví šťastie v rodine i národe. Turistika pracuje za jednotu, za svornosť a je výkričníkom hospodárskych snáh, ktoré donášajú všeobecný blahobyť. Práví turisti sú tí, ktorí milujú svoju vlasť a národ.“ Pri príležitosti vyššie spomenutých jubilej pomenovali turisti vyznačenú turistickú cestu od Krížnej až po Kráľovu hoľu a novo-postavenú chatu po jednom zo zakladateľov československej štátnosti, Milanovi Rastislavovi Štefánikovi, ktorému prítomní vzdali hold minútou ticha. Táto slávnosť sa zároveň stala aj manifestáciou za vybudovanie automobilovej cesty v Nízkych Tatrách. Riaditeľ Štátnych lesov a statkov v Banskej Bystrici Ing. Vojtech Kelemen pri tejto príležitosti oboznámil prítomných so zámerom vybudovať cestu od Čertovice po Korytnicu, ktorý však bol podmienený príspevkom zo štátneho rozpočtu vo výške 5 miliónov korún.

So slávnostným otvorením Štefánikovej chaty pod Ďumbierom je spojená i jedna nepríjemná škrvna, ktorá sa dlhší čas stala predmetom tlače, a to nielen regionálnej, ale aj celoštátnej. Išlo o počín známeho hudobného skladateľa z Banskej Bystrice, člena banskobystrického, neskôr radvanského odboru KČST i banskobystrického Karpathenvereinu, Viliama Figuša – Bystrého.

Figušov prípad má svoje pozadie v probléme neriešenia slovenskej otázky počas existencie prvej Československej republiky. Čechoslovakistická ideológia, ktorej jadrom bola teória jednotného, hoci aj dvojjediného národa, bola výrazom tendencie pretvoriť česko-slovenskú vzájomnosť na politickú úniu. Základným nositeľom československej štátnosti sa stal, dobovo povedané, „jednotný a nedeliteľný národ československý“. Na rozdiel od uhorskej koncepcie, tzv. natio hungarica, ktorá negovala celý slovenský národný život, ho čechoslovakizmus degradoval na regionálnu úroveň. Vyjadrovalo to aj riešenie jazykovej otázky. Tzv. jazykový zákon legalizoval čechoslovakizmus v podobe akéhosi svojrázneho dvojjazyčného národa. Fiktívny pojem „československého jazyka“ naplnil totiž teóriu, že tento jazyk má dvojaké znenie, české a slovenské, pričom sa, samozrejme, mlčky dávala prednosť češtine. V tejto deformovanej podobe sa uskutočnila najelementárnejšia a historicky prvá požiadavka slovenského národného hnutia, t. j. slovenčina, lenže ako variant „československého jazyka“, a stala sa v ČSR štátnym jazykom a na Slovensku aj vyučovacím.

V českých kruhoch naďalej prevládal názor, že slovenčina nie je samostatným jazykom, ale len jedným z dialektov češtiny. Toto presvedčenie zdieľala takmer celá česká jazykoveda – a „neúfiedne nechýbely z české strany ani pokusy... přímo obnovit dřívější jazykovou jednotu“. Fakticky však nič nebránilo používaniu slovenčiny.

Vrátim sa k Figušovmu intermezzu. Podľa vyšetrovacieho spisu sa V. Figuš-Bystrý dopustil 9. septembra 1928 rušenia všeobecného pokoja tým, že počas slávnostného odovzdania Štefánikovej chaty verejne pred zástupom vykrikoval, že češtinu na Slovensku neuznáva. Pri príležitosti slávnostného odovzdania chaty do prevádzky priniesli zástupcovia ústredného výboru KČST z Prahy pamätnú knihu. Nápis v knihe boli v češtine, čo sa V. Figušovi-Bystrému nepozdávalo, preškrtnal ich a do knihy napísal „po slovensky“ a „veď sme na Slovensku“.

Ďalej sa v zápisnici uvádza, že kniha kolovala medzi účastníkmi slávnosti, aby sa do nej každý podpísal a tak sa dostala do rúk Viliama Daniela Figuša, ktorý urobil zmienené škrty a poznámky. Potom knihu odhodil na stôl v kuchyni chaty, vyšiel pred budovu a zúrivo kričal: „Ja češtinu na Slovensku neuznávam!“ Keď potom Alojz Lutonský podišiel k V. Figušovi a ukazoval mu poškodenú knihu, vytrhol mu ju V. Figuš z ruky, hodil ju o zem a odišiel. Po tomto čine došlo k slovným potýčkam medzi prítomnými „a niektorí Slováci sa nechali strhnúť k nemiestnej kritike pomerov Čechov a Slovákov...“, takže počiatočná radostná, slávnostná nálada zúčastnených sa zmenila v nechutnú národnostnú štvanicu“.

Veliteľ četníckej stanice v Malužinej vo svedeckej výpovedi uviedol, že videl neznámeho muža, oblečeného v šedom športovom úbore, menšej zavalitej postavy, so šedivými vlasmi, fúzmi a okuliarmi, ktorý držal v rukách knihu z turistickej chaty, rýchlo v nej listoval a hlasno hovoril: „To je pre Slovákov na Slovensku veľká urážka, že tam nie sú knihy písané v slovenskom jazyku, keďže Ďumbier nie je nikde v Čechách pri Prahe, ani v Paríži, ale v strede Slovenska. O to sa ja postarám, aby tu boli knihy slovenské, ako je nariadené vládou“. Podobne sa o tejto udalosti vyjadrovali i ďalší očití svedkovia.

Podľa správy četníckej stanice v Banskej Bystrici 26. októbra 1928 V. Figuš-Bystrý vypovedal, že sa osláv zúčastnil ako člen výboru Odboru KČST v Radvani nad Hronom. Asi o 14. hodine, keď sa zhromaždení rozchádzali, sadlo si asi 1000 účastníkov na trávnik pri útulni. V. Figuš sedel neďaleko chaty a obedoval, keď mu niekto z prítomných podal pamätnú knihu, v ktorej bola i ceruza. V. Figuš otvoril knihu a zapísal do nej svoje meno, začal v knihe listovať a zistil, že nápis na prednej doske bol český – Pamětní kniha československých turistů. Nápis prepísal do slovenského znenia a pod titul atramentovou ceruzou dopísal: „Prečo nie po slovensky, sme predsa na Slovensku“.

Potom nahliadol do knihy a našiel text, pravidiel a poučenie vytlačené na celej strane. Tento text preškrtnol ceruzkou a podal knihu ďalej na podpis. O čosi neskôr spozoroval obďaleč asi päť mužov, o niečom sa rozprávali. Tušil, že hovoria asi

o jeho škrtaní v knihe, preto podišiel k nim a povedal, že knihu poškrtnal on, Fiuš. Jeden z prítomných, pravdepodobne Čech, podal knihu V. Fiušovi do rúk a povedal mu, aby si takto poškrtnatú knihu zanielol do chaty sám. V. Fiuš mu na to odvetil, že ju neodnesie, lebo ju nepriniesol. Keďže knihu nechcel do útulne zanielst nik, spustil ju na zem, pritom však V. Fiuš poprel, že by ju bol hodil o zem, len ju voľne pustil.

Neskôr sa V. Fiuš stretol s verejným notárom Dr. Jurajom Janoškom z Trnavy, ktorý mu dohovára a povedal mu, že ak bol nespokojný s českým textom, mal prípad oznámiť písomne v tlači. V. Fiuš mu na to odpovedal, že tak robí už 10 rokov, ale bez úspechu a na záver dodal: „Preto, keď sa vy, veľkí Slováci nepostaráte o to, aby bola slovenčina rešpektovaná, tak sa postaráme my malí“.

V. Fiuš vyhlásil, že ho k tomuto počínaniu nevedla nenávisť voči českému národu a českému jazyku, ale, aby sa slovenčina ako úradný jazyk rešpektovala na Slovensku samotnom. Svoje konanie odôvodňoval tým, keďže chata bola novopostavená, mala byť aj pamätná kniha v slovenčine, už vzhľadom na cudzinecký ruch,

aby sa predovšetkým Maďari neposmievali Slovákom, že akú to majú na Slovensku slobodu, keď sú verejné nápisy české. Kniha sa podľa neho mala stať svedectvom, že krajina pod Ďumbierom je slovenská.

Na svoju obhajobu V. Fiuš dodal, že knihu poškrtnal v hneve nad tým, ako sa 10 rokov márne dožadoval od ústredia KČST o tabuľky turistických ciest a značení v slovenčine.

V. Fiuš vo svojom proteste nezostal osamotený. V knihe noclažníkov v Štefánikovej chate sa našla pripomienka Igora Rupeldta, hoci on sám bol Čech, z Bratislavy: „Zazlievam ústrediu, že tlač nie je slovenská, ale česká a francúzska, je to netaktnosť voči bratom Slovákom“.

Aj vďaka V. Fiušovi-Bystrému boli už texty v pamätných knihách písané po slovensky.

Súd síce Viliama Figaša-Bystrého pozbavil viny a oslobodil ho, ale prípad mal pre jeho osobu neprijemné dozvuky v tlači, najmä banskobystrickej.

Táto zdanlivo banálna kauza plne poodhalila snahu o indoktrináciu čechoslovakistickej ideológie do všetkých oblastí spoločenského života. Napriek 10-ročnej existencii Československej republiky zostávali vzťahy medzi Čechmi a Slovákmi naďalej na stupni akéhosi poručenského vzťahu, v ktorom boli Slováci mladším a menej skúseným bratom. Takmer všetky vedúce a riadiace miesta v štátnej a verejnej správe na Slovensku boli výlučne obsadzované Čechmi, čo vyvolávalo skrytú nevôľu slovenského obyvateľstva a stávalo sa živnou pôdou pre autonomistické strany HSLŠ a SNS. To isté platí i pre turistiku. Ústredie KČST bolo takmer bezvýhradne v českých rukách, až na pár výnimiek, ale aj títo slovenskí zástupcovia pochádzali výhradne z čechoslovakisticky orientovaných kruhov, funkcionári na úrovni turistických žúp a miestnych odborov tiež väčšinou pochádzali z Čiech, čo však uprieť rozhodne nemožno, výrazne prispeli k rozvoju turistiky a tým aj cestovného ruchu na celom území Slovenska. Preto je len pochopiteľné, že sa stretávame i v oblasti turistiky s takýmito „protičeskými“ reakciami, akou bolo počínanie V. Figaša-Bystrého, ktorý chcel svojím protestom upozorniť kompetentných na daný stav vecí na poli uplatňovania tzv. jazykového zákona v praxi.

Na incidente pod Ďumbierom treba vidieť, že ako prví urobili chybu českí funkcionári, ktorí dali vyhotoviť pamätnú knihu v češtine. Nevieť, či by podobný incident nenastal v Čechách, keby podpredseda KČST, Slovák, dal pre niektorú z tamojších chat vyhotoviť pamätnú knihu chaty v slovenčine. Na tomto mieste treba tiež pripomenúť, že niektorí Česi mali podivné predstavy o Slovensku, ktoré považovali za svoju akúsi „kolóniu“.

Vrátim sa ešte k odozve tlače k tomuto incidentu. Ako prvé zareagovali Hronské noviny. Autor článku venovanému V. Figašovi sa vyjadril, že jeho čin hrubým spôsobom urazil český národ, upozornil V. Figaša na to, aké postavenie získal za republiky a vyčítal mu jeho predprevratovú činnosť – bitie žiačok za používanie slovenčiny, vedenie domácnosti v maďarskom duchu, štúdium syna v nemeckom ústave už po prevrate.

V. Figaš odpovedal dlhým článkom v Národných novinách, v ktorom svoje konanie zdôvodňoval obranou slovenských záujmov a popieral v Hronských novinách uvedené skutočnosti.

Slovenský denník zverejnil list riaditeľa Gymnázia v Liptovskom Svätom Mikuláši a predsedu tamojšieho odboru KČST Šindelára a Slovák (tlačový orgán HSLŠ) konanie V. Figaša schvaľoval. Keď vásne trochu opadli, Pohronský Hlásnik aféru trochu sofistikovane uzavrel: „Desať rokov my Česi a Slováci chodíme denne okolo maďarskej dosky zasadenej na kláštore (na Dolnej ulici) na pamäť slovenského spisovateľa M. Bela a to nám nikomu doposiaľ nezavadzalo. Veď sa nepretvarujeme, v skutočnosti nám na týchto veciach príliš nezáleží. To len tak robíme, aby sa nepovedalo. Ani Ďumbierska kniha, ani Belova doska nám nekazí spánok“.

Chata M. R. Štefánika pod Ďumbierom v 30. rokoch. V pozadí zvonička.

Z jednotlivých článkov a reakcií v tlači vidno, ktoré zo spomenutých novín patrili do toho-ktorého politického tábora. Rozhodujúce politické strany pôsobiace na Slovensku sa snažili z tejto kauzy vytĺcť vo svoj prospech politický kapitál. Čechoslovakisticky orientované periodiká videli vo Figušovej osobe štvavého nacionalistu, ba až šovinistu, kým periodiká autonomistického tábora vyzdvihovali jeho konanie pozitívne v národnom duchu, ako obhajcu slovenských záujmov.

Možno len trpkó skonštatovať, že otvorenie prvej vysokohorskej chaty na strednom Slovensku zatienilo politikárčenie a odhalilo partikulárne záujmy oboch súperiaciach politických táborov. Tým sa akosi stratil skutočný význam tejto udalosti.

Chata pod Ďumbierom slúžila na turistické a lyžiarske účely až do roku 1944, keď väčšina chát v banskobystrickom regióne padla za obeť bojom odohrávajúcim sa počas Slovenského národného povstania. Po vojne bola obnovená a slúži verejnosti dodnes.

3.2. CHATA POD CHABENCOM

Významným krokom pre rozvoj turistiky v banskobystrickom regióne bola výstavba druhej vysokohorskej chaty v masíve centrálnych Nizkých Tatier, a to pod Chabencom, projekt Stredoslovenskej župy KČST. Aj napriek finančným problémom sa chatu podarilo v polovici augusta 1932 dokončiť a odovzdať ju do užívania verejnosti. Stavebné práce sa začali na jeseň 1931, keď Riaditeľstvo štátnych lesov a statkov v Banskej Bystrici odovzdalo bývalé stajne aj s pozemkom do užívania Stredoslovenskej župe KČST. Stavebné práce realizoval aj napriek značným

problémom Pavel Mistrík z Predajnej. Chata bola situovaná medzi Ďurkovou a Chabencom pod hrebeňovou kótou 1819. Pohronský Hlásnik na margo tejto udalosti napísal: „Klub československých turistov buduje v Nízkych Tatrách pod Chabencom novú turistickú chatu, ktorou sa otvárajú československej turistike nové možnosti. Až doposiaľ tu bola len chata pod Ďumbierom, z ktorej nebola možná hrebeňová túra smerom ku Chabencu, Prašivej a Korytnici... Tomuto vážnemu nedostatku odpomohol KČST vybudovaním novej chaty uprostred, medzi Ďumbierom a Prašivou, neďaleko od tatranskej Skalky“.

Chata pozostávala z veľkej nocľahárne, v ktorej boli dva bloky priční, opatrených drôtenými vložkami, matracmi, potom z menšej nocľahárne so štyrmi poschodovými posteľami, z dámskej nocľahárne s piatimi poschodovými posteľami a z bytu výčapníka. V chate mohlo nocovať až 42 turistov. Bola obhospodarovaná celoročne a poskytovala aj stravovanie. Prvým správcom chaty bol Kornel Samko z Lopeja.

Otvorenie novej chaty bolo naplánované na 14. a 15. augusta 1932. Na slávnostnom akte sa zúčastnilo 131 osôb. Ústredný výbor KČST zastupoval Dr. Hřebec, ďalej to boli zástupcovia susedných žúp a odborov KČST, banskobystrický odbor zastupoval jeho predseda J. Wunsch, vojsko, generál J. Votruba, veliteľ 10. pešej divízie v Banskej Bystrici.

Stavebné náklady boli 71 300 korún, vybavenie chaty stálo 12 471 korún a Stredoslovenská župa KČST uhradila za vybavenie nocľahárne sumu 6000 korún. Krajský úrad v Bratislave pri tejto príležitosti vyhovel žiadosti Stredoslovenskej župy KČST o subvenciu a daroval na zimné značenie (tyčovanie) 10 000 korún. Lesná

správa v Jasení vyhotovila serpentínový chodník v najstrmšej pasáži od Jasenskej Kyslej popod Struhár.

Po odchode správcu chaty K. Samku začala chatu spravovať Stredoslovenská župa KČST. Správcovstva sa ujala Vlasta Ondrušková. Za veľmi krátky čas sa chata stala obľúbenou a vyhľadávanou. Od jej otvorenia do konca roka 1932 chata poskytla ubytovanie viac ako 400 návštevníkom s pobytom 1-10 dní. Počas veľkonočných sviatkov 1933, keď bolo v chate 52 osôb, sa ukázalo, že samotná chata nemá dostatočnú kapacitu na takýto počet ľudí, hlavným nedostatkom bola absencia kuchyne. Vďaka obetavosti niektorých zaniietených funkcionárov Stredoslovenskej župy KČST, ktorí boli ochotní prispieť na rozšírenie chaty, ústredie KČST rozšírenie chaty podporilo. Aj napriek nepriaznivému počasiu sa so stavebnými prácami začalo 28. augusta 1933 a prístavba bola dokončená už 5. novembra. Rozšírením chaty sa zväčšila jej kapacita; na prízemí pribudla veľká spoločná nocľaháreň pre dvadsiatich hostí a v podkroví miestnosť so 14 lôžkami i dve malé miestnosti celkove s 8 lôžkami. V roku 1935 zaviedli vodovod v dĺžke 495 za 32 377 korún.

Najväčšia dostavba sa začala v júni 1937. Stavbu realizoval Ing. Stanislav Uher z Brezna. Konštrukcia stavby bola drevená, zrubová. Mala 14 izieb (10 štvorlôžkových a 4 dvojlôžkové), kúpeľňu, sušiareň na odev a lyžiareň. Pôvodnú chatu s prístavbou spájala krytá chodba. Celkove mala chata v roku 1938 16 izieb so 68 lôžkami, dámskou nocľahárňou so 14 posteľami a pánskou nocľahárňou s 20 posteľami, veľkú a malú jedáleň, zasklenú verandu. V podkroví bola ešte spoločná nocľaháreň. Chata tým mala ubytovaciu kapacitu 100 osôb.

Peny za nocľah vo veľkej a dámskej nocľahárni sa pohybovali od 6 korún (členovia KČST) do 12 korún (ostatní), pre akademikov a dorast 3 koruny, v malej nocľahárni od 9 korún (členovia KČST) do 17 korún (ostatní) a v izbách 11 a 20 korún. Celodenná penzia v zime bola 40 korún.

Chata slúžila verejnosti do septembra 1940, keď sa stala obeťou rozsiahleho požiaru, ktorý ju zničil do základov. Aj napriek snahe obnoviť chatu toto úsilie strokotalo. Po vojne už bolo na jej výstavbu pripravené všetko, avšak „víťazný február 1948“ tieto plány zahatil a umlčal.

Plány na výstavbu chaty pod Chabencom sa podarilo zrealizovať až koncom 90. rokov minulého storočia a 28. septembra 2002 bola útulňa pod Chabencom slávnostne otvorená.

3.3. CHATA NA KRÁĽOVEJ STUDNI

Chata na Kráľovej studni je prvou z dvoch chát, ktoré postavil banskobystriický odbor KČST vo svojej rėžii. Masív Krížnej patril k najčastejšie navštevovaným turistickým miestam v okolí Banskej Bystrice. Nápad postaviť turistickú chatu v tejto oblasti sa zrodil v roku 1925.

Prvá Chata na Kráľovej studni, ktorá 10 dní pred jej otvorením, 18. 9. 1927, zhorela.

V roku 1927 smerovalo takmer všetko úsilie i väčšina finančných prostriedkov do výstavby tejto chaty. Veľkú zásluhu na všetkom, čo súviselo s jej stavbou, mal predseda odboru Ján Wünsch, ktorý osobne zabezpečil väčšinu finančných nákladov a „sponzorských“ darov, duša celej akcie. Pozemok na Smrekovici, na ktorom mala chata stáť, bol v držbe mestských lesov, preto mestská rada na svojom zasadnutí 13. júla 1927 jednohlasne schválila jeho prenájom za symbolický ročný poplatok 2 koruny a peňažnú podporu vo výške 600 korún ako výmenu za drevo, ktoré odbor medzitým nadobudol na Revayovskom panstve. Okrem tejto finančnej injekcie dostal odbor do daru od mesta 10 kubických metrov dreva na výrobu šindľov.

J. Wünsch sa sám osobne angažoval na stavebných prácach. Organizoval technické práce, kopanie základov, výrub dreva a jeho odvoz, tesárske práce. Radil, pomáhal a dozeral. Bol 3 až 4-krát do týždňa na stavenisku, vzdialenom 5 hodín od najbližšej železničnej zastávky. Tejto akcii dokonca obetoval aj vlastnú päťtýždňovú dovolenku, počas ktorej býval v kolibe spolu s ostatnými robotníkmi. Náklady na výstavbu dosiahli výšku približne 30 000 korún.

Chata mala byť dôležitým strediskom nielen vo Veľkej Fatre, ale i v stredoslovenskom regióne, svojou polohou mala slúžiť nielen turistickým potrebám v tomto kraji, ale aj poskytovať oddych a odpočinok všetkým, či už z pohronskej alebo turčianskej strany. Krátko pred odovzdaním do užívania pre verejnosť 28. septembra 1927, prišla v nedeľu 18. septembra do Banskej Bystrice smutná správa o požiari chaty. Vyšetrowanie dokázalo, že išlo o úmyselný čin, avšak páchatel zostal neznámy. V českých publikáciách je tento čin spájaný so „zmeneným postojom niektorých slovenských kruhov, ktoré sa odchýlili od pôvodnej koncepcie republiky...“

Predsedenstvo banskobystričského odboru KČST sa obrátilo so žiadosťou o pomoc na verejnosť: „Deň, ktorý mal byť radostným dňom nášho odboru, významným dňom slovenskej turistiky vôbec, deň, v ktorý sme chceli verejnosti ukázať výsledok nadšenej práce, obetavosti a lásky, deň slávnostného otvorenia našej chaty pri Kráľovej studni bol zločinne zhatený. Zlým človekom bola zapálená naša chata a zhorela do základov. Zdeľujúc Vám túto neradostnú správu, obraciame sa na Vašu obetavosť a prosíme Vás, aby ste sebemenším darom pomohli nám zmenšiť materiálnu škodu, ktorá je nesmierna. Pomôžete iste dobrej veci. Neľakajúc sa neúspechov budeme pokračovať v práci, ktorú sme si predsavzali a ktorú konáme len z lásky k celku a nášmu kraju. Pomôžte nám.“

Banskobystrická verejnosť prijala túto správu s poľutovaním a s veľkou účasťou, k 15. januáru 1928 sa na výstavbu novej chaty vyzbieralo 8100 korún a na jar sa mohlo započatť s výstavbou. Napriek nepriaznivému počasiu, ktoré vládlo najmä v septembri a októbri toho roku a vďaka pevnej vôli a neochvejnosti J. Wünscha, podarilo sa výstavbu chaty dokončiť pred príchodom zimy. Nová chata bola položená o čosi nižšie ako pôvodná, a to na začiatku Bystrickej doliny. Konštrukcia chaty bola z dreva. Pozostávala s predsieňou, predizby, kuchyne a dvoch veľkých miestností na prizemí a dvoch miestností v podkroví. Chata mala poskytnúť nocľah pre 50 osôb. Výstavbou turistickej chaty sa otvorili nové možnosti rozvoja turistiky v tejto oblasti, nielen pešej, ale aj zimnej, lyžiarskej.

Celkové náklady na stavbu a vybavenie interiéru chaty dosiahli približne 70 000 korún, na ktoré prispelo ústredie KČST v Prahe sumou 20 000 korún, Stredoslovenská župa KČST dala 5000 korún, banskobystričský odbor 10 000 korún, nemeňovaná poisťovňa 5000 korún, mesto Banská Bystrica 3000 korún, „slovenská krajina“ 15 000 korún, Okresný úrad v Banskej Bystrici 2000 korún a medzi členmi a priateľmi odboru sa podarilo vyzbierať 12 000 korún.

Rok po zhorení Chaty na Kráľovej studni KČST 4. 11. 1928 otvoril novú chatu.

*K Chate na Kráľovej studni, ktorú KČST postavil za rok po zhorení prvej chaty, pri-
budla 19. 6. 1938 aj dependancia so 60 lôžkami - pri jej otvorení reční L. Stárka.*

Slávnostné odovzdanie chaty do prevádzky sa uskutočnilo 4. novembra 1928. Napriek nepriaznivému počasiu sa slávnostného otvorenia chaty zúčastnilo asi 150 osôb nielen z Banskej Bystrice, ale aj zo širšieho okolia. Ceremoniál otvoril srdečným privítaním predseda banskobystrického odboru J. Wünsch, poukázal na „nevšednú a jedinečnú obetavosť stavbyvedúceho pána Holého“, ktorý stavbu realizoval, a to od vyhotovenia plánov až po ukončenie stavebných prác. Poďakoval za pomoc mestu Banská Bystrica, ústrediu KČST v Prahe, vedeniu bývalej Pohronskej župy, Stredoslovenskej župe KČST, Riaditeľstvu štátnych lesov a statkov v Banskej Bystrici, správe Revayovského panstva a všetkým ostatným, ktorí priložili ruku k tomuto projektu. Za Banskú Bystricu poďakoval zástupca starostu Ondrej Strieš a prisľúbil výpomoc mesta i do budúcnosti, Ing. Štefan Gažo za mestské lesné oddelenie prisľúbil úpravu cesty Bystrickou dolinou. Po prejavocho odovzdal predseda J. Wünsch chatu do užívania verejnosti.

Chata na Kráľovej studni sa na sklonku roka 1931 stala predmetom sporu medzi Odbormi KČST v Banskej Bystrici a v Radvani, v ktorom vyvrcholili už dlhšie trvajúce nezhody panujúce v ich vzájomných vzťahoch. Išlo o pomerne triviálnu záležitosť pomenovania chaty na Kráľovej studni podľa predsedu banskobystrického odboru KČST J. Wünscha, ktoré schválil výbor odboru na svojom zasadnutí 17. júla 1931. To sa samozrejme nepozdávalo Radvančanom a 17. novembra zaslali ústrediu sťažnosť voči tomuto kroku banskobystrického odboru. Radvančania zaslali sťažnosť i Krajskému úradu v Bratislave, ktorý nariadil prešetriť okresnému náčelnikovi A. Pštrossovi, z akých prostriedkov bola chata postavená, osobné údaje o J. Wünschovi a jeho verejnú činnosť.

Na umiestnenie vývesného štítu s pomenovaním Wünschova chata pri Kráľovej studni dali podnet Július Markovič, Viliam Klimo a sám okresný náčelník Adolf Pštross. K hotovej udalosti, o ktorej nemal J. Wünsch, ani výbor banskobystrického odboru predtým potuchy, zaujal výbor 14. júla 1931 stanovisko, v ktorom sa k tejto pocte jednohlasne pripojil. V zmysle zásadných uznesení KČST podal výbor 17. júla o tom správu ústrediu v Prahe.

Okresný náčelník správu uzavrel: „Nie je preto zapotreby ani protestu v predmetnej veci, lebo činovníkov odboru v tomto páde viedla len snaha aspoň čiastočne sa odvdáčiť svojmu príkladnému, obetavému a nezištnému predsedovi a táto snaha sa stretla vo všetkých kruhoch so všeobecnou sympatiou a naopak nerozmyslený počin radvanského odboru sa posudzuje ako nešťastný krok osobného úzadia, ktorý nijako neprispieva ku konsolidácii a tým menej k československej vzájomnosti.“

Svoje stanovisko k tejto kauze vyjadrila na požiadanie aj Národohospodárska župa stredoslovenská (NŽS): „Všeobecne bol vyslovený názor, že banskobystricky odbor KČST chatu vybudoval, preto pokladáme tento odbor za kompetentný k tomu, aby navrhoval i pomenovanie dotýčnej chaty. Pán Ján Wünsch je nielen obetavým pracovníkom KČST, ale je súčasne horlivým predsedom cudzineckého

V Chate na Kráľovej studni - zľava sediaci Dr. Nábělek, K. Liška, L. a M. Stárkovi, stojaci Dr. Zvěřina, J. Wünsch, S. Wünsch, N. Veselová, K. Bezrouk.

Pred Chatou na Kráľovej studni - zľava Holý, S. Wünsch, rodina Nociarová, sprava L. Stárka.

odboru NŽS. Poznajúc jeho prácu a súčasne dôvody, ktoré sú predmetom žiadosti o zmenu pomenovania, vyslovujeme názor, že Chata pri Kráľovej studni má zostať Wünschovou chatou.“

Valné zhromaždenie banskobystričského odboru KČST, konané 4. februára 1932, sa uznieslo, aby sa ocenila sústavná a úspešná práca svojho predsedu o povznesenie turistiky na strednom Slovensku a jeho obetavosť a horlivosť pri výstavbe Chaty na Kráľovej studni, a aby jeho meno zostalo trvalo zapísané v dejinách turistiky na strednom Slovensku. A bolo pripomenutím všetkým, čo chatu navštevujú. Návrh valné zhromaždenie jednohlasne prijalo a chata dostala názov Chata KČST pri Kráľovej studni – Wünschova.

V nasledujúcich rokoch pribudli v chate ďalšie inovácie. V roku 1932 sa doplnil interiér chaty, pribudol malý bazén a kapacita chaty sa rozšírila na 60 lôžok. V roku 1933 sa chata rozšírila o tri miestnosti a bola urobená celková stavebná úprava. Kapacita chaty bola 70 osôb. V roku 1937 bola chata vybavená novými pérovými lôžkami a novými vlnenými prikrývkami a na jar sa pokračovalo vo výstavbe dependencie, ktorá mala mať kapacitu 60 lôžok a do užívania ju odbor odovzdal 19. júna 1938, v rámci osláv polstoročnice existencie KČT, resp. KČST.

Chata mala po celý rok svojho hospodára, zabezpečenú teplú stravu a občerstvenie. Čo sa týka cien, celodenná penzia a ubytovanie boli pre členov KČST 25 korún, pre ostatných 30 korún v letnej sezóne, v zimnej bola o korunu vyššia. Poplatok za denný pobyt bol jedna koruna. Cena za lôžko v 4-6 lôžkovej izbe sa pohybovala v rozpätí 6 (členovia) – 10 (nečlenovia) korún a v nocľahárni 4 (členovia) –

8 korún (nečlenovia). V zime boli poplatky o korunu vyššie, čo bolo spojené s nákladmi vynaloženými na kúrenie.

Chata bola ideálnym východiskom pre množstvo túr vo Veľkej Fatre (Križna, Ploská, Čierny kameň), v jej okolí sa nachádzali vhodné terény na skalolezenie a v zime poskytovalo okolie chaty ideálne lyžiarske terény.

Tak, ako v prípade vyššie spomenutých turistických zariadení, aj Chata na Kráľovej studni padla za obeť požiaru, tento objekt vypálili nemecké jednotky počas SNP v roku 1944. Na mieste bývalej chaty KČST dnes stojí Horský hotel Kráľova studňa, ku ktorému je možný prístup buď Bystrickou alebo Zalámanou dolinou.

3.4. CHATA NA SUCHOM VRCHU

Chata na Suchom vrchu bola druhou prevádzkou Odboru Klubu československých turistov v Banskej Bystrici. Už na prelome rokov 1929/30 odbor zriadil pre lyžiarov – turistov v tejto oblasti krytý prístrešok „ohrievareň“, a začal s aktivitou, ktorá mala vyústiť do výstavby ďalšej turistickej chaty.

V priebehu roka 1930 odkúpil odbor pozemok potrebný na stavbu chaty v lokalite Suchého vrchu od malachovských urbarialistov a odštartoval akciu na získanie financií potrebných na pokrytie predpokladaných nákladov. Svoju žiadosť adresoval

Chata na Suchom vrchu (Irisa).

val Krajinskému úradu v Bratislave a Stredoslovenskej župe KČST. O spoluúčast na realizácii zamýšľanej stavby požiadal i miestne veliteľstvo 10. pešej divízie, ale to na základe výnosu zemského veliteľstva v Bratislave spoluprácu odmietlo. Stredoslovenská župa KČST odsúhlasila pre odbor na výstavbu chaty čiastku vo výške 5000 korún, v prípade potreby bola ochotná odsúhlasiť i ďalšie dotácie. Okresný výbor prispel sumou 10 000 korún. So stavebnými prácami sa malo začať na jar nasledujúceho roka.

Dozorom nad výstavbou chaty bol poverený Ing. Jozef Fuxa, ktorý vyhotovil plán chaty s celkovým rozpočtom okolo 40 000 korún, vynímajúc cenu za pozemok. Chata mala mať kamennú podmurovku a drevenú nadstavbu, na jej stavbu sa počítalo približne so 100 m³ kameňa a 100-120 m³ dreva. Okresný výbor (banskobystrického okresu) odhlasoval odboru finančnú pomoc na jej dostavbu vo výške 10 000 korún. Podobne sa k záležitosti správalo aj ústredie KČST, ktoré na roky 1931 a 1932 vyčlenilo odboru tú istú sumu ako okresný výbor.

Otvorenie Chaty na Suchom vrchu sa pôvodne plánovalo na koniec septembra 1931, avšak termín sa oddialil kvôli omeškaniu stavebných prác a nedostatku financií. Aj z tohto dôvodu odbor požiadal 26. septembra 1931 banskobystrickú mestskú radu o poskytnutie peňažnej podpory. Ako dôvod žiadosti odbor uviedol svoju platobnú neschopnosť, pretože náklady prekročili hranicu 60 000 korún, a potrebu vybavenia interiéru turistického zariadenia. Mestská rada na zasadnutí 2. decembra 1931 odsúhlasila finančný príspevok 1000 korún, hoci už v priebehu roka poskytla odboru subvenciu vo výške 2000 korún, čo však bolo, samozrejme, aj v zhode so záujmom mesta samotného.

Na jar 1932 sa vďaka poskytnutým finančným prostriedkom a subvenciám rýchlo rozbehli záverečné práce na stavbe a 13. mája už mohol Pohronský Hlásnik napísať: „Útulná a výstavná chata na Suchom vrchu je úplne dokončená. Čulý banskobystrický odbor dokumentuje svoje poslanie novým krásnym úspechom, úspechom trvalej hodnoty, významu mravného aj hospodárskeho a chystá sa výsledok svojej činnosti predložiť verejnosti“.

Turistickú Chatu na Suchom vrchu Odbor KČST v Banskej Bystrici slávnostne otvoril v nedeľu 22. mája 1932. Na slávnosti sa zúčastnili zástupcovia Okresného úradu v Banskej Bystrici, Sokola, predstavitelia veliteľstva 10. pešej divízie, Obchodnej komory, Národohospodárskej župy stredoslovenskej, Stredoslovenskej župy KČST, zástupcovia iných turistických a športových spolkov. Ústredie KČST zastupoval pplk. František Ondruška. Podujatie otvoril predseda banskobystrického KČST Ján Wunsch. Akcie sa zúčastnilo vyše 1000 osôb.

Poloha chaty bola výhodná najmä pre menej náročných turistov, ktorí tvorili v podstate väčšinu členskej základne vtedajších turistických spolkov. Nachádzala sa vo vzdialenosti 8 km od Banskej Bystrice a za dve hodiny bolo možné do chaty dôjsť. Prízemie pozostávalo z nocľahárne, reštauračnej miestnosti, kuchyne, miestnosti pre hospodára chaty a poschodie z 5 izieb s desiatimi lôžkami. Kapacita chaty

bola maximálne pre 40 osôb. Chata bola východiskom výletov do Kremnických vrchov a v zime ju využívali hlavne turisti – lyžiari.

Celodenná penzia a ubytovanie v chate bola 25 korún (pre nečlenov 30 Kč) a poplatok za celodenný pobyt 50 halierov. Týždenný pobyt pre členov sa pohyboval v rozmedzí od 40 do 60 korún (pre nečlenov 50-80 Kč), mesačný pre členov od 150 do 230 korún (pre nečlenov 200-320 Kč).

Chatu na Suchom vrchu postihol v roku 1944 rovnaký osud ako vyššie uvedené turistické zariadenia. Padla za obeť požiaru počas SNP. Po vojne chatu obnovili a svojho času bola prevádzkovaná pod názvom Irisa.

Výstavbou turistických chát a zariadení sa položil jeden zo základných kameňov rozvoja turistického a cestovného ruchu v banskobystrickom regióne. Vytvorili sa podmienky pre ponuku turistických destinácií nielen vo vnútroštátnom meradle, ale aj na prilákanie zahraničných turistov. Chaty neslúžili len primárnemu účelu, t. j. prenocovaniu turistov, ale samy sa stali vyhľadávanými miestami aktívneho odpochínku najmä ľudí z mestského prostredia. Nemalou mierou prispeli aj k ďalšej popularizácii turistiky a lyžovania aj medzi sociálne slabšími vrstvami spoločnosti. Druhý aspekt bol ekonomický. Prinášali peniaze nielen do štátnej a mestskej pokladne, ale aj do rúk prevádzkovateľov a zvýšený prílev turistov do oblasti regiónu mal jednoznačne pozitívny vplyv na príjmy živnostníkov a súkromných podnikateľov.

Okrem spomenutých turistických chát a zariadení prevádzkoval Banskobystrický odbor KČST mládežnícku nocľaháreň s kapacitou 40 lôžok v budove Sládkovičovho gymnázia. Aj ďalšie banskobystrické spolky podobného zamerania budovali v okolí mesta svoje vlastné prevádzky. Možno spomenúť chatu Karpathenvereinu pod Panským dielom, ktorá však v roku 1935 vyhorela, sokolskú Chatu pod Vyhátovou (v súčasnosti Chata nad Tajovom), chatu židovskej telovýchovnej jednoty Makabi nad Králikmi (v súčasnosti Chata nad Králikmi), chatu Skiklubu Pod Šachtickou. V regióne to boli Chata na Hrbe, ktorú prevádzkoval Odbor KČST v Lubietovej (v prevádzke je aj súčasnosti), Trangoška, v prevádzke podbrezovského odboru KČST a Chata na Veľkom Boku v prevádzke Odboru KČST Lipovský Hrádok.

4. ČINNOSŤ BANSKOBYSŤRICKÉHO ODBORU KČST V OBLASTI PEŠEJ TURISTIKY

Prírodné krásy Slovenska boli už v minulých storočiach podnetom k organizovaniu výletov do prírody. Pešia turistika je najrozšírenejším druhom turistiky, využíva chôdzu ako najprírodzenejší pohyb. Základnými formami pešej turistiky sú vychádzky, výlety, túry, turistické pochody. História organizovaných vychádzok a turistických výletov je v banskobystrickom regióne úzko spätá s pôsobením Zvolenskej sekcie Uhorského karpatského spolku (Magyarországi Kárpát – egyesület,

MKE), ktorá v Banskej Bystrici pôsobila od roku 1889. Jedným z prvých propagátorov organizovanej turistiky bol Radvančan Juraj Kneppo, ktorý s úzkym okruhom svojich priateľov v rámci Zvolenskej sekcie Uhorského karpatského spolku podnikal náročné turistické podujatia do širšieho okolia Banskej Bystrice. Týmto sa vytvorili predpoklady na rozvoj organizovanej pešej turistiky v meste.

Vznikom Československej republiky a transformáciou Klubu českých turistov na Klub československých turistov sa začal proces popularizácie turistiky aj medzi domácim obyvateľstvom, pretože počas existencie Uhorska bola aj táto oblasť spoločenského života vyhradená len určitej sociálnej skupine obyvateľstva mesta. S rozvojom turistiky v Banskej Bystrici je spojený prílev českej inteligencie, štátnych úradníkov a príslušníkov rodiacej sa československej armády do mesta. Česi sa výraznou mierou zaslúžili o zapustenie hlbokých koreňov turistiky v banskobystrickom regióne.

História miestneho odboru Klubu československých turistov sa začala písať, ako to už bolo vyššie uvedené, 26. augusta 1920. Vtedy sa skupina milovníkov prírody a nadšencov pokúsila nadviazať na tradície, ktoré si priniesli z českých zemí. Žiaľ, musím konštatovať skutočnosť, že ustanovujúcej schôdze sa nezúčastnil jediný Slováč. Väčšinu členstva odboru v prvých rokoch jeho existencie tvorili Česi. Poznali lepšie hory, mali k nim iný vzťah, dokázali pritiahnúť mladých a organizovali výlety.

4.1. ORGANIZÁCIA VÝLETNEJ ČINNOSTI A ZNAČENIE TURISTICKÝCH CIEŤ

Paragraf 3, 9. bod stanov banskobystrického odboru KČST hovorí, že „odbor ...usporadúva spoločné výlety...“

Zmienky o činnosti a aktivitách v počiatkoch existencie odboru sú len kusé a fragmentárne, pretože z tohto obdobia (1920-1923) sa zachovalo len málo písomností. Nachádzajú sa len sporadické správy vo vtedajšej miestnej tlači a niekoľko písomností vo fonde mesta Banská Bystrica 1850-1922, v Štátnom okresnom archíve v Banskej Bystrici.

Odbor začal s organizáciou peších výletov už od začiatku svojej existencie v roku 1920. Hlavným výletným dňom bola nedeľa. Pešiu turistickú sezónu začínal odbor spravidla v polovici apríla, prípadne začiatkom mája, a trvala približne do polovice novembra, čo záviselo od charakteru klimatických a poveternostných podmienok. Spočiatku sa plánovala jedna akcia, neskôr, keď sa vyprofilovali záujmové skupiny, uskutočňovali sa spravidla dve a niekedy aj tri akcie v jeden deň. V tomto neskoršom období sa usporadúvali podujatia pre turistov menej náročných, väčšinou išlo o kratšie vychádzky do blízkeho okolia Banskej Bystrice. Oblíbenými miestami sa stali Urpín, Vartovka a Kozlinec v predhorí Slovenského rudohoria, neďaleký Suchý vrch v predhorí Kremnických vrchov, Panský diel a Krížna. Najväčšej popularite medzi touto skupinou členskej základne odboru sa tešili spomenuté podujatia zábavného charakteru, spojené s varením guláša. Vyhlásenou špecialitou býval guláš a čierna káva Juraja Kneppa. Druhú skupinu, oveľa menšiu, tvorili priaznivci dlhších túr a náročných pochodov, ktoré viedli už zväčša vysokohorským terénom. Tieto podujatia trvali deň-dva, niekedy aj tri, čo záviselo od zvolenej trasy a obťažnosti terénu. Oblíbenými miestami tejto skupiny členstva boli Čierny kameň vo Veľkej Fatre, so svojím bralnatým vrcholom, centrálna časť Nizkých Tatier (Chabenec, Chopok, Ďumbier), Kráľova hoľa. Málo navštevovanou oblasťou ostávalo v 20. rokoch minulého storočia Slovenské rudohorie, z dôvodu neznalosti tunajšieho terénu a nedostatočného značenia turistických ciest a chodníkov (ku zmene došlo až založením Lubietovského odboru KČST v roku 1933).

Značkovanie pod Kohútovou v roku 1924 na trase Staré Hory-Krížna. Na strome Stárka, nižšie Studničkova, dole Wünschová, Studnička, Krákora.

V druhej polovici 20. rokov 20. storočia sa pri výbere odboru vytvorila výletná komisia (na jej čele stál výletný referent), ktorá mala úlohu plánovať program výletov na pešiu turistickú sezónu a usmerňovať výletnú činnosť. Neskôr s rastom turistického a cudzineckého ruchu v Banskej Bystrici a jej okolí spolupracovala výletná komisia odboru v úzkom prepojení s Mestskou cudzineckou kanceláriou, ktorá bola organizátorom peších a autokarových výletov v stredoslovenskom regióne najmä pre turistov z Čiech, Moravy a zahraničia. V 30. rokoch plnila výletná komisia odboru funkciu akejsi „informačnej kancelárie“.

Nemenej dôležitú činnosť v oblasti pešej turistiky predstavovalo značenie turistických ciest. Značenie turistických ciest vzniklo začiatkom 19. storočia v Nemecku. V hlavných alpských údoliach a v Durynskom lese sa objavili prvé jednoduché a neskôr tvarové a viacfarebné značky. V Rakúsku a Švajčiarsku bola v polovici 19. storočia vytvorená už súvislá sieť ciest značených jednoduchou pásovou značkou.

Na území Slovenska sa začalo so značením turistických ciest v polovici 70. rokov 19. storočia. Značenie ciest uskutočňovali Karpatský spolok a Uhorský karpatský spolok. Prvá značená turistická cesta na území Slovenska bola v roku 1874 v okolí Banskej Štiavnice. Značkovalo sa hlavne vo Vysokých Tatrách, kde sa v úzkej spolupráci s členmi Poľskej turistickkej a vlastivednej spoločnosti (Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze, PTTK) začalo so značením ciest do tatranských dolín. V roku 1877 bola označená cesta vedúca zo Smokovca k Štrbskému Plesu. V okolí Banskej Bystrice sa so značovaním ciest stretávame v 90. rokoch 19. storočia, v okolí Bratislavy až v roku 1902.

S pásovým značením, ktoré sa stalo základom dnešnej siete turistických ciest, začal Klub českých turistov. Skutočná značkárska činnosť KČT v teréne sa prejavila už v roku 1889, kedy sa vyznačili cesty údolím Vltavy v okolí vtedajších Svätotojánskych prúdov, ktoré dnes ležia pod hladinou Štýchovskej priehrady. Skoro na to boli vyznačené cesty z Karlštejna cez Svätý Jan pod Skalkou do Berouna (na túto skutočnosť upozorňuje pamätná tabuľa na hrade Karlštejn), z Řevnic na Skalku a Babku a z Holoubkova na Rač. Prvé značky boli neobyčajne veľkého formátu, s prostredným farebným pásom 10 cm širokým a okrajovými bielymi pásmi so šírkou 4 cm. Značkárske družstvá mali troch až šiestich členov a na nosenie materiálu a stravy boli objednaní zvláštni nosiči. Pretože sa na značenie používala len červená, vznikol v značených trasách po určitom období zmätok, pretože sa na mnohých miestach križovali trasy značené tou istou farbou a okrem toho v menej

navštevovaných oblastiach často chýbali na križovatkách týchto trás vtedy používané orientačné tabuľky. Preto sa začali niektoré trasy značiť modrou farbou a v roku 1916 sa začala používať aj zelená a žltá. Šírka farebného pruhu sa zmenšila na šírku bielych pruhov.

Po vzniku Československa v roku 1918 došlo v značení turistických trás k podstatným zmenám. Jednotlivé izolované ostrovy siete značených trás sa začali postupne prepájať a uplatňovala sa aj jednotná značkárska metodika Klubu československých turistov. V roku 1920 dosiahla v Československu sieť turisticky značených trás dĺžku okolo 25 000 km. Na Slovensku prevzala značkárska komisia KČST do správy značenie vo Vysokých Tatrách. V roku 1924 sa rozšírilo značkovanie v okolí Dobšinej v Slovenskom raji a na Roháčoch. Neskôr sa vďaka cielavedomej práci jednotlivých odborov KČST označili aj ostatné horské oblasti na Slovensku a Podkarpatskej Rusi, takže v roku 1937 bolo označených vo východnej časti vtedajšieho štátu takmer 15 000 km turistických ciest. Celková koncepcia značenia turistických ciest na Slovensku bola do roku 1946 lepšia ako v Čechách. Prvé metodické pokyny pešieho značenia sa nachádzajú v prvých ročníkoch Časopisu turistov z rokov 1889-1891 ako pokyny pre značenie trás. V roku 1901 tretí predseda KČT Vratislav Pásovský zostavil stručné Pravidla pro označování. V roku 1929 napísal generálny značkovateľ KČST Bohumír Lederer príručku Praktický značkovatel, ktorá obsahovala skúsenosti a jednoduché pravidlá pre značenie. Toto prvé obdobie vývoja metodiky značkovania bolo uzavreté až v období po 2. svetovej vojne.

Prvé správy v miestnej tlači o turistických aktivitách odboru pochádzajú z roku 1923. Po valnom zhromaždení koncom februára 1923 sa odbor snažil prilákať nových členov nepatrnými členskými príspevkami, vzhľadom na pretrvávajúcu hospodársku krízu celým radom výhod člena KČST (predovšetkým zľavy na cestovnom a ubytovaní) a v neposlednom rade programom pripravovaných vychádzok a výletov. Z výletov uskutočnených v roku 1923 spomenieme významnejšie a najzaujímavejšie: v máji to bol výlet do Banskej Štiavnice, v rámci ktorého sa ustanovil aj miestny odbor KČST, uskutočnil sa výlet na Sitno a návšteva kúpeľov Sklené Teplice, v júni výlet do Hronského Beňadika na pltiach po Hrone a v auguste týždenný pobyt vo Vysokých Tatrách spojený s výstupmi na Rysy, Kriváň, Gerlach a Slavkovský štít. V tomto roku sa zriadila aj turistická nocľaháreň pre mládež s kapacitou 15 lôžok v budove vtedajšieho Sládkovičovho gymnázia a začali sa prípravné práce na zamýšľanej publikácii Sprievodcu po Banskej Bystrici a Horehróni.

Funkcionári banskobystrického odboru sa aktívne angažovali aj vo vedení Stredoslovenskej župy KČST. Na jej valnom zhromaždení vo februári 1924 vo Zvolene bol F. Studnička zvolený za podpredsedu, štábny kapitán Bureš za jednatľa a S. Káles za pokladníka.

Aj v roku 1924 výletné aktivity pokračovali. Z tohto roku sa v Štátnom okresnom archíve V Banskej Bystrici zachovali fotografie z výletov na Krížnu a na Krá-

lovu hoľu. V auguste sa opätovne uskutočnil týždenný pobyt vo Vysokých Tatrách s výstupmi na Veľkú Vysokú, Rysy, Gerlach, Lomnický štít a výletom do Veľkej a Malej Studenej doliny. Avšak preložením župného úradu z Banskej Bystrice do Zvolena nastali pre odbor ťažké časy, pretože stratil nielen celý rad svojich členov, ale i dobrých a zanietených pracovníkov. Situácia odboru sa stávala kritickou, pri počte 78 členov mal málo skúsených pracovníkov, zápasil s finančnými ťažkosťami (napr. nebol schopný uhradiť susednému Odboru KČST v Podbrezovej pohľadávku vo výške 100 Kč) a okrem výletov vykazoval len minimálnu činnosť.

Aj napriek týmto skutočnostiam možno považovať rok 1924 za medzník v činnosti odboru, a to z dôvodu vytvorenia samostatnej lyžiarskej skupiny, ktorá vznikla 15. októbra 1924. Tým sa pôsobnosť odboru okrem turistickej činnosti rozšírila aj o lyžiarske aktivity, a stal sa vôbec prvým organizovaným lyžiarskym krúžkom pôsobiacim v Banskej Bystrici.

Novozvolenému predsedovi J. Wünschovi sa však podarilo okolo seba vytvoriť skupinu oduševnených spolupracovníkov, ktorí pod jeho vedením spolok postupne skonsolidovali a vytvorili zo živoriacej organizácie jeden z popredných odborov, čo sa týka nielen počtu členskej základne, ale hlavne jeho činnosti, a to nielen na Slovensku, ale v rámci vtedajšej Československej republiky vôbec.

Ján Wünsch dokázal v pomerne krátkom čase prilákať nových členov hlavne z radov mladých ľudí zapálených pre turistiku a s ňou spojenými aktivitami. V nasledujúcom roku 1925 dochádza v činnosti odboru k priaznivému obratu, organizácia doslova „vstala z mŕtvych“. Rozšírila sa kapacita turistickej nocľahárne pre študentov na 40 lôžok a ubytovalo sa v nej vyše 1000 osôb. Začalo sa pracovať na Sprievodcovi a vznikla myšlienka postaviť turistickú chatu v masíve Križnej pod Smrekovicou. Naďalej sa pokračovalo v hlavnej oblasti práce odboru, a to v oblasti pešej turistiky a značkovaní turistických ciest a chodníkov. Na jeseň začal odbor rozsiahlu značkovaciu akciu a aj prostredníctvom miestnej tlače vyzýval členov k aktívnejšej účasti na výletoch. Počas tejto akcie sa označili nasledovné trasy: Slovenská Lupča - Poniky - Môlča - Môlčanská dolina - Banská Bystrica, Kráľické sedlo, Uľanka - Starohorská dolina - Majerova skala - Križna - Kráľova studňa - Úplaz - Japeň - Bystrická dolina - Harmanec, Malachov - Tri Križe - Hostinec - Laurín - Badín, Mešarovo - Suchý vrch - Trávnny Ždiar - Flos - Fončorda a Ľubietová - Hiadeľská dolina - Hiadeľské sedlo - Prašivá - chata pod Holicou. Z tohto roku pochádza aj kniha výletov odboru, žiaľ, obsahuje len niekoľko zápisov.

Rok 1926 zaznamenal zvýšenie klubovej aktivity po všetkých stránkach. Napriek nepriaznivému počasiu, ktoré znemožnilo uskutočniť naplánovaný program pravidelných nedeľných vychádzok a výletov, dosiahol odbor v tejto oblasti svojej činnosti slušné výsledky. Vychádzky boli rozvrhnuté a uskutočnené tak, aby umožnili účastníkom spoznávať v priebehu roka oblasti Veľkej Fatry, Nízkyh Tatier a Slovenského rudohoria.

S výletnou činnosťou začal odbor v polovici apríla menej náročnejšími vychádzkami na Kozlinec a na Ostrý vrch. Počas letnej sezóny sa uskutočnilo celkovo 27 vychádzok a výletov, z toho boli 4 značkovacie, s rôznym stupňom turistickej náročnosti. Najpočetnejšia účasť bola zaznamenaná počas výletu k túfnianskym jaskyniam koncom mája, zúčastnilo sa ho 35 osôb a podával sa vyhlásený guláš J. Kneppa. Častým cieľom výletov sa stala Krížna spolu so západnou a centrálnou časťou Nizkých Tatier. Zanedbávaná zostávala aj naďalej oblasť Slovenského rudohoria. Funkcionári odboru skonštatovali, že sa okruh pravých priateľov prírody „slubne pozdvihol a rozšíril, avšak nijako ešte neuspokojil“. Problém vzbudenia väčšieho záujmu o turistické podujatia sa odbor usiloval riešiť jednak tým, že sa program výletov zostavoval jeden až dva mesiace vopred a pozvánky sa doručovali všetkým členom odboru, a na druhej strane osobnou propagáciou a agitáciou členov v kruhu svojich blízkych a známych. Prvý spôsob propagácie zostal z väčšej časti bez výsledku a lepšie sa osvedčil spôsob osobnej agitácie a propagácie (išlo vlastne o nepísanú povinnosť každého člena odboru, aby podujatiam KČST venoval pozornosť, vyjadroval im podporu a odporúčal ich v kruhu svojich známych). V rámci značkovacej akcie v roku 1926 urobil odbor značkovanie turistických ciest a chodníkov v celkovej dĺžke 160 km.

Výsledky tohto zvýšeného úsilia priniesli už nasledujúce roky, hoci v polovici roka 1928 vyvrcholili vzájomné spory v odbore medzi bystrickými a radvanskými turistami, ktoré vyústili do vytvorenia nového odboru v Radvani. Pozadie týchto „treníc“ však nie je bližšie známe.

Valné zhromaždenie odboru 14. februára 1929 vytýčilo za prioritné úlohy prípravu novej miestnosti pre chlapčenskú nočľaháreň najmä na obdobie školských výprav, vylepšenie interiéru Chaty na Kráľovej studni a zlepšenie prístupu k nej, obnovu poškodeného značenia turistických ciest, prehĺbenie organizácie turistického dorastu, nábor nových členov. Skonštatovalo, že v roku 1928 sa uskutočnilo 43 letných výletov s celkovým počtom 1449 účastníkov a 33 lyžiarskych výjazdov s priemerom 12 účastníkov. Podujatia odboru nachádzali podporu priaznivcov, mesta, Riaditeľstva štátnych lesov a statkov v Banskej Bystrici, tunajšieho okresného úradu. Valné zhromaždenie odsúhlasilo založenie horolezeckého krúžku, jeho vedúcim sa stal J. Kneppo, a potvrdilo J. Wünscha vo funkcii predsedu odboru.

Aby sa zlepšila lepšia informovanosť o pripravovaných turistických podujatiach, vznikla pri odbore výletná komisia v zložení K. Skalský, L. Stárka, K. Neubauer a J. Stehlík, poverená včasnou prípravou plánu výletných akcií, jeho zverejňovaním na verejných miestach a v miestnej tlači.

Na prelome apríla a mája 1929 sa uskutočnil cyklus prednášok na témy čítanie máp a orientácia v teréne, ochrana prírody v regióne a horolezectvo. Výletná komisia pripravila na letnú sezónu bohatý program. V jesenných mesiacoch sa ukončilo značkovanie turistických ciest na trasách Staré Hory – Úplaz – Kráľova studňa, Dolný Harmanec – Japeň, Kráľova studňa – Túfna, Túfna – Zalámaná dolina, Tajov –

Suchý vrch, Banská Bystrica – Ostrý vrch, Suchý vrch – Ortúty a preznačenie ciest Banská Bystrica – Tajov – Králiky – Skalka, Banská Bystrica – Suchý vrch celkove v dĺžke 75 km v priebehu dvoch mesiacov.

Koncom roka 1929 mal odbor KČST v Banskej Bystrici 220 členov, z toho 191 činných a 29 rodinných.

Do nasledujúceho roku vstupoval odbor okrem stavby Chaty na Suchom vrchu a vylepšenia zariadenia v Chate pri Kráľovej studni aj so zámerom vytvorenia krúžku vodných turistov (tento zámer sa podarilo zrealizovať až v roku 1937) a ďalšieho spropagovania turistiky medzi domácim obyvateľstvom, predovšetkým zvýšenou osvetovou aktivitou a prednáškovou činnosťou. Predseda J. Wünsch 13. februára 1930 na valnom zhromaždení pri krátkom zhodnotení uplynulého roka spomenul potešiteľný rozmach zimnej turistiky, snahu zvýšiť prílev cudzincov do regiónu a účinnú podporu mesta, okresu, vojska a miestnych gymnázií pri organizovaných podujatiach. Funkcionársky zbor zostal naďalej v takej podobe, v akej bol zvolený minuloročným valným zhromaždením.

Na 4.-11. mája 1930 naplánoval banskobystrický Klub československých turistov propagačnú akciu Turistický týždeň. Toto podujatie zorganizoval v spolupráci s pražským ústredím KČST, majúc za cieľ propagáciu turistickej myšlienky medzi obyvateľstvom regiónu, spoločenského a hospodárskeho významu turizmu a cestovného ruchu, a pochopiteľne, za účelom získavania nových členov a nadšencov. Predseda J. Wünsch v tejto súvislosti navrhol usporiadať výstavu, prednášky a kultúrne akcie. Avšak vzhľadom na obmedzené finančné zdroje výbor navrhol vystavenie propagačných materiálov vo výkladoch obchodov. Radvanský odbor KČST chcel taktiež profitovať z tejto akcie a na 11. mája naplánoval koncert v Banskej Bystrici a vyzval Bystričanov na spoluprácu. Tí však výzvu odmietli a súčasne požiadali ústredie KČST o konečné rozhodnutie vo veci pôsobnosti radvanského odboru. Radvančania sa napokon snažili usporiadať vlastný propagačný týždeň, samozrejme v Banskej Bystrici, narazili však na odpor banskobystrického odboru, ktorý im odkázal, aby si akciu uskutočnili vo vlastnom sídle. Z tejto slovnej vojny možno vyvodiť, aké napäté vzťahy panovali medzi oboma susednými odbormi. V priebehu akcie sa banskobystrickému odboru podarilo získať 21 nových členov, a toho času mal odbor celkove 231 členov, 200 riadnych a 31 rodinných. Výletný program bol opäť bohatý, tentokrát sa v ňom pamätalo aj na horolezcov, ktorí podnikli týždenný zájazd do Vysokých Tatier pod vedením J. Kneppa. Počas roka došlo k označeniu cesty na trase Kráľova studňa – Túfna – Harmanec, v dĺžke 26 km. V zimných mesiacoch sa odbor rozhodol venovať viac rozvoju zimnej rekreačnej turistiky ako organizácii lyžiarskych podujatí a ich organizáciu prenechal miestnemu Skiklubu, ktorý vznikol v decembri roku 1929 a za niekoľko rokov sa vypracoval medzi špičkové lyžiarske oddiely v rámci celej Československej republiky.

V roku 1931 vstupoval Odbor Klubu československých turistov v Banskej Bystrici do svojej jubilejnej 10. sezóny. Na valnom zhromaždení 4. februára 1931 vyhodnotil jednatel L. Stárka činnosť odboru počas prvého desaťročia jeho existencie, spomenul počiatočné ťažkosti odboru, ako nedostatok značených turistických ciest, chát a útulní, opisoval prechod z rýdzo letnej turistickej k činnosti k všestrannejšej, ako napríklad lyžovanie, a k činnosti technického charakteru, teda značenie ciest, výstavba chát, nocľahární a útulní, potrebných predovšetkým na pestovanie zimnej turistiky. Tie mali slúžiť nielen na rozšírenie členskej základne, ale predovšetkým k rozvoju cestovného a cudzineckého ruchu na strednom Slovensku.

Za hlavné body programu na rok 1931 boli určené úlohy ako dostavba Chaty na Suchom vrchu, oprava a zlepšenie značkovania, a vytvorenie siete orientačných tabuliek a štítov na križovatkách označených ciest.

Začiatkom roka 1932 navrhlo mesto Banská Bystrica a tamojší mestský úrad, aby odbor pod ich patronátom vybudoval sánkarskú dráhu pri ceste vedúcej na Mičínú, s dodatkom, že mesto aj okres poskytnú v rámci núdzových prác pracovnú silu a pozemok. Odbor s výstavbou dráhy za takýchto podmienok súhlasil. Okres mal dotovať tento zámer čiastkou 15-20 000 korún, ktoré pridelil mestu v rámci núdzových prác, pod podmienkou, že mesto zadá tento projekt odboru KČST. 26. januára 1932 sa odbor so žiadosťou o výstavbu sánkarskej dráhy obrátil na banskobystrickú mestskú radu. Mestská rada na zasadnutí 3. februára jednohlasne schválila žiadosť odboru KČST s tým, že 15 000 korún na výstavbu dráhy vyčlenil okresný úrad (prvý rozpočtový odhad činil 14 975 Kč) a vyrúbila odboru ročný poplatok za užívanie pozemku 10 korún. Súhlasila aj s výstavbou improvizovaného krytého prístreška, keďže v tých miestach plánovalo mesto výstavbu skokanského mostíka. Samotná stavba sánkarskej dráhy od 15. februára do 24. apríla 1932 stála 47 544 korún, a to nebola ešte dokončená a na jej dostavbu bolo potrebných ďalších 8000 korún. Dráha bola dokončená koncom roka a mestská rada sa na návrh mestskej cudzineckej komisie rozhodla ponechať si ju vo svojej správe, čo odvodnila umožnením prístupu širokej verejnosti na ňu.

Podstatne vydaterejším projektom bola Chata na Suchom vrchu. V letnej sezóne odbor už tradične usporiadal pre svojich členov zaujímavú sériu výletov a vychádzok. Začalo sa „tajným“ výletom na Suchý vrch, pokračovalo Čiernym kameňom, Lubietovským Veprom, Chabencom a Ďumbierom, 23 osôb sa zúčastnilo slávnostného otvorenia chaty pod Chabencom, výlet na Zvolen sa uskutočnil za účasti 76 účastníkov, z toho bolo 66 mimo Banskej Bystrice a jaskyňu Domica navštívilo 20 osôb. Viacero podujatí sa neuskutočnilo, a to buď z dôvodu nepriaznivého počasia alebo z nedostatočného počtu účastníkov - Banská Štiavnica, Slovenský raj, Kráľova hoľa. Najčastejším cieľom výletov ostávali, tak ako po minulé roky, Kráľova studňa a Suchý vrch. Celkove odbor usporiadal 11 viacdenných a 13 jednodňových výletov za priemernej účasti 7 a 11 členov. Účastníci výletov prešli peši asi 12 000 km.

Keď sa 9. februára 1933 konalo valné zhromaždenie odboru, Pohronský Hlásnik bilancoval: „Odbor splnil v roku 1932 uložené úlohy: poznávať krajinné krásy nášho okolia, obstarávať spoľahlivú orientáciu k nim, budovať chaty na vhodných miestach a vybavovať ich dobrým zariadením“. Počas uplynulého roka označil 14 km turistických ciest, takže celkove mal odbor pod správou takmer 300 km označených ciest vo svojom okruhu pôsobnosti. Významnou akciou bolo označenie cesty vedúcej hrebeňom Križnej (9 km) k Chate na Kráľovej studni, ktoré malo napomáhať orientácii hlavne lyžiarom za nepriaznivého počasia. Kráľovu studňu navštívilo v roku 1932 1420 turistov a Suchý vrch 1150 osôb, od dočasného otvorenia chaty v novembri 1931 až 2500 hostí.

S rastom záujmu o banskobystrický región sa rozrástla aj spolková agenda a vedúci funkcionári tvorili akúsi malú informačnú kanceláriu. Odbor zostavoval programy pre veľké zájazdy a spravidla vysielal na ne svojich horských vodcov.

Na záver Pohronský Hlásnik dodal: „Odbor má 277 členov a pozýva všetkých, ktorí sa zaujímajú o turistiku, do svojho kruhu. Cudzinecký ruch sa v minulom roku v našom meste vysoko povzniesol a má veľký hospodársky význam. Treba zdôrazniť, že základ turistickej propagácie v našom meste položil odbor KČST svojim Sprievodcom a vykonal pre ňu úctyhodnú prácu. Všetky svoje podujatia vykonal vlastnými silami a podľa zásady dosiahol najlepšiu kvalitu za najnižšiu cenu. Klub so svojimi silami nestačí na všetky úlohy, ale verí, že mu otvorenú ruku podajú i tí činitelia, ktorí majú z turistiky a cudzineckého ruchu hmotný osoh“.

Valné zhromaždenie potvrdilo J. Wünscha opätovne vo funkcii predsedu odboru. Členské príspevky na rok 1933 zostali nezmenené, t. j. 30 korún + 1 koruna ako stavebný príspevok pre riadnych členov, 15 korún + 1 koruna pre rodinných členov, 10 korún pre akademikov, 1 koruna pre dorast a 5 korún ako zápisné.

Výletná činnosť odboru v jarných až jesenných mesiacoch nepostrádala pestrosť a nápaditosť, podobne ako v uplynulých rokoch. Počas pešej sezóny sa uskutočnilo 23 celodenných a 8 viacdenných výletov, s priemernou účasťou 13 osôb. Sezóna sa začala tradične výstupom na Suchý vrch, ktorého sa zúčastnilo 17 osôb, pokračovala výletmi na Jelenskú skalú, na Skalku a Križnu. Koncom mája a začiatkom júna sa uskutočnila ďalšia séria podujatí: 25. mája Panský diel – 10 účastníkov, 26. mája Suchý vrch – 60 účastníkov, 4.-5. júna Prašivá – Chabenec – 16 účastníkov, 4.-5. júna Kráľova studňa – 8 účastníkov a v ten istý termín Zvolen (Nová hoľa) – Korytnica – Prašivá – Brusno – 6 účastníkov a 11. júna Uľanka – Donovaly – 6 účastníkov. Ďalšími cieľmi boli Ďumbier, Čierny kameň, Lubietovský Vepor, ale aj kúpanie sa v šalkovskej hati na Hrone. Najviac, tak ako po minulé roky, púťali miesta najbližšie a turisticky nenáročné. V lete 1933 sa uskutočnilo celkové a definitívne preznačenie celej, odboru zverenej oblasti, a doplnenie siete značených ciest orientačnými tabuľkami v celkovej dĺžke 150 km. Na časti hrebeňa Veľkej Fatry (Križna, Úplaz) vytýčil odbor cestu tyčami pre lyžiarov.

Odbor usporiadal v roku 1933 sedem prednášok týkajúcich sa turistiky, lyžovania a cestovného ruchu v Banskej Bystrici a dve prednášky o lyžiarskej technike na vidieku, ktoré boli doplnené premietaním diapozitívov.

K 1. januáru 1934 mal odbor 388 členov, 89 dorastencov, a patril k najpočetnejším banskobystrickým spolkom a klubom.

Hoci sa môže zdať, že nasledujúci rok 1934 bol chudobnejší na veľké udalosti, ktoré sprevádzali činnosť odboru v predchádzajúcich rokoch, banskobystrický Klub československých turistov pokračoval v začatej práci. Po sprevádzkovaní chat zostávalo viac finančných prostriedkov a času na nevyhnutnú prácu v teréne a propagáciu mesta a jeho okolia, či už v tlači alebo na rôznych kultúrno-spoločenských akciách a podujatiach. Samozrejme, že táto mravčia práca prinášala úžitok, ale na druhej strane mala aj nedostatky, čo si všímala najmä kritická banskobystrická tlač.

Začiatok výletnej sezóny bol stanovený na 1. mája a už tradičným cieľom bol Suchý vrch. V pláne boli akcie Čierny kameň, Skalka, Kráľova studňa, Sítno, Martinské hole, jaskyňa Domica s hradom Krásna Hôrka, Lubietovský Vepor, Poľana, Kráľova hoľa, Prašivá, Kremnické vrchy, Moštenická Kyslá. Z dostupných archívnych prameňov sa nepodarilo zistiť, ktoré z týchto uvedených podujatí sa napokon aj zrealizovali.

V septembri odišiel z výboru jeho dlhoročný člen, okresný náčelník A. Pštross, a aby sa tradícia členstva okresného náčelníka zachovala, požiadal výbor odboru nového náčelníka Miloša Úlehu, či by sa neujal funkcie člena výboru, s čím napokon aj súhlasil.

K 31. decembru 1934 mal odbor 2 čestných členov, 324 činných, 102 rodinných, 27 akademických a 7 výkonných.

Do nasledujúcej sezóny vstupoval odbor s týmto programom: 1. zdokonalenie a prístupnenie jestvujúcich chat na Suchom vrchu a na Kráľovej studni, ďalšia propagácia blízkeho i širšieho okolia Banskej Bystrice; 2. úprava nových turistických ciest a udržiavanie dobrého stavu už vyznačených ciest. Chatu na Kráľovej studni bolo potrebné rozšíriť takým spôsobom, aby sa získali nové priestory pre nocľazníkov a spoločenskú miestnosť. Sieť turistických chodníkov sa mala rozšíriť o značkové spoje trás Suchý vrch – Skalka a Krížna – Prašivá. Hlavne spojenie Veľkej Fatry a Nízkych Tatier sa ukazovalo ako naliehavé, no pritom išlo o veľmi namáhavé podujatie, hlavne z dôvodu ťažkého a neprehľadného terénu. Celú akciu naplánoval a pripravil značkársky referent František Holý, ktorý ju mal aj zrealizovať. Ďalším projektom, ktorý sa ukazoval byť naliehavým, bolo vydanie turistickej mapy Banskej Bystrice a okolia, pretože takáto mapa naďalej absentovala a projekt napokon nedospel do konečnej fázy realizácie ani do roku 1938. Pohronský Hlásnik na záver dodal: „J. Wunsch, ktorý je na čele klubu 10 rokov, je zárukou, že rozvoj turistiky v našom kraji bude pokračovať účelne v snahách minulých rokov... Je povinnosťou nás všetkých, aby sme túto činnosť podporovali, pretože turistika po hospodárskej stránke znamená pre náš kraj veľa“.

Plán výletnej sezóny bol, tak ako každý rok, bohatý a pestrý. Spomeniem len niekoľko podujatí. Nechýbali už takmer klasické túry na blízke a obľúbené miesta ako Suchý vrch a Kráľova studňa, náročné vysokohorské hrebeňovky ako Chabenec, Kráľova hoľa – Chabenec a poznávacie výlety do Banskej Štiavnice a jaskyne Domica. Celkovo bolo v tomto roku označených 146 km turistických ciest a chodníkov. Záver sezóny sa už niesol plne v horúčkovitej príprave na VI. lyžiarske majstrovstvá Klubu československých turistov, ktorých usporiadateľom bol práve banskobystrický odbor.

Rok 1936 bol pre Banskú Bystricu a jej okolie bohatý na športové udalosti a podujatia. Začiatkom roka sa uskutočnili VI. lyžiarske majstrovstvá KČST a vo februári II. Svetové hry Makabi, po olympijských hrách v Garmisch-Partenkirchene druhé najvýznamnejšie vrcholné podujatie zimnej sezóny.

Tieto podujatia uskutočnené v Banskej Bystrici a úspešná propagácia regiónu začali prinášať výsledky. O Banskú Bystricu a jej okolie sa začalo zaujímať čoraz viac návštevníkov, a to nielen z tuzemska, ale i zo zahraničia. Odbor začal plniť úlohu akejsi informačnej kancelárie pre cestovný ruch, ktorá žiadateľom poskytovala informácie o možnostiach dlhodobších pobytov v regióne, spojených s pešou turistikou, letnými druhmi športov a so spoločenskými udalosťami v lete a v zime, predovšetkým s lyžovaním. Jedným s príkladov takejto spolupráce je korešpondencia medzi odborom a Sokolom Praha – Michle.

Tipy na výlety sa nachádzali aj na stránkach miestnej tlače. Ich autorom bol tlačový referent odboru Dr. Jozef Šimčisko.

Veľkou stratou pre banskobystrický odbor sa stal odchod jeho dlhoročného predsedu J. Wünscha v septembri 1936. Na jeho počesť usporiadal odbor 5. septembra slávnostný večierok v Národnom dome. Po príhovoroch podpredsedu odboru a okresného náčelníka M. Úlehlu, jednatela odboru L. Stárku, zástupcu Západoslovenskej župy Zväzu lyžiarov Koudelku, Skiklubu Ing. L. Reissa a TJ Sokol Skalského, prijali prítomní rozhodnutie, sprevádzané spontánnym potleskom, aby sa na nasledujúcom valnom zhromaždení predostrel návrh menovať J. Wünscha za čestného predsedu odboru a venovať mu zlatú plaketu „Za zásluhy“.

Ústredný výbor KČST vo svojej odpovedi 5. decembra 1936 vyslovil súhlas s menovaním J. Wünscha za čestného člena odboru, ale zároveň upozornil, že v stanovách Klubu československých turistov sa nenachádza ustanovenie o menovaní čestného predsedu. Ústredný výbor nemal námietky voči udeleniu plakety „Za zásluhy“, ale vyslovil názor, že sa odbor rozhodne len pre jeden spôsob ocenenia zásluh a že odovzdanie plakety ponechá na inú príležitosť.

Do roka 1937 vstupoval odbor s novými plánmi a predsavzatiami. Valné zhromaždenie 4. marca 1937 zvolilo nového predsedu a ostatných funkcionárov. Post predsedu obsadil okresný náčelník Miloš Úlehla. Za podpredsedov boli zvolení plukovník Prokop Sloup, Václav Waschko, Michal Samuhel, Ludovít Stárka a Jozef Fuxa. Výbor ešte dopĺňali J. Bukvaj, Oravec, Majling, K. Neubauer, J. Šimčisko, V.

Malý, R. Ellner, O. Katzer, Vigaš, Dobál, F. Holý, K. Formánek, V. Kürty, G. Tichý, V. Bouzek, L. Fikejz, Holeček, Deutsch a Rosenauer.

Odbor venoval, rovnako ako v predošlých sezónach, pozornosť predovšetkým vybaveniu interiérov svojich chát a nocľahární, obnove značenia turistických ciest a výletnej činnosti. Do popredia sa dostala otázka založenia vodáckej skupiny pri odbore, o ktorej sa intenzívne hovorilo v predchádzajúcich rokoch, ale jej zrod sa zrealizoval na prelome mája a júna 1937 vďaka úsiliu M. Úlehlu, vášnivého kajáka.

Nasledujúceho roku došlo k zmene na predsedníckom poste. M. Úlehl vo funkcii, pre zaneprázdnenosť (okresný náčelník), vystriedal predseda Obchodnej a priemyselnej komory v Banskej Bystrici Václav Waschko.

V rámci osláv polstoročnice existencie Klubu československých turistov odovzdal odbor do prevádzky 19. júna 1938 novú prístavbu na Kráľovej studni. Veľká pozornosť sa venovala novej skupine – vodákovi. Plány do nasledujúceho obdobia už odbor nestihol zrealizovať. Po politických zmenách na jeseň 1938 odbor KČST v Banskej Bystrici ukončil svoju 20-ročnú plodnú činnosť.

Rok 1938 znamenal koniec pôsobenia KČST na Slovensku v oblasti turistiky, lyžovania a cestovného ruchu. Aj na túto spoločenskú oblasť mali vplyv politické udalosti, ktorých spoločným menovateľom bol Mníchov. Slovenská vláda začala po vyhlásení autonómie robiť systémové opatrenia, ktoré zasiahli všetky oblasti života, šport a turistiky nevynímajúc. V novembri 1938 sa vytvorila nová organizácia – Klub slovenských turistov a lyžiarov (KSTL) – pod ktorú patrili dovtedy všetky existujúce turistické a lyžiarske spolky. KSTL zároveň prebral od ústredia KČST v Prahe a Zväzu lyžiarov všetok majetok, ktorý tieto spolky vlastnili.

V Banskej Bystrici nastal po zrušení KČST čiastočný útlm. Ukončilo ho až ustanovujúce valné zhromaždenie odboru Klubu slovenských turistov a lyžiarov 31. mája 1939. Tým sa začína nová kapitola banskobystrickej turistiky a lyžovania.

Dvadsaťročná plodná činnosť odboru Klubu československých turistov v Banskej Bystrici priniesla pre mesto a okolie veľké pozitíva. Odboru sa počas tohto obdobia podarilo, v súčinnosti s orgánmi štátnej správy, samosprávy a za spolupráce iných spolkov a združení, vybudovať dobrú a dostupnú sieť turistických zariadení, spropagovať mesto a región, pozdvihnúť úroveň cestovného a turistického ruchu v kraji, získať pre Banskú Bystricu významné športové podujatia a tým aj prílev potrebných financií. V neposlednom rade odbor sprístupnil pre turistickú verejnosť terén v banskobystrickom regióne vytvorením siete značených turistických ciest, v celkovej dĺžke takmer 400 km, usporadúvaním pravidelných vychádzok, pochodov a ich plánovaním či organizovaním pre nebystrické spolky, kluby a organizácie. Svojím teritoriálnym rozsahom a počtom členskej základne patril medzi najväčšie odbory KČST nielen na Slovensku, ale aj v celej Československej republike.

5. LYŽIARI ODBORU KČST V BANSKEJ BYSTRICI

Banská Bystrica okrem pešej turistiky v letných mesiacoch poskytovala svojimi terénmi v blízkom okolí dostatok možností na lyžovanie. Túto skutočnosť si uvedomoval aj miestny odbor KČST a ako prvý športový spolok začal s propagáciou tohto kráľovského zimného športu na území Banskej Bystrice organizovanou formou. Zrodila sa myšlienka vytvoriť lyžiarsku sekciu v rámci odboru.

15. októbra 1924 sa uskutočnila informačná schôdzka o lyžovaní, ktorá napokon viedla ku vzniku lyžiarskej skupiny pri odbore KČST. Hlavným dôvodom vzniku bola propagácia tohto športu v Banskej Bystrici a okolí miestnymi lyžiarmi, ktorí pôsobili okrem iného aj ako rozhodcovia, vodcovia a inštruktori. Okrem toho mohli lyžiari využívať všetky výhody členov KČST na železnici. Do čela krúžku sa postavil Dr. Jaroslav Zvěřina. Okrem usporadúvania pravidelných zimných vychádzok si krúžok vytýčil za cieľ aj uskutočňovanie lyžiarskych kurzov pre svojich členov a prednášky spojené s premietaním diapozitívov.

V decembri nasledujúceho roka krúžok usporiadal na kalvárii pod Urpínom prvé praktické lyžiarske kurzy určené nielen pre svojich členov, ale aj pre ostatných záujemcov.

Lyžiarski nadšenci začali podnikáť výlety už začiatkom zimy, ako napr. 20. decembra 1925, keď „sa uskutočnil výlet na Panský diel za účasti mnohých športovcov pod vedením J. Wünscha. Napriek hmle a prírodným prekážkam dorazili za úplnej tmy do Banskej Bystrice. Jazdu z Panského dielu do Sásovej absolvovali účastníci podujatia za rekordných 5 hodín“.

Lyžiarske preteky KČST v roku 1936 na Suchom vrchu. Štáb pretekov - Ing. Reiss, Fikejz, Peka, Dr. J. Zvěřina, L. Stárka, Ing. B. Hlava, S. Wünsch, V. Kocum, Dr. Dillinger, škpt. Bouzek.

14. februára 1926 mali usporiadať KČST, Karpathenverein, Slávia, Sokol a YMCA v Banskej Bystrici lyžiarske preteky na tratiach v dĺžke 18, 8 a 5 km. Hlavné preteky na 18 km mali navrhnutú trasu YMCA - Jelušovská - Ždiar - Chmelová - Ostrý vrch - Laskomer - YMCA, s celkovým prevýšením 420 m a skoky sa mali uskutočniť popoludní na Jamke pod Úrpinom. Žiaľ, ako dopadli tieto preteky po organizačnej a športovej stránke, sa nepodarilo zistiť, pretože vo vtedajšej tlači niet o nich žiadnej zmienky.

Zaujímavou je spoločná žiadosť odboru a Karpathenvereinu adresovaná mestskej rade o poskytnutie pozemku na výstavbu skokanského mostíka v Srnkovej z 10. novembra 1926. Oba spolky žiadali o pozemok pod Starou kopou nad Veljačikovým gazdovstvom pri Rybe. Mestská rada sa na zasadnutí 16. marca 1927 uzniesla nevyhovieť predmetnej žiadosti a odporučila obom spolkom vhodný pozemok v Laskomerskej doline.

Lyžiarsky krúžok v decembri 1926 opätovne uskutočnil prípravné lyžiarske kurzy a aby prišlo čo najväčšie množstvo záujemcov, propagoval podujatie v miestnej tlači: „Lyžiarsky krúžok Odboru KČST v Banskej Bystrici chce vypestovať zo svojho členstva, ako aj zo všetkých priaznivcov a priateľov lyžiarstva dobrých lyžiarov. Chce ich zoznámiť s teóriou jazdy a potom tieto poznatky precvičiť prakticky. K tomuto cieľu bude usporiadaných niekoľko suchých kurzov a odborné prednášky lekára lyžiara. Prvý suchý kurz bude usporiadaný lyžiarskym krúžkom KČST v stredu 15. decembra v YMCE. Na tomto večierku sa bude hovoriť o výzbroji a výstroji lyžiara s praktickými ukážkami. Príďte všetci, čo chcete lyžovať“.

2. januára 1927 sa uskutočnili v Korytnici propagačné lyžiarske preteky, na ktorých sa zúčastnili okrem zástupcov Karpathenvereinu a lyžiarskych skupín KČST zo Slovenska, aj členovia lyžiarskej skupiny KČST v Banskej Bystrici. Z pretekárov odboru si v kategórii dorastu najlepšie počínal Vladimír Svetozár Pauliny a v kategórii starších (nad 32 rokov) Jaroslav Zvěřina, obaja obsadili zhodne 3. miesto. V II. triede sa umiestnil Ludovít Stárka na 8. a Ludovít Nábělek na 10. mieste. Preteky prebiehali podľa predpisov súťažného poriadku Zväzu československých lyžiarov a v rozhodovacom zbere odbor zastupovali V. Pauliny a J. Wunsch. Preteky sa vydarili nad očakávanie, a to i napriek silnému odmäku. Nik nebol diskvalifikovaný ani zranený.

Preteky v Korytnici mali reprízu aj v nasledujúcom roku. Samotnému podujatiu predchádzala ustanovujúca schôdza Slovenskej župy Zväzu lyžiarov Republiky Československej (ZL RČS) 8. januára 1928, zahŕňajúca šesť klubov zo Slovenska, a to lyžiarsky odbor KČST Banská Bystrica, lyžiarsky odbor ČST Banská Bystrica, lyžiarsky odbor YMCA Banská Bystrica, Ski-klub Bratislava, ŠK Vysoké Tatry - Štrbské Pleso, Klub tatranských lyžiarov Košice a Lyžiarsky klub Dolné Hámre.

Na trati dlhej 15 km sa najlepšie zo zástupcov odboru darilo v kategórii starších V. Bukovčanovi, obsadil 1. miesto, B. Hlavovi, obsadil 3. miesto, rovnako ako Kosuth v II. triede. V skoku obsadil V. Bukovčan 3. miesto. Preteky sa konali už pod hlavičkou Slovenskej župy ZL RČS.

V Banskej Bystrici sa prvé lyžiarske preteky uskutočnili 12. februára 1928. Pohronský Hlásnik na margo tejto športovej udalosti uviedol: „Prvé lyžiarske závody v Banskej Bystrici, poriadané lyžiarskymi odborními, závody v Banskej Bystrici, poriadané lyžiarskymi odborními YMCA a KČST v nedeľu, sa vydarili znamenite. Zúčastnilo sa ich nie menej ako 62 závodníkov – iste na prvý raz slušný počet“. Pretekári odboru sa v silnej konkurencii nestratili. V pretekoch II. triedy na 12 km za účasti 12 pretekárov obsadil Kossuth 3. miesto, v III. triede rovnako na 12 km (účast 8 pretekárov), skončil Pauliny tretí. V kategórii starších nad 32 rokov si prvé dve miesta podelili J. Zvěřina, B. Hlava (12 km, 3 pretekári). Pohronský Hlásnik dodal: „Lyžiarstvo je u nás na postupe, ale kde zostali závodníci zo Zvolena, z Brezna, Podbrezovej, Banskej Štiavnice a Kremnice?“

Úspech tohto podujatia potvrdil pevne zapustené korene lyžovania v Banskej Bystrici. Odbor KČST opätovne usporiadal v decembri lyžiarsky kurz, začal s vedením tréningov (viedol ich V. Bukovčan), usporadúval pravidelné nedeľné výlety, prednášky a zriadil útulňu pre lyžiarov na Suchom vrchu. Usporiadané verejné lyžiarske preteky našli veľký ohlas a nakoniec sa z nich stala v ďalších rokoch v Banskej Bystrici tradícia.

Začiatkom roka 1929, po dlhom rokovaní s predstaviteľmi Slovenskej župy ZL RČS, sa podarilo presadiť organizáciu lyžiarskych pretekov pôvodne určených do Košíc, v Banskej Bystrici. Súčasťou tohto podujatia 12. a 13. januára 1929 boli aj vojenské lyžiarske preteky, beh 3-členných hliadok so strelbou na 30 km. 12. januára sa uskutočnili preteky 10. pešej divízie a 13. januára zostávajúci program pretekov jednotlivcov v behu, skoku a súťaž združenárov. Pretekári miestneho odboru KČST nedosiahli popredné umiestnenie ani v jednej z kategórií.

Vznik Ski-klubu v Banskej Bystrici v decembri 1929 podmienil skutočnosť, že sa lyžiarska skupina odboru KČST rozpadla, resp. jej činnosť stratila na význame, pretože väčšina pretekárov prestúpila do menovaného klubu. Odbor však naďalej spolupracoval pri organizácii lyžiarskych podujatí v Banskej Bystrici a okolí.

9. novembra 1932 sa konala výročná schôdza lyžiarov odboru KČST. Pred vlastným programom mal predseda odboru J. Wünsch prednášku na tému lyžovanie, doplnenú o diapozitívy. Predseda odboru skonštatoval, že KČST v Banskej Bystrici mal hlavný podiel na rozvoji a raste popularity lyžovania v meste a okolí. Pretekárom KČST súťažiacim v rámci pretekov ZL RČS bola vydaná pretekárska legitimácia za tzv. registračný poplatok vo výške 1 Kč. Novinkou bolo úrazové poistenie pretekárov v rozpätí od 20 do 60 000 Kč.

Za predsedu skupiny prítomní zvolili profesora Miloslava Dillingera, náčelníkom sa stal Dr. Rupert Pinttera, 1. podnáčelníkom npor. A. Kittner.

Koncom januára 1934 usporiadala lyžiarska skupina KČST svoje klubové preteky v priestore Suchého vrchu a ako hostí pozvala na podujatie pretekárov z konkurenčného Ski-klubu. Celkove sa v rámci súťaže predstavilo 29 pretekárov. Štart aj cieľ vytyčenej trate bol pri chate KČST. V celkovom hodnotení bez ohľadu na jednotlivé kategórie dominovali pretekári KČST pred zástupcami Ski-klubu: 1. M. Cim-

merman (KČST), 2. J. Babjak (KČST), 3. T. Králik (Ski-klub), 4. P. Novák (KČST), 5. J. Majer (KČST).

Banská Bystrica bola aj hosťiteľom majstrovstiev Západoslovenskej župy ZL RČS, ktoré sa uskutočnili 25. februára 1934. Zväz poveril usporiadaním podujatia Ski-klub a KČST. Aj napriek náhlemu otepleniu a odmäku, čo malo za následok niekoľkonásobnú zmenu trati, organizátori svoje úlohy zvládli. Preteky v behu sa uskutočnili na Suchom vrchu, a to na 12 km trati pre I., II. triedu a kategóriu starších, na 8 km trati pre III. triedu a dorast a na 2 km pre mládež. Skokanská súťaž sa za slabej diváckej kulisy uskutočnila v Laskomeri. Štartové pole tvorili pretekári usporiadateľských klubov a ôsmi zástupcovia bratislavského Ski-klubu. Župným majstrom sa stal P. Novák (KČST), hoci po súťaži v behu bol na 3. mieste. Z dorastencov dosiahli popredné umiestnenia vo svojich kategóriách M. Wunsch (2. miesto v severskej kombinácii, 3. miesto v skoku a 3. miesto v behu) a O. Riečan (2. miesto v behu). V kategórii 14- 15-ročnej mládeže zvíťazil reprezentant odboru L. Renner.

Podľa správy o činnosti za sezónu 1933/34 mala lyžiarska skupina KČST v Banskej Bystrici celkove 78 členov, z toho 54 mužov, 10 žien, 14 dorastencov. Lyžiari boli organizovaní v rámci ZL RČS, mali 36 členov (29 mužov, 1 žena a 16 dorastencov) ako registrovaní pretekári.

Úspešnú zimnú sezónu 1934/35 Pohronský Hlásnik okomentoval: „Pri odbore KČST v Banskej Bystrici je zriadená skupina Lyžiari KČST, ktorá dobre pochopila význam svojho poslania a vďaka agilným činovníkom vykazuje v ostatnej sezóne skvelé výsledky svojej práce... Vedľa turistickej lyžiarskej činnosti sa pestuje teda aj činnosť závodná. Pre členstvo a vôbec lyžiarov je dostatočne postarané každú nedeľu a sviatok o vhodný výlet do krásneho okolia bystrického, ktoré obstarávajú skúsení a spoľahliví vodcovia“. Počet členov lyžiarskej skupiny sa zvýšil na 92, z ktorých bolo 33 registrovaných pretekárov. Okrem propagačných a klubových súťaží sa pretekári odboru zúčastnili V. majstrovstiev KČST v Bílej v Moravských Beskydách. Trojčlenná hliadka v zložení Matej Cimmerman, Dominik Čunderlík a Ondrej Bula dosiahla fantastický úspech. V silnej konkurencii z celej republiky sa umiestnila na 2. mieste. Prvé miesto mala hliadka na dosah, avšak jednému z trojice sa 200 m pred cieľom zlomila lyža. Na majstrovstvách Západoslovenskej župy ZL z pretekárov odboru sa najviac darilo J. Stolárovi, ktorý sa stal majstrom v kategórii dorastu. Dorastenci si dobre počínali aj na pretekoch štafiet na Skalke, kde v zostave J. Stolár, J. Kováč, I. Psoťka získali prvenstvo.

Veľkou poctou a uznaním dovtedajšej práce nielen lyžiarskej skupiny, ale i celého banskobystrického odboru KČST zo strany pražského ústredia organizácie, bolo poverenie usporiadať VI. lyžiarske majstrovstvá KČST do Banskej Bystrice. Tento úspech mal samozrejme odozvu aj v miestnej tlači. Naše noviny v tejto udalosti videli vhodnú príležitosť na propagáciu mesta: „Odboru KČST sa po pilnom jednaní podarilo získať prebor nastávajúcej zimnej sezóny pre Banskú Bystricu...

S potešením sa môže konštatovať, že prípravný výbor sa už ustálil a koná silné prípravy na prebor... K preboru, okrem závodníkov, sa dostaví veľký počet významných hostí, turistov a funkcionárov KČST... Propagácia Banskej Bystrice je propagáciou stredného Slovenska a tiež propagáciou Slovenska. A nezabúdajme: každá návšteva znamená prínos hmotných majetkov a tým zvýšenie hospodárskej úrovne domácich obyvateľov“.

Pohronský Hlásnik pokračoval: „Celoštátne majstrovstvá KČST budú v Banskej Bystrici 1.-2. februára 1936. Termín bol stanovený zjazdom lyžiarskych župných referentov KČST začiatkom októbra v Moravskej Ostrave a bol schválený ústredím KČST a ZL RČS. Doba je vhodná, lebo práve vtedy sú polročné prázdniny a stav snehu býva na základe dlhoročných skúseností dobrý“.

Spolu s majstrovstvami KČST sa mali uskutočniť aj vojenské lyžiarske preteky 10. divízie. Program majstrovstiev sa mal okrem tradičného behu 3-členných hliadok s turistickým výstrojom na 20 km rozšíriť o zjazd a súťaž v skoku na lyžiach. Predpokladalo sa účasťou 400-500 pretekárov.

Záštitu na podujatím prevzal minister obchodu J. V. Najman a čestnými predsedami boli krajinský prezident J. Orságh, zemský veliteľ na Slovensku generál J. Vostruba a predseda KČST J. Slávik.

Podujatie sa skončilo veľkým úspechom domácich pretekárov. Skok, tak ako usporiadatelia predpokladali, sa neuskutočnil pre nedostatok snehu. Zjazd sa išiel na Krížnej v doline Rybô, na trati v dĺžke 2,5 km s prevýšením 500 m za účasti 118 pretekárov. V súťaži dorastencov zvíťazil J. Stolár z KČST Banská Bystrica, v pretekoch mužov si zo zástupcov odboru najlepšie počínal Š. Košík, ktorý skončil na 5. mieste. V nedeľu 2. februára vyvrcholili majstrovstvá pretekmi 3-členných hliadok (prihlásilo sa 78 hliadok). Dorastenci, III. trieda a zmiešané hliadky, absolvovali trať v dĺžke 10 km, hlavná kategória 18 km. Preteky úplne ovládli hliadky banskobystrického odboru. Preteky II. triedy sa stali korisťou hliadky odboru v zložení M. Cimmerman, O. Plai a J. Mešťan, jedine kategóriu starších získali pre seba Nebanskobystričania. Pretekárov na trati povzbudzovala početná divácka kulisá, napriek tomu, že počas pretekov vytrvalo a husto pršalo.

Skutočnosť, že sa majstrovstvá KČST uskutočnili v Banskej Bystrici, prospela mestu k propagácii ako jedného z centier zimných športov. Podujatie sa vydarilo ako po športovej, tak aj po organizačno-spoločenskej stránke. Na organizácii sa podieľalo vojsko, členovia Ski-klubu, Sokola, príslušníci dobrovoľného hasičského zboru a združenie YMCA. Celkove si organizácia takého veľkého podujatia vyžiadala niekoľkomesačné prípravy a výdavky presiahli 30 000 korún. Jediným negatívom počas celého podujatia bolo nepriaznivé počasie.

Veľkým prejavom uznania práce banskobystrického odboru KČST je list ústredného výboru KČST z 8. februára 1936: „Menom ústredného výboru Klubu československých turistov a všetkých lyžiarov KČST, si Vám dovoľujeme vysloviť úprimné blahoprianie k vynikajúcemu umiestneniu Vašich členov, ktorí štartovali na tohto-

ročnom Prebore KČST v Banskej Bystrici v závode hliadok. Výkon Vašich lyžiarov je dokladom usilovnej prípravy, ktorú závodom venovali.

Blahoželáme Vám k tomuto úspechu a prosíme, aby ste toto uznanie ústredného výboru láskavo tlmočili členom, ktorí tak vynikajúcim spôsobom hájili meno odboru“. Podobného uznania sa dostalo aj organizátorom podujatia.

Na konci sezóny mala skupina 140 členov, z toho 30 registrovaných pretekárov, 12 dorastencov a 40 žiakov, 3 cvičiteľov, 4 vedúcich, 3 rozhodcov a 5 meračov. Do čela skupiny bol na valnom zhromaždení skupiny 11. novembra 1936 zvolený štábný kapitán V. Bouzek.

V termíne 31. januára až 7. februára 1937 sa stala Banská Bystrica hosťiteľom ďalšieho významného podujatia, XIII. majstrovstiev Československej republiky. Usporiadateľstvo prevzal na seba miestny Ski-klub v spolupráci s ďalšími bystrickými športovými spolkami, KČST nevnímajúc.

V apríli 1938 mala lyžiarska skupina 150 členov – seniorov a 116 dorastencov. Registrovaných pretekárov bolo 57, z toho 21 dorastencov.

Udalosti, ktoré nasledovali v druhej polovici roku 1938, znemožnili zrealizovať plány. Samozrejme, táto skutočnosť neznamenala koniec banskobystrického lyžovania, ale zmenu podmienok a klímy, za akých sa lyžovanie „robilo“.

Lyžiarska skupina pri Odbore KČST v Banskej Bystrici mala za sebou bohatú organizačnú a pretekársku činnosť. Počtom svojich členov patrila medzi najpočetnejšie lyžiarske kluby v celej Československej republike. Pretekári odboru dosiahli rad veľkých úspechov, a to nielen na podujatiach regionálneho alebo slovenského významu, ale aj na celoštátnych súťažiach, čím reprezentovali i úroveň slovenského lyžovania. Dôležitou súčasťou náplne činnosti lyžiarskej skupiny bola aj organizácia lyžiarskych výletov pre nadšencov tohto športu.

Veľká starostlivosť sa venovala lyžiarskym kurzom, výchove cvičiteľov a vodcov, ktorých úlohou bolo nielen naučiť adeptov zvládnuť techniku lyžovania, ale aj upozorňovať na bezpečnosť pri vedení výprav, organizovať záchrannú službu v horách.

Organizačné schopnosti skupina dokázala usporiadaním takého veľkého podujatia, akými bývali majstrovstvá KČST, spoluprácou pri majstrovstvách Československa v lyžovaní a iných podujatiach celoštátneho významu, ktoré sa uskutočnili v Banskej Bystrici. Zasluhou činnosti lyžiarskej skupiny KČST zapustilo lyžovanie v Banskej Bystrici hlboké korene.

6. VEDĽAJŠIA ČINNOSŤ ODBORU KČST

Odbor neplnil svoje poslanie len v oblasti pešej a lyžiarskej turistiky. Jeho aktivity smerovali rovnako do osvetovej oblasti, oblasti amatérskej fotografie a vodáckej turistiky.

Osvetová činnosť odboru sa spočiatku zameriavala na teoretické prednášky s osvojovaním si základných zásad pešej turistiky, odbor usporadúval cestopisné

večery, neskôr pribudli prednášky súvisiace so zvládnutím techniky lyžovania, spojené s premietaním diapozitívov a filmov. V 30. rokoch sa stretávame s prednáškovými podujatiami na tému ochrany prírody, prvej pomoci a systému záchranej pomoci v horách, a v súvislosti so zhoršujúcou sa zahraničnopolitickou situáciou sa začali usporadúvať kurzy čítania máp a orientácie v teréne a rôzne kurzy branosti. Medzi osvetové aktivity možno ďalej zaradiť rôzne spoločensko-kultúrne podujatia, ktoré sa uskutočňovali pod záštitou odboru KČST, hlavne tradičná predvianočná charita pre deti z chudobných rodín.

O založení fotoamatérskeho krúžku pri odbore sa hovorilo už v októbri 1932, ale myšlienka sa neujala. Pri príležitosti organizácie VI. lyžiarskych majstrovstiev KČST sa opätovne spomínal vznik krúžku spojený so súťažou. Tieto plány sa však nenaplnili a pri odbore zostalo len niekoľko neorganizovaných nadšencov amatérskej krajinárskej fotografie.

Podobne sa udalosti odvíjali aj okolo vodáckej skupiny, ktorá vznikla napokon až v druhej polovici mája 1937, hlavne zásluhou vplyvu vtedajšieho predsedu odboru KČST a okresného náčelníka M. Úlehu. Pohronský Hlásnik k tejto skutočnosti uviedol: „Koncom minulého mesiaca sa ustanovil v Banskej Bystrici vodácky odbor KČST, športová zložka, pre ktorú tu boli snád' všetky podmienky... Bolo však mnoho dôvodov, aby sa o týchto podmienkach pochybovalo. Avšak vďaka činnosti jednotlivcov – priekopníkov, sa podarilo skeptikom dokázať, že náš Hron je splavný a že tu sú podmienky na vodnú turistiku.

Banskobystrická vodácka skupina KČST už od počiatku svojej existencie vykazovala aktívnu činnosť. Napríklad už 23. mája podnikla akciu do Hronskej Breznice vzdialenej od Banskej Bystrice 37 km a o týždeň neskôr splav z Brezna do Banskej Bystrice. O tom, že záujem o vodáctvo v meste bol, svedčí účasť šiestich dvojkajakov na posledne menovanom podujatí.

Na čele skupiny stál okresný náčelník M. Úleha, vášnivý kajakár. Okrem neho boli členmi výboru V. Kürty, Ing. Chrz, Rosenauerovci, Bihári, P. Šanda a Dobrovský. Vodáci plánovali vydanie novej vodáckej mapy a výstavbu lodenice.

Naliehavou otázkou sa javila stavba lodenice. 30. júna 1937 požiadal odbor mestskú radu o pridelenie pozemku. Vodáci za jediné vhodné miesto pri Hrone považovali miesto medzi železničnou traťou Banská Bystrica – Zvolen a bitúnikom pri železnom moste vedúcim cez rieku (v dnešnom parku pri hoteli Lux, kde bolo kedysi staré koryto Hrona). Odbor mesto žiadalo o bezplatné pridelenie mestského pozemku bez časového obmedzenia. Mesto žiadosti nevyhovelo z dôvodu prekladania železničnej trate.

Odbor sa pôvodnej myšlienky nevzdával a koncom júla sa opätovne s touto požiadavkou obrátil na mestskú radu s doplnkom: „v prípade, ak slávna mestská rada v budúcnosti uzná za nutné, aby nami na prepožičanom mieste postavená lodenica z komunikačných alebo iných dôvodov bola odstránená, zaväzujeme sa túto lodenicu v stanovenej lehote na vlastné útraty odstrániť“.

Svoju žiadosť odbor zdôvodňoval rozšírením kanoistiky a kajakárstva na Slovensku a záujmom vodáckych klubov o rieku Hron. Nemenej dôležitou bola okolnosť, že založenie vodáckeho klubu v Banskej Bystrici spadalo do „doby uzákonenia brannej výchovy, ktorá okolnosť už zaručuje ďalší úspešný vývoj klubu“. Okrem toho sa predstavitelia odboru odvolávali na rastúci záujem o vodácky šport v meste. Na zasadnutí 28. júla, mestská rada ponechala svoje predchádzajúce uznesenie v platnosti a odporučila KČST, aby sa so žiadosťou o poskytnutie pozemku obrátil na riaditeľstvo štátnych lesov. Mesto poskytlo aspoň potrebné množstvo dreva na výstavbu lodenice.

V otázke výstavby lodenice sa odbor obrátil aj na ústredie KČST v Prahe. Predbežný rozpočet rátal s výdajmi okolo 60 000 korún. Stavbu podporil na svojom zasadnutí 27. septembra 1937 výbor Stredoslovenskej župy KČST a na základe tohto odporúčania banksobystrický odbor požiadal ústredie o zaradenie stavby do stavebného programu a o podporu pri žiadaní dotácií. Ústredie s návrhom súhlasilo a prisľúbilo finančnú podporu.

Aj napriek týmto ťažkostiam dosahovali banksobystrickí vodáci dobré výsledky, a to aj v športovom zápelení. Úspešné uvedenie sa vodáckeho športu v Banskej Bystrici, nevyriešilo pretrvávajúce problémy okolo lodenice. Počas existencie odboru KČST jej otázka zostala naďalej nevyjasnená.

ZÁVER

Banská Bystrica mala v minulosti a má i dnes predpoklady na to, aby sa stala významným centrom cudzineckého ruchu v oblasti stredného Slovenska. K tomu ju oprávňuje nielen jej výhodná poloha na rozhraní troch významných stredoslovenských horstiev, Veľkej Fatry, Nizkých Tatier a Slovenského rudohoria, ale aj bohatá tradícia pestovania turistiky a lyžovania v meste a jeho širšom okolí. Veď história organizovanej turistiky v Banskej Bystrici siaha až na koniec osemdesiatych rokov 19. storočia, konkrétne do roku 1889, keď bola v meste založená Zvolenská sekcia Uhorského karpatského spolku. Aj keď sa išlo o organizáciu, ktorá zostávala poplatná oficiálnej štátnej ideológii fikcie jednotného maďarského národa, položila základy turistiky v regióne stredného Slovenska. Vďaka jej činnosti a aktivitám sa prístupná serpentinová cesta na kalváriu a neskôr ďalej na Vartovku a v roku 1906 bola postavená na Panskom dieli drevená vyhliadková veža. V tomto období boli turistika aj lyžovanie, ktoré malo na Slovensku len veľmi slabé zázemie, výlučne záležitosťou vyšších spoločenských vrstiev. Existencia rýdzo slovenských organizácií a spolkov sa stávala obyčajnou imagináciou. Rok 1918 priniesol v tejto oblasti nevídaný obrat o 180 stupňov. Vznik Československej republiky znamenal rozmach spolkovkej činnosti vo všetkých oblastiach spoločenského života, turistiku a lyžovanie nevynímajúc. Túto skutočnosť využil Klub českých turistov, ktorý sa premenoval na Klub československých turistov a stal sa organizáciou ticho

podporovanou československou štátnou mocou, aj keď nie v takom rozsahu a dosahu, ako za existencie Uhorska. V Banskej Bystrici spolok zapustil silné korene, stal sa jednou z hybných síl rozvoja turistiky, lyžovania, cestovného a cudzineckého ruchu vôbec. Vďaka jeho činnosti a aktivitám sa turistika a lyžovanie stali masovejšími a prístupnejšími pre širšie vrstvy banskobystrickej verejnosti. Odbor KČST začal so sprístupňovaním prírodného bohatstva a krás stredoslovenského regiónu, a to veľmi účinnou propagáciou, vytváraním a značením siete turistických ciest a chodníkov. Ako nevyhnutným predpokladom a podmienkou pre rozvoj turistiky sa ukázala tvorba infraštruktúry, ktorú predstavovali okrem už spomenutej siete turistických ciest aj nocľahárne, turistické chaty, útulne a podobné zariadenia. V tejto činnosti bol odbor v meste a v jeho okolí skutočným priekopníkom. Na konci svojej existencie Odbor KČST v Banskej Bystrici spravoval dve horské chaty a tiež finančne prispel na výstavbu dvoch vysokohorských chát v Nízkych Tatrách. Ako prvý z banskobystrických spolkov začal propagovať lyžovanie medzi širokou verejnosťou, usporadúval kurzy pre začiatočníkov i pokročilých, veľa vykonal na poli prednáškovej činnosti, orientácii v teréne, čítania máp a poskytovania prvej pomoci. Koncom 20. rokov prišiel odbor, presnejšie povedané, jeho lyžiarska skupina, s myšlienkou usporadúvania lyžiarskych podujatí, z ktorých sa stali tradičné lyžiarske verejné preteky, usporadúvané v Banskej Bystrici až do konca skúmaného obdobia v roku 1938. Pokiaľ ide o lyžovanie, odboru sa podarilo získať už od počiatku existencie lyžiarskej skupiny v roku 1924 hlavne mládež, a to nielen z Banskej Bystrice, ale aj z vidieka. Táto precízna mládežnícka práca priniesla ovocie v polovici 30. rokov, keď sa pretekári odboru umiestňovali na celoštátnych majstrovstvách KČST vždy na popredných miestach. Solídne umiestnenia dosahovali aj na majstrovstvách Československej republiky, usporadúvaných Zväzom lyžiarov Republiky Československej.

Okrem týchto dvoch spomenutých športových odvetví propagoval odbor aj voďactvo, žiaľ, len krátko na konci svojej vyše 18-ročnej existencie.

K najväčším úspechom odboru patrilo získanie práva usporiadať lyžiarske majstrovstvá KČST v roku 1936, ktoré sa skončili veľkým úspechom napriek nedostatku snehu a nepriaznivému počasiu. Podujatie bolo akousi generálkou na II. Svetové zimné hry Makabi, uskutočnené v meste vo februári toho istého roka.

Odbor vo svojich snahách a aktivitách nezostával osamotený, veď okrem neho počas jestvovania prvej Československej republiky pôsobili v meste aj iné spolky podobného zamerania, ako Ski-klub, Karpathenverein, židovská telovýchovná jednota Makabi, Sokol, Orol, Okresný spolok ochrancov prírody.

PhDr. MICHAL SCHVARC, PhD.

Použitá literatúra a pramene:

- BALATKA, B. a kol.: *Malá encyklopedie turistiky*. Praha, Bratislava 1986.
- BROŽ, Z. a kol.: *Sborník Klubu českých turistů*. Praha 1998.
- FREMAL, K.: *Zimný sen. Z dejín lyžovania v Banskej Bystrici a okolí do roku 1945*. Banská Bystrica 1997.
- CHORVÁT, T.: *Vplyv športu a športových spolkov na atmosféru Banskej Bystrice v rokoch 1918-1938*. Diplomová práca. Banská Bystrica 1998.
- KHANDL, L. kol.: *Cesty slovenskej turistiky*. Bratislava 1999.
- KULHÁNEK, O., MRÁZ, J. : *Malá encyklopedie lyžování*. Praha, Bratislava 1987.
- KULHÁNEK, O.: *Zlatá kniha lyžování*. Praha 1989.
- PERÚTKA, J.: *Dejiny telesnej výchovy a športu na Slovensku*. Bratislava 1980.
- ŽABKAY, E. a kol.: *Storočnica žilinskej turistiky*. Martin 1985.
- Státní ústřední archiv Praha - fond Klub československých turistov - ústredie Slovenský národný archív Bratislava - fond Ministerstvo s plnou mocou pre správu Slovenska.
- Štátny oblastný archív v Banskej Bystrici - fond Pohronská župa I. 1923-1928.
- Štátny okresný archív v Banskej Bystrici - fondy:
- Odbor KČST v Banskej Bystrici 1920-1938*
 - Odbor KČST v Lubietovej 1933-1939*
 - Mesto Banská Bystrica 1850-1922*
 - Mestský úrad v Banskej Bystrici 1923-1945*
 - Okresný úrad v Banskej Bystrici 1923-1945*
 - Hronské noviny 1920-1928*
 - Pohronský Hlásnik 1926-1938*
 - Banskobystrické noviny 1934*
 - Naše noviny 1935-1938*.

K dejinám organizovanej turistiky v Banskej Bystrici

Ak mám zaujať stanovisko k otázke, kedy vznikla v Banskej Bystrici organizovaná turistika, musím objektívne konštatovať, že tu existovala už pred koncom 19. storočia, kedy Slovensko bolo politickou súčasťou Uhorska.

Mám pred sebou „Stručného sprievodcu uhorským Slovenskom – Vzhŕnu na Slovensko“ autora Stanislava Klóma, vydaného v roku 1899 nákladom Klubu českých turistov, z ktorého vyplýva, že sa volal Magyarországi Karpátégylet – po nemecky Karpathenverein, a táto organizácia existovala ešte v dobe, keď som prišiel v máji 1922 do Banskej Bystrice, ako Karpatský spolok.

Boli v ňom vtedy organizovaní maďarsky alebo maďarofilsky orientovaní Banskobystričania a tiež Nemci, ktorí po roku 1918 do Banskej Bystrice prišli za povolaním; a boli to oni, ktorí existenciu Karpathenvereinu udržiavali a boli tiež ako výkonní turisti najaktívnejší.

Miestnym predsedom bol banskobystrický mešťan Pavol Renner, ktorý mal zlatnícku dielňu v Dolnej ulici, v budove vtedajšej Tatrabanky. Tento spolok mal na starosti útulňu na Panskom dieli – bol to zrub obštvávaný okolo základných trámov rozhladne, ktorá vtedy stála na vrchole Panského dielu. Návšteva útulku a rozhladne bola viazaná na požičanie kľúča, ktorý bol v lekární Mgr.Pharm. Göllnera na námestí. Podobne sa požičiaval aj kľúč pre návštevu rozhladne na Vartovke.

Toľko o Karpathenvereine, ktorý v neskorších rokoch odumieral, až celkom zanikol.

Kým došlo v Banskej Bystrici k založeniu odboru Klubu československých turistov, asi v jeseni r. 1922, pestovali turistiku neorganizované menšie skupiny priateľov, ako svoju osobnú záľubu. Taká skupina, aby som uviedol aspoň tie najvýraznejšie, bola združená okolo učiteľa Kovorobnej školy Karola Skalského, a iná okolo sudcu Jána Studničku a jeho priateľov. Ja sám som sa s Karolom Skalským, výborným kamarátom a „nezmarom“, zúčastnil v lete 1922 výletov, napríklad z Banskej Bystrice pešo do Starých Hôr a na Kohútovú (bola tam lovecká chata, v ktorej sme prespali) a na druhý deň z Kohútovej hrebeňom Veľkej Fatry na Čierny kameň (tam sme liezli za plesnivcami), nasledoval zostup do Strednej Revúcej a odtiaľ pešo cez Šturec až do Banskej Bystrice – dobrých 80 km, nerátajúc výstupy, všetko bez použitia dopravných prostriedkov.

Neviem presne, ale mám za to, že už v prvom roku môjho pobytu v Banskej Bystrici, teda v roku 1922, zásluhou sudcu Studničku a jeho manželky, došlo k založeniu odboru Klubu československých turistov a tým k plánovanému, organizovanému pestovaniu turistiky v meste. Prvým predsedom bol riaditeľ Národnej banky Viliam Paulíny, podpredseda Studnička, jednatelom nadporučík p. pl. Bureš. V začiatkoch svojej existencie sa nový odbor KČST obmedzoval výhradne len na výletnú

činnosť. Spomínam si, že v lete 1923 zorganizoval výlet na Ďumbier s veľkou účasťou – išlo sa z Podbrezovej rebrinákom na Trangošku a po strastiplnej noci (kapacita vtedajšej malej loveckej chaty pre všetkých nestačila, a tak sa spalo-nespalo v lese pri ohňoch), skoro ráno sa vystupovalo za východu slnka na vrchol, kde za skorého rána bola zima veľmi neprijemná.

Práve tento výlet sa stal podnetom, že sme (skupina 5 priateľov na čele s vtedajším „dirigentom“ filiálky Pražskej sporiteľne Jánom Wünschom) vstúpili do klubu a už na valnom zhromaždení odboru v januári 1924 sme boli všetci zvolení do výboru a priateľ Wünsch dokonca za predsedu. Túto skutočnosť ťažko pociťoval dovtedajší predseda Viliam Paulíny, ktorý neskôršie z bystrického odboru vystúpil a založil v Radvani nový odbor KČST, ktorého sa stal predsedom. Nový výbor odboru na čele s Jánom Wünschom, podpredsedom Studničkom, jednatelom Stárkom, pokladníkom Neubauerom, výletným referentom Daňom Kneppom z Radvane (bol to vynikajúci znalec ciest v horách, práve tak ako starý pán Dobál, taktiež z Radvane) a ďalšími členmi výboru – plk. jus. Sl. Šebestíkom, voj. prokurátorom ppl. Ondruškom, Ing. Hlavom, Júliusom Markovitsom a inými, dal sa veľmi nadšene a cieľavedome do práce. Ako program svojej činnosti okrem pravidelného konania výletov, stanovil si za cieľ aj značenie ciest, ustanovenie lyžiarskej skupiny, zariadenie študentskej nocľahárne, výstavbu útulkov a chát, publikačnú a propagačnú činnosť o význame turistického a lyžiarskeho ruchu v kraji, ako aj vydanie sprievodcu o výletoch a túrach v okolí Banskej Bystrice.

Slávnostné otvorenie Chaty na Suchom vrchu 22. 5. 1932

Nebolo nedele či sviatku, aby nebol vypísaný výlet. Výlety boli uverejňované na výveske, umiestnenej na starej Kovorobnej škole na námestí, a vo výklade Sporiťne a Učiteľského kníhkupectva (niekedy i v miestnych novinách). Poriadali sa nielen výlety do okolia, ale aj dlhšie zájazdy (napríklad Demänová, Sitno, Domica, Dobšinská ľadová jaskyňa a iné). Účasť bývala početná a v letnej sezóne sa pripájalo veľa letných hostí z Banskej Bystrice a zo Sliača. A ešte početnejšie boli výlety a lyžiarske túry.

Zásluhou takejto činnosti, ale aj vďaka mnohým výhodám (zľavy v železničnej doprave, turistických chatách, obchodoch a pod.) rozrástlo sa členstvo – v 30. rokoch mal odbor vyše 200 členov (Banská Bystrica mala vtedy necelých 11 000 obyvateľov).

So značkováním turistických ciest sa začalo hneď po vzniku odboru. Popri mojej funkcii konateľa, bol som zvolený aj za referenta pre značenie (neskôr ma župný výbor KČST zvolil za župného referenta značenia). Ako prvá bola vyznačená cesta na Vartovku cez Urpin. Začiatok tejto značenej trasy bol pri malej stanici Svätý Ján, ku ktorej viedol z nábrežia starý drevený most. Z hľadiska hierarchie farieb turistického značenia bola nesprávne zvolená červená značka – bolo to ešte v dobe, keď neboli stanovené zásady pre spôsob používania farieb. Myslím, že neskôršie bola preznačovaná inou farbou.

Prehľad trás, ktoré boli vyznačené do roku 1926, bol uvedený aj v publikácii Sprievodca po Banskej Bystrici a Horehróní (odhadujem, že to bolo najmenej 300 km a na značení väčšiny z nich som sa sám zúčastnil). Vo funkcii župného značára som potom so susednými odbormi KČST (Zvolen, Kremnica, Martin, Ružomberok, Ľubietová) koordinoval voľbu tranzitných ciest, ako aj voľbu farby značenia (týkalo sa to najmä trás medzi Banskou Bystricou a Kremnicou cez Kremnické vrchy).

Lyžiarsku turistiku sme považovali vždy za integrálnu súčasť turistiky, väčšina z nás mimo toho lyžovala a na lyžiach sme prešli všetky okolité horstvá. Pretože týchto lyžiarskych túr sa zúčastňovalo dosť mladých chlapcov, bolo nutné dať im príležitosť i k súťaženiu. Keď sa začal organizovať celoštátny Prebor KČST trojčlených hliadok, začali sme aj s pretekárskym lyžovaním. Usporiadali sme mnoho miestnych lyžiarskych pretekov jednotlivcov a hliadok, a tak neskôr, keď bol v Banskej Bystrici založený Skiklub, stali sme sa športovými rivalmi tohto špecializovaného klubu. (Náčelníkom pretekárov bol Dr. Šimčísko z banského inšpektorátu).

V roku 1936 bol náš odbor KČST dokonca poriadateľom VI. lyžiarskeho preboru, na ktorom zvíťazila banskobystrická hliadka vedená chatárom zo Suchého vrchu Matejom Zimmermannom (a na prebore vo Vysokých Tatrách bola zmiešaná hliadka Pintera-Stárka-Stárková, druhá).

Niekoľko z nás dosiahlo hodnosť Cvičiteľ SLRČS a Sudca SLRČS. S D. Dillingrom sme v rokoch 1934-1935 chodili po okolitých obciach s premietacím prístrojom, ktorým sme po propagačnej prednáške o lyžovaní premietali lyžiarske

filmy. Na Donovaloch sme organizovali kurz lyžovania (niektorým chlapcom sme obstarali lyže) a vo februári 1936 sme usporiadali na Donovaloch i prvé lyžiarske preteky s účasťou pretekárov z Banskej Bystrice, ale už i chlapcov z Donoval.

V roku 1924 láskavosťou riaditeľstva Gymnázii A. Sládkoviča a K. Kuzmányho boli zriadené dve nocľahárne (v chlapčenskom Gymnázii A. Sládkoviča pre mužov so 40 lôžkami v dvoch prizemných miestnostiach a v dievčenskom Gymnázii K. Kuzmányho s 10 lôžkami pre ženy). Lôžka (vojenské kavalce) a lôžkoviny (podhlavníky s obliečkami, prestieradlá a deky) dodalo ústredie KČST. Správcom nocľahárni bol vedúci Učiteľského kníhkupectva Karel Neubauer a o čistotu a poriadok sa starali za nepatrnú odmenu školníci uvedených škôl. Obidve nocľahárne boli v sezóne plne využité a boli pre návštevníkov Banskej Bystrice (a to nielen pre študentov) veľkou výhodou.

Potreba útulní v horách bola najpálčivejším problémom. V tej dobe bolo možné nocovať (s odriekaním a so skromnosťou) len v starej drevenej chate mesta Kremnice na Skalke a ešte za tvrdších podmienok v niektorej loveckej chate lesného eráru, k ich použitiu nám s porozumením dávalo Lesné riaditeľstvo v Banskej Bystrici súhlas. Nevýhodu táto láskavosť mala v tom, že vydávajúc sa na túru napríklad do Nízkyh Tatier, museli sme najskôr zísť k horárovi (napríklad chata v Lomnistej - kľúče v Jasení, vo Vajskovej - kľúč u horára v Dolnej Lehote, Tran-goška - kľúč v Bystrej a pod.) a druhá nevýhoda bola, že tieto lovecké chaty boli nízko v údolí (obvykle okolo 1100 metrov n. m.).

Na Latiborskej holi sa dalo spať pod strechou prázdnych stajní (na holej zemi). Útulok pred nečasom poskytli nanajvýš pastierske koliby, podobne ako „kuča“ Karpathenvereinu na Panskom dieli.

Prvú akciu pri riešení tohto nedostatku sme urobili v roku 1924, keď sme kúpili na Suchom vrchu prázdny senník (bol pod chatou KČST smerom do doliny Mútna) a upravili sme jeho vnútrajšok ako útulok. Z malej predsiene sa išlo do „miestnosti“ v ktorej bola pričaňa so slamníkom (asi pre 4 osoby) a šporák, na ktorom, okrem toho že vydával teplo, dalo sa niečo zohriať a uvariť. Bolo to núdzovo prosté, ale mali sme z toho radosť a bolo nám tam v zime dobre a veselo.

Pravdaže, toto nemohlo riešiť problém ubytovania a tak sme sa dali do stavby našej prvej chaty vo Veľkej Fatre. Postavili sme ju blízko prameňov na Kráľovej studni, pod skaliskom na svahu stúpajúcim smerom k Smrekovici. Mala kuchynku a dve nocľahárne s peknou, na juh otvorenou verandou. V septembri 1927 bola chata hotová a mali sme z nej veľkú radosť. Veď to bolo dielo, na ktorom sme sa podieľali prácou a vlastným potom, okenné rámy, okná, sklá, drevené dvere ... sme na svojich chrbtoch vynášali z Tureckej a tešili sa, ako ju v zime na lyžiach budeme využívať.

Avšak práve otvorená veranda bola príčinou skazy tejto chaty. Na sv. Václava (28. 9. 1927) - týždeň pred slávnostným otvorením, bolo na horách zlé počasie. Pršalo a bola hmla a to donútilo pastiera oviec zo salaša vo Valove, aby sa pred daž-

dom skryl na krytej verande. A pretože bola aj zima, rozložil si oheň na betónovej podlahe a novú chatu tak zapálil. Zostali z nej iba základy.

Do jari 1928 sme okrem poistnej náhrady zohnali z podpôr úradov, darov a príspevkov ústredia viac peňazí, ako sme mali pred začatím stavby zhorenej chaty. A tak sme na jar mohli výstavbu opakovať. Zvolili sme iné miesto, až v lese pri vode, v chránenejšej polohe. A na jeseň bola za obdobných podmienok, svedčiacich o obetavosti a nadšení, postavená nová chata. Bola väčšia, bez verandy, s predsieňou, 2 nocľahárňami a s kuchyňou na prízemí a 1 nocľahárňou v manzardke. Otvorená bola 4. novembra 1928 za nepretržitého dažďa, inauguračného aktu sa zúčastnilo 30 turistov. Chata bola obhospodarovaná v lete, v zime len v nedeľu, alebo bola obsadená hosťami. Hospodárom bol p. Môcik s manželkou z Tureckej. Potraviny a nápoje bolo možné vynášať z Tureckej v batohu, tak isto si niektorí hostia dali svoju batožinu vyniesť. Mladý, zdravý mladík z Tureckej, si ako nosič takto zarábal, niekedy konal cestu Úplaz-chata i trikrát za deň a obyčajne si skracoval cestu pri zjazde z Úplazu do Tureckej tým, že nezišiel až do sedla, „zrezal“ prudký svah, až raz s ním „ušiel“ a nosič (nepamätám si na jeho meno – asi Chladný) zahynul v lavíne.

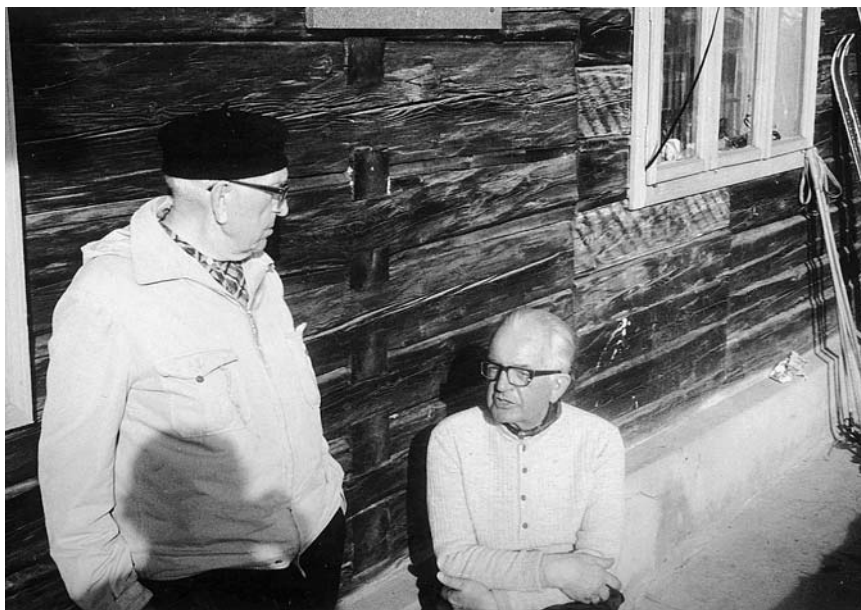
Chata, oficiálne nazvaná po predsedovi klubu chatou Wünschovou, po rokoch nestačila svojou kapacitou záujmu a potrebe turistov, a preto vedľa nej bola neskoršie postavená ďalšia chata. Druhou chatou postavenou banskobystrickým odborom bola Chata na Suchom vrchu, slúžiaca skôr miestnym potrebám. Pohodlne dosiahnuteľná z mesta, tešila sa temer celý rok značnému záujmu. Bola postavená podľa projektu Ing. Juza, celoročne obhospodarovaná. Chatárom bol Matej Zimmermann z Malachova, ktorý s rodinou v chate býval. Otvorená bola slávnostne v roku 1930.

Približne v rovnakom čase bola na hlavnom hrebene Nízkyh Tatier postavená chata pod Chabencom. Chatu postavila Stredoslovenská župa KČST a uznanie za realizáciu chaty mala členka nášho odboru pani Ondrušková, manželka pplk. Ondrušku.

V roku 1924 bol položený základný kameň k stavbe chaty pod Ďumbierom. Táto stavba bola dokončená tuším až v roku 1928 za nepriaznivých podmienok, Jánom Šašinkom z Popradu. Stavbyvedúcom bol Róbert Petrla, ktorý po postavení chaty pomenovanej Štefánikovou, v chate zostal ako chatár a veľmi sa tam osvedčil.

V roku 1937 odbor KČST Banská Bystrica postavil vedľa starej Wünschovej chaty pri Kráľovej studni, druhú chatu. Mala murované prízemie a zrubové poschodie. Dole boli spoločenská miestnosť, kuchyňa, byt chatára, na poschodí 8 izieb, všetko 2-postelové. Pri ústupe nacistických vojsk boli obidve chaty pri Kráľovej studni vypálené, podobný osud stihol mnoho iných horských chát, dokonca aj chatu pod Chabencom, i keď bola na partizánskom území.

Spomenúť treba tiež vydanie publikácie Sprievodca po Banskej Bystrici a Horehroní. Táto kolektívna práca (začatá v roku 1927 a vydaná v roku 1928) bola vo svo-

Ludvík Stárka na návšteve u MUDr. L. Nábělka na Donovaloch v roku 1974.

jej dobe jedinou informačnou a orientačnou pomôckou turistov, ktorí chceli poznať tento krásny kraj. Veľakrát sa zišla redakčná rada, za ktorej skromným anonymným označením boli obeťaví pracovníci odboru. Snáď je dnes vhodné uviesť, ktorí to boli: pplk. Šebestík ako hlavný redaktor, J. Wünsch, prof. Krákora, disp. Neubauer, Daňo Knepp a L. Stárka. Autormi textov boli okrem menovaných členov redakčnej rady riaditeľ Roubal, Ing. Juza, Horych, a snáď ďalší, na ktorých si už po dlhšej dobe nepamätám.

Rukopisy po jazykovej stránke upravil a zjednotil profesor Sládkovičovho gymnázia Pectan.

Sprevodca patrí ako dielo do plánovanej rubriky publikačnej a propagačnej. Sem treba zaradiť i zvláštne vydanie Krás Slovenska k VI. preboru KČST, spoluprácu pri vydávaní iných propagačných tlačív, napríklad s Obchodnou a priemyselnou komorou, rôzne menšie príspevky do časopisov (Vestník KČST, Krásy Slovenska), rôzne prednášky v národohospodárskej komisii, Slovenskej komisii KČST a iné. A tiež programová spolupráca pri rôznych zjazdoch a kongresoch v Banskej Bystrici. V roku 1931 Wünsch a Stárka pripravili scenár k propagačnému filmu Stredné Slovensko, ktorý dala nafilmovať Národohospodárska župa a filmárov počas filmovania sprevádzali.

Snáď je vhodné sa zmieniť o tom, že odbor spolupracoval aj s inými športovými a telovýchovnými spolkami. Členovia odboru pomáhali ochotne pri ich väčších ak-

ciách, ako bolo majstrovstvo RČS Zväzu lyžiarov, alebo pri svetovej Makkabiáde, ktorá sa konala v Banskej Bystrici.

Asi v roku 1935 bola pri odbore založená aj skupina vodákov, ktorej náčelníkom bol pán Rosenauer. Splavila na kanoe celý Hron a snáď i iné rieky.

Uvedol som v texte niekoľko mien, ktoré sa vo svojich funkciách o klub zaslúžili, považujem ale za poctivé, aby som uvedol aspoň mená niektorých ďalších, rovnako sa na týchto úspechoch podieľajúcich. Ako napríklad Dr. L. Nábělek, súd. úrad. Viktor Malý, Ing. Formánek, staviteľ Hollý, Ján Stehlik, Dr. Pintera, Ing. Zelený a iní. Ostatní, ktorých zásluhy som nespomenul, nech mi prepáčia, moja pamäť má v 81 rokoch na to právo.

V roku 1936 zaslúžilý a nezabudnuteľný predseda klubu Ján Wunsch odišiel z Banskej Bystrice do dôchodku do Prahy, a na uvoľnené miesto predsedu bol zvolený vtedajší okresný náčelník Dr. Miloš Úlehla, úradujúcim podpredsedom som bol ja, jednatelom Juraj Bukvaj, pokladníkom Otakar Katser. Výbor v tomto zložení pokračoval v dobrej tradícii, mal v pláne postaviť chatu na Donovaloch, mal už pozemok – nakoniec sa však ujal tohto plánu okresný úrad, čo bolo nakoniec lepšie. Odbor by na takú stavbu, ako je Športhotel, ani zďaleka nebol stačil.

Získali sme pozemok na zamýšľanú ďalšiu výstavbu chaty vo Veľkej Fatre (v sedle nad osadou Rybô), ale už tu boli udalosti rokov 1938 a 1939 a všetky dobré úmysly a plány stroskotali.

Nakoniec je vhodné si pripomenúť, že podmienky na letnú aj zimnú lyžiarsku turistiku boli v daných rokoch iné, ako dnes. Boli neporovnateľne náročnejšie. Nebolo autobusov ani vlekov a keď si vyšiel turista kdekoľvek do Nízkych Tatier, musel svoju púť začať na niektorej železničnej stanici v Pohroní. Do Veľkej Fatry sa vlakom dopravil len do Ulanky alebo do Harmanca (papiereň) a odtiaľ nasledovala ďaleká púť pešo. Do Kremnických vrchov musel už ísť pešo z Banskej Bystrice. A podobne to bolo i do Slovenského rudohoria. Porovnajte si napríklad cestu z Podbrezovej pešo cez Bystrú, Trangošku na Ďumbier, na Prašivú z Lubietovej alebo z vtedajšieho Sv. Ondreja, na Križnu z Ulanky a na Kráľovu studňu z Harmanca.

Svoju prvú túru v Banskej Bystrici som uskutočnil na Donovaly pešo už z mesta, cez Staré Hory, a z Donoval potom cez Hrubý vrch do Balázov a tak ďalej, do mesta. A snáď práve preto, že to nebolo ľahké, a že vynaložená energia bola kompenzovaná toľkými novými a neopakovateľnými dojmami a krásami, a že zo začiatku bola väčšina túr túrami objaviteľskými, si na tie časy rád spomínam. A dnes, po 60. rokoch, sú tieto spomienky stále svieže a nezabudnuteľné.

LUDVÍK STÁRKA

Tieto spomienky napísal L. Stárka v Prahe 21. 4. 1981, na požiadanie predsedu KST Lokomotíva Banská Bystrica D. Kaliského.

Poznámka: Odbor KČST v B. Bystrici bol založený 26. 8. 1920.

Chaty: pri Kráľovej studni, na Suchom vrchu, pod Panským dielom - Turistická nocľaháreň v Banskej Bystrici - Lyžiarsky mostík gen. M. R. Štefánika v Lonkomeři

Klub slovenských turistov a lyžiarov v Banskej Bystrici

Politické nepokoje v Európe viedli k uzavretiu Mnichovskej dohody (podpísali ju európske veľmoci Nemecko, Francúzsko, Veľká Británia a Taliansko, 29. septembra 1938). Mnichovská dohoda mala dopad na celistvosť územia Československej republiky. Následne sa v Žiline 6. 10. 1938 stretlo 8 slovenských politických strán a vyhlásili autonómiu na Slovenskom území, s vlastnou autonómnou vládou. Táto skutočnosť mala vplyv na ďalší vývoj na Slovensku, vrátane vplyvu na vývoj turistiky. Na vyhlásenie autonómie Slovenska reagoval 12. októbra 1938 Ústredný výbor KČST v Prahe a uzniesol sa, že všetok majetok KČST na Slovensku, odovzdá do rúk samostatnej turistickej organizácie, ktorá vznikne na Slovensku.

Činovníci, členovia KČST na Slovensku, začali sa aktívne pripravovať na vytvorenie novej slovenskej turistickej organizácie. Zástupcovia odborov a žúp KČST, spolkov združených v Spolku lyžiarov RČS, horolezci a členovia hôrnej záchranej služby, na zhromaždení 5.-6. októbra 1938 v Liptovskom Sv. Mikuláši, uzavreli dohodu o zlúčení všetkých organizácií zaoberajúcich sa turistikou, do Klubu slovenských turistov a lyžiarov. Zhromaždenie vytvorilo prípravný výbor, ktorého predsedom bol JUDr. Andrej Pitoňák z Kežmarku. V tomto výbore mala zastúpenie aj Banská Bystrica, obetavým lyžiarskym činovníkom Dr. Ing. J. Šimčiskom.

Výsledkom snaženia bolo zriaďujúce valné zhromaždenie Klubu slovenských turistov a lyžiarov (KSTL) 15. januára 1939 v Liptovskom Sv. Mikuláši. Delegáti schválili návrh stanov nového spolku a jeho odborov. Ďalej zvolili predsedu, štyroch podpredsedov a šesť náčelníkov, ďalších členov ústredného výboru, revízorov a náhradníkov. Dovtedajší členovia KČST na Slovensku sa stali členmi KSTL. Nový klub mal šesť zborov - turistiky, lyžovania, horolezectva, vodáctva, fotoamatérov a záchranej služby. Pôvodné turistické župy boli zrušené, miesto nich mali byť ustanovené nové oblasti - pôvodne ich bolo päť. Ústredným predsedom sa stal JUDr. Andrej Pitoňák. Od tohto valného zhromaždenia sa začali písať dejiny novej, samostatnej slovenskej turistickej organizácie.

Správu o tomto valnom zhromaždení podali noviny Slovák (17. januára 1939) nasledovným konštatovaním: „Na tomto valnom zhromaždení až príliš horlivo zdôrazňovali bratskú spoluprácu slovensko-českú, ale nespomenuli veľké zásluhy o národ zvečnelého vodcu Andreja Hlinku, bez ktorého veru nebolo by ani KSTL! -

Nuž je to veľmi divný začiatok, ktorý nás núti k tej najväčšej opatrnosti do budúca organizácie.“

Ustanovujúce zhromaždenie prijalo aj stanovy KSTL, ktoré boli 16. marca 1939 úradne schválené výnosom Krajského úradu v Bratislave. Stanovy obsahovali úlohy a cieľ spolku: zveľaďiť a povzniesť turistický ruch, zimné športy, horolezectvo, vodnú turistiku, fotoamatérstvo a záchrannú službu v horách, postarať sa o čo najväčšie ich rozšírenie a dokonalú organizáciu na Slovensku.

Zmena z KČST na KSTL neznamenal odklon od pôvodnej náplne činnosti a koncepcie, ale vystihla len organizačné osamostatnenie a spresnenie činnosti v názve.

Klub slovenských turistov a lyžiarov mal svoj odznak. Bol okrúhly a text názvu spolku bol na pozadí Veľkej Vysokej. Mal tiež vlajku, ktorú schválilo ministerstvo vnútra výnosom 186, 419/II a - 1940, 22. novembra 1940. Bol to biely trojuholník s modrým klinom, v ktorého strede sa nachádzal emblém KSTL (vo farbách bielej, modrej a červenej), mal srdcovitý modro lemovaný tvar, cez jeho stred prebiehali symbolicky tri kopce s vlnovitým vyhraneným pásom. Na strednom z nich sa nachádzal slovenský trojramenný kríž a v spodnej časti názov spolku - KSTL.

Medzi prvými úlohami novej turistickej organizácie bolo prevzatie majetku bývalého KČST do majetku KSTL, a to na základe poverenia zhromaždenia turistov KSTL zo 6. 10. 1938 konanom v Liptovskom Sv.Mikuláši, ako aj v zmysle vládneho nariadenia z 28. 10. 1938.

Po prevzatí majetku bývalého KČST na Slovensku (ktorý tvoril 57 chát i s inventárom, Beliansku jaskyňu, lodenice v Bratislave a v Trenčíne a hrady - Považský, Čachtický a Lietava), stal sa KSTL hospodárskou a vlastivednou organizáciou. Jeho úlohou bolo hlavne vytvárať podmienky na rozvoj turistiky a cestovného ruchu na Slovensku.

Od vzniku KSTL, do ktorého sa postupne včlenili všetky turistické organizácie, bolo hlavným predmetom jeho záujmu vybudovanie materiálnej základne, najmä ubytovacích zariadení a chát v horskom prostredí. Športová činnosť v klube bola prostriedkom, nie cieľom, a mala výlučne rekreačný charakter.

Slovenská vláda vládny nariadením číslo 70, zo 16. decembra 1938, rozpustila všetky dovtedajšie telovýchovné spolky (Orol, Sokol, RTJ, Skaut, Sedliacka jazdu a i.) a majetok týchto spolkov prešiel na Hlinkovu gardu. Podľa rozkazu číslo 6. štátneho ministra Karola Sidora, hlavného veliteľa Hlinkovej gardy, likvidácia majetku rozpustených spolkov musela byť vykonaná do 31. decembra 1938. A tak Sokolská chata nad Tajovom a chata Makabi nad Králikami prešli do správy HG.

V tomto príspevku sme sa zamerali na prehľad o činnosti odboru KSTL v Banskej Bystrici, tak ako bola zaznamenaná v zápisniciach z valných zhromaždení a zo zasadaní výborov odboru, v rokoch 1939-1949.

Ustanovujúca schôdza KSTL v Banskej Bystrici bola 31. mája 1939 v malej sieni Národného domu. Prítomných 85 členov privítal predseda prípravného výboru JUDr. Karol Bulla, okresný náčelník. V úvode povedal: „Štátoprávne postavenie Slovenska vyžiadalo si prebudovanie nášho verejného života po mnohých stránkach a žiada, aby sa tomu prispôbil aj náš spolkový život. Zanikli mnohé spolky, lebo sa stali akýmsi prežitkom, ktorý sa do dnešných pomerov nehodí. Po 6. októbri odbory KČST vystúpili zo svojho ústredia a zapojili sa do jednotnej organizačnej činnosti, ale právne táto zmena nebola prevedená, to robíme dnes, že utvoríme v Banskej Bystrici odbor KSTL a do tohoto odboru sa včlenia doterajšie spolky – Skiklub Banská Bystrica, miestny odbor KČST v Banskej Bystrici a miestny odbor KČST v Radvani n/Hronom. Máme všetky podmienky pre úspešnú činnosť, dostatok členstva, lebo členovia doterajších troch spolkov automaticky sa stávajú členmi novovytvoreného spolku, máme aj finančné predpoklady pre rozvinutie práce, lebo i majetok týchto spolkov prejde na odbor. Treba nám len chuti a pôjde to.“

Späťne k histórii vzniku Odboru KČST v Radvani pre zaujímavosť dopĺňame, že v roku 1928, po názorových rozdieloch v KČST v Banskej Bystrici, 14 slovensky orientovaných členov z banskobystrického odboru KČST (V. Fíguš, V. Peterec, J. Slabecius, V. Pauliny, Dr. J. Heritz, K. Reinhard, L. Andrašovan, J. Kachnič, M. Petrik, I. Kulišek, M. Kulišková, E. Šuhajiková, P. Ruttkay a A. Ruttkayová) vytvorili Odbor KČST v Radvani. V čase svojho vzniku mal tento odbor 47 členov. Na valnom zhromaždení 23.1.1929 sa stal predsedom J. Petrikovich, podpredsedom J. Kneppo, konateľkou M. Mydlová, zapisovateľom G. Slivka, revízormi účtov J. Kachnič, a V. Peterec, členmi výboru boli V. Pauliny, G. Sekuris, P. Kvasna, J. Kachnič, J. Slabecius, K. Reinhard a náhradníkmi B. Čendes, a E. Hudobová. Za zástupcu do župy i ústredia bol zvolený Viliam Pauliny. Na tomto valnom zhromaždení sa schválilo aj vytvorenie lyžiarskeho odboru.

Vzťahy medzi banskobystrickým a radvanským odborom KČST ani zďaleka neboli ideálne, o čom svedčia nasledovné skutočnosti: banskobystrický odbor KČST

požiadal turistickú župu kraja o zákrok na odstránenie vývesnej tabule radvanského odboru KČST z budovy Národnej banky v Banskej Bystrici. Sťažnosť radvanského odboru KČST vo veci nevyčlenenia obvodu pôsobnosti (revíru) turistická župa riešila návrhom na usporiadanie záležitosti vzájomnou dohodou v rámci trojčlenných komisií nominovaných z oboch odborov. Vzájomná spolupráca bola mimoriadne dôležitá najmä pre nadväznosť značenia turistických trás. KČST Banská Bystrica v roku 1930 odmietol ponuku radvanského odboru KČST na spoluprácu pri stavbe Chaty na Suchom vrchu. Odbor KČST Radvaň sa obrátil na ústredie KČST so žiadosťou o povolenie výstavby chaty pod Laurinom-Radvaň. Ústredné zastupiteľstvo KČST na svojej II. schôdzi konanej 21. septembra 1931 schválilo zaradenie výstavby chaty do stavebného programu KČST. Na výzvu radvanského odboru KČST k spoluúčasti s banksko-bystrickým odborom KČST pri organizovaní koncertu vojenskej hudby na banksko-bystrickom námestí 11. 5. 1930, v rámci propagačného týždňa, im oznámili, aby akciu poriadali vo svojom sídle a aby sami požiadali posádkového veliteľa o vojenskú hudbu.

V ďalšom programe ustanovujúcej schôdze KSTL boli správy o dovtedajšej činnosti za jednotlivé spolky, vstupujúce do novoutvoreného odboru KSTL. Za Ski klub podal správu JUC Adolf Štefko, za Odbor KČST v Banskej Bystrici jednatel' Juraj Bukvaj a za Odbor KČST v Radvani nad Hronom referoval Gustav Slivka, ktorý sa vyjadril takto: „Valné shromaždenie nášho odboru dalo súhlas k tomu, aby odbor radvanský zlúčil sa s odborom banksko-bystrickým a Ski klubom v Banskej Bystrici s cieľom utvorenia mohutnej turistickej a lyžiarskej organizácie, pretože trieštenie síl v dnešných časoch považuje za škodlivé zo stanoviska nášho štátu. Dôvody, pre ktoré bol svojho času radvanský odbor založený pominuli a tak nazaj niet dôvodu, prečo vo vzdialenosti 2 km bol by iný odbor, ktorý má ten istý program a ten istý cieľ. Keď teraz po 11 rokoch jestvovania odbor radvanský sa zlučuje a vlieva sa do odboru väčšieho, tomu nie sú príčiny vnútorný rozklad odboru, ani finančné ťažkosti alebo organizačné, ale čiste pochopenie členov odboru pre prácu celku a uvedomenie si svojej vlasteneckej povinnosti, keďže práca každého jednotlivca v novom štáte je nadmieru potrebná a i nutná. My všetci si dobre uvedomujeme, čo nové pomery od každého z nás očakávajú. Vieme dobre, že naša vláda kladie veľký dôraz na rozmach turistiky a lyžiarstva u nás, veď prílív cudzincov do nášho štátu je cennou devízou, ktorú potrebujeme k doplneniu nášho národného hospodárstva. Je preto našou svätou povinnosťou byť i tu nášmu štátu na pomoci. Naše kraje sú stvorené pre turistiky a lyžiarstvo, máme v nich ideálny zlatý poklad nášho štátu uložený, a je len na nás všetkých, aby sme na tento vzácny dar prírody upozornili našich hostí už či domácich alebo zahraničných. My s radosťou pristupujeme k budovaniu nášho nového Slovenského štátu na tomto poli a vďačne dávame naše, za 11 rokov ťažko ušporené groše pre tento cieľ, lebo vieme, že sústredení v jeden mohutný odbor urobíme viac, ako rozdrobení na dve prípadne tri čiastky. Keď v mene radvanského odboru pozdravujem toto ustanovujúce valné

Chata Ski klubu pod Panským dielom v sedle Šachtička, ktorá bola dokončená 9. 11. 1941.

shromaždenie, prosím, aby sme boli prijatí medzi vás ako rovní partneri, ktorí keď i za dobu svojho jestvovania nevykonali toľko, ako ostatné spoluspájajúce sa odbory, usilovali sme sa však vždy a za každú cenu svojej povinnosti zadosť urobiť a sľubujeme, že i v budúcnosti, keď od nás prácu budete požadovať, vďačne a vždy ochotne pomôžeme. Našej budúcej spolupráci prajem mnoho zdraru!“

Nasledovali správy o finančnom a majetkovom stave uvedených vstupujúcich spolkov, z ktorých sú zaujímavé najmä údaje o nemovitom majetku.

O majetku Ski klubu, ktorý v tom čase pozostával z chaty na Panskom dieli a lyžiarskeho mostíka generála M. R. Štefánika (spolu v hodnote 102 530 Ks) informoval Kornel Reinhardt. Juraj Vigaš podal správu o nemovitom majetku Odboru KČST v Banskej Bystrici, ktorý tvorila Chata na Kráľovej studni s príslušenstvom, Chata na Suchom vrchu, pozemok, lodenica v Banskej Bystrici a zariadenie nocľahárne (spolu v úhrnnej hodnote 145 443,41 Sk). Odbor KČST v Radvani nemal žiadne nemovitosti, Gustav Slivka uviedol ako majetok len pokladničnú hotovosť.

Po prečítaní správ vyzval predsedajúci Dr. Karol Bulla, či súhlasia so zlúčením týchto troch spolkov a s vytvorením Klubu slovenských turistov a lyžiarov. Prítomní jednohlasne vyslovili súhlas. Schválili aj predložené stanovky odboru a poverili výbor, aby v danom roku hospodáril v medziach príjmov.

Valné zhromaždenie stanovilo aj členské príspevky na rok 1939 (zakladajúci právnický člen 1000, zakladajúci fyzický člen 500, riadny člen 28, rodinný člen 15 a prispievajúci člen 10 Ks). Ďalej zvolili 15 riadnych členov výboru, 5 náhradníkov, 2 revízorov účtov a 2 delegátov do ústredia.

Následne v tento deň (31. mája 1939) zasadalo uvedených 15 členov výboru Odboru KSTL Banská Bystrica a zvolili funkcionárov: predseda Dr. Karol Bulla, I. podpredseda JUDr. Ing. Jozef Šimčisko, II. podpredseda Gejza Tichý (za turistiku), III. podpredseda Štefan Mulický (za lyžovanie), tajomník Juraj Bukvaj, a ďalšie funkcie. Navrhnutý a schválený bol aj čestný poradný zbor KSTL zložený z významných osobností mesta.

Na každoročnom valnom zhromaždení, ktoré sa konalo v herni Národného domu, bola voľba výboru na jeden rok a jednotliví členovia výboru a referenti podávali správy o činnosti. Spravidla na prvej ustanovujúcej výborovej schôdzi sa volil predseda, podpredsedovia, tajomník a ostatní funkcionári.

Medzi prvé úlohy novej turistickej organizácie KSTL, bolo získať čo najviac členov. Odbor KČST v Banskej Bystrici mal v roku 1938, teda v dobe svojho zániku, 380 členov. Po vzniku KSTL, napriek odchodu mnohých členov bývalého odboru KČST, ktorí boli českej národnosti, členská základňa vzrástla a ku koncu roka 1939 evidoval Odbor KSTL Banská Bystrica 483 členov, z toho: 306 riadnych členov, 72 prispievajúcich, 60 rodinných a 45 dorastencov.

Na prvej výborovej schôdzi Odboru KSTL Banská Bystrica 14. júna 1939, prerokovali výzvu ústredia KSTL na organizovanie celoštátneho sviatku turistiky a schválili program výletov, ktoré mali mať vždy nasledovný začiatok - vztýčenie vlajky a krátky príhovor vedúceho skupiny o význame našich hôr. Ako prvé boli naplánované štyri výlety v júni 1939, dva na Kráľovu studňu, po jednom na Panský diel a na Suchý vrch.

Odbor KSTL v Banskej Bystrici sa v tomto čase staral v okolí Banskej Bystrice o 59 turistických trás so značkovými chodníkmi. Od KČST prevzal do svojho majetku Chatu pri Kráľovej studni, Chatu na Suchom vrchu, neskolaudovanú chatu pod Panským dielom, turistickú nocľaháreň pre mládež v Banskej Bystrici, lodenicu pre kajakárov na Podrybe a lyžiarsky mostík gen. M. R. Štefánika na Srnkovej. Do správy prevzal aj chatu na Chabenci, ktorá však krátko na to (9. septembra 1940) zhorela.

Nájomca chaty Ski klubu pod Panským dielom, „chatník“ Ján Štric.

Chaty postavené turistami na Chabenci, pod Ďumbierom, na Veľkom Boku a na Smrečinách, umožňovali absolvovať hrebeňové túry celým pohorím Nízkych Tatier (od Donovanál, cez Ďumbier, na Kráľovu hoľu). Hrebeňovka po Veľkej Fatre sa tiahla od Smrekovice na Kráľovu studňu a Skalku, kde boli chaty na Smrekovici, pod Borišovom, na Kráľovej studni a na Skalke. K prechodu Slovenským rudohorám bolo možné využiť chaty na Hrbe a na Poľane. Na správe chát, turistických chodníkov a na značení trás spolupracovali okrem banskobystrického odboru KSTL aj ďalšie odbory KSTL a to v Brezne, Podbrezovej, Ľubietovej, Jasení, Harmanci, Ružomberku a v Kremnici.

Niektoré chaty boli dobudované postupne. Chata pod Panským dielom na Šachtičke bola postavená v roku 1937, neboli však financie na dokončovacie práce. Sprístupnená bola až 9. novembra 1941 a z príležitosti jej otvorenia usporiadal odbor KSTL spoločný výlet na Šachtičku.

Podobne nedokončenou zostala aj Chata pod Borišovom. Na doplnenie siete turistických ubytovaní bola v rokoch 1937/1938 navrhovaná aj ochranná chata (zrub) v sedle Rybô, ktorá mala byť ako pobočná chata hlavnej chaty na Kráľovej studni. Navrhovala sa tiež chata na Prašivej, na Veľkom Košarisku, v nadmorskej výške 1500 m. Tieto návrhy však pre nedostatok financií ostali len v prípravnom štádiu a neboli realizované.

Na výborovej schôdzi 20. mája 1940 sa referent chát Turek sťažuje, že chaty sú málo navštevované. Istou kuriozitou je, že napriek uvedenej malej návštevnosti, výbor schválil vstupné pre všetky chaty (člen 0,50 v lete a v zime 1, nečlen 1 v lete a v zime 1,50 Ks). Nocľážné v Chate na Suchom vrchu – člen 4 v lete a 5 v zime, nečlen 6 v lete a v zime 7 Ks. Na tejto schôdzi referoval aj „referent značiek“ Karol Líška, ktorý konštatoval, že všetky poškodené alebo stratené značky sú opravené a nahradené novými. Výbor sa uzniesol aj na zmene vo funkciách – predseda Karol Bulla, I. úradujúci podpredseda Klement Longauer, II. podpredseda Gejza Tichý, III. podpredseda Štefan Mulický, tajomník Juraj Bukvaj.

Valné zhromaždenie, ktoré sa konalo 12. marca 1941, prinieslo ďalšiu zmenu vo výbore odboru KSTL – aklamáciou zvolilo za predsedu Klementa Longauera, za I. podpredsedu Jána Kedra, za II. podpredsedu Štefana Hüttera, III. podpredsedu malo menovať veliteľstvo Hlinkovej gardy. Jednatelom ostal Juraj Bukvaj. V správe o činnosti sa uvádza, že lyžiarska skupina uskutočnila tri výlety na Krížnu a Kráľovu studňu a šesť výletov na Panský diel. Boli spojené s krátkym lyžiarskym kurzom. Spoločné výlety organizoval Odbor KSTL v Banskej Bystrici, aj na Ďumbier (3. mája 1941), účastníci cestovali do Podbrezovej vlakom, odkiaľ boli vyvážaní autami do chaty na Trangoške.

Uvádzajú sa aj mená chatárov. V Chate na Kráľovej studni bol chatárom (chatníkom) Caban a na Suchom vrchu Cimerman. V chate pod Panským dielom bol chatárom Ján Štric, od 28. otóbra 1941 ho nahradil Juraj Solivajs (táto chata bola

odovzdaná do užívania od novembra 1941, dovtedy v nej neboli vnútorné omietky a nemala vykurovanie, takže sa v nej v zimnom období nedalo spať).

Z korešpondencie Odboru KSTL v Banskej Bystrici sa dočítame, že v septembri 1941 bolo v Chate na Suchom vrchu ubytovaných 31 nemeckých detí. Ponuka na dlhšie rekreovanie nemeckých detí bola z nemeckej strany zamietnutá.

Politická orientácia štátu sa premietala aj do činnosti KSTL. V obežníku č.11 zo 17. júla 1941, ústredie KSTL oznamuje jednotlivým odborom, že židia majú zákaz prístupu do všetkých chát.

Pletí len na rok platobnou známku vyznačený.

KSTL 1942 Členská platobná známka

KSTL 1945 Členská platobná známka

1944 Členská platobná známka

1945 Členská platobná známka

1946 KSTL Členská platobná známka

KSTL odbor v Banskej Bystrici

Ladislav Drobka

mesť. úradník

je členom od roku 1939

R. Bouzina Oravský

predseda odboru. pokladník odboru.

Vlastnoručný podpis majiteľa:

Príspevok 2,- Ks pre vlastný útok
TURISTICKÝ DOM KSTL.
známku stav. fondu možno dostať
u odboru.

Na III. valnom zhromaždení 11. marca 1942, výletový referent Dezider Paško informoval, že úhrne sa konalo 40 spoločných výletov. Z toho bolo 15 peších, 25 lyžiarsko-turistických. V správe uvádza aj sumu, ktorú 562 účastníkov výletov utratilo a konštatuje, že turisti minuli približne 43 180 Ks, „čo iste je čiastka, ktorá znamená značný hospodársky prínos pre ľud v okolitých chudobných krajoch“.

Predsedom odboru sa na tomto III. valnom zhromaždení opäť stal asessor Klement Longauer, I. podpredsedom Štefan Hütter, II. podpredsedom Ján Kedro, III. podpredsedom Štefan Gregorovič, tajomníkom Juraj Bukvaj a pokladníkom bol Kornel Reinhardt.

Po skončení valného zhromaždenia sa premietali lyžiarske filmy. Odbor KSTL poriadal každý rok propagačné týždne slovenskej turistiky. V roku 1942 sa uskutočnili od 31. mája do 7. júna.

V zápise o IV. valnom zhromaždení 11. marca 1943 sa uvádza, že odbor má 411 členov, z čoho je 274 riadnych, 55 rodinných, 82 prispievajúcich a 90 dorastencov. Referent Chaty na Kráľovej studni informoval, že v roku 1942 bolo v chate 467 nocľazníkov, cez deň 348 hostí a v letnom tábore bolo po dobu 3 mesiacov 42 nemeckých detí.

Aj naďalej ostávajú referenti chát – na Kráľovej studni Gatial, na Suchom vrchu Bukvaj, na Panskom dieli Saktor, referent nocľahárne Drobka.

O V. valnom zhromaždení nemáme archívne podklady.

12. apríla 1944 sa konalo VI. riadne valné zhromaždenie odboru. Správa konštatuje nárast členstva – odbor má 501 členov. Valné zhromaždenie akklamáciou zvolilo nový výbor v zložení: predseda vdp. Klement Longauer, I. podpredseda Dr. Viktor Čársky, II. podpredseda Štefan Hütter, tajomník Juraj Bukvaj, pokladník Kornel Reinhardt (a ďalších 15 členov a 5 náhradníkov).

Do ďalšieho vývoja turistiky zasiahla vojna. Záver druhej svetovej vojny, no najmä prechod frontu, spôsobili na území Slovenska obrovské materiálové škody. Vo výročnej správe KSTL za rok 1946 je priložený zoznam 83 turistických chát, ktoré za 20 rokov KČST a KSTL vybudoval. Tieto turistické objekty slúžili ako úkryt povstalcov a preto ich Nemci vypálili a ničili. Z uvedených 83 chát zostalo len 17 nepoškodených, 10 čiastočne poškodených a 56 chát bolo úplne zničených. Tieto fakty jasne ukazujú, ako vybudovaná sieť turistických chát veľmi účinne prispela pri odbojovej činnosti.

V našom okolí zostali iba Chata na Suchom vrchu, chata Makabi (nad Králikami), Sokolská (nad Tajovom), čiastočne poškodená bola chata na Borišove (nebola ešte dokončená) a poškodená bola aj Kamenná chata na Ďumbieri. Z hotelových zariadení na horských priechodoch zostali Šport hotel Donovaly a hotely na Čertovici. Úplne zničené chaty boli na Kráľovej studni a pod Panským dielom.

Sokolská chata nad Tajovom otvorená v roku 1932.

V tomto období (máj 1945) odbor KSTL upozorňoval turistov na skutočnosť, že mnohé turistické chodníky boli cez vojnu zamínované, preto sa budú postupne kontrolovať a verejnosť sa o veci dozvie prostredníctvom časopisu Vatra. Krátko na to bola už uvedená správa o odminovaní nasledovných turistických chodníkov: Banská Bystrica – Suchý vrch – Malachov, Malachov – Ortúty – Tri kríže – Skalka, Skalka – chata Makabi – Mútny potok – Suchý vrch, Tajov – Sokolská chata – chata Makabi.

Lyžiari pri Chate na Kráľovej studni.

26. júna 1945 sa uskutočnila v Národnom dome v Banskej Bystrici informatívna schôdza o práci miestnych turistických a lyžiarskych pracovníkov v povojnových podmienkach. Schôdzu otvoril a viedol tajomník odboru KSTL Juraj Bukvaj.

VII. riadne valné zhromaždenie Odboru KSTL v Banskej Bystrici sa uskutočnilo 16. augusta 1945. Otvoril ho a viedol úradujúci podpredseda odboru Juraj Bukvaj, ktorý privítal aj predsedu ústredia KSTL Gustáva Nedobrého. Vo svojej správe konštatoval, že po viac ako ročnej prestávke musia sa všetci členovia zapojiť do novej výstavby zničených chát. Spomenul zničené chaty na Kráľovej studni a pod Panským dielom. Poškodené boli aj dva lyžiarske mostíky a turistická ubytovňa pre mládež. Úhrn škôd vyčíslil na 1 688.648 Ks.

Novým predsedom sa po voľbách stal Alojz Tichý (riaditeľ filiálky Tatra banky), I. podpredsedom Ondrej Strieš (predseda MNV), II. podpredsedom plk.gšt. Július Nosko (veliteľ divízie), úradujúcim podpredsedom Juraj Bukvaj (námestník riaditeľa Mestskej sporiteľne), tajomníkom František Sobota, predsedom lyžiarskej skupiny Pavel Švihra (oblasťný tajomník Demokratickej strany), vodáckej skupiny Dr. Vladimír Pauliny, fotoamatérskej skupiny Ing. Gustav Strähle.

Členské príspevky sa nezvýšili, ale pri vyberaní príspevkov na rok 1945 sú požiadaní členovia o dobrovoľný príspevok na výstavbu zničených chát.

Do programu na najbližšie obdobie sa dostali úlohy - vybudovať v Banskej Bystrici moderný turistický dom, zriadiť na Turičke slalomovú trať, obnoviť vypálené chaty a dobudovať ďalšie (v sedle Rybô, na Donovaloch a na Prašivej). V pláne bola aj propagácia lanovky na Krížnu.

Bol prijatý aj návrh, aby v spolupráci s MNV bola zriadená cudzinecká a turistická kancelária s tým, že bude mať úzky vzťah k lyžiarstvu a turistike.

Od roku 1946 Odbor KSTL Banská Bystrica mal „v národnej správe“ prevádzku chaty Makabi nad Králikmi (ktorú v januári 1948 odovzdal Židovskému ústrediu) a rovnakou formou spravoval aj Sokolskú chatu nad Tajovom. Obidve tieto chaty boli značne zanedbané a podľa vyjadrenia národného správcu chát, staviteľa Maj-

linga (z 27. marca 1946), bola ich návštevnosť slabá, k čomu nemalou mierou prispelo aj správanie sa chatárov.

Jediná vlastná a funkčná chata, ktorú mal banskobystriický odbor KSTL, bola Chata na Suchom vrchu. Počas vojny bola čiastočne poškodená a úplne vyrabovaná. V roku 1947 na nej opravili strechu (vymenili pritom pôvodné šindle za eternit), natreli sa okenice, opravila poškodená veranda a úschovňa lyží, vyspárovaný a naimpregnovaný bol vonkajšok zrubovej stavby a jej kamenné základy. Chata bola doplnená novým nábytkom a počet lôžok sa rozšíril z 24 na 34. Aj tento stav, ako sa uvádza, bol vzhľadom na veľký záujem o chatu nepostačujúci.

V programe prác odboru bola aj výstavba chát pri Kráľovej studni a pod Panským dielom, stavba cesty na Kráľovu studňu, výstavba lyžiarskeho mostíka a ubytovne na Donovaloch, oprava stropu Chaty nad Tajovom, značkovanie turistických ciest a mnohé iné aktivity. Snahou odboru bolo tiež zvýšiť ubytovaciu kapacitu v Banskej Bystrici, zriadiť turistickú nocľaháreň pre 150-200 osôb a vybudovať rekreačné stredisko na Suchom vrchu.

Chata na Kráľovej studni, stav pred vojnou v roku 1944.

Chata na Kráľovej studni, stav po vojne v roku 1945.

Odbor KSTL listom zo 4. júla 1946 informoval miestny národný výbor o tom, že mal do roku 1944 v Banskej Bystrici zriadenú turistickú nocľaháreň, ktorú pre vojnu museli zlikvidovať, preto navrhuje núdzové riešenie – zriadiť nocľaháreň v budove, ktorá je majetkom mesta, na Námestí SNP č. 14 (v bývalej kovorobnej škole). Rada MNV čiastočne vyhovelá žiadosti a prenajala odboru jednu miestnosť (o rozmeroch 12×7 m za ročné nájomné 50 Kčs), ďalšie požiadavky na prenájom miestností však zamietla.

25. júna 1946 sa konalo VIII. riadne valné zhromaždenie. Správa konštatuje, že sa neurobilo všetko, čo mal výbor v pláne – bolo to z finančných a technických dôvodov, a veľa času všetkým činovníkom zabrala aj príprava a usporiadanie lyžiarskych majstrovstiev ČSR, ktoré sa konali v Banskej Bystrici. V správe sa uvádza, že odbor má 521 členov (287 riadnych, 57 rodinných, 94 prispievajúcich členov a 83 dorastencov). Po obsiahlych správach jednotlivých referentov, zvolilo valné zhromaždenie nový, 33-členný výbor na rok 1946. Predsedom sa stal Juraj Bukvaj, I. podpredsedom plk.gšt. Július Nosko, II. podpredsedom Alojz Puchý, III. podpredsedom Pavel Švihra, I. tajomníkom Madlen, II. tajomníkom Fero Sobota.

Na schôdzke výboru 18. novembra 1946, predseda J. Bukvaj informoval, že poverenictvo vnútra vypracovalo ideový náčrt dvojročnice na roky 1947-1948, v ktorom sa uvádza aj spolupráca s KSTL, konkrétne pomoc pri riešení ubytovacích možností, výstavbe chát a propagácii kraja. Povedal, že je to prvý krok, aby KSTL bola priamo podporovaná z obecného hospodárstva. Informoval, aké boli náklady na opravu chát (Chata na Suchom vrchu 61 000, Chata nad Králikmi bola vybavená za 212 000, Chata nad Tajovom za 176 000, náklady na inventár turistickej nocľahárne činili 56 000, na lyžiarske mostíky 215 000 Kčs). Dohodli sa na vypracovaní nájomnej zmluvy s TJ Sokol a o nájme Chaty nad Tajovom. Predseda ďalej informoval, že poverenictvo pre priemysel plánuje na výstavbu chaty pri Kráľovej studni sumu 700 000 Kčs a na chatu pod Panským dielom 400 000 Kčs. Poslanec Švihra oznámil, že na jar sa môže začať s výstavbou sedačkovej lanovky na Krížnu.

Odbor KSTL stále nemal trvale vyriešenú turistickú nocľaháreň v Banskej Bystrici. Preto 30. decembra 1946 znova žiada MNV o pridelenie ďalších miestností na turistickú ubytovňu, aby boli zvlášť ubytovaní muži aj ženy, a aby mohol ubytovňu vybaviť sprchami.

K otázkam zriadenia turistickej ubytovne bolo zvolané rokovanie na ONV v Banskej Bystrici 6. februára 1947, na ktorom sa zúčastnil predseda ONV Dr. Adolf Horanský, za úrad ZAS Dr. Alexander Križka, za KSTL predseda Juraj Bukvaj a Ing. Fridrich Beránek. Účelom rokovania bolo zabezpečenie vhodného objektu a parcely na výstavbu Domu turistov v banskobystrickej oblasti. Iniciatívny návrh odboru KSTL, na zabratie objektu reštaurácie „Černý“ (Tscherny), v ktorom bola toho času Krajčova športová reštaurácia, bol prijatý jednomyselne ako najlepšie vyhovujúci, tak plochou, ako aj rozsahom a okolím. Uzniesli sa okamžite urobiť

všetky potrebné kroky tak, aby sa v prípade priaznivého vybavenia prídela konfiškátu mohla zriadiť na prvom poschodí uvedeného objektu nocľaháreň, a po adaptácii miestností na prízemí aj kancelária a poradná sieň klubu. Zároveň sa prijalo uznesenie, že je potrebné kúpiť okolité pozemky a vypísať súbeh na projekt turistického domu.

Návrh na konfiškát poslal odbor KSTL 7. februára 1947 na MNV v Banskej Bystrici, a uvádza v ňom nasledovné: „Aby vec s turistickou nocľahárňou úplne nestroskotala, dovoľujeme si upozorniť, že na tieto účely výborne by sa nám hodila bývala reštaurácia Gizely Tscherneovej, ktorá je toho času pod národnou správou.“ Žiadali zmeniť národnú správu na odbor KSTL. Po obdržaní národnej správy by na poschodí zriadili turistickú nocľaháreň a vybavili by si koncesiu na prevádzku hostinskej živnosti. Zároveň navrhli, aby bol na tento majetok podaný konfiškačný návrh podľa dekrétu prezidenta republiky. Uvádzajú, že „v miestnostiach objektu menovanej majiteľky započala sa podvratná činnosť nemeckej skupiny a od prvo počiatku sa tu uskutočňovali schôdzky členov Deutsche Partei, schôdzky s Gestapom, konali sa večierky a schôdzky všetkých nemecky zmysľajúcich ľudí. Majiteľka, nielen že všetko toto trpela, ale aj podporovala, ba dokonca žila s Nemcom v konkubinate. Uvedenými skutkami je plne dokázané kolaboranstvo s Nemcami. Po vybavení konfiškácie odbor chce rozsiahlou adaptáciou vybudovať vzorný turistický objekt, k čomu má aj sľúbenú od ústredia hmotnú pomoc.“

Zaujímavé je, že ešte v ten deň, čo odbor podal žiadosť, Rada MNV poverila predsedu G. Slivku aby rokoval s dovtedajším národným správcom J. Krajčom. Predseda MNV G. Slivka informoval 14. februára radu MNV, že národný správca objektu J. Krajčo je ochotný dohodnúť sa s klubom a odpredať mu zariadenie, ktorého je on vlastníkom.

Na IX. riadnom valnom zhromaždení 15. apríla 1947 predseda odboru J. Bukvaj konštatoval, že rok 1946 bol jedným z najúspešnejších. Odbor má funkčnú Chatu na Suchom vrchu, v nájme Chatu nad Tajovom, v národnej správe Chatu nad Kráľikmi, a tohto roku začne s výstavbou Chaty na Kráľovej studni a chaty pod Panským dielom. Okrem toho má odbor v pláne výstavbu turistického domu, výstavbu výťahu na Úrpín a prestavbu alebo novostavbu Chaty na Suchom vrchu.

Odbor naďalej poukazoval na aktuálnosť a potrebu lacnej turistickej nocľahárne, hlavne pre mládež. Listom z 9. mája 1947 žiadal MNV o pridelenie ďalších miestností v budove na Námestí SNP č. 14 – „a to z toho dôvodu, aby sme predišli ohováračkám zo strany cudzincov a vôbec turistov a školskej mládeže, ktorých v tomto čase všetkých vôbec ubytovať nemôžeme“. (V roku 1948 bolo v turistickej nocľahárni ubytovaných 7767 nocľahníkov.) Súčasne žiadali aj miestnosti na 2. poschodí pre turistický dorast – skautov (v závere roka 1946 došlo k dohode o spolupráci medzi KSTL a skautmi). Rada MNV 9. mája odsúhlasila miestnosti, ktoré boli voľné na 2. poschodí s tým, že KSTL si tieto miestnosti sám upraví, ale miestnosti pre skautský dorast prideliť nemôže.

Odbor KSTL listom zaslaným 5. septembra 1947 Miestnemu národnému výboru v Banskej Bystrici oznamuje, že v rámci dvojročnice má na mieste okupantmi vypálenej Chaty na Kráľovej studni, postaviť modernú chatu so 120 posteľami, v hodnote 5 miliónov korún. Samotná výstavba tejto chaty je však závislá od vhodnej prístupovej cesty. Cesta, ktorá vedie zo Starých Hôr cez Tureckú je dlhá, úzka a strmá, umožňovala by dopravu predmetov maximálne 150 kg ťažkých. Preto navrhujú dopravu materiálu Bystrickou dolinou z Dolného Harmanca, po autoceste mesta k Panskej kolibe, až po serpentíny, odkiaľ by bolo potrebné v dĺžke dvoch kilometrov vybudovať novú cestu. Keďže uvedená trasa vedie po pozemkoch mesta, odbor KSTL navrhol, aby cestu stavalo mesto v svojej réžii. Predpokladané náklady na vybudovanie predstavovali 250 000 Kčs. Na odporúčanie Rady MNV plénum MNV 12. septembra 1947 uznesením č. 137 jednohlasne vyhovel a ukladá, aby stavba lesnej zemnej cesty v dĺžke 2 km a nákladom 250 000 bola realizovaná v roku 1947 v réžii mesta, za predpokladu, ak odbor KSTL prispeje sumou 200 000 pred začatím prác. O údržbu tejto lesnej cesty sa bude starať mesto Banská Bystrica.

Na valnom zhromaždení 16.10.1947 boli schválené nové stanovy KSTL a stanovená aj nová výška členských príspevkov na rok 1948. Riadny člen má platiť 60 Kčs, rodinný a prispievajúci 30 a dorast 5 Kčs.

Na výbore 22. 3. 1948 predseda J. Bukvaj informoval, že odbor obdržal pokyny týkajúce sa vytvorenia Akčných výborov vo všetkých zložkách Tieto výbory majú byť zložené z pokrokovito zmýšľajúcich jedincov. Navrhol, aby zloženie Akčného výboru bolo totožné s výborom odboru – a tento návrh bol aj schválený. Podľa vyhlásenia Václava Kocuma, ktorý bol už členom ústredného Akčného výboru „.... je to dobre, že sa nič nemení na zložení a programe KSTL“ (po roku sa ukázalo, aký neopodstatnený bol jeho optimizmus...).

Na X. riadnom valnom zhromaždení odboru KSTL v Banskej Bystrici 28. apríla 1948, matrikár (bola to funkcia, ktorá mala na starosti evidenciu členov) konštatuje, že k 31. decembru 1947 mal odbor 442 členov (264 riadnych, 76 prispievajúcich, 51 rodinných členov a 51 dorastencov). V správe odznelo, že v roku 1957 Odbor KSTL Banská Bystrica uskutočnil 5 poldenných, 12 celodenných, 18 niekoľkodenných letných výletov, a 9 poldenných, 19 celodenných, 23 niekoľkodenných zimných výletov. Zorganizoval 2 záchranné akcie, 2 lyžiarske preteky, 1 prebor LSS v behu. Začal prípravu stavby Chaty na Kráľovej studni (základy, príprava materiálu, ubikácie pre robotníkov a pod.), a v rámci prípravy výstavby vybudoval 1850 metrov cesty na Kráľovu studňu. Opravil 2 lyžiarske mostíky v Banskej Bystrici a jeden v Radvani. Opravil lodenicu na Hati na Hrone. Opravil Chatu na Suchom vrchu. Zriadil nocľaháreň za 360 320 Kčs na Námestí SNP č. 14 v Banskej Bystrici. Skupina jaskyniarov uskutočnila 8 výskumných výprav do jaskyne Izbica v Harmanci. Dr. Vladimír Pauliny informuje, že vodácka skupina má 9 kajakov a 18 činných členov. Aktivity a plány odboru boli obdivuhodné, čo prezrádza aj množstvo agendy za rok 1947, ktorá obsahuje až 352 čísel korešpondencie.

Po skončení riadneho valného zhromaždenia sa konala zriaďujúca schôdza výboru. Z 29 členov výboru zvolených na valnom zhromaždení, bol zvolený predseda Juraj Bukvaj, I. podpredseda Adolf Horanský (prednosta úradu ONV), II. podpredseda Jozef Nemeč (tajomník MNV), III. podpredseda Ing. Fridrich Beránek (krajský riaditeľ Slov. elektrární), tajomník Bartolomej Medlen (prednosta ČEDOK-u), referentom Chaty nad Tajom bol Karol Neubauer, na Kráľovej studni Ing. Karol Hlaváč, pod Panským dielom Ján Čatloš ml. a Vladimír Ivaška, referentom nocľahárne v Banskej Bystrici Ján Linkeš. V roku 1948 prichádza k dohode, že v kancelárii Slovakotour budú sa predávať členské známky KSTL, zdarma poskytovať prihlášky za člena KSTL a vymieňať členské preukazy.

Poverenictvo priemyslu a obchodu, ako aj národné výbory, podporovali obnovenie vojnou zničených chat a iniciatívne, podľa daných podmienok, pomáhali. Veľkú pomoc dostal KSTL aj z prostriedkov UNRA. Listom adresovaným Ústrediu KSTL v Liptovskom Sv. Mikuláši 3. 9. 1949, Dr. Truska z poverenictva financií potvrdzuje a dáva súhlas na použitie prostriedkov UNRA, okrem iných aj pre KSTL Banská Bystrica, v sume 500 000 na stavbu Chaty na Kráľovej studni.

Vývoj turistiky po druhej svetovej vojne sa odvíjal od celkového vývoja situácie po roku 1945. Politické (komunistické) názory na šport zdôrazňovali potrebu jednotných masových organizácií. Telovýchovní pracovníci na Slovensku pripravovali návrhy na funkčné riešenie organizácie telesnej výchovy a športu. Rozhodlo politické riešenie (v duchu Košického vládneho programu) – Slovenská národná rada na-

Chata Makabi nad Králikmi, otvorená 15. 9. 1935.

riadením č. 51/1945 z 23. 5. 1945, neobnovila telovýchovné organizácie a povolila i oficiálne uznať iba KSTL a Slovenskú ústrednú športovú radu.

V snahe urýchliť zjednocovací proces, boli zvolení zástupcovia bývalých telovýchovných organizácií (Robotnícka telovýchovná jednota a Sokol) na 28. 6. 1945, kde zástupcovia Sokola presadzovali zjednotenie telovýchovy a športu na báze Sokola. Veľa sa sľubovalo aj od konferencie telovýchovných pracovníkov v Brezne nad Hronom, 27. 8. 1945, kde sa rokovalo aj o zjednotení športu a turistiky. Na tejto konferencii bol zvolený Ústredný slovenský telovýchovný výbor zo zástupcov základnej telesnej výchovy (Sokola, RTJ, ROH a SZM), športu a turistiky. Vzhľadom k významu a tradícii sokolského hnutia, sa na návrh komunistov mala nová organizácia zjednotiť do Sokola a niesť názov „Jednotná telovýchovná organizácia Sokol“ – JTO Sokol. Vzhľadom na rozpory v názoroch, trval boj o zjednotenie telesnej výchovy a športu tri roky a vyvrcholil vo februári 1948. Vytvorené Akčné výbory v Českej a Slovenskej telovýchovnej rade (na Slovensku jej predsedom bol Dr. Karol Stráňai) uskutočnili zjednotenie, ktoré bolo slávnostne vyhlásené ministrom školstva a osvetu Dr. Zdeňkom Nejedlým 31. marca 1948.

Nedoriešeným problémom na Slovensku bolo začlenenie KSTL do JTO Sokol. Funkcionári KSTL mali na zjednotenie vlastný názor, o čom svedčí i prejav ústredného predsedu KSTL Gustáva Nedobrého na IX. valnom zhromaždení KSTL 6. júna 1948 v Liptovskom Mikuláši. Tak isto aj Ústredný akčný výbor Slovenskej národnej fronty, ako aj Slovenská národná rada konštatovali, že nie je možné považovať KSTL za športovú alebo telovýchovnú organizáciu. Samotné heslo KSTL „Poznajme otčinu“ nebolo športové, ani telovýchovné. Poukazovalo na kultúrny cieľ spolku (poznávať prírodné krásy, historické pamiatky), na národohospodárske ciele, smerujúce k využívaniu hôr, pamätných miest a obcí v cestovnom ruchu, k čomu slúžila i výstavba chat a ďalších turistických objektov.

Nakoľko sa pripravoval nový zákon o štátnej starostlivosti o telesnú výchovu a šport, ktorý mal nariadiť začlenenie KSTL do JTO Sokol, zišli sa zástupcovia všetkých zložiek KSTL 26. apríla 1949 v Liptovskom Mikuláši, aby rokovali o ďalšom vývoji turistiky na Slovensku. Zástupcovia všetkých zložiek sa rozhodli vydať z tohto zasadania „Pamätný spis“, kde ešte raz upozornili na dôsledky začlenenia KSTL do JTO Sokol. V závere „Pamätného spisu“ sa hovorí „... pokladáme za svoju povinnosť ešte zavčasu upozorniť, že schválenie návrhu zákona, ktorým by KSTL bol začlenený do zjednotenej telesnej výchovy, vznikne na Slovensku namiesto zjednotenia roztrieštenosť a my nemôžeme prevziať zodpovednosť za následky a škody, ktoré Slovensko tým utrpí. Prosíme preto, aby všetky nami uvedené dôvody boli pre Slovensko dobroprajne preskúmané a vývoj usporiadaný tak, aby Slovensko hospodársky neutrpelo.“

Ústredie KSTL (Liptovský Sv. Mikuláš) zasielalo odborom, zborom, chatárom a spolupracovníkom KSTL obežníky, ktorými dávalo pokyny a informovalo o činnosti KSTL. Snaha Národného frontu, ako aj JTO Sokola, bola začleniť KSTL do

JTO Sokol a tím aj prevziať všetok majetok klubu. Ústredný výbor KSTL výslovne upozornil, že stanovisko Akčného národného výboru Slovenského národného frontu o tom, že KSTL zostáva samostatnou inštitúciou, sa doteraz nezmenilo.

Ako ukázal ďalší vývoj, táto predstava bola mylná. Na základe uvedeného zákona bol zriadený Štátny výbor pre telesnú výchovu a šport, a predseda tohto výboru sa stal členom vlády. JTO Sokol prevzal starostlivosť o turistiku.

Posledné (XI.) valné zhromaždenie Odboru KSTL v Banskej Bystrici bolo 9. júna 1949. K tomuto dňu mal Odbor KSTL Banská Bystrica 602 členov, ale na uvedenom valnom zhromaždení sa toho dňa zúčastnilo len 49 členov. Konštatuje sa na ňom, že v minulom roku sa veľa vykonalo. Začalo sa s výstavbou hotela na Kráľovej studni, „čo je dobrý vstup do plnenia turistickej päťročnice“. Účastníci valného zhromaždenia zvolili nový výbor, ktorý na ustanovujúcej schôdzi zvolil za predsedu Juraja Bukvaja, I. podpredsedu Adolfa Horanského, II. podpredsedu Emila Nemca, III. podpredsedu Ing. Bedricha Beránka, tajomníka Jozefa Kubalu (ako aj ďalšie funkcie). Schválilo sa tiež zloženie komisie na stavbu cesty Ortúty – Suchý vrch a na úpravu cesty Panská koliba – Chata pod Kráľovou studňou. Odbor mal od 1. januára 1949 prenajatú aj Furdíkovu chatu na Suchom vrchu.

Obežníkom č. 12/49 z 8. augusta 1949 Ústredný výbor KSTL informuje o dohode splynutia KSTL s JTO Sokol. V Obežníku sa píše – „Z iniciatívy vedúcich pracovníkov KSTL, konala sa dňa 6. augusta 1949 na ÚAV SNF v Bratislave, za predsedníctva generálneho tajomníka poslanca Holdoša porada, na ktorej sa vyjasnili otázky súvisiace so splynutím KSTL s JTO Sokol. Prítomní sa dohodli, že: KSTL zvolá v septembri valné zhromaždenie, odbory KSTL sú postavené na roveň sokolským jednotám, že legitímácia KSTL sa pokladá za legitimáciu JTO Sokol, majetok, ako celok prechádza do JTO Sokol“. Stanovili komisiu, ktorá potom organizačne zabezpečila zjednotenie, tak aby hospodársky zbor JTO Sokol mohol prevziať starostlivosť o pokračovanie vývoja turistiky v celej oblasti na Slovensku.

Ďalej sa dohodli, že celá činnosť odborov a ich podnikov, menovite výstavba a vedenie chát, musia ísť nerušene ďalej. Z uvedenej dohody vyplývalo, že jednotlivé zmeny môžu nastať len po valnom zhromaždení KSTL.

Na porade predsedníctva KSTL so zástupcami JTO Sokol, ktorá bola 10. septembra 1949, sa dohodli o postupe začlenenia KSTL do JTO Sokol. Určili termín valného zhromaždenia (JTO Sokol odsúhlasil pozvánky a požiadal aj o zoznam delegátov), navrhli členov do náčelníctva športu a turistiky a iné organizačné veci. Medzi iným si ÚV JTO Sokol vyhradil rozhodovať, do ktorej jednoty sa ten-ktorý odbor KSTL začlení.

Valné zhromaždenie s programom začlenenia KSTL do Sokola sa zišlo v Bratislave 24.-25. septembra 1949. Toto jubilejné X. valné zhromaždenie, ktoré bolo súčasne aj likvidačným, „manifestačne“ odsúhlasilo vstup KSTL do JTO Sokol. Atmosféru samotného aktu začlenenia dokresľuje aj veta, ktorá odznela v prejave predsedu KSTL Gustáva Nedobrého: „Netajíme, že vo veci zjednocovania a reor-

organizácie turistiky mali sme vlastné, odlišné názory.“ Predstavitelia JTO Sokol ubezpečovali turistov, že ich mnohomiliónový majetok bude zachovaný a ďalej zveľaďovaný a že turistika bude mať dostatočný priestor pre ďalší rozvoj...

Mnoho protichodných informácií vnášalo do činnosti klubov neistotu a zmätok. Svedčí o tom aj dotaz odboru KSTL Banská Bystrica z 25. októbra, ktorým sa obrátil na Ústredie KSTL do Liptovského Sv. Mikuláša, a na ktorý Náčelníctvo turistiky JTO Sokol Bratislava odpovedalo 3. novembra 1949 nasledovne: členská legitímácia KSTL platí do konca roka, prihlášky do JTO Sokol musia vypíňať len novoprijatí členovia, ostatní sa členmi JTO Sokol stávajú automaticky.

Ústredný výbor JTO Sokol – Náčelníctvo turistiky Bratislava, prípisom 10. novembra 1949 žiada turistov: „Svoju korešpondenciu označujte JTO Sokol, turistický oddiel v ..., doterajšie tlačivá používajte do spotrebovania,... doterajší pozdrav „Hore zdar“ používajte naďalej“.

Odbor KSTL v Banskej Bystrici sa začlenil ako turistický oddiel do JTO Sokol Národný výbor Banská Bystrica. Z mála zachovaných dokumentov vidieť, že Sokol pokračoval v hospodárskej činnosti KSTL. Napríklad 15. novembra 1949 požiadal KNV Banská Bystrica „o pridelenie vína“ (víno bolo na pridel) na lyžiarsku sezónu pre turistické chaty, ktoré sú v prevádzke na Suchom vrchu (kde bolo 55 lôžok), nad Tajovom (40 lôžok) a na Kráľovej studni (30 lôžok). 20. augusta 1950 žiada o dlhodobý prenájom pozemkov pri Chate na Kráľovej studni. Podľa informácie, ktorú JTO Sokol zaslal Cestovnej a informačnej službe v Brne 24. novembra 1949, na Kráľovej studni (vedľa chaty, ktorá má byť dokončená v IV. štvrtroku 1950) je postavená menšia chatka, v ktorej sú zriadené dve nočľahárne s 20 lôžkami a so stálym hospodárom.

Sokol vniesol do turistiky veľkú zmenu. Nešlo len o zmenu organizačnú, ale tiež o zmenu ideovú, programovú a zmenu materiálnej základne. Začala sa zdôrazňovať hlavne fyzická príprava. Turistika v nasledujúcom období, prechodom do telovýchovného systému, ale aj v dôsledku „triedneho boja“, stratila mnoho obetavých funkcionárov. Aktívna turistická činnosť, nielen v Banskej Bystrici ale celkove na Slovensku, postupne z rôznych príčin klesá a majetok sa stráca, prechádza na iné organizácie.

Niektoré úlohy, ktoré v práci KSTL tvorili rozsiahlu náplň činnosti, prešli na iné zložky telovýchovných organizácií. Edičná činnosť na Štátne telovýchovné nakladateľstvo, starostlivosť o turistické objekty na podnik Turista a podnik Reštaurácie a jedálne.

Neponechanie majetku v turistickej organizácii bolo pre turistov tragickým krokom. Za osem rokov po zlúčení s telovýchovou, sa pre organizovanú turistiku stratil celý, niekoľkomiliónový majetok KSTL, budovaný aktivitou dobrovoľných pracovníkov. Turistika išla do spojenia s 15 000 členmi a po spojení v roku 1950 už bolo len asi 3000 členov. JTO Sokol tak v konečnom dôsledku zapríčinil celkový úpadok organizovanej turistickej činnosti.

Zákon o štátnej starostlivosti o telovýchovu platil tri roky a bol zmenený ďalším zákonom č. 71/1952 Sb. z 12. 12. 1952 o organizácii telesnej výchovy a športu. Tento zákon zaviedol jednotné štátne riadenie telesnej výchovy a športu prostredníctvom Štátneho výboru pre telesnú výchovu a šport. Vlastná telesná výchova sa uskutočňuje v dobrovoľných športových organizáciách (DŠO). Deväť ich bolo vytvorených pri Ústrednej rade odborov (ÚRO), ďalšími zriaďovateľmi boli školy, pracovné zálohy, vojsko, polícia a na dedinách to boli DŠO Sokol.

Každá DŠO mala zriadenú vlastnú sekciu turistiky. Činnosť oddielov turistiky po odbornej stránke riadila ústredná sekcia turistiky pri Slovenskom výbore pre telesnú výchovu a šport. Svoju turistickú sekciu mali pri krajských, okresných výboroch, ako aj v telovýchovných jednotách. DŠO sa vytvárali podľa jednotlivých pracovísk a podľa toho aj niesli názov, napríklad : Baník, Slovan, Slávia, Lokomotíva a pod. Združenie v DŠO pri ÚRO síce vyriešilo ekonomické problémy, ale nastalo dvojkoľajné riadenie, na jednej strane DŠO a na druhej ústredie turistiky SVTVŠ.

Tento zákon z roku 1952 vo svojom dôsledku v podstate aj naďalej rozvracal zloženie bývalých turistických odborov KSTL, ktoré už predtým stratili svoje pôvodné označenie, i charakter turistickéj organizácie. To znamenalo, že ak chceli bývalé odbory i naďalej vykonávať svoju činnosť, museli si hľadať závody, ktoré boli ochotné prichýliť turistiku pod svoj názov.

Od 1. februára 1954 dochádza však k reorganizácii aj na úseku turistiky a cestovného ruchu z dôvodov: nedostatky v masovom rozvoji, ubúdanie dobrovoľných pracovníkov, snaha po uplatnení niektorých skúseností zo sovietskej turistiky, zabezpečenie materiálnej starostlivosti a pod. Táto reorganizácia priniesla ďalší chaos do rozvoja cestovného ruchu a turistiky (napríklad n. p. Turista zabezpečoval ubytovacie služby a RaJ zabezpečovali stravovacie služby v tej istej chate).

Odras nezáujmu Ústredného výboru Sokola o turistiku, prenášal sa aj na činnosť miestnych odborov. Oduševnená práca obetavých pracovníkov sa strácala, tak ako aj majetky, ktoré za predchádzajúce roky vybudovali. Bývalí členovia KČST a KSTL pestovali svoj vzťah k turistike viac-menej individuálne, alebo v malých kolektívoch – chodili do prírody a spomínali na časy, keď nebudovali „svetlé zajtrajšky“, ale turistické chodníky a chaty.

DUŠAN KALISKÝ, IGOR CHROMEK

(S použitím citovanej tlače a dokumentov z fondu Štátneho archívu v Banskej Bystrici)

Podpora mesta Banská Bystrica rozvoju turistiky a „cudzineckého“ ruchu v rokoch 1929-1949

Rozvíjajúci sa „cudzinecký“ ruch a čulý športový život v Banskej Bystrici si vy-
nútil udržiavanie viacerých ihrísk, stavbu vojenskej plavárne a plavárne pod Urpí-
nom, lyžiarskeho mostíka (najprv v Laskomeri a od roku 1932 na Srnkovej),
i viacerých turistických chát v okolí mesta (Chata na Suchom vrchu, Chata na Krá-
lovej studni, chata Makabi na Králikoch, Chata v Tajove, chata pod Panským die-
lom). Viaceré z týchto aktivít sa týkali pozemkov v mestských lesoch. Aspoň
čiastočný obraz o podpore mesta v tomto smere si možno poskladať z čriepkov
mozaiky na základe zachovaných archívnych dokumentov. V Štátnom archíve, po-
bočka Banská Bystrica, sme z archívneho fondu lesné oddelenie MÚ, vypísali k uve-
denej téme nasledovné informácie o uzneseniach Mestskej rady v Banskej Bystrici:

Mestská rada 27. 11. 1929 rozhodla o prepustení priestoru v lokalite Srnková na
stavbu lyžiarskeho mostíka a poskytne aj drevo z výrubu na túto stavbu. V pod-
mienkach sa uvádza, že výrub sa vykoná pod dozorom mestského lesného úradu,
za priestor bude ročný užívateľ poplatok 2 Kč. V prípade ukončenia využívania sa
priestor uvedie do pôvodného stavu, podľa úpravy mestského lesného úradu.
Mestská rada 12. 11. 1930 rozhodla, aby pozemok na Srnkovej bol prepustený Ski
klubu Banská Bystrica za účelom postavenia lyžiarskeho mostíka. Stromy možno
rúbať až po začatí stavby.

Zastupiteľský zbor mesta Banská Bystrica 28. 11. 1930 odsúhlasil družstvu „Pla-
váreň pod Urpínom“ podporu 2000 Kč ročne, v 5-ročnom období počnúc rokom
1931. Požiadavku na guľatinu môžu predostrieť, bude za „svojstojnú“ cenu. Toto
schválil aj okresný výbor (úrad) 31. 3. 1931, s podmienkou zľavy do kúpeľov pre chu-
dobných. Mestská rada 2. 12. 1931 rozhodla na základe žiadosti Ski klubu, povo-
liť výrub lesa na lyžiarsky mostík na náklady mesta a z výrubu poskytnúť Ski klubu
zdarma 40 m³ dreva.

Na základe výzvy mestského úradu zo 17. 7. 1931, adresovanej všetkým oddele-
niam mestského úradu vo veci riešenia nezamestnanosti núdzovými prácami v zim-
nom období, podáva lesné oddelenie mestskej rade 17. 8. 1931 návrh na
vybudovanie riadnej cesty od Hámra po horársky byt v Laskomeri v dĺžke asi 500
m, so šírkou 2,5 m a s celkovým nákladom 20 000 Kč. Zamestnalo by sa pritom 15-
20 robotníkov v období od 15. 10. do 15. 12. 1931. Akciu zdôvodnili tým, že táto
oblasť je značne navštevovaná tak občanmi Banskej Bystrice, ako aj turistami.

15. 1. 1932 lesné oddelenie mestského úradu požiadalo lesné oddelenie okres-
ného úradu o „povolenie mimoriadnej drevoúžitby“, v dôsledku stavby lyžiarskeho
mostíka v lesnej čiastke Srnková (nadmorská výška 400 m), ktorú hodlá uskutoč-
niť Ski klub Banská Bystrica. Vyžiada si to výrub lesa na ploche 2 400 m², to je

667,2 štvorcových siah. Výrub sa uskutoční v hospodárskej skupine (triede) A v lesnom oddelení VIII.38.7, kde je smrek 60 %, borovica 40 %, vtrúsene buk, hrab vo veku 45 rokov (rubná nezrelosť) s hmotou 40 m³. Podotýka sa, že „postavenie moderného lyžiarskeho mostíka bude mať pre mesto veľký význam, preto mestská rada ochotne ide v ústrety tomuto zámeru a chce klubu potrebnú plochu prepustiť do užívania.“

Na zasadnutí mestskej rady 3. 2. 1932, odsúhlasili žiadosť Odboru KČST Banská Bystrica na zriadenie sánkarskej dráhy vo vodnom výmole, po západnej strane mičinskej hradskej od mostíka nad mestskou kolóniou rodinných domčekov po 3,8 km smerom k Mičinej, s ročným uznávacím poplatkom 10 Kč. Pavilón (ohrievareň) sa mal postaviť v dolnej časti s väzbou na mostík. Celkový rozpočet bol 14 975 Kč, príspevok okresného úradu 15 000 Kč.

Rada mesta Banská Bystrica 11. 2. 1932 sa rozhodla orientovať „núdzové práce“ na stavbu sánkarskej dráhy a lyžiarskeho mostíka. Krajský úrad udelil mestu podporu na produktívnu starostlivosť o nezamestnaných v okrese vo výške 25 000 Kč, ktorá sa využije na stavbu sánkarskej dráhy, lyžiarskeho mostíka a úpravu ciest. Denná robotnícka mzda sa ustálila na 10 Kč. Práca sa má začať 12. 2. 1932. Mestská rada vydala 13. 2. 1932 úpravu pre dozorca na núdzových prácach. Po treťom napomenutí nesvedomitého robotníka ho mohol dozorca „vytvoriť“ a ten stratil nárok na výhody pre nezamestnaných (strava z mestskej verejnej kuchyne, drevo, poukážky na mäso a pod.).

16. 2. 1932 informuje mestské lesné oddelenie mestskú radu o prácach na úprave cesty pod Kopou, do Môlče a Šalkovej, ako aj pri zriadení sánkarskej dráhy z príspevku krajského úradu (25 000 Kč). Denná mzda robotníka bola 16 Kč. Na prácach sa podieľalo celkom 80 robotníkov, z čoho 30 na úprave môľčanskej cesty, 20 na lyžiarskom skoku a 30 na „ródlovej“ dráhe. Plán a rozpočet môľčanskej cesty vyhotovuje technické oddelenie, mestskej rade budú predložené do 17. 2. 1932. Plán a rozpočet lyžiarskeho skoku vypracováva z poverenia Ski klubu Ing. Reiss (náklad 30 000 Kč). Plán a rozpočet „ródlovej“ dráhy pripravuje technické oddelenie okresného úradu.

Ministerstvo sociálnej starostlivosti v Prahe vyhovuje žiadosti mesta Banská Bystrica o štátny príspevok na núdzové práce. Na úpravu komunikácií bol štátny príspevok 8 Kč denne za 8 pracovných hodín pre 140 nezamestnaných osôb, prijatých na núdzové práce do 18. 6. 1932, v celkovej výške maximálne 80 000 Kč. Uprednostniť sa mali tí, ktorých výživa a rodiny sú ohrozené. Rada mesta 5. 4. 1932 prikázala mestskému lesnému oddeleniu, vykazovať zvlášť práce (cesta pod Kopou, sánkarská dráha a lyžiarsky mostík), kde denne pracuje 112 robotníkov s dennou mzdou 16 Kč.

24. 4. 1932 starosta mesta (M. Samuhel) stanovil úsporné opatrenia, v záujme racionálnejšieho hospodárenia mesta v dôsledku postihu svetovou hospodárskou krízou. Ceny dreva klesli a tým hlavný zdroj mestských príjmov značne upadol

a rozpočet sa stal labilným. Aj rozpočet lesného hospodárstva mesta na rok 1933, vzhľadom na hospodársku krízu, bol zostavený s najväčšou opatrnosťou, pričom doň zaradili len najnutnejšie potreby (mestská lesná rada ho prijala 9. 9. 1932).

Krajinský úrad v Bratislave 30. 5. 1932 povolil mimoriadnu ťažbu 40 m³ dreva v hone Srnková na ploche 2 400 m² a povolil zmenu kultúry – z lesa na inú kultúru (vedená bude ako neúrodná plocha). Toto miesto bude odlesnené pre lyžiarsky mostík v užívaní Ski klubu. Ťažbu bolo potrebné vykonať do konca roka 1932. Po zániku lyžiarskeho mostíka bolo nariadené plochu opäť zalesniť.

V súvislosti s predĺžením prenájmu pastvy „na Holách“ pre harmaneckých lesných robotníkov do konca roku 1935, doplnili sa podmienky o situovaní salašov, držania strážnych psov „na svorkách“ a zákaze pasenia v blízkosti turistickje chaty.

V roku 1933 zriadili „Mestskú cudzineckú informačnú kanceláriu“ v Banskej Bystrici, ktorá mala vykonávať účelnú a systematickú propagandu, sprostredkovať ubytovanie pre návštevníkov mesta a organizovať zájazdy – výlety po strednom Slovensku, čiže nahrádzať tým cestovnú kanceláriu. Informačná kancelária sa predstavila verejnosti vydaním jazdného poriadku automobilových výletov po Slovensku, s celou organizáciou týchto výletných jazd. Starosta vyzval všetkých mestských zamestnancov, aby boli nápomocní pri informovaní návštevníkov mesta. Hospodárska kríza zasiahla všetky hospodárske zložky, pričom turistický a cudzinecký ruch nadobudol veľký význam pre prílív peňazí do mesta.

29. 9. 1933 upozorňuje Odbor KČST v Banskej Bystrici na ničenie turistického značenia. V okrese Banská Bystrica bolo vyznačených 230 km turistických ciest. Nepochopenie „venkovského“ ľudu mári rozvoj turistického a „cudzineckého“ ruchu. V júni 1933 bola vyznačená dlhá cesta Ulanka-Špania Dolina-Hrubý vrch-Donovaly (Korytnica) a v septembri bolo zistené, že väčšina značiek v okolí obce Bully pod Hrubým vrchom, bola sekerkou či valaškou vysekaná. Poškodzovanie značiek je trestné v zmysle výnosov Krajinského úradu v Bratislave a ministerstva vnútra. Upozorňujú sa na to aj čertnícke stanice. Mestský lesmajster (Ing. Š. Gažo) 12. 10. 1933 nariadil lesnému personálu prísne toto kontrolovať a páchatelov stíhať za lesný priestupok.

17. 10. 1933 Ski klub Banská Bystrica požiadal pozemok, na ktorom postavil lyžiarsky Mostík gen. Štefánika v priestore Srnková, pozemnoknižne previesť na Ski klub, čomu mesto nevyhovelo. Priestor sa dal do prenájmu od 1. 1. 1933 na dobu neurčitú, za užívaci poplatok 2 Kč ročne, čím si mesto ponechalo počas jeho užívania voľnú ruku. Dozorný lesný personál aj v čase pretekov mal právo dozoru. Po skončení užívania Ski klub mal tento priestor na vlastné náklady uviesť do pôvodného stavu.

30. 1. 1934 oznamuje mestské lesné oddelenie Obecnému úradu v Riečke, že pozastavuje vydávanie povolení na chystanie sušiny v Harmančoku, pretože sa pri tom robia škody hraničiace s vandalizmom. Ako príklad sa uvádza znehodnotenie lyžiarskeho chodníka, ktorý bol s veľkými nákladmi zriadený, v takej miere, že pre lyžiarske preteky musel byť dôkladne upravený so značnými nákladmi. Ak to bude

pokračovať, mesto zakáže aj prechod továrenských robotníkov cez Harmančok. Mestská rada sa 18. 12. 1934 rozhodla poskytnúť TJ Makabi 260 m³ úžitkového dreva zdarma s tým, že v chate nebudú hotelové izby ani hostinec a že chata, ktorá sa postaví v obci Králiky pod Zlatou studňou na pasienku zvanom „Kvartovo“, bude prístupná každému turistovi bez ohľadu na náboženstvo a politickú príslušnosť, čím bude slúžiť verejným záujmom.

Zmluvou o prenájme zo 16. 5. 1938 mesto prenajíma Odboru KČST v Banskej Bystrici pozemok na Kráľovej studni (parc. č. 967 v k. ú. Harmanec) v rozlohe 2 100 m², za ročný uznávací poplatok 10 Kč na dobu 12 rokov (1938-1949), na stavbu turistických chát. Prenajíomník bude pozemok využívať spôsobom obvyklým, bez súhlasu mesta nevykoná žiadne zmeny (stavby, cesty). Z pastvy sa vyľúči plocha vo vzdialenosti 150 m od turistických budov. Na dozor v turistickej chate nesmie byť prijatá osoba trestaná za pyliactvo. Hodnotu vykurovacieho dreva nájomník platí podľa platného cenníka. Vyznačí ho lesný personál, ktorý bude môcť v chate počas služby bezplatne „prebývať“ a prenocovať. Táto zmluva bola schválená Okresným výborom (úradom) v Banskej Bystrici 15. 6. 1938 a mestským zastupiteľským zborom 16. 6. 1938. Predchádzajúci prenájom pozemku za ročný uznávací poplatok 2 Kč bol 31. 12. 1937 zrušený.

Ministerstvo hospodárstva v Bratislave 26. 6. 1942 upovedomilo župný úrad o sťažnostiach na turistov, obdržaných z rôznych zdrojov, že turisti a výletníci ničia hromadne kvety a lámaním konárov krikov a stromov poškodzujú „zemedelské“ a lesné kultúry, prispievajú tak zároveň k úplnému vyhubeniu významných a často veľmi vzácnych druhov rastlín, ničia celkový vzhľad prírody. Následkom turistiky trpí aj zver (plašenie) a poľovné revíry tak strácajú na hodnote. Nezanedbateľné je aj kladenie ohňov v prírode, čo je často zdrojom lesných požiarov. Upovedomili o tom aj Okresný úrad v Banskej Bystrici, notársky úrad, a ten mestské lesné oddelenie. Nariadené bolo v turisticky navštevovaných miestach rozmiestniť tabule s týmto textom:

Turisti!
Príroda je krásna keď je neporušená!
Preto ju chráňte!
Šetríte kvety, rastliny, vtáctvo a zverinu!
Chod'te len po cestách a chodníkoch!
Nevyrušujte zverinu krikom!
Neklad'te oheň v lese!
Neznečisťujte prírodu odhadzovaním papiera a odpadkov!

12. 4. 1944 mestské lesné oddelenie podalo hlásenie, že v mestských lesoch sú na rôznych miestach umiestnené zmiernené výstražné tabuľky s prevolaním k turistom. V povojnových rokoch mesto podporuje turistický ruch na území mestských

lesov stavbou cesty na Kráľovu studňu a tam provizórnej chaty, ako aj sprístupňovaním harmaneckej jaskyne „Izbica“.

12. 9. 1947 plénum MNV v Banskej Bystrici vyhovel žiadosti KSTL v Banskej Bystrici a odsúdilo stavbu zemnej príjazdovej cesty k turistickému Chate na Kráľovej studni, v úseku od Panskej koliby po Veľké koryto v dĺžke asi 2 km, s nákladom 250 000 Kčs v režii mesta. Žiadateľ KSTL poskytne príspevok 200 000 Kčs a zbytok (50 000 Kčs) uhradí mesto, ktoré sa bude starať aj o údržbu. Cesta sa využije aj pre potrebu lesného hospodárstva mesta. Chata bola počas vojny Nemcami vypálená a v rámci dvojiročného plánu bol zaradený úver 5 miliónov Kčs na obnovu.

28. 11. 1947 sa plénum MNV uznieslo odpredať Odboru KSTL v Banskej Bystrici 200 m³ úžitkového dreva pri pni, v lese v oblasti Krásneho kopca alebo inde, za cenu 60 Kčs/1 m³, na vypálenie tehál a vápna 120 prm palivového dreva zo suchárov a vývratov pri stavenisku chaty na Kráľovej studni, za 5 Kčs/1 prm.

Rada MNV v Banskej Bystrici 4. 6. 1948, na základe uznesenia pléna MNV z 12. 9. 1947, vyhovel žiadosti KSTL na úpravu lesnej cesty Bystrickou dolinou v úseku Panská koliba – Veľké koryto – Kráľova studňa v dĺžke 1 600 m s tým, že odbor KSTL v Banskej Bystrici čiastočne uhradí stavebný náklad príspevkom 200.000 Kčs. 29. 7. 1948 vykázali celkový stavebný náklad na stavbu cesty v úseku Panská koliba – Kráľova studňa vo výške 702 629 Kčs, vrátane robotníckeho baraku pri Panskej kolibe (45 000 Kčs).

Od 26. 3. do 1. 4. 1949 sa konala v Národnom dome „Medzinárodná výstava plagátov cestovného ruchu“ so zastúpením 36 štátov. Na ploche asi 600 m² bolo vystavených 400 plagátov – kúpeľných, turistických, lodných a leteckých. Zaradený bol aj propagačný materiál o Banskej Bystrici.

6. 9. 1949 došlo upozornenie od Československých stavebných závodov, že robotníci pracujúci na stavbe turistického hotela Kráľova studňa, bez povolenia ťažia z okolitých porastov drevo a spotrebúvajú ho bez zaplatenia. Ide o lesný priestupok, navyše v ochrannom lese. O riešení nie je zmienka.

Od 1. 1. 1950 sa lesné oddelenie pretvorilo na samostatný hospodársky celok „JNV Banská Bystrica-lesné hospodárstvo mesta“. Povereníctvo pôdohospodárstva rozhodnutím zo 7.10.1950 odňalo správu lesného majetku mesta JNV v B. Bystrici v zmysle zákona č. 312/1948 Zb. a začlenilo ho do operatívnej správy n. p. Československé štátne lesy. K odovzdaniu došlo 23. 10. 1950. K zmenám dochádza aj v rámci turistických organizácií. V roku 1950 to bolo zlúčenie KSTL s JTO Sokol, a v neskorších rokoch nasledovali ďalšie zmeny.

Ing. JÚLIUS BURKOVSKÝ

Vývoj turistiky po roku 1952

Cesta, po ktorej sa uberala organizovaná turistika po roku 1948, nebola jednoduchá. Snaha po zjednotení, ktorú vyvíjali najmä členovia KSC, a ktorej cieľom bolo najmä zabezpečenie štátnej a politickej kontroly športových a telovýchovných spolkov, ako aj turistickej organizácie, vyvolávala napätú situáciu, plnú rozporných názorov na ďalší vývin telovýchovy a turistiky. Predsedníctvo Ústredného výboru Národného frontu už 27. februára 1948 rozhodlo, že jedinou telovýchovnou organizáciou bude Sokol, a že všetky zväzy, spolky, kluby a telovýchovné organizácie splynú do tejto jednotnej telovýchovnej organizácie. Napriek úporným snahám funkcionárov turistiky, ktorí dokladovali, že KSTL je skôr hospodárskou ako športovou organizáciou, nepodarilo sa docieľiť, aby KSTL nebola začlenená medzi telesnú výchovu a ostatné športy. V Banskej Bystrici sa tak následníkom KSTL (spočiatku veľmi aktívnym) stala Jednotná telovýchovná organizácia Sokol Národný výbor (JTO Sokol NV) – oddiel turistiky. Tento oddiel pokračoval v stavebných aktivitách KSTL a dokončil výstavbu hotela na Kráľovej studni.

JTO SOKOL NV

Banská Bystrica

Pre svoje turistické aktivity zriadil Sokol účelové zariadenie TURISTA, n. p., so sídlom v Liptovskom Mikuláši. Po roku 1945 sa na Slovensku o cestovný ruch staralo povereníctvo priemyslu a obchodu. Odbor obchodu tohto povereníctva zabezpečoval po-

vojnovú obnovu na úseku cestovného ruchu a turistiky. Jeho výkonným orgánom bolo Riaditeľstvo pre cestovný ruch pri povereníctve priemyslu a obchodu, ktoré spolu s cestovnými kancelárkami Slovakotouru prešlo v roku 1951 do rezortu povereníctva dopravy, kde patrili až do roku 1954.

Organizačné zmeny ďalej pokračovali. V práci JTO Sokol boli veľké slabiny a pre neplnenie úloh sa uznesením KSC a vlády z 10. novembra a 2. decembra 1952 zaviedlo jednotné štátne riadenie a kontrola telesnej výchovy a športu. Prostredníctvom Štátneho výboru pre telesnú výchovu a šport pri Zbore povereníkov a národných výboroch. Súčasne bola Ústredná rada odborov poverená organizovaním dobrovoľnej telesnej výchovy a športu členov ROH a príslušníkov ich rodín. Tak vzniklo 9 športových organizácií DŠO, ktoré riadilo ROH (Baník, Slovan, Lokomotíva, Dynamo, Hviezda a i.). V tomto období sa v rámci DŠO začínajú zakladať odbory turistiky, niektoré z nich pracujú až dodnes.

Riadiacu turistickú činnosť vykonávali turistické sekcie Slovenského výboru pre telesnú výchovu a šport, krajského a okresného výboru telesnej výchovy a športu. V tomto období nastal rozvoj turistickej činnosti a jej nových foriem. Začal sa zdôrazňovať zdravotný význam turistiky, význam pohybovej činnosti v prírode a celkovo obsahovo-programové zameranie turistiky. Preberali sa skúsenosti sovietskej turis-

tiky a fyzikultúry, ktoré sa nedali plne využiť v našich podmienkach. Nové formy turistiky, podľa záujmu a výkonnosti, mohli sa využívať v pešej, lyžiarskej, vodáckej a cyklistickej turistike. Po vzore ostatných súťažných športov, zaviedli sa aj v turistike výkonnostné triedy, až po najvyšší titul majstra turistiky. Vznikli mnohé tradičné podujatia – turistické zrazy a rôzne súťaže turistov.

Čas ukázal, že riadenie športu v DŠO je dvojkoľajné. Nie vždy rozhodnutia ústredných orgánov ROH a Slovenského výboru telesnej výchovy a športu boli zhodné. Hľadanie vyhovujúcej formy riadenia pokračovalo. Na základe rozhodnutia konferencie KSC z júna 1956, konal sa 3.-4. marca 1957 ustanovujúci zjazd Československého zväzu telesnej kultúry, a následne na Slovensku sa konal 2.-3. apríla 1957 zjazd ČSZTV, v rámci ktorého bol zriadený aj Slovenský odbor turistiky.

Táto zmena sa preniesla aj na reorganizáciu cestovného ruchu. Od 1. apríla 1957 prešla starostlivosť o cestovný ruch na Vládny výbor pre cestovný ruch a n. p. Turista prešiel do rezortu poverenictva obchodu. Náplň jeho práce sa rozšírila o zabezpečovanie ubytovacích a stravovacích služieb v chatách a horských hoteloch. Rozsah nových úloh bol veľký a vynútil si zriaďovanie pobočných závodov v rámci podniku. Z nich vznikli Stredoslovenské hotely, n. p., a Tatranské hotely, n. p., z ktorých vyrástli územné podniky Interhotel Vysoké Tatry a Interhotel Ružomberok. Niektoré chaty mali v prevádzke Javorina – LSD, Javorina a ďalšie.

Po zrušení štátneho riadenia športu sa vytvorili nové podmienky pre rozvoj turistiky. Turistika sa stáva jednou z hlavných aktivít telesnej výchovy, na druhej strane sa stratil vplyv na možnosť organizovať najmä rekreačnú činnosť v práci ROH a využívať rekreačné chaty ROH a iných majiteľov, ktoré väčšinou postavili turisti. Iste sa mnohí pamätajú na oznam, ktorý bol na dverách Chaty na Kráľovej studni – „Vstup len v ľahkej obuvi“. A tak tí, čo chatu stavali, ostali pred dverami vlastnej chaty, kde si mohli akurát tak sadnúť na kameň a skonzumovať to, čo si pri-niesli v ruksaku.

Postupne sa v turistike čoraz viac venuje pozornosť ekonomickým otázkam a vypracovaniu systému zliav a výhod pre organizovaných turistov. V roku 1968 pričádzajú návrhy na osamostatnenie turistickej organizácie. Prioritou je materiálna základňa, ako dôležitý predpoklad rozvíjania turistickej činnosti ako aj cestovného ruchu. Tieto základné podmienky pre organizovanú turistiku, aj keď sa ich nepodarilo zabezpečiť, mali význam pre ďalšie obdobie, v ktorom sa postupne ukázala ich potreba.

Začlenenie turistiky v rámci Slovenského výboru pre telesnú výchovu a šport pretrvalo 14 rokov, zmena nastala až v jeseni roku 1969, keď sa vytvoril Slovenský zväz turistiky pri Ústrednom výbore Slovenskej telovýchovnej organizácie. V tomto období zložitej politicko-spoločenskej situácie, dochádza v rámci normalizácie k vynútenému odchodu mnohých dobrovoľných pracovníkov v turistike, ako aj poklesu členskej základne. O tom, kto môže a kto nesmie svoj voľný čas venovať práci v dobrovoľných funkciách, rozhodovali stranické organizácie. Začiatkom osemdes-

siatych rokov napríklad ideologická komisia OV KSCĽ v Banskej Bystrici, trom dobrovoľným pracovníkom z Banskej Bystrice (Š. Urbašíkovi, D. Kaliskému, Z. Širovi) zakázala akúkoľvek funkcionársku činnosť v turistike.

Slovenský zväz turistiky bol od počiatkov v roku 1969 iba vnútroorganizačnou zložkou telovýchovy, bez právnej subjektivity. To isté platilo aj pre krajské a okresné zväzy, ako aj pre odbory turistiky v telovýchovných jednotách. Zásadné zmeny spo-

ločensko-politického systému sa po roku 1989 prejavili aj v telovýchovnom hnutí a turistike. Mimoriadna konferencia turistov 24. februára 1990 v Bratislave rozhodla o vytvorení samostatnej turistickej organizácie s právnou subjektivitou – Klub slovenských turistov, ako pokračovateľa a nástupcu Klubu slovenských turistov a lyžiarov. Účastníci ustanovujúceho valného zhromaždenia schválili aj možnosť vytvárania základných článkov samostatných klubov turistov, alebo odborov, ktoré predtým boli v telovýchovných jednotách. Klub slovenských turistov, ako aj niektoré odbory KST, sa domáhali vrátenia pôvodného majetku bývalého KSTL. Podľa rozhodnutia vlády sa povinnosť vydať bývalý majetok KSTL vzťahovala len na telovýchovné organizácie. Preto KST a odbory turistiky, z pôvodných 86 chat, získali len 9. Neúspešní pri získavaní pôvodného majetku boli aj Banskobystričania. Chaty, ktoré postavil a vlastnil KSTL – Chatu na Suchom vrchu, malo vo vlastníctve Družstvo invalidov Banská Bystrica, Chatu na Kráľovej studni Interhotely Ružomberok. A na týchto majiteľov sa zákon o vydaní majetku nevzťahoval.

Organizačné zmeny priniesli najmä možnosť samostatného rozhodovania. Zo začiatku získal KST 14 mil. Sk na rekonštrukcie a zakúpenie chat. V rokoch 1992-1993 rozpočet na činnosť KST bol 9 mil. Sk, z čoho polovicu tvorili dotácie na činnosť odborov a klubov. Od roku 1994 ústredie KST dostalo len zlomok toho čo predtým, a nemohlo už posilať dotácie na činnosť odborom. Odbory KST si museli svoju ekonomickú činnosť riešiť samostatne. Pri mnohých telovýchovných jednotách vznikajú prevažne turisticke oddiely. Vytváraním samostatných športových zväzov a z dôvodu nedostatku financií, stávajú sa turisti, ktorí nemajú žiadne zdroje finančných príjmov, nepohodlnými spoločníkmi. Mnoho závodov a fabrík prechá-

dza transformáciou, menia sa a zanikajú, čo malo veľký vplyv aj na telovýchovné jednoty, ktoré pri nich pôsobili.

V Banskej Bystrici tak po dlhoročnej činnosti zanikajú aktívne odbory turistiky v Slovenke, Tesle, Smrečine, Červenej hviezde, pri bývalom Krajskom pionierskom dome a zároveň sa, žiaľ, nenávratne stratila aj akákoľvek dokumentácia o ich aktivitách. Členovia z týchto odborov prešli do iných odborov a klubov v Banskej Bystrici.

Súčasný kluby a odbory turistiky v Banskej Bystrici pokračujú v tradíciách svojich predchodcov v KČST a KSTL. Majú nezastupiteľné miesto v organizovaní turistických podujatí prístupných pre širokú verejnosť, v budovaní, údržbe a značení turistických chodníkov, osadzovaní orientačných máp, úprave turisticko-lyžiarskych trás, ale aj v takých aktivitách, akou bola výstavba Útulne pod Chabencom, Domu turistiky v Banskej Bystrici, rekonštrukcia a spriechnenie Tunela v Kremnických vrchoch či obnova trojkriža v sedle Tri križe. Tak, ako ich predchodcovia v KČST a KSTL, aj súčasný banskobystrickí organizovaní turisti robia dobré meno Banskej Bystrici – svedčia o tom aj príspevky o ich činnosti, ktoré uverejňujeme v tomto zborníku k 120. výročiu organizovanej turistiky v našom meste.

DUŠAN KALISKÝ

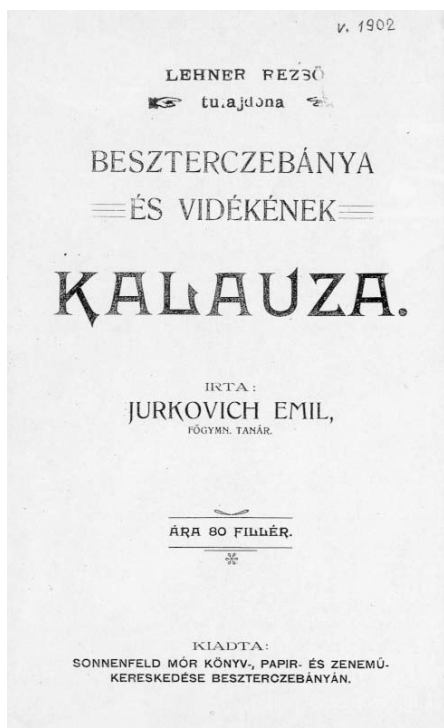
Turistické sprievodcovské publikácie vydané v Banskej Bystrici

V informovanosti návštevníkov miest a obcí o historických, kultúrnych a prírodných pozoruhodnostiach okolia, vždy zohrávali významnú úlohu sprievodcovské publikácie. Prvá banskobystrická sprievodcovská publikácia **Neusohl und dessen Umgebung** (Banská Bystrica a jej okolie) vznikla v roku 1842 zásluhou tunajšieho prírodovedca a profesora Kristiána Andreja Zipsera (1783-1864) a nezanedbateľnou skutočnosťou je, že bola pravdepodobne prvou aj vo vtedajšom Uhorsku. Vydaná bola z príležitosti konania III. putovného zhromaždenia Uhorskej lekárskej a prírodovedeckej spoločnosti 4.-8. augusta 1842, práve v Banskej Bystrici. Jej cieľom bolo nielen upriamiť pozornosť účastníkov tohto zhromaždenia na pamätihodnosti mesta, prírodné hodnoty a krásy jeho okolia, ale aby im ostala aj trvalá pamiatka na dni strávené v priľožlivej Banskej Bystrici.

Sprievodcovská publikácia od gymnaziálneho profesora Emila Jurkoviča (Jurkovich) **Sprievodca po Banskej Bystrici a okolí** (Jurkovich, E.: Beszterczebánya és

vidékének kalauza. Sonnenfeld Mór Könyv-, Papir- és Zinemü- Kereskedése, Banská Bystrica, 1902. 90 s.), vyšla v maďarskom jazyku, asi v roku 1902 (nemá presné vročenie). Uvedený je v nej náčrt histórie Banskej Bystrice, prístup do mesta a pozoruhodnosti vo vnútornom meste i na vonkajších uliciach (kostoly, školy, múzeum, knižnice, historické budovy, promenády). Ďalej sú vymenované továrne a iné priemyselné objekty, návrh výletov do okolia kočom alebo aj železnicou (Harmanec, Staré Hory, Motyčky, Šturec so smerovaním do Korytnice, Špania Dolina, „Zvolenská“ Lupča, Brusno, Sliach) a možnosť peších prechádzok.

Pre rozvoj turistiky na Slovensku bola významná činnosť Uhorského karpatského spolku (Magyarországi Kárpátgyegesület), ktorý v rokoch 1873-1918 pôsobil prevažne na území Slovenska a osobitne vo Vysokých Ta-

trách. Spolok budoval turistické chaty, značil turistické chodníky, vydával turistických sprievodcov, pričom s jeho činnosťou sa spájajú aj začiatky ochrany prírody, sprievodcovskej a záchrannej služby (najmä vo Vysokých Tatrách). Napriek maďarsko-nemeckému vedeniu v ňom pôsobili aj Slováci. Spolok disponoval 26 oddielmi, medzi ktorými bol aj oddiel Zvolenskej župy (Zólyom megyei osztálya) so sídlom v Banskej Bystrici. Spolkovými informátormi tohto oddielu boli lekárnik Vojtech (Béla) Göllner a účtovník sporiteľne Pavel (Pál) Bruoth.

Zvolenský župný oddiel Uhorského karpatského spolku v roku 1914 vydal v maďarčine **Turistického sprievodcu pre Banskú Bystricu a okolie** (Beszterczebánya és vidéke (Turistakalauza) Magyarországi Kárpátgyesület, Zólyom megyei osztálya, 1914.- 43 s.). Tento turistický sprievodca bol určený hlavne pre okruh priateľov prírody. Okrem histórie mesta a jeho pozoruhodností sú uvedené užitočné informácie o úradoch, školách, továrňach, železničných staniaciach, hoteloch, jedálňach, výčapoch piva, vinárňach, kaviarňach, cukrárňach, mliekárňach, fiakristoch, špeditéroch, kníhkupcoch, kúpeľoch, kine, múzeu, pošte (telefón, telegraf), peňažných ústavoch, sídle cestovnej kancelárie, turistického spolku a okrášľovacieho spolku (Hortenzia). Ťažisko tvorí opis 20 trás prechádzok a výletov do okolia Banskej Bystrice: Serpentinky - Kalvária, Serpentinky - Vartovka - Mičinská dolina - Hlavné námestie, Hámor - Laskomer, Hlavné námestie - Hrable - Šalková, Banská Bystrica - Slovenská Lupča, Banská Bystrica - Kúpele Sliach, Banská Bystrica - Kúpele Brusno, Banská Bystrica - Sásová - Panský diel (Rákóczi hegy), Banská Bystrica - Kostiviarska - Svätý Jakub - Ulmanka - Špania Dolina - Panský diel, Banská Bystrica - Ulmanka - Staré Hory - Donovaly - Kúpele Korytnica, Banská Bystrica - Ulmanka - Staré Hory - Šturec, Banská Bystrica - Staré Hory - Križna, Banská Bystrica - Harmanecká papieren - Dolný Harmanec - Decretova jaskyňa - Horný Harmanec - Jaskyňa Tüfna - Štubnianske kúpele, Banská Bystrica - Tajov - Korčíky - Schranzenstein (Skalka) - Kremnica, Banská Bystrica - Tajov - Králiky - Kremnica, Banská Bystrica - Radvaň - Malachov - Kremnica, Banská Bystrica - Zastávka Ľubietová - Ľubietová - Vepor, Banská Bystrica - Zastávka Ľubietová - Hiadel - Liptovský hrebeň - Prašivá, Banská Bystrica - Podbrezová - Bystrá - Ďumbier. Časť týchto trás sa dala absolvovať vlakom. Keďže boli vybraté predovšetkým ciele, ku ktorým vedú značkové cesty (bez značenia len v prípade ľahkej orientácie), možno si vytvoriť aspoň približnú predstavu o rozsahu turistického značenia v tej dobe. Časové údaje v sprievodcovi zodpovedali pohodlnej pešej chôdzi.

Po prvej svetovej vojne na činnosť zaniknutého Uhorského karpatského spolku nadviazal Karpatský turistický spolok (Karpatenverein), ktorý organizoval turistickú činnosť najmä medzi nemeckou menšinou na Slovensku. Vzniká však súčasne aj nová turistická organizácia - Klub česko-slovenských turistov (KČST). 26. 8. 1920 sa vo vinárni mestského hotela Slávia konalo ustanovujúce valné zhromaždenie banskobystričského odboru KČST, na ktorom sa stal lesný radca Jan Dvořák

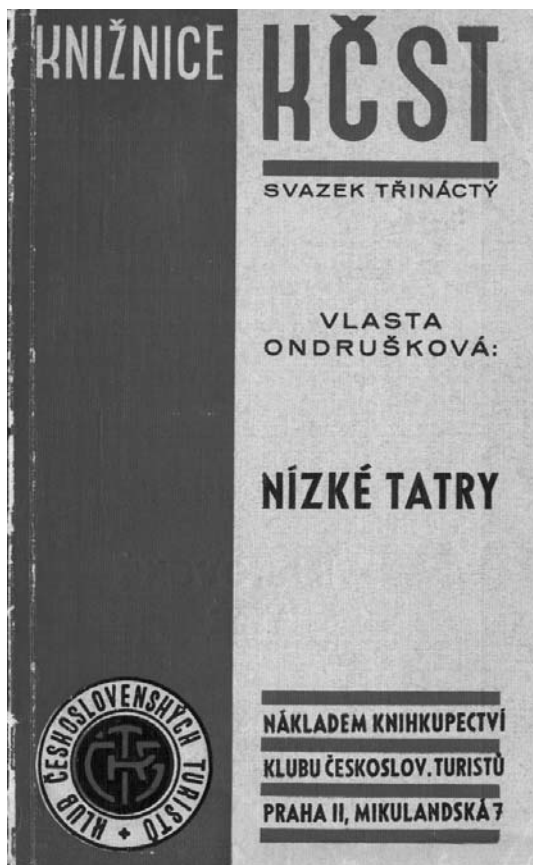
dočasným predsedom a účtovný tajomník Riaditeľstva štátnych lesov a majetkov v Banskej Bystrici Július Barták tajomníkom (jednatelom) tejto organizácie. Počiatočnú členskú základňu tvorilo 26 osôb.

V roku 1921 vydáva Karpatský turistický spolok (zrejme aj v spolupráci miestnym odborom KČST, hoci o tom nie je zmienka) **Turistického sprievodcu po Banskej Bystrici a okolí** (Barták, J. a kol. : Turistický sprievodca po Baňskej Bystrici a okolí. Karpatský turistický spolok, Banská Bystrica, 1921), tentoraz už v slovenskej reči. Vytlačila ho tlačiaren F. Macholda v Banskej Bystrici a mal rozsah 47 strán. Vznikol prekladom predchádzajúceho (1914) turistického sprievodcu z maďarčiny, pričom sa zhruba zachovala pôvodná štruktúra vrátane trás prechádzok a výletov, avšak s úpravami od Júliusa Bartáka. Doplnil najmä predchádzajúcou maďarizáciou úmyselne zamlčované údaje o tunajších slovenských dejateľoch a ich prínose k všestrannému rozvoju slovenského života, v dôsledku čoho sa Banskej Bystrici prina-
vrátil starý slovenský ráz.

V úvodnom príhovore turistického sprievodcu, adresovanom priateľom prírody, sa uvádza: „V našej knižočke nehľadajte básnické opisy nášho okolia, veď náš cieľ je, aby ste nie z kníh milovali prírodu, lež aby ste sa na svojich nohách vybrali do našich krásnych hôr, aby tam nie len vaše telo sa občerstvilo, okrialo na čiročistom povetrí, ale aby sa aj vaša duša poradovala, vidiac všetky tie krásy prírody, ktoré mnohí a mnohí tak zanedbávajú“.

Banskobystrický odbor KČST v roku 1928 vydal **Turistického sprievodcu po Banskej Bystrici a Horehroní**.

Vytlačili ho v Slovenskej grafii v Banskej Bystrici, mal rozsah 176 strán, obrazovú prílohu a inzertnú prílohu. Sprievodca obsahuje popis

59 turistických trás v Nízkyh Tatrách, Slovenskom rudohorí a Veľkej Fatre. V prehľade značkových turistických trás Odboru KČST v Banskej Bystrici sa udáva 22 trás s uvedením miesta nástupu a cieľa túry.

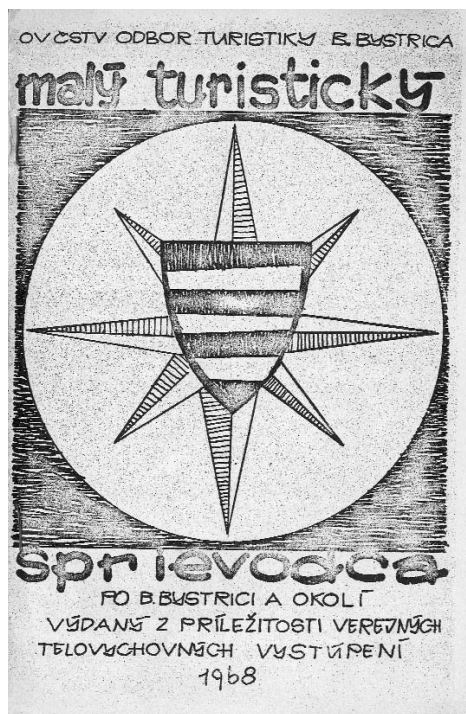
V tridsiatych rokoch (presný rok vydania nie je uvedený) vyšla nákladom Obchodnej a priemyselnej komory v Banskej Bystrici obrazová mapa so sprievodným textom, ktorá mala názov **Navštevujte stredné Slovensko : Banská Bystrica**, a v roku 1932 bola vydaná publikácia **Banská Bystrica, klimatické mesto: Prírodné krásy, Početné kúpeľné miesta v okolí** (Banská Bystrica, Slovenská Grafia, 1932. - 7 s.).

Nákladom časopisu Kúpele a letoviská na Slovensku, vyšiel v roku 1937 **Sprivodca Banskou Bystricou**. Autorom publikácie bol Ľudovít Lupták, mala rozsah 56 strán a vytlačili ju v Kníhtlačiarňi Slovan v Banskej Bystrici.

Správkyňa chaty pod Chabencom Vlasta Ondrušková, zostavila turistického sprievodcu **Nízke Tatry**. Táto publikácia síce nebola vydaná v Banskej Bystrici, ale jej autorka bola členkou banskobystrického odboru KČST. Publikácia vyšla ako trinásty zväzok edície Kníhznica KČST, mala rozsah 87 strán a mapovú prílohu. Vyдалo ju pražské vydavateľstvo Československý kompas (nákladom Knihkupectví Klubu československých turistů) v roku 1938. Bol to prvý súbornejší turistický sprievodca po Nízkyh Tatrách.

V roku 1939 KČST nahradila nová organizácia - Klub slovenských turistov a lyžiarov (KSTL). Banskobystrický odbor KSTL vznikol na ustanovujúcom valnom zhromaždení 31. 5. 1939 zlúčením bývalých miestnych odborov KČST v Banskej Bystrici a Radvani nad Hronom so Ski klubom v Banskej Bystrici. Za spolupráce so Slovakotourom, vydal banskobystrický odbor KSTL v roku 1942 publikáciu **Sprivodca po Banskej Bystrici a okolí**. V publikácii nie je uvedený autor ani vročenie, má rozsah 25 strán, obrazovú a mapovú prílohu, a vytlačila ju Tlačiareň Ondreja Žabku v Banskej Bystrici.

Ako zaujímavosť uvádzame, že vyšlo aj banskobystrické číslo Krás Slovenska - Krásy Slovenska, roč. 20, č. 3 (1941-1942).

V povojnových rokoch bolo vydaných viacero turistických sprievodcovských publikácií, ktoré sa venovali Banskej Bystrici a okoliu, priamo v Banskej Bystrici však boli vydané len niektoré z nich:

Malý turistický sprievodca po Banskej Bystrici a okolí / Dušan Kaliský. – Banská Bystrica: OV ČSTV – odbor turistiky, 1968. – 21 s.

Výlety po okolí Banskej Bystrice / Dušan Kaliský. – Banská Bystrica: OV ČSZTV – odbor turistiky TJ Lokomotíva a odbor obchodu a cestovného ruchu ONV, 1975. – 15 s.

Banská Bystrica. Turistický sprievodca / Vladimír Bárta, Milan Šoka. – Banská Bystrica: AB ARTPRESS, 1991. – 64 s.

Banská Bystrica a okolie. Sprievodca po histórii a pamiatkach / Karol Demuth, Pavel Hruž, Milan Šoka. – Banská Bystrica: Spektrum Grafik, 2006. – 159 s. – erby, fot., mp.

Sprievodcovský charakter majú aj turistické mapy, vydáva ich VKÚ v Harmanci (teda „takmer v Banskej Bystrici“). V Edícii turistických máp pod číslom 100, vyšlo niekoľko vydaní mapy:

Okolie Banskej Bystrice – Donovaly, spracovateľom turisticko-vlastivedného a značkárskeho obsahu týchto máp je predseda banskobystrickej okresnej značkárskej komisie Ing. Zdeněk Šír.

Osobitnou skupinou sprievodcovskej literatúry sú publikácie vydávané inštitúciami zameranými na ochranu prírody a krajiny, ktoré popisujú trasy náučných chodníkov. V Banskej Bystrici boli vydané nasledovné:

Náučné chodníky a náučné lokality v chránených územiach Slovenska. – Banská Bystrica : Slovenská agentúra životného prostredia, 1997. – 119 s. – mp.

Banskobystrické prírodné chodníky: Rok ochrany európskej prírody ENCY 1995 / J. Galvánek, E. Hukelová, T. Kizek, E. Martincová, I. Turisová. – Banská Bystrica: Stredoslovenské múzeum, (1995). – 1 list – skladačka.

Záverom, ako zaujímavosť, uvádzame webovú adresu, na ktorej sú publikované fotografie prírodných i pamiatkových zaujímavostí, nachádzajúcich sa na turistických trasách v okrese Banská Bystrica <http://www.mapysr.sk/turistika/okres/banska-bystrica/>.

JÚLIUS BURKOVSKÝ, DUŠAN KALISKÝ

KST BIOTIKA Slovenská Ľupča

36 rokov – aká to dlhá doba. Ale ak sa niekto opýta, čo nám najviac utkvelo v pamäti, prichádza na um len zopár zážitkov. Naozaj – čo také? Prekrásny pobyt na Sliezskom dome v roku 1975? Či bezoblačné poľské Tatry alebo Matterhorn? A stačí prelistovať dve hrubé kroniky so stovkami dní a razom sa jasne objaví veľa krásnych aj úsmevných zážitkov, s neustálym konštatovaním: neuveriteľné, čo všetko sa dá za 36 rokov prežiť. Dovoľte mi aspoň trochu rozšíriť informáciu o nás, aby noví vedeli a starí si pripomenuli zážitky nedávnej minulosti.

Na začiatku to boli zamestnanci podniku Biotika, ktorí sa pridali k Leovi Kilvádymu – Laco Dobiš, Ivan Štefanovský, Pavel Hudec. Vzápätí sa pridávali ďalší: Zdeno Kadlčík, Milan Mažáry, Karol Schwarz, Milan Kretík, Ivan Ďurka, Milan Valašfan, Vlasta Štěpánová, Anna Kilvádyová, Eva Rudinská, Božena Dobišová, Miki Botlík, Dana Miháliková, Soňa Dimošová, Peter Solivajs, Andrzej Marzec – ktorí, či už ako noví vedúci trás alebo „výborníci“ – funkcionári, pomáhali kde sa dalo.

Ani tento tím ľudí nebol postačujúci na to, čo sa dialo v najbližších rokoch a mnohí tempo nezvládli. Temer rok trval boj o možnosť založiť riadny športový oddiel, než sa tak stalo na záver roka 1972 pod názvom branno-turistický oddiel, s podmienukou vytvoriť minimálne 40-člennú základňu a presvedčiť ZV ROH, že turisti chcú to isté čo Závodný výbor ROH, len na vyššej kvalitatívnej úrovni.

Na Kasprovom vrchu v roku 1976.

Z Donovál cez Kalište v roku 1981.

Rok 1973 s 8 podujatiami do Malej Fatry, na Roháče, Kriváň, Rysy, Ďumbier, Krížnu či do Prosieckej doliny, bol ešte len akýmsi nadväzovaním spolupráce. V roku 1974 pribudli ešte po zime Prašivá, Poľana, nočný prechod na Kalište, Sitno, Východnú Vysokú, celkom už 16 podujatí. Získali sa aj prvé kvalifikácie a to rovno v horolezeckej škole, prvé branné súťaže v Krpáčove, aby sme jedným sponzorstvom oddelenia obrany zaplatili súťaž, výročnú schôdzu a aj dva turistické dni v podnikovej chate. Začali sme vydávať turistický časopis Občasník.

Rok 1975 - spolupráca so Zväzarmom, telovýchovnou jednotou (TJ), prvé dotácie na bežky od oddelenia obrany, prijatie do TJ, prísľub dotácií na materiál z fondu kultúrnych a sociálnych potrieb (FKSP), prvý orientačný pretek na bežkách v Jasení a majster okresu z nášho odboru. Cítiac sa silní, išli sme si overiť naše znalosti na zľadovatenú Partizánsku republiku, po ktorej niektorí chceli bežky zahodiť..., potom na Bielu stopu a na zimný prechod hrebeňom Nízkych Tatier. Okresnou radou sme poverení usporiadať okresný zraz turistov v Driekyni, stavíme stany, táborskú, stožiar aj latríny a vyberáme sa tiež na naše prvé veľké stretnutie turistov v Sliezskej dome, za krásneho počasia, kedy sa o výstupoch a túrach k Velickému štítu, Vysokej, Litvorovému, Slavkovskému štítu, Granátovou lávkou až ku Gerlachu, dlho hovorilo. Na záver roka s 34 podujatiami získavame udelenie titulu Vzorný oddiel III. stupňa.

1976 - prvé oficiálne klubové zjazdové dni a prvé túry na bežkách, prvé vážne tréningy na skalách v Driekyni, dva trojdenné pobyty v Ždiari, prechod hrebeňom Be-

lianskych Tatier, prechod celým hrebeňom Roháčov s 13 vrcholmi a prvá vážna kríza v odbore turistiky, ktorá vznikla odchodom troch vedúcich z podniku, ale aj nevydržaním veľkého zaťaženia dobrovoľných funkcionárov. Prispelo k tomu aj „nulové“ pochopenie v TJ, rozpory s komisiou ZV ROH. Záver roka však patril opäť týždennému pobytu v Sliezskom dome s nezabudnuteľným výstupom na Gerlach v polmetrovom snehu, s pokračovaním pobytu 15 turistov v Chate pri Zelenom plese (Brnčalovej chate) s úžasnými prechodmi hrebeňom Tatier až po Jastrabiu vežu. K nezabudnuteľným však patril aj trojdenný októbrový výjazd do poľských Tatier za bezoblačného počasia.

44 štítov v Tatrách, 245 výstupov, 22 tretích VT, 8 bronzových odznakov Turista SSR a 6 VHT. To všetko sa plnilo, propagovalo na veľkých každomesačných foto-paneloch nadvoríu podniku Biotika, v snahe zlomiť boj proti nám, ale najmä ukázať nádheru hôr dvom tisíciam zamestnancov.

1977 – to už boli bežné náročné aj rekreačné prechody na bežkách, vysoká úroveň vysokohorskej turistiky, dobrá starostlivosť o rekreačných turistov, zlepšenie pozícií v podniku, výjazd do rakúskych Álp a talianskych Dolomit, s výstupmi na Grossglockner – 3798 m (najvyšší vrch Rakúska), na Tre Cime a iné vrcholy, s triumfálnym príchodom do Nálepkej chaty v Tatrách, kde však na týždennom pobyte s rodinami vznikli veľké rozbroje medzi turistami a turistami-budúcimi horolezcami.

1978 – získali sme vzorný titul oddiel II. stupňa, pripravujeme zimné Krkonoše, zimné prechody Slovenským rajom, ZC v Krkonošiach, marcový výstup na Lomnický štít, lezenie na Orlej veži v Žarnovickej doline, trojdňový pobyt v Malej Fatre, júnový výjazd do Beskýd s 54-kilometrovou trasou okolo priehrady Šance v 30-stupňovej horúčave, účasť na horolezeckom týždni, pobyt v Sliezskom dome, založenie horolezeckého oddielu, v snahe nedeliť a nestratiť získané pozície v podniku.

1979 – popri bežnej turistike sa pripravujeme na najvýznamnejšie podujatie – Alpy, Mont Blanc, Matterhorn, brigádujeme, zarobíme štvrt milióna a v nesmiernom nadšení stojíme 2. augusta na vrchole Mont Blancu, o 8 dní neskôr na Matterhorne. Druhá časť turistov trávila týždeň na Popradskom plese a vystúpila na 22 štítov, medzi nimi na Ganek, Hincovu vežu, Východný Mengusovský štít, Zlomiškovú vežu, Rumanov štít, Končistú, Bašty, Satan.

1980 – ďalšia kríza. Dochádza k definitívnemu opusteniu turistov horolezcami, ktoré pripravili najmä nečlenovia, nárokovanie si na materiál, vznikajú hádky. Boli však aj krásne výjazdy do Moravskosliezských Beskýd, prebranie zodpovednosti za týždenný program pre deti v Krpáčove (ktorý nám zostal na 10 rokov), dvojdenný zraz detí v Tureckej pre ROH, nové ciele – Ohnište, Gader, Veľký Bok, Tichá dolina, Kasprov vrch, Svinica a veľa ďalších.

1981 – pobyt Krkonoše, výjazd 18 členov na 5 autách na Balaton, kde sa všetci plavili na člnoch a temer nám dvaja zahynuli, v snahe preplávať jazero tam aj spať a splniť „zápočtovku“, pobyt na „Zbojničke“.

1982 – veľká organizácia zrazu TOM v Tureckej pre oddiely mládeže okresu. 12-denný zájazd pre 30 členov na 8 autách po trase Jeseníky, Krkonoše, Orlické hory, Česko-saské Švajčiarsko v júli. V auguste 11 našich bolo ešte v horách Rumunská a Bulharska na 17 dní, a v septembri prišiel pobyt v Chate pri Zelenom plese.

1983 – ZC prvého stupňa v Jizerkách a Jeseníkoch s prejedním 300 km za 10 dní, veľký výjazd autobusu a auta do Bulharska s výstupmi na Vichren, Musalu a v septembri jeden člen vystupuje na 5644 m Elbrus a viac vrcholov cez 4 tisíc, čím splnil podmienky majstrovskej výkonnostnej triedy.

1984 – opakovanie Jizeriek, prvý výlet na bicykloch, splavovanie Hrona, týždeň v Slovenskom raji, Veľký Bok, brigáda 10 členov „na zemiakoch“ pre TJ a samozrejme mnoho ďalších podujatí. Postupne sa mení cvičiteľský aj organizátorský tím. Vytrácajú sa mená ako Zdeno Kadlčík, Peter Solivajs, Laco Dobiš, Milan Mažary, Karol Schwarsz a ďalší.

1985 – Skorušiná, zimný zraz Kysuce-Veľká Rača, ktorá dlho ostávala v pamäti, Krakova hoľa, zájazd do hôr Rumunská a Bulharska v júli a auguste, zájazd do hôr a k moru do Juhoslávie s masovým zdolaním takých vrcholov ako Mojstrovka, Triglav, Prisojnik.

1986 – začali sa organizovať stretnutia na plavárni, zimný zraz – tentoraz v Bardejove, aktivizácia zjazdových podujatí, výjazd do Moravskosliezskych Beskyd, PPVO, behanie v Driekyni, v Tureckej.

1987 – zimný zraz v Považskej Bystrici, pokračovanie splavovania Hrona a veľký výjazd do hôr Rumunská a Bulharska. Počet členov dosahuje 162, čo nie je ešte najviac, a ďalších viac ako 300 rodinných príslušníkov sa pridáva, ale tento rok je z dvadsiatich piatich rokov výsledkami najlepší. Pripravilo sa 59 podujatí, čo bolo 82 turistických dní, účasť dosiahla 1404 a priemer na podujatie bol 24 účastníkov. Získali sme 22 tretích, 5 druhých, 5 prvých a jednu majstrovskú triedu, celkom 34 VT, množstvo odznakov od bronzu až po zlato za lyžiarske prechody, vysokohorské výstupy a celkovo za turistiku SR. Až nakoniec získavame majstra turistiky.

1988 – 58 podujatí, 76 turistických dní. Zimný zraz v Považskom Inovci, trojdenný pobyt pod Klákom, kde jedine alpa zachránila mnohých od totálnej dehydratácie, stanovanie v Eurocampe na zraze Rallye FICC, letný zraz v Rajeckých Tepliciach a obhajovanie našich farieb dvoma členmi vo Francúzsku a Írsku za Slovenský zväz turistov, a v auguste týždenný pobyt 16 turistov konečne zase v Tatrách s výstupmi na Gerlach, Baranie rohy, Ihlu v Ostrve. Cvičiteľmi lyžiarskej turistiky III. triedy sa stávajú Jožka Gregorčoková, Július Lomenčík, Libuša Obrcianová, Katarína Zajacová.

1989 – zimný zraz v Revúcej, lyžovanie na Martinských holiach, druhýkrát Grossglockner, pobyt 18 členov na Širave a týždenný pobyt v Brnčalovej chate, Pilsko. Nadšenie, aj množstvo uznani sa každý rok opakovalo.

1990 – aj keď tento rok patrilo na druhé miesto v 25 rokoch, prichádza, po zime veľmi zlej na sneh, tretia kríza. Keď sme dovtedy dostávali 10 tisíc korún na zájazdy,

Výbor KST Biotika v roku 1998. Sprava sediaci - M. Valaštan, I. Ďurka, M. Kretik, J. Šimáne, A. Kilvádyová, stojaci - L. Obrcianová, L. Kilvády, E. Rudinská.

10 tisíc na materiál a 4-5 tisíc na činnosť od „okresu“, všetko sa zrušilo. V podniku nám zrušili aj veľký propagačný panel. „Nežná revolúcia“ paralyzovala nielen náš klub. Predseda odchádza z podniku, počet členov klesol zo 193 na 77. Odchádzame z TJ. Pomáha nám Klub polície občasným pozvaním napríklad na zraz do Českého raja a Jizeriek, na pobyt v Taliansku, na krásny zraz v Ľubovni v roku 1991. Zotrvačnosťou pripravujeme plán na rok 1992. Ešte sa uskutoční 39 podujatí, 49 dní.

Na Sahare v roku 1998.

Veľmi dobre dopadol zimný zraz v Detve, a napriek tomu, že mnoho členov odchádza z podniku, vymýšľame nové aktivity a spoluprácu. Vďaka tomu sa nám podarilo pripraviť v spolupráci s Dánmi nezabudnuteľný zájazd v r.1993 do Dánska a Švédska.

1994 – krásny zraz v Detve, a utkvela nám v pamäti Poludnica, Ohnište a ďalších 33 podujatí.

1995 – zimný zraz v Čadci – Čiernom, spoločne trávime dovolenku na Sicílii, zúčastníme sa trasy od Váhu k Hronu a 35 podujatí, ako obyčajne, prebehne, ani neviem ako.

Aj keď nepoľavujeme v príprave podujatí, ktorých priemer je stále vysoký, rozpad veľkého odboru pokračuje až do roku 1996, kedy počet členov klesá na 40, počet účastníkov na ročných 345, zrušila sa vodácka turistika, aby bolo z čoho aspoň trochu žiť, predali sa člny, lyžiarska turistika sa obmedzila na zrazy a stretnutia na Skalke, dávno sa prestali plniť ZC a VT, propagácia podujatí sa začala robiť cez odkazovač, dotácie sa vôbec neobnovili, odbor žil len z asi 2000 Sk členského, čo stačilo na poštovné a výročnú schôdzu.

1997 – predsa sa nám len podarilo zmeniť situáciu. V zime až 15 podujatí, z toho 13 na bežkách, zimný zraz v Prievidzi, 42 peších dní a v nich 8 autobusových zájazdov. Vyvrcholením bol 19-denný zájazd do Nórska za polárny kruh, podnik opäť prispel na poriadanie zájazdov, počet členov začal rásť.

Predseda KST Biotika Leo Kilvády s manželkou Annou, Jozef Likovčan s manželkou Máriou – cestou do Chaty M. R. Štefánika pod Ďumbierom.

Roky 1998-2001 sa už niesli v rutínnej príprave plánov a ďalších spoločných zájazdov. Krásny zraz v Kokave, pamiatky a púšť v Tunisku, Korzika, Elba, Sardínia, Julské Alpy a pridali sme seniorské spoločné pobyty v Liptovskom Jáne, Demänovskej Doline.

2002 - klub oslavuje 30. výročie, premieta sa film 30 rokov v KST a výročné stretnutie sa začína piesňou - Aká si mi krásna... Tak, ako pred 30. rokmi. Z výboru odchádzajú Milan Kretik, Milan Valašfan a prichádzajú Ivan Knapko, Stanislav Hlavatý, Messerschmidt. Pri vedení túr pomáhajú Anna Longauerová, Hradovská, Anna Kňazková,

Pod Borišovom.

Alena Perončíková. Predseda sa vzdal funkcie v nádeji, že z tak bohatého tímu sa nájde niekto, kto bude pokračovať v organizovaní. To sa však nestalo. Ešte sme v Apeninách vystúpili na 2914 m Corno Grande a skončilo sa písanie kroniky V tomto roku nás počasie prinútilo zrušiť množstvo podujatí.

2003-2005 - sľubne sa rozvíja poriadanie zájazdov spolu s KST Lokomotíva Banská Bystrica, čím v ročnom pláne ich má každý klub v priemere 10. Zimný zraz trávime vo Svidníku, tradične v Slovenskom raji. Jednotliví členovia organizujú tiež menšie skupinové výjazdy na Grossglockner, do Julských Álp, do Škótska, na ostrov Thásos.

2006-2007 - výborné snehové podmienky a tým aj veľa podujatí. Najmä zimný zraz v Dolnom Kubíne sa vydaril. Ale aj Slovenský raj, Partizánska republika, Bukovina, či na lyžiach k Podkonickej pätnástke. Dobré si vedie aj skupina seniorov a rozbieha sa lepšie rekreačná jarná turistika v okolí. 11 zájazdov a počet členov dosahuje 83. Plán len v letnom období hovorí o 33 podujatiach. Rok sa končí prvým zájazdom v zime do Tatier. Tím organizátorov a vedúcich trás sa už niekoľko rokov nemení a tvoria ho: Leo Kilvády, Libuša Obrcianová, Ing. Stano Hlavatý, Ing. Ivan Knapko, Messerschmidt, Ing. Jozef Šimáne, Ivan Ďurka a pomáhajú Alena Perončíková, Anna Longauerová, Anna Kňazková.

2007 a 35 rokov - pokúsili sme sa zosumarizovať určité výsledky, hoci je temer nemožné spomenúť všetko, čo sa udialo. Predsa však čo-to napovedia o obrovskom množstve zážitkov a snahy.

V Slovenskom raji v roku 2005.

Za nami je 1859 turistických dní, 28 138 účastí, 295 autobusových zájazdov, 38 III.VT, 5 II.VT, 5 I VT, 1 MVT, spoločných 26 výjazdov do zahraničia, nespočítateľné množstvo bronzových, strieborných a zlatých odznakov Turista SR, za lyžiarske prechody, VHT, a titulov Vzorný klub. Máme 7 albumov fotografií, dve hrubé kroniky, vyrobili sme 198 billboardov s fotografiami a informáciami v podniku, množstvo diapozitívov a filmov. Veľa práce? – skôr potešenia. Preto sme stále tu.

Sme hrdí na taký obrovský rozsah činností a výsledky ubehnutých rokov. Dnes, pravdaže, nedosahujeme závažné výsledky rokov 1975 až 1990, ale naďalej robíme slušnú ponuku pre každého, kto stále verí, že turistika je najlepším liekom a liekom pre každého človeka.

Rok 2008 - jeho špecifikom môže byť nezvyčajná jarná turistika v okolí: Kopa, Lučatín - Moštenica, Podkonice - Bystrica, Sliač - Hronsek-Dubová - Brusno a aj na ďalších podujatiach organizovaných verejnou dopravou sa zúčastňovalo 20-24 ľudí. Ako za starých čias! Úspešné sú aj zájazdy do vzdialených krajov a 32 podujatí s účasťou cez 650 turistov. A nakoniec opäť v decembri krásny zájazd do zasnežených Tatier. Úspešná je aj spolupráca s KST Lokomotiva Banská Bystrica a prišlo rozhodnutie zjednotiť na rok 2009 plány turistických podujatí týchto dvoch spriatelovaných klubov do jedného, spoločného. Všetky naše plány môžeme zabezpečovať aj vďaka Obecnému úradu v Slovenskej Lupči, ktorý nám bez náhrady poskytuje priestory na výročné zasadanie, ako aj na organizovanie rôznych besied a porád, na ktoré naše turistky pre svojich priateľov, turistických kolegov, napečú aj koláče.

LEO KILVÁDY

KST BANÍK Špania Dolina

Špania Dolina je obec, ktorá má nesmierne vzácnu históriu a tradície v rámci stredoeurópskeho priestoru. Výskyt bohatých ložísk medeno-strieborných rúd v chotári Španej Doliny, bol od úsvitu ľudských dejín jej životným motívom. Ťažba medi z povrchových žíl tu bola už na sklonku neolitu a na začiatku mladšej doby bronzovej, archeologické nálezy spred päťtisíc rokov aj dnes nie sú ojedinelé. V roku 1888 ťažbu medi zastavili, obnovená bola až v roku 1964 a med' z hľad sa potom spracovávala až do roku 1990. Technické pamiatky v obci a v jej chotári sú svedectvom stáročnej banskej činnosti. Pozoruhodným je Špaňodolinský banský vodovod, ktorým sa privádzala voda spod Prašivej v Nízkych Tatrách do Španej Doliny. Oddávna, aj v okolitých krajinách, je známa a dodnes živá umelecko-remeselná tradícia v tvorbe paličkovaných čipiek. Dnes má Špania Dolina len vyše 200 obyvateľov, ale v dobe najväčšieho rozmachu obce, počas pôsobenia Thurzovsko-fuggerovskej spoločnosti (v rokoch 1494-1495) tu žilo okolo 3000 obyvateľov. Už tento stručný úvod napovedá, že naša obec, jej história a prírodné okolie, sú priam predurčené byť zaujímavou lokalitou pre turisticko-poznávacie aktivity.

Koncom 19. storočia prišiel do Španej Doliny vlastenec, kňaz štúrovskeho ducha a kapitán hurbanovskej družiny Ján Klucha (nar. 20. 5. 1827 v Kláštore pod Znievom, zomrel 11. 11. 1902 v Španej Doline), ktorý organizoval divadelné predstavenia, kultúrne večery a turistické vychádzky do okolitých hôr. Táto tradícia sa v Španej Doline ujala a pokračovala potom počas I. ČSR, za Slovenského štátu, ako aj po roku 1945. Po vzniku ČSR sa obyvatelia zapojili do aktivít, ktoré napomáhali rozvoju turistiky a cestovného ruchu. Mládež sa stretávala pri budovaní ihriska a na turistike. Špania Dolina mala vyše dvadsať nadšencov, ktorí sa venovali turistike a lyžovaniu už začiatkom dvadsiatych rokov minulého storočia. Spočiatku to boli výstupy spojené s výletom na Šachtičku, Panský diel, Jelenskú skalú, do osady Sandberg – Piesky a dobrodružné táborenie pod holým nebom v okolí Španej Doliny. V tých rokoch boli najaktívnejší Štefan Bačkor, Karol Gurský, Anton Sásik. Neskôr sa zapojili do činnosti KČSTL, potom do KSTL a nakoniec vznikol Sokol a Skauti Špania Dolina. V druhej polovici 30. rokov španodolinskí turisti začali stavať na Šachtičke drevenú turistickú chatu, ktorá bola sprístupnená v roku 1941. Chatárom bol krátku dobu Ján Sabadoš a potom Ján Štric od Júdov zo Španej Doliny. Počas druhej svetovej vojny slúžila ako sklad potravín a munície, a preto ju fašisti 8. novembra 1944 vypálili. Na Panskom dieli bola útulňa s rozhladňou, ktorá slúžila pre turistov na prípravu čaju a ukrytie sa pred nepriaznivým počasím. Útulňa, nakoľko nebola udržiavaná, spadla sama ešte pred vojnou.

TJ Sokol – turistický oddiel, vznikol po skončení druhej svetovej vojny a pod týmto názvom pôsobil do roku 1974, kedy sme sa premenovali na TJ Baník Špania

Dolina, nakoľko sa u nás nachádzal závod Rudné bane, Špania Dolina. Po skončení vojny v roku 1945, sa stal predsedom turistického oddielu TJ Sokol Jozef Očenáš zo Španej Doliny od Lolkov. Bol vedúcim všetkých letných a zimných akcií, ktoré sa v obci konali. Oddiel mal spolu 23 členov, medzi najaktívnejších patrili Jozef Očenáš, Vojtech Kľučiarovský, Milan Náčin, Jozef Náčin, Cyril Vilhelmer, Cyril Adamec, Jozef Vajs, Ján Husárček, Emanuel Bulla, Stanislav Knopp a Vojtech Piš. Každoročne, v letných mesiacoch, sa pripravovali na tréningový 20-kilometrový pochod, ktorého cieľom bolo zvýšiť fyzickú zdatnosť účastníkov, navštíviť Kúpele Korytnica, zdokonalili sa pri príprave teplého jedla a nápoja v teréne za nepriaznivých poveternostných (klimatických) podmienok. Vlakom a autobusom sa išlo do Korytnice a odtiaľ pešo cez Donovaly, Motyčky, Staré Hory do Španej Doliny.

V polovici päťdesiatych rokov sa v Španej Doline zintenzívnila turistická činnosť, ktorá pretrváva dodnes. Od roku 1950 sa organizovali vychádzky pod názvom „Poznaj prvé jarné kvety“ na Panský diel, Šachtičku, Lazy, Bodovo, cieľom bolo hľadať a určiť jednotlivé druhy kvetov, zdokonalili sa v orientácii v teréne podľa mapy, buzoly a hodiniek. So stanovaním turisti začali v roku 1956 v Dubinách, predtým sa táborilo len „pod holým nebom“. Od tohto času sa stali stany základnou turistickou potrebou všetkých turistov. Využili sa napríklad pri náročnej dvojdnovej trase v Kremnických vrchoch – autobusom do Horných Pršian a odtiaľ pešo na hrebeň Kremnických hôr. Nocovalo sa pri horárni na Hostinci, vo vojenských stanoch, ihlanoch. Odtiaľ na Smrečník, Kremnický štít, do Kremnice a vlakom späť do Banskej Bystrice a Španej Doliny. Absolvovalo ju 11 účastníkov, pod vedením Jozefa Očenáša. Každoročnou tradíciou nášho turistického oddielu už od roku 1949, bolo stretnutie pod Jelenskou skalou, kde sa vždy 9. mája, varil guláš pri bunkroch nad Starou Vápenicou.

Po roku 1949 začal vedúci turistického oddielu Jozef Očenáš organizovať zjazd na lyžiach na Koniarke a bežecké preteky na bežkách. Štart bol pred školou v Španej Doline a trasa viedla smerom Krásna Hora, Křdeľpľac, Ludvika, po jarkách na Fajtlóvu, a ku škole do cieľa. Skoky na lyžiach sa konali na Mária šachte, najdlhší skok mával Milan Náčin – 14 m, zjazd na Koniarke vyhrával Vojto Piš, ktorý mal najrýchlejší čas. Do roku 1954 sme mali 35 členov a dvoch inštruktorov pešej a lyžiarskej turistiky.

Vo funkcii predsedu turistického oddielu sa striedali naši členovia nasledovne : v rokoch 1945-1958 Jozef Očenáš(†), 1959-1964 Jozef Vajs, 1965-1966 Ján Donoval(†), 1966-1967 Michal Tokár(†), 1968-1970 Jozef Kollár(†), a od roku 1970 do súčasnosti je predsedom Štefan Paško.

Aj po roku 1958 sme pokračovali v akciách našich predchodcov, ale hlavne sme začali chodiť do Vysokých Tatier. Od roku 1960 bol našim vedúcim pri tatranských túrach inštruktor VHT Jozef Kollár z Banskej Bystrice, ktorý nás učil pohybu vo vysokohorskom teréne. Absolvovali sme spolu letný výstup na Kriváň, boli sme na Rysoch, na Gerlachu, Slavkovskom štíte, na Východnej Vysokej a Jahňacom štíte.

S Jozefom Kollárom sme tiež chodili značkovať turistické chodníky v oblasti Čertovice, prerezávali sme chodník z Bacúškeho sedla na Čertovicu a Prašivú, smerom na Kabanec a na Pilarovu chatu v Nízkych Tatrách.

V roku 1956 vstúpili do turistického oddielu TJ Sokol Špania Dolina noví členovia - Štefan Paško, Viliam Longauer, Bruno Motyčka, Mikuláš Mistřík, Jozef Donoval, Michal Tokár. Chodili sme ako mladí turisti táboriť s Jozefom Očenášom a Jozefom Vajsom na Šachtičku a Panský a Dolný diel. Učili nás pripravovať si v prírode teplú stravu. V zime sme chodili na Horárku, lyžovať sa smerom do Prednej Vápennej, kde nám vždy pripravili teplý guláš a čaj. Závodili sme na bežkách pred školy po spomenutej trase. Najrýchlejší bol Štefan Paško. V roku 1962 vstúpili do nášho turistického oddielu ďalší členovia - Štefan Bačkor-Tatranský, Ján Donoval, Jozef Paško, Vojtech Rýs. V tomto období nás Jozef Kollár pripravoval na Kaukaz, veľmi sme chceli ísť na Elbrus, snívali sme o tejto túre, ale nemali sme na to potrebné finančné prostriedky, a tak sme častejšie chodili do Vysokých a Nízkych Tatier.

PRECHOD SNP NÍZKYMI TATRAMI

V roku 1965 sa trojica našich turistov, Viliam Longauer, Ján Donoval a Štefan Bačkor-Tatranský, nadchla pre založenie veľkolepej turistickej akcie pod názvom Prechod 29. augusta. Tak vznikol prvý ročník prechodu Nízkymi Tatrami, ako turistická akcia zasvätená krásam Nízkych Tatier, pamiatke partizánskych bojov v tejto oblasti, a tiež propagácii turistiky a cestovného ruchu v obci Špania Dolina. Prvý organizačný výbor (pri Dedinskej organizácii ČSM), pracoval v zložení: predseda Ján Donoval, členovia výboru Štefan Bačkor, Viliam Longauer, Štefan Knopp, Mária Longauerová, Mária Valéria Pešková.

Prechod hrebeňom Nízkych Tatier je náročnou turistickou akciou. Účastníci absolvujú v ťažkom, zložitom teréne vysokohorského charakteru 163-kilometrovú trasu s celkovým prevýšením 6887 metrov. S ohľadom na zdravie a bezpečnosť účastníkov sa prechodu môžu zúčastniť turisti starší ako 15 rokov. Organizátori zabezpečujú pre účastníkov sprievodcovskú službu, priestor na vybudovanie stanovaj základne a vozidlo na prevoz turistického materiálu. Súčasťou prechodu sú aj rôzne sprievodné akcie po absolvovaní jednotlivých etáp. V táborových základniach organizátori usporadúvajú rozličné súťaže (o najvšestrannejšieho turistu prechodu, kuchárska súťaž, literárno-spevácka súťaž, turisticko-orientačné preteky).

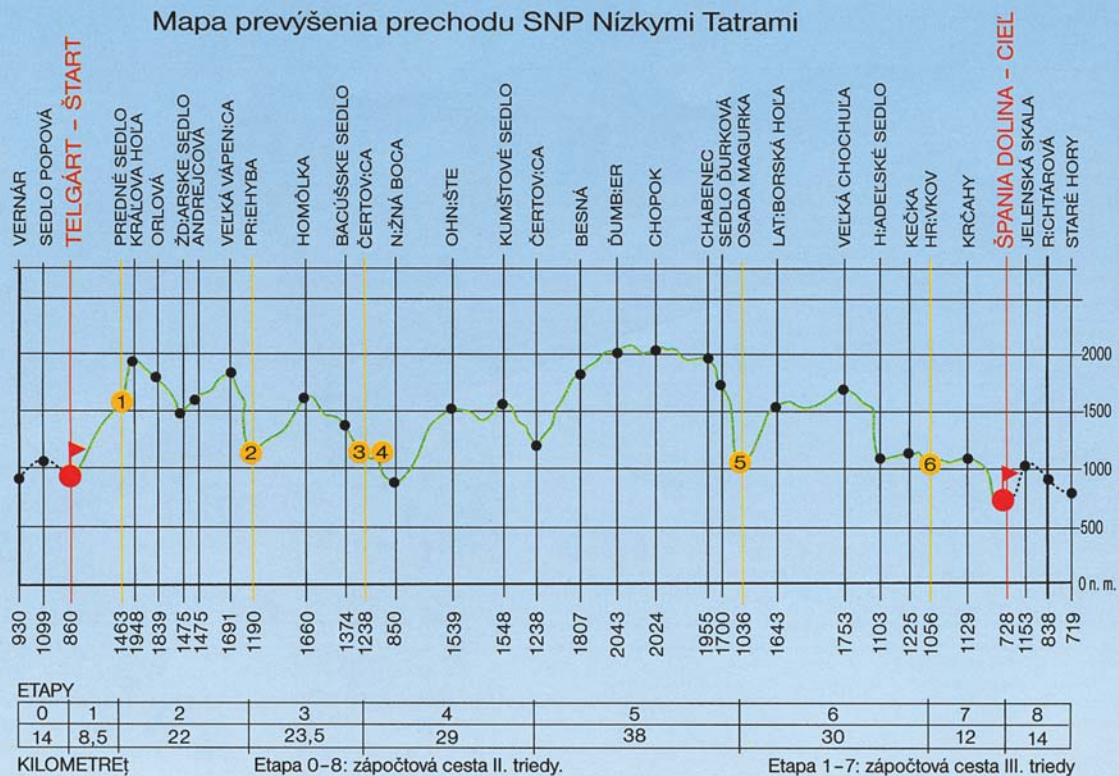
Prvý ročník tohto podujatia sa konal 21.-26. augusta 1965, trasa viedla zo Švermova do Španej Doliny a zúčastnilo sa na ňom 12 turistov. Do Telgártu (Švermova) prišli vlakom. Ich plecniaky vážili približne 35 kilogramov, okrem toho v Telgárte každému pribudol trojkilový, špeciálne pre účastníkov upečený chlieb. Mapu Nízkych Tatier mali k dispozícii len jednu a slúžila im len po Ďumbier. Pri potoku Zu-

brovica bol prvý tábor. Tu bola postavená vatra, ktorá bola otváracím aktom za prítomnosti vtedajších funkcionárov a obyvateľov z Telgártu. Druhý tábor bol v sedle Priehybka, pretože turisti už nemali dosť sil na zdolanie trasy po Čertovicu. Tretí tábor bol v Bacúskom sedle a štvrtý v chate pod Ďumbierom. Mimoriadne zlé počasie rozhodlo, že je potrebné prechod ukončiť, zostúpiť na Trangošku a vrátiť sa domov. Štyria turisti sa však rozhodli pokračovať ďalej. Viliam Longauer spolu so Zlatkom Wilhelmerom, Dundom Rajčanom a Jaroslavom Knoppom sa vydali v hustej hmle, dažďi a bez mapy, na Kosodrevinu a po modrej značke do Križského sedla. Neskoro večer došli po sedlo Latiborskej hole (najprv nevedeli, kde vôbec sú) mokri, unavení a hladní. Tam, v piatom tábore, postavili dva stany, jeden na mokré veci a druhý na prenocovanie pre všetkých štyroch. Zažili tam nočné búrkové peklo. Vietor zlomil jednu z tyčí na stane a oni napoly zavalení držali zlomenú tyč stanu až do rána. Druhý stan spadol a bolo po sušení. Takto čakali na svitanie, aby mohli v prechode pokračovať. Do Španej Doliny prišli neskoro v noci o 23. hod. Všetci účastníci prechodu a predovšetkým Vilo, Zlatoň, Dundo a Jaro prvým ročníkom položili základ pre ďalšie nasledujúce. Na „placi“ si zaspievali vlastnú prechodovú hymnu, ktorú zložili Števo Bačkor –Tatranský a Dundo Rajčan.

Od III. ročníka v roku 1967, nesie toto podujatie názov „Prechod SNP Nízkymi Tatrami“, a od roku 1969 je zaradené v celoštátnom kalendári turistických podu-

Mapa prevýšenia prechodu SNP Nízkymi Tatrami

Štáb X. ročníka Prechodu SNP Nízkymi Tatrami v roku 1974 - zľava Š. Tatranský, J. Hlislík, F. Donoval, Z. Wilhelmer, V. Longauer, J. Solivajs, E. Bulla, Š. Paško, J. Tokár, D. Dernáč, B. Motyčka, S. Tatranská, J. Chladný, A. Škamlová.

játí (od tohto roku sa prechod začína vždy v prvú júlovú nedeľu). V roku 1968 na IV. ročníku sa zúčastnilo 59 turistov, ale do cieľa pre kritické počasie ich prišlo iba 10. Zmenili sme tiež táborisko, do sedla pod Kráľovou skalou – Snežnej jamy. Na VI. ročníku, na záverečnom akte v Španej Doline, dostali všetci účastníci kovové odznaky odstupňované podľa troch hlavných turistických značiek za činnosť, aktivitu a dobré nápady. Od prípravy tohto ročníka sa členovia štábu zúčastňovali na odbornom školení, ktoré sa organizovalo v spolupráci s horskou službou. Školenie sa končilo skúškami a odovzdaním osvedčenia a odznaku „Horský vodca Prechodu Nízkymi Tatrami“, ktorý vydal organizačný štáb tohto podujatia.

V roku 1971, počas VII. ročníka, sme v sedle pod Kráľovou skalou prevzali Štafetu zrazov SNP (valašku so stuhami) a v posledný deň tohto ročníka odhalili účastníci prechodu pamätník odboja v osade Piesky.

V histórii tohto prechodu sú aj smutné čierne dni – na VIII. ročníku Prechodu SNP Nízkymi Tatrami v roku 1972, v dôsledku zásahu bleskom, zahynul na hrebeni Prašivej – 24 ročný strojársky inžinier Štefan Sudor z Brezna.

IX. ročník Prechodu SNP Nízkymi Tatrami bol zaradený do programu „Telovýchovných slávností 1973“, začalo sa tiež uvažovať o jeho organizovaní ako medzinárodného prechodu. Zahraniční turisti (z NDR, z Berlína a Drážďan) sa na prechode prvýkrát zúčastnili až v roku 1977. V roku 1986, počas XXII. ročníka, prišli do táborovej základne v sedle Priehyba na besedu s účastníkmi prechodu, aj priami účastníci SNP z Brezna a Heľpy.

Počas XXVII. ročníka sa uskutočnila i úspešná akcia „Čistý hlavný hrebeň NT“ (celkom bolo nazbieraných 8 vriec odpadu). V roku 1997 bola vydaná Vyhláška o návštevnom poriadku v Národnom parku Nízke Tatry, a organizátori XXXIII. ročníka Prechodu SNP Nízkymi Tatrami museli požiadať riaditeľstvo NAPANT-u o výnimku na vybudovanie táborovej základne v sedle pod Kráľovou skalou. Prírodné živly zasiahli na hrebeni Nízkych Tatier účastníkov XXXIV. ročníka, ktorý sa konal 5.-11. júla 1998. Tesne pred táborákom v sedle Priehyba prišla známa ničivá

Príchod účastníkov XV. ročníka Prechodu SNP Nízkymi Tatrami do Španej Doliny v roku 1979.

búrková smršť. Našťastie nikto nebol zranený, odniesli si to len desiatky spadnutých a premočených stanov. Niekoľko turistov predčasne ukončilo pochod už na Čertovici, prípadne sa autobusom presunuli do cieľa v Španej Doline.

Organizovanie Prechodu hrebeňom Nízkych Tatier ocenil aj známy autor Sprievodcu Nízkych Tatier a turistických máp František Šlachta v časopise Krásy Slovenska, čo bolo pre organizátorov veľmi povzbudivé.

Od prvého ročníka v roku 1965, až po 44. ročník v roku 2008, t. j. za 44 rokov trvania Prechodu SNP Nízkymi Tatrami, sa na tomto podujatí zúčastnilo vyše 7000 turistov z celého Československa, Nemecka, USA, Poľska, Maďarska, Ruska, Izraela.

V organizačnom štábe sa za 44 rokov vystriedalo 105 členov, prevažne z KST Baník Špania Dolina (pre 24 z nich sa už skončila životná púť). Na príprave prechodu sa podieľalo aj veľa ďalších funkcionárov turistiky, pracovníkov obecných úradov, lesných závodov, pracovníkov NAPANT-u, ochrancov prírody, členov horskej služby z Nízkych Tatier, Veľkej Fatry a Slovenského raja, lekárov Záchrannej horskej služby, prvej pomoci a mnohí ďalší.

Mená tých, ktorí sa podieľali na organizácii najmenej dvanástich ročníkov Prechodu SNP Nízkymi Tatrami:

Viliam Longauer 44×	Štefan Klátik 21×
Štefan Paško 40×	MUDr. Ján Lehocký 20×
Emanuel Bulla 40×	Milan Budovec ml. 18×
Mikuláš Rys 34×	Jozef Chladný ml. (†) 17×
Milan Budovec st. 30×	Dušan Lamper 15×
Miloš Mikloš st. 28×	Karol Šikula 15×
Ján Kollár (†) 28×	Michal Tokár (†) 14×
Zlatko Wilhelmer (†) 28×	Peter Peško 14×
Jozef Paško 27×	Hana Hasprová 13×
Mikuláš Mistrík 18×	Milan Beňo 13×
Bruno Motyčka 23×	Juraj Hlisník 12×
MUDr. Marta Kernerová 22×	Pavol Likavec 12×
Juraj Tarasovič 22×	Štefan Tatranský-Bačkor (†) 12×
Jozef Donoval (†) 22×	

Oceňujeme tiež pomoc, ktorú tomuto podujatiu poskytli: Oľga Kráľová-Mistriková, Dušan Kaliský, Kamil Linhart, Ladislav Khandl, Pavel Sečkář, Ján Rys a ďalší

ZIMNÝ PRECHOD ZÁPADNOU ČASŤOU NÍZKYCH TATIER

Medzi najvýznamnejšie podujatia, ktoré organizoval Klub slovenských turistov Baník Špania Dolina, okrem Prechodu hrebeňom Nízkych Tatier, patril aj trojdňový Zimný prechod západnou časťou Nízkych Tatier. Lanovkou zo Srdiečka na Chopok a potom prvá etapa do sedla Ďurková na salaš, tam sme prenocovali. Druhá etapa sedlo Ďurková salaš – Donovaly, nocovali sme v škole alebo na vleku vo vrcholovej stanici na Polianke, tretia etapa z Donoval na Španiu Dolinu, kde nás čakal guláš. Náčelnikom prechodu bol Štefan Paško, jeho zástupcom Zlatoň Wilhelmer, zdravotník MUDr. Ján Lehocký, členovia štábu Jozef Paško, Milan Budovec a Michal Tokár. V rokoch 1971-1990 sa uskutočnilo 18 ročníkov tohto podujatia, a za tie roky sa na ňom zúčastnilo spolu 221 turistov – lyžiarov. Prechod absolvovali na bežkách, spalo sa vo vlastných spacích vakoch, stravu sme si nosili so sebou a na prechode sa vždy zúčastňovali všetci členovia nášho turistického klubu.

VYSOKOHORSKÁ TURISTIKA

V septembri roku 1983 odchádza 29-členná výprava, zložená prevažne z členov KST Špania Dolina, na stredný Kaukaz. Trinásť našich členov (12 turistov a jedna turistka) po krátkej aklimatizácii výstupom na Čerget (3500 m), dosiahlo

Na Kaukaze v roku 1983

vrchol západného Elbrusu (5642 m). O tri roky neskôr, v roku 1986, 22-členná výprava z KST Špania Dolina znova odchádza na stredný Kaukaz, aby vystúpili na západný Elbrus, východný Elbrus a Nakratau. Tu sa stali aj vážnejšie zranenia. Pri lezení na Nakratau vypadla jednému z členov skoba, spadol, vybil si predný zub a utrpel rôzne pomliaždeniny. Ďalšieho člena pri zostupe zo západného Elbrusu (vo výške 5600 m) neudržali stúpacie železá na ľadovci a zrútil sa po ľadovcovom žľabe asi 400 m, utrpel špirálovitú zlomeninu pravej nohy. Záchranná akcia trvala 11 hodín, takmer do polnoci.

V rámci vysokohorskej turistiky v rokoch 1990-2009 uskutočnili členovia KST výstupy na vrcholy rakúskych, talianskych a švajčiarskych Álp, zdolali Fagaras v Karpatskom oblúku a ďalšie. Úspešná bola aj osemčlenná výprava na vrchol Mont Blancu z Chamonix.

ŠPAŇODOLINSKÝ HORSKÝ BEH

V roku 1990 sme začali organizovať Špaňodolinský horský beh na 15 km. Stredne náročný horský terén s trávnatým povrchom, štart a cieľ na námestí - Špania Dolina. Riaditeľom preteku bol Emil Jelínek, organizátorom predseda KST Baník Štefan Paško a účasť zabezpečovali členovia KST Baník. Preteky sa konali každú poslednú septembrovú nedeľu, po nultom ročníku v roku 1992 sa uskutočnilo do roka 2004 ešte ďalších 12 ročníkov tohto podujatia, s celkovou účasťou 406 pretekárov.

Štart 9. ročníka Špaňodolinského horského behu v roku 2001.

ŠTAFETY

V októbri roka 1989 KST Baník Špania Dolina zorganizoval na Panskom dieli „Ohňové posolstvo ČSS 1990“. Bolo tam 36 účastníkov, z toho 19 členov OT Špania Dolina, ostatní boli z Banskej Bystrice (zo Zväzu turistov OV ČSZTV a vojaci, ktorí zabezpečovali vatru a dohľad nad bezpečnosťou).

22. apríla 2001 sme sa zapojili do prevzatia „Medzinárodnej turistickej štafety EURORANDO 2001“. Preberali sme ju na Donovaloch od okresu Liptovský Mikuláš, potom sa išlo cez našu obec, kde nás na obecnom úrade privítal zástupca starostu Ján Čunderlík, urobili sme zápis do pamätnej knihy, pripli stuhu, priložili text o našej obci, potom sme štafetu uložili v Pamätníku SNP v Banskej Bystrici a následne sme ju na Skalke, za prítomnosti primátorov Banskej Bystrice a Kremnice, odovzdali kremnickým turistom. Za pomoc pri organizovaní Medzinárodnej turistickej štafety EURORANDO 2001 dostal KST Baník Špania Dolina Poďakovanie VV KST.

Za dlhodobú a aktívnu činnosť, ktorú vyvíjali špaňodolinskí turisti, bol im udeľený titul „Vzorná Telovýchovná jednota Špania Dolina“.

ŠTEFAN PAŠKO, doc. PhDr. RSDr. VILIAM LONGAUER, CSc.

KST ELÁN Banská Bystrica

Klub slovenských turistov Elán Banská Bystrica vznikol koncom roka 1970 vo Vlkanej a jeho pôvodný názov bol odbor turistiky TJ Spartak Vlkaná. V nasledujúcich rokoch preberal názvy telovýchovnej jednoty vlkanovskej fabriky, pri ktorej bol pridružený – od roku 1976 to boli TJ Podpolianske strojárne Vlkaná, v roku 1981 TJ Závody ťažkého strojárstva (ZŤS) Vlkaná a od roku 2001 sa klub nazýval KST ZŤS-Spojár, Banská Bystrica. Súčasný názov KST Elán Banská Bystrica, má tento klub od roku 2005.

Účastníci Stretnutia turistov pod Poľanou v roku 1990.

Prvým predsedom klubu bol v rokoch 1970-1975 Dušan Mičinský, následne sa v päťročných intervaloch predsedovia menili. V rokoch 1975-1980 bol predsedom klubu Jozef Očenáš, v rokoch 1980-1985 Ladislav Schmidt a od roku 1985 je predsedom Ján Kmec. V roku svojho vzniku združoval klub 14 členov a mal troch cvičiteľov turistiky, členská základňa sa postupne zvyšovala až na súčasných 45 členov a siedmich cvičiteľov turistiky.

Hlavným zameraním Klubu slovenských turistov Elán je pešia turistika, vysoko-horská turistika a vodácka turistika. Jeho členovia sa venujú aj cykloturistike a značeniu turistických chodníkov.

Každoročne má klub v pláne dve desiatky podujatí – napríklad v roku 2008 to bolo 22 podujatí s celkovou účasťou 352 turistov. Tradičným podujatím klubu je každoročné júnové Stretnutie turistov pod Poľanou, uskutočnilo sa už štrnásť roč-

Pri Útulni pod Chabencom V Nízkyh Tatráh.

Pri Šítovskom vodopáde.

Na Poľane v roku 2007.

nikov tohto podujatia pešej turistiky. V zimnom období je tradičnou akciou klubu lyžiarsky prechod z Kremnice cez Skalku do Banskej Bystrice.

Každoročne organizuje KST Elán vysokohorské túry v Alpách a vo Vysokých Tatrách.

Do plánov činnosti sa často zaraďujú aj turistické podujatia v Českej republike.

Medzi najaktívnejších organizátorov podujatí KST Elán Banská Bystrica od jeho vzniku patria: Jozef Očenáš, Ján Kováč, Ján Slúka a Ladislav Schmidt.

Členovia klubu sa podieľali aj na prácach pri obnove Tunela v Kremnických vrchoch a na výstavbe Útulne pod Chabencom. Značkár Ladislav Schmidt každoročne obnovuje značenie na turistických chodníkoch v súlade s plánom okresnej značkárskej komisie.

Klub už od svojho vzniku vedie kroniku o činnosti a Jozef Očenáš vydal aj publikáciu v dvoch výtlačkoch - Zlatá kniha vlkanovských turistov I. 1970-1989, v ktorej faktograficky zdokumentoval 75 vybraných túr, s priloženou mapkou a fotografiami.

Ing. JÁN KMEC

KST Banská Bystrica – Kremnička

Vznik KST Banská Bystrica – Kremnička možno označiť rokom 1978. Zakladateľmi klubu boli nebohý Ondrej Kvasna a Milan Hlavatý. Predsedom klubu od založenia až po súčasnosť je Milan Hlavatý.

Kremničku – malú dedinku patriacu do veľkej aglomerácie krajského mesta, považovalo jej asi 500 duší viac za dedinu ako mesto. Obyvatelia si boli k sebe blízki, vedeli si nájsť čas pre suseda či pre spoločné kremničianske záujmy. Tak, ako v iných slovenských dedinách, aj tu ľudia radi chodili do prírody na zber lesných plodov, upiecť si slaninku, čistiť pastvu pre dobytok, či len tak sa prejsť. No a v Kremničke to bolo tak isto. Postupne sme si začali predlžovať naše prechádzky aj za hranice kremničianskeho chotára smerom na Horné Pršany a Suchý vrch. Tieto potulky do prírody vlastne podnietili vznik nášho klubu.

Zo začiatku sme začínali prevažne turistickými akciami po slovenských horách. Potom sme ich predĺžili do susedného Česka, kde sme poznali najvyššie pohoria Moravy a Čiech. Boli to Jeseníky na Morave a Krkonoše.

Otvorením sa Západu, postupne sme začali objavovať aj Alpy. Pri pravidelných zahraničných expedíciách sme vystúpili na viacero európskych veľikánov. Začali sme Mont Blancom vo Francúzsku, potom nasledovali Dachstein, Wildspitze,

Turisti z Kremničky a Horných Pršian na Zraze VHT vo Vysokých Tatrách – rok 2007.

Poloniny v roku 2005.

Badínsky prales v roku 2006.

Schwarzenstein a Grossglockner v Rakúsku, nasledovali Pyreneje s vrcholmi Pico de Aneto a Monte Perdido, Monte Rosa a Dom vo Walliských Alpách, najvyšší vrchol Nemecka Zugspitze, no a v Dolomitoch sme vystúpili na desiatky krásnych vrcholov, neobišli sme ani kráľovnú Dolomit Marmoladu a kráľa Dolomit Monte Antelao. V posledných rokoch sa do zahraničných hôr púšťa aj naša mláď a asi sa jej to zapáčilo, nakoľko si to už zopakovali trikrát po sebe, a to na najvyšší vrchol Ukrajiny Hoverlu, v centrálnej planine Nórska boli v pohorí Rondane a na Balkáne zasa vystúpili na pohoria Rodopy, Rila a Pirin.

Klub má 8 cvičiteľov turistiky, ktorí pravidelne organizujú svoje akcie. Okrem toho máme 3 cvičiteľov a 4 inštruktorov VHT. Práve sekcia VHT nášho klubu hrá u nás prvé husle. Máme vybudované cvičné skaly v Kremničke a pravidelne každý rok organizujeme Kurz základov VHT, nakoľko máme na to licenciu. Doteraz bolo u nás vyškolených 150 adeptov z celého regiónu.

Niekoľkokrát sme boli sadiť stromčeky, pomáhali mladí i starí. Deti nosili sadeničky a chlapi so ženami sadili. Pamätám sa, že raz každý, čo sa zúčastnil brigády, vysadil 500 sadeníc. Na Vysočíne sme upravili studničku, ktorá do dnešného dňa pomáha uhasiť smäd okoloidúcim turistom. Dva dni sme boli upratovať stavebný neporiadok na Kráľovej holi, ktorý zanechali stavbári po skončení výstavby vysieľača. Riaditeľ NAPANT-u Ing. Štroftek oznámil do médií, že sme boli jediná partia

Pod Matterhornom v roku 2008.

V sedle Tri križe v roku 2007.

turistov ochotná Kráľovej holi pomôcť. Pravidelne naši členovia pomáhajú pri úprave lesných zväžnic, ktoré v zime slúžia pre bežkárov. Keď posledná veľká víchrica takmer zničila naše Vysoké Tatry, neváhali sme ani minútu a pomohli sme odstraňovať zavalený turistický chodník z Tatranskej Lesnej na Hrebienok. Desať rokov sme pre našich najmenších organizovali Prechod rozprávkovým lesom na takej profesionálnej úrovni, že na poslednom podujatí privítali sme viac ako tisíc detí. V Kremnických vrchoch sú momentálne dva historicko-technické monumenty, ktoré hovoria o vzťahu človeka k dielu našich predkov a o vzťahu človeka k prírode. Obidva tieto monumenty sú spojené aj s menom KST Banská Bystrica – Kremnička. S hrdosťou môžem povedať, že obnovenie starodávneho Tunela a znovuzrodenie trojramenného križa v sedle Tri križe, je dielom aj našich obetavých rúk. Ani pri jednej akcii nebolo treba našich členov pobádať alebo presviedčať. Jednoducho, máme to v krvi. Treba pomôcť – ideme!

V súčasnosti má klub 86 členov, z toho 58 aktívnych. „Ťahúňmi“ klubu sú Ľubomír Homolka senior a junior, Milan Hlavatý, Miloš Poliček, Ján Ratkovský, Pavol Jelenský a Tomáš Trstenský.

MILAN HLAVATÝ

KST TURISTA Horné Pršany

Do prírody môžeme vyraziť ako „vlci samotári“, keď hľadáme v nej absolútne ticho a podmienky na vnútorný monológ. Ale výlety s priateľmi v kolektíve zase dávajú možnosť, pri spoznávaní krásnej prírody nielen v najbližšom okolí našej obce ale aj celého Slovenska, plodne komunikovať a pozitívne formovať naše spoločenské vzťahy. A to bolo jedným z hlavných dôvodov pre založenie klubu turistov v Horných Pršanoch pod názvom TURISTA. Ustanovujúce valné zhromaždenie sa konalo 30. 3. 2002. Malo 8 členov: Ing. Vladimír Potocký, RNDr. Jaroslava Potocká, Mgr. Rastislav Urbáni, Ing. Denisa Urbániová, Marián Vozár, Jana Vozárová, Ivan Baláž, Zdena Balážová. Stanovy KST TURISTA Horné Pršany boli prijaté a schválené Ministerstvom vnútra SR 29. 4. 2002. Predsedom klubu od založenia až dodnes je Ing. Vladimír Potocký. Hlavným zameraním činnosti klubu je pešia turistika, vysokohorská turistika a lyžovanie.

Klub má 33 členov a od svojho vzniku každoročne poriadal v priemere desať turistických a turisticko-lyžiarskych podujatí. V roku 2008 bola činnosť klubu aktívnejšia, uskutočnilo sa 19 podujatí s celkovou účasťou 219 turistov.

Pršianski značkári J. Michalec, V. Potocký (predseda klubu), J. Dobrota - rok 2004.

Na Šomoške v roku 2007.

Náš turistický klub, aj keď nemá dlhú tradíciu, už od svojho založenia patrí v obci Horné Pršany medzi najaktívnejšie zložky. Vo svojich začiatkoch sa mohol opierať o dlhoročné skúsenosti a veľmi dobrú spoluprácu s KST Kremnička, ktorý má bohatú činnosť už od r. 1978.

Obec Horné Pršany patrí medzi menšie obce. Má len 392 obyvateľov, je však veľmi pekná. Leží v objatí hôr, na úpätí Kremnického pohoria v nadmorskej výške 630-750 m. Zhora hľadíme na malebné Pohronie a mnohí nám túto krásnu polohu závidia. Tvrdia, že tu máme doživotnú rekreáciu. Obec má 353-hektárové katastrálne územie.

Podľa obecnej kroniky prvá zmienka o našej obci pochádza z roku 1407 ako Persen, neskôr Persan, Prschen, Prcsany a napokon od r. 1920 ako Horné Pršany. Založili ju drevorubači a uhliari, ktorí v Kremnickom pohorí pálili drevené uhlie a neskôr sa tu usadili. Podľa miestnej kroniky má meno Pršany naša obec nepochybne preto, že tu – na vršku – často prší. To ale platilo len pre minulé storočie, dnes sme skôr „Nepršany“. Obyvatelia obce sa neskôr začali zaoberať aj poľnohospodárstvom, pasením oviec a spracovaním dreva. V roku 1858 založil v Horných Pršanoch prvú cirkevnú evanjelickú školu veľký slovenský básnik Andrej Sládkovič, ktorý v nej aj rok vyučoval. Táto pôvodne drevená škola stojí dodnes.

Čo ponúkajú Horné Pršany návštevníkom? Okrem veľkolepého výhľadu z Obrazu alebo Kopaníc, každého upútajú krásna príroda, studničky s čistými prameňmi niekedy skryté malebnými krikmi, horské doliny rozvoňané živcou svrčín, lúky sfarbené voňavými kvetmi a spevom vtáctva, listnaté aj ihličnaté lesy s medveďmi, ručanie parohatých jeleňov z blízkych lesov, vzácny strom vo Vrátach, Hrádok, ktorý ešte zatiaľ skrýva svoje tajomstvá z dávnej minulosti, alebo hoci aj od r. 1997 Chránená prírodná pamiatka Kremenie, so štyrmi malými jaskyňami veľkého významu, lyžiarske bežecké trasy, cykloturistika. V obci máme tiež zvonnicu, v ktorej sa nachádza naša najstaršia kultúrna pamiatka, zvon z roku 1757. Je tu tiež pomník SNP, na pamiatku Juraja Riečana (ktorého ako partizána zastrelili Nemci) a deviatich neznámych účastníkov SNP, všetci zahynuli v chotári našej obce. A ak sa chcete prejsť na Vysočinu, nájdete tam nad studničkou v plochej trachitovej skale vysekaný text v runovom písme, ktorý stále vyvoláva u bádateľov a historikov veľké rozpaky a vedecké dohady. Z kultúrno-spoločenských akcií, ktoré v obci poriadame, azda najznámejšie sú Fašiangy, ktoré v ako jednej z mála obcí sa ešte tradične udržiavajú.

Činnosť nášho turistického klubu sa zameriavala zo začiatku hlavne na spoznávanie najbližšieho okolia a Kremnických hôr. Nezabudli sme ani na pravidelné budovanie turistických chodníkov a ich značkovanie. Máme troch vyškolených značkárov, ktorí každoročne značkujú pridelené turistické trasy. Naši členovia majú

Na Veľkom Choči v roku 2008.

možnosť zúčastňovať sa na desiatkach najrôznejších podujatí v rámci celého Slovenska. Sú to hlavne prechody, výstupy, ale aj návštevy kultúrnych pamiatok. Turisti môžu absolvovať mnohé ťažké i menej náročné trasy, ktoré pre nich pripravujú členovia výboru. Tiež sme pre naše deti organizovali Prechod rozprávkovým lesom. Naši členovia pomáhali pri rekonstrukcii turistickej chaty Hostinec v Kremnickom pohorí, pri obnove trojramenného kríža v sedle Tri kríže a tiež pri jarných čisteniach obnoveného Tunela v Kremnických vrchoch. Mnoho našich turistov, aj neturistov z Horných Pršian, sa každoročne v jesennom období zúčastňuje na stretnutí turistov v sedle Tri kríže, ktoré sa koná na počesť obnovenia tejto turistickej historickej pamiatky. Naši členovia sa pravidelne zúčastňujú brigád, ktoré poriada obecný úrad, a to hlavne v cintoríne, kde strihanie živého plota je už tradične našou záležitosťou a máme to každoročne aj v pláne práce. Tiež sme zabezpečili obnovenie, výrobu a osadenie krížika Na obraze, ktorý bol zničený. Je venovaný dvanástim Rusom, ktorých tu postrieľali za revolúcie v roku 1848 a neďaleko tohto kríža, medzi cestami, majú aj hroby. V spolupráci s Obecným úradom v Horných Pršanoch sme v roku 2008 založili tradíciu turistického prechodu, ktorý sme nazvali Hornopršiansky turíčný turistický prechod; zúčastnilo sa na ňom vyše 80 účastníkov.

Niektorí naši členovia zo sekcie VHT, pravidelne absolvujú vysokohorské túry vo Vysokých Tatrách, v rakúskych, švajčiarskych a talianskych Alpách.

Na Suchom v Malej Fatre - rok 2008.

V sedle Tri kríže - aj my sme ten kríž stavali...

o chôdzi porekadlo? Máme dvoch lekárov, ľavú a pravú nohu.

Na turistike je cenné aj to, že sa jej môžu venovať ľudia každého veku od malých detí až po seniorov, nevyžaduje si ani zvláštny tréning či mimoriadne fyzické schopnosti - stačí pár pohodlných topánok.

Prečo sa vraví, že tí, ktorí majú radi prírodu, bývajú dobrí ľudia? Azda preto, že dokážu mať radi aj niečo mimo seba, dokážu sa vcítiť do inej individuality a vedia oceniť krásu každého malého kamienka i veľkej letnej búrky. Vzťah človeka k prírode utvára jeho spôsob života, a človek si začína uvedomovať svoju závislosť na prírode. Liečime si dušu pohľadom na krajinu. Na severe, juhu, západe či východe, všade tam sa nájde niečo, čo mení obyčajný deň na malý zázrak

V prírode nájdeme pokoj, načerpáme sily fyzické i duševné, ale hlavne sa tu stretávame s dobrými, priateľskými ľuďmi. Preto neľutujeme čas a medzi turistami si pestujeme dobré priateľské vzťahy. Už vedomie, že existujú, a môžeme sa s nimi podeliť o radosť aj starosť, nám môže uľahčiť nejednu životnú situáciu a zapôsobiť ako balzam na ubolenú dušu.

Ing. VLADIMÍR POTOCKÝ

KST JUNIOR Banská Bystrica

KST Junior vznikol v roku 1990 na oddelení športu a turistiky v Centre voľného času Junior v Banskej Bystrici. Medzi zakladajúcimi členmi boli Mgr. Mária Schneiderová, Ing. Eduard Blatnický, Mgr. Eva Topinková a ďalší. Vo funkcii predsedu klubu v rokoch 1990-1999 pôsobil Roman Kováč, a v rokoch 1999-2009 Ing. Marek Tomka. Klub sa zaregistroval aj ako občianske združenie.

Najväčšiu základňu členov tvorili predovšetkým deti a mládež z banskobystrických škôl, ktoré navštevovali turistický krúžok. Členskú základňu tvorili aj rodičia detí a priaznivci turistiky, tiež aj dospelí členovia, ktorí vyrástli v Centre voľného času a naďalej sa venovali turistickým aktivitám. Po roku 2000 sa súčasťou členskej základne stali aj študenti Univerzity Mateja Bela.

V roku svojho vzniku začínal klub s 56 členmi a dvoma cvičiteľmi, v roku 1996 mal 107 členov a 4 cvičiteľov, pomerne stabilná členská základňa bola do roku 2001, potom počet členov postupne klesal až na 18 v roku 2005.

Turistický krúžok fungoval formou pravidelných stretnutí (priamej výchovnej činnosti), ktoré sa realizovali počas týždňa v priestoroch Centra voľného času, kde sa preberala teória a pripravovali sa víkendové podujatia.

Členovia klubu sa stretávali na víkendových sústredueniach v Tajovskej chate a letných týždňoch v Slovenskom raji a Vysokých Tatrách. Zúčastňovali sa pravidelne na pretekoch turistickej zdatnosti. V rámci turistických podujatí absolvovali výstupy na Ďumbier, Chopok, Chabenec, na Krížnu, Choč, Malý a Veľký Rozsutec, zdolali Rysy i Kriváň. V zime na bežkách prešli trasu Štrbské Pleso – Podbanské. Zdatnejší sa stretávali aj na lane v Driekyni.

Medzi hlavné podujatia patrili tradičné letné sústreduenia vo Vysokých Tatrách, ktoré sa konali v kempe Pod lesom. Táborilo sa v stanoch a účastníci si zabezpečovali stravu na vlastných varičoch. Letný tábor bol aj vyvrcholením školského roka a praktickou prípravou na ďalší rozvoj turistickej činnosti jednotlivcov. Pre viacerých členov to bola príprava na ďalšie pôsobenie v oblasti vysokohorskej turistiky, a u niektorých aj v horolezectve.

Klub slovenských turistov Junior prestal fungovať zánikom Centra voľného času v roku 2005. Členovia prešli do vtedajšieho Turistického a horolezeckého klubu pri Univerzite Mateja Bela (dnešný Horoklub UMB). Klub viedol aj kroniku, v ktorej dokumentoval turistické aktivity, kronika sa však po zrušení Centra voľného času stratila.

Po tomto kroku už klub existoval len formálne a nevykazoval žiadnu činnosť. Až začiatkom roka 2009 bolo občianske združenie Klub slovenských turistov JUNIOR, aj oficiálne zrušené.

Ing. M. TOMKA

KST Lokomotíva Banská Bystrica

Motto:

Perspektívy budeme mať také, aké si ich vytvoríme.

(Kamil Linhart, 1968)

Zaznamenať, kde je ten základný kameň, od ktorého sa začala odvíjať história, je neraz neľahké, najmä ak ide o spolok, ktorý združil činnosti a jednotlivcov pôsobiacich dovtedy pod rôznymi zoskupeniami obdobného zamerania. Je to tak aj v prípade odboru turistiky, pôsobiaceho dnes pod názvom Klub slovenských turistov Lokomotíva Banská Bystrica.

Počiatok jeho histórie sa spája s turistickou činnosťou najstarších zakladajúcich osobností, ktoré síce postupne prešli rôznymi turistickými spolkami, ale boli aj kmeňovými členmi klubu „lokomotiváckych turistov“ a vyše polstoročia aktívne

formovali turistickú činnosť pod emblémom Lokomotívy Banská Bystrica.

Takou osobnosťou bol napríklad aj náš nezabudnuteľný člen Karol Líška. Dobové regionálne noviny „Detvan - Vestník sokolskej župy pohronskej“, uvádzali Karola Líšku ako člena banskobystrickej organizovanej turistiky v rámci spolku Sokol (ktorý bol založený v Banskej Bystrici v roku 1919), ale v roku 1929 už konštatovali, že: „Členstvo síce pestuje turistiku, ale buď na vlastnú päsť, alebo sú organizovaní v KČST.“ A tak aj „náš turista“ Karol Líška prešiel do Klubu československých turistov (ktorý bol v Banskej Bystrici založený v roku 1920), následne bol členom Klubu slovenských turistov a lyžiarov (KSTL) - ako aj členom jeho nástupníckych spolkov - Slovenského zväzu turistov (SZT) a Klubu slovenských turistov (KST).

Obdobný turistický životopis mali aj ďalší zakladajúci členovia odboru turistiky pod jeho terajším názvom Lokomotíva Banská Bystrica - Kamil Linhart, Eugen Linhart,

Karol Líška na 45. Jamesáckom týždni v roku 1969.

Jozef Kollár, Igor Chromek, Ladislav Zlatohlávek, MUDr. Ján Bertan, Ing. Ján Petian, Andrej Vigaš, JUDr. Jozef Böhmer...

Klub slovenských turistov Lokomotiva Banská Bystrica, ktorý patrí k najväčším turistickým klubom nášho regiónu, možno tak s istým nadhľadom považovať za priameho nástupcu predchádzajúcich foriem organizovanej turistiky v Banskej Bystrici, pretože základy tohto klubu tvorili aj osobnosti z počiatkov slovenskej organizovanej turistiky v meste a jeho okolí.

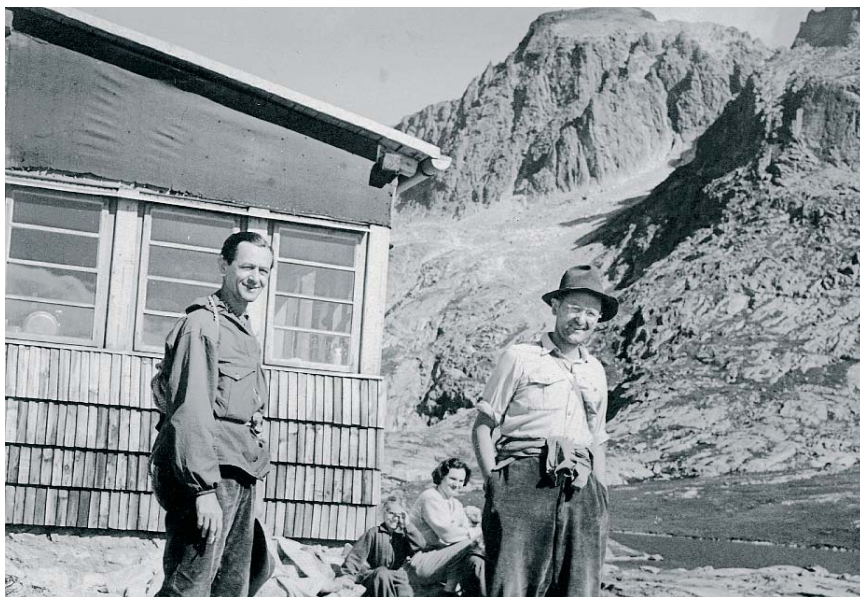
Pri takomto pohľade na históriu organizovanej turistiky, môžeme si dovoliť konštatovanie, že odbor turistiky Lokomotiva Banská Bystrica prevzal aj štafetu turistov sokolskej župy pohronskej, Klubu československých turistov a Klubu slovenských turistov a lyžiarov – a stal sa tak významným článkom v nepretržitej kontinuite slovenských turistických spolkov v Banskej Bystrici.

Koncom roka 1949 vznikla Jednotná telovýchovná organizácia (JTO) Sokol Národný výbor Banská Bystrica. Následne vstúpil do platnosti zákon č. 71/1952 Sb. Z 12. 12. 1952 o organizácii telesnej výchovy a športu, ktorý zaviedol jednotné štátne riadenie telesnej výchovy a športu prostredníctvom Štátneho výboru pre telesnú výchovu a šport. Na úrovni miest a obcí potom vznikali dobrovoľné športové organizácie (DŠO), ktoré patrili pod riadenie Ústrednej rady odborov (ÚRO).

V Banskej Bystrici sa turisti (v rokoch 1952-1953) v prevažnej miere zoskupili v DŠO Slovan a DŠO Partizán. Podľa našich archívnych záznamov (z písomných podkladov Kamila Linharta) boli Eugen Linhart a Jozef Kollár evidovaní v DŠO Slovan a Igor Chromek, Andrej Vigaš, Kamil Linhart, Karol Liška, Ladislav Zlatohlávek, MUDr. Ján Bertan v DŠO Partizán.

Na slávnostnej schôdzi k 30. výročiu vzniku Telovýchovnej jednoty Lokomotiva Banská Bystrica, ktorá sa konala v jeseni roku 1984, uviedol predseda TJ Anton Brziak, že TJ bola založená 3. 9. 1954 a turistický oddiel prijala do svojich radov v roku 1957. Do odboru turistiky TJ Lokomotiva postupne vstúpili mnohí bývalí členovia KSTL, ako aj turisti z DŠO Slovan a DŠO Partizán. Začali organizovať pravidelnú činnosť a dušou týchto aktivít boli skúsení turisti a značkári, akými boli najmä bratia Eugen a Kamil Linhartovci. Pravidelným organizovaním výletov, účasťou na zrazoch a iných podujatiach, získavali si ďalších záujemcov o členstvo v odbore. Výročná členská schôdza odboru turistiky TJ Lokomotiva Banská Bystrica 3. 3. 1966 konštatovala, že sa už podarilo stmeliť turistov v meste do jednej telovýchovnej jednoty (TJ Lokomotiva). Podstatne sa zlepšila aj propagácia podujatí vo vývesnej skrinke, vydával sa bulletin s názvom Azimut, ktorý redigovali Andrej Vigaš s Vladom Rakytom, a výlety boli tiež propagované v denníku Smer (v rubrike Kam idú turisti).

Presné údaje o vzniku a činnosti odboru turistiky v období do roku 1968 sa rekonštruujú ťažšie, pretože sa nezachovali archívne dokumenty. Archív vedený pri OV ČSTV bol zničený. V odbore turistiky TJ Lokomotiva Banská Bystrica pôvodne existoval pomerne dobre vedený archív o jeho činnosti, ktorý založil v roku 1958

Ežo a Kamil Linhartovci v päťdesiatych rokoch - vo Vysokých Tatrách.

Igor Chromek, pri svojom nástupe do funkcie predsedu odboru turistiky, ale po roku 1965, keď z funkcie odišiel, sa tento archív niekde stratil. Dokumenty o činnosti odboru turistiky Lokomotíva od roku 1968 (čiastočne aj 1967) až po súčasnosť, sú uchovávané v archíve Domu turistiky KST Lokomotíva Banská Bystrica.

Problémom päťdesiatych a šesťdesiatych rokov nebol len neporiadok v archívácii dokumentov TJ Lokomotíva, ale aj rôzne hospodárske problémy tejto telovýchovnej jednoty. V rokoch 1969-1970 vzhľadom na nejasnú situáciu v TJ Lokomotíva, turisti zvažovali možnosť osamostatnenia. V roku 1970 Kamil Linhart vypracoval dokument „Telovýchovná jednota turistov a lyžiarov v Banskej Bystrici“. Bol to materiál pripravený ako alternatíva pre prípad, ak by členská schôdza odboru turistiky 5. 2. 1970 rozhodla, že odbor odíde z TJ Lokomotíva. Nakoniec sa situácia nejako „utriasila“ a turisti zotrvali pod krídlami TJ Lokomotíva. Myšlienka osamostatnenia a odľuky od TJ Lokomotíva sa však znovu vynára v zápisoch zo zasadaní výboru odboru turistiky v nasledujúcich rokoch, a dokonca uznesenie z výročnej členskej schôdze OTTJ Lokomotíva Banská Bystrica z 31. 1. 1972 ukladá výboru OTTJ, aby uvažoval o možnosti a preskúmal podmienky pre vznik samostatnej turistickej telovýchovnej jednoty v meste Banská Bystrica.

Stalo sa tak až v roku 1990, keď zhromaždenie turistov OTTJ Lokomotíva 22. 10. 1990 rozhodlo o zmene a schválilo stanovky samostatnej organizácie Klubu slovenských turistov Lokomotíva Banská Bystrica. V uznesení z tohto zhromaždenia sa uvádza: Klub nadväzuje vo svojej činnosti na tradície Klubu československých tu-

ristov, Klubu slovenských turistov a lyžiarov ako i Zväzu turistiky Slovenskej organizácie ČSZTV. Vzniká ako samostatná organizácia s právnou subjektivitou a je nezávislá na ďalších organizáciách a inštitúciách. Organizačno-právne sme sa tak po viac než troch desiatkach rokov odpútali od TJ Lokomotiva, ale „lokomotivu“ sme si ponechali v názve aj v klubovom znaku, ako našu zaužívanú značku na mape slovenskej organizovanej turistiky.

Najpočetnejšiu členskú základňu mal OTTJ Lokomotiva v rokoch 1979-1986, a to od 320 až po 420 členov ročne. Po organizačno-právnej zmene v roku 1990 nastal pokles, a počet členov kolíše, od 160 v roku 1991, 184 v roku 2002, po niečo viac než stovku v roku 2008. Po väčšinu rokov mal OTTJ (KST) Lokomotiva Banská Bystrica okrem pešej a lyžiarskej turistiky aj viaceré iné oddiely – vodácky oddiel, oddiel vysokohorskej turistiky, TOM (turistický oddiel mládeže), značkárov, orientačný beh, cykloturistov a v roku 1982 aj oddiel rekreačného behu.

Z radov členov odboru turistiky Lokomotiva, po celé roky jeho činnosti, boli mnohí aj funkcionármi na úrovni okresu, kraja i celoštátnych ústredných orgánov organizovanej turistiky:

Eugen Linhart bol od roku 1957 predsedom okresného odboru turistiky Banská Bystrica.

Štafeta Devín-Dukla na Šturci v roku 1974. Zľava J. Böhmer, D. Kaliský, prvý sprava L. Zlatohlávek.

Kamil Linhart bol od roku 1959 predsedom okresnej značkárskej komisie, neskôr predsedom komisie značenia KV ZT ČSZTV, predsedom Krajského odboru turistiky v Banskej Bystrici.

Andrej Vigaš bol v rokoch 1964-1979 predsedom komisie lyžiarskej turistiky pri OV ČSZTV a KV ČSZTV v Banskej Bystrici, v roku 1974 predseda sekcie lyžiarskej turistiky SZT Bratislava.

JUDr. Jozef Böhmer bol v rokoch 1969-1972 predsedom Okresného zväzu turistov, a v rokoch 1973-1987 predsedom VZT OV ČSZTV v Banskej Bystrici.

Ladislav Zlatohlávek pôsobil ako predseda Krajského výboru Zväzu turistiky ČSZTV a v rokoch 1990-1994 bol podpredsedom Klubu slovenských turistov (Bratislava).

Dušan Kaliský bol v rokoch 1965-1969 členom Predsedníctva ÚV ZT ČSZTV v Prahe a predsedom OV Zväzu turistiky v Banskej Bystrici, v rokoch 1965-1973 členom výboru Slovenského zväzu turistov v Bratislave, v rokoch 1973-1982 členom komisie lyžiarskej turistiky SZT ČSZTV, ako predseda KST okresu Banská Bystrica bol na I. valnom zhromaždení KST 1. 12. 1990 zvolený za člena Ústrednej rady KST v Bratislave, v rokoch 1994-1996 bol podpredsedom KST pre ekonomiku, od roku 1998 do 2006 bol člen výkonného výboru KST a predseda majetkovo-právnej komisie KST, od roku 1990 je predsedom Regionálnej rady KST Banská Bystrica.

Prvým predsedom odboru turistiky TJ Lokomotíva Banská Bystrica bol v rokoch 1958-1965 Igor Chromek, po ňom v rokoch 1966-1968 Ladislav Zlatohlávek. Podľa dokumentov v našom archíve, predsedom sa v decembri roku 1968 stal Ing. Ján Petian, v roku 1973 Ludovít Matteredaj, od roku 1974 je vo funkcii predsedu Klubu slovenských turistov Lokomotíva Banská Bystrica Dušan Kaliský.

VO VÝBORE KST LOKOMOTÍVA BANSKÁ BYSTRICA VIAC AKO 10 ROKOV PÔSOBILI:

- 42 rokov (1967-2008) Ing. Zdeněk Šír - lyžiarska turistika, značenie
- 35 rokov (1974-2008) Dušan Kaliský - predseda KST Lokomotíva
- 33 rokov (1976-2008) MUDr. Pavol Legiň - zdravotné zabezpečenie podujatí
- 33 rokov (1976-2008) JUDr. Peter Vízner - vodácka turistika, právne služby
- 28 rokov (1979-2007) Ing. Ján Grajzel' - hospodár a podpredseda KST
- 22 rokov (1968-1989) Ing. Ján Petian (†) - predseda odboru v rokoch 1969-1972
- 22 rokov (1968-1989) Mgr. Oľga Kaliská - tajomníčka, propagácia, značenie (2000-2008 výborom poverená archivárka)
- 16 rokov (1978-1993) Ing. Zdeno Kadlčík - VHT, mototuristika, klasifikácia
- 14 rokov (1995-2008) Ing. Peter Fabián - revízna komisia, TOM
- 14 rokov (1995-2008) Jozef Melek - pešia turistika, lyžiarska turistika
- 14 rokov (1978-1991) Ing. Miloslav Sochor - člen výboru, rekreačný beh
- 13 rokov (1968-1980) Ing. Jozef Strečok - orientačný beh, lyžiarska turistika

12 rokov (1997-2008) Miroslav Murgaš - lyžiarska turistika, cykloturistika
12 rokov (1981-1992) JUDr. Ludovít Švec - vodácka turistika, právne služby
12 rokov (1972-1983) Jozef Žiljak (†) - vodácka turistika, VHT, klasifikácia
11 rokov (1979-1989) Vladislav Drahoš - VHT, pešia turistika, propagácia
11 rokov (1998-2008) JUDr. Mário Mičák - pešia turistika, právne služby

KVALIFIKÁCIA A OCENENIA ČLENOV KST LOKOMOTÍVA

Uvádzame všetkých, ktorí vo svojej dobe dosiahli najvyšší stupeň kvalifikácie a ocenenia.

MAJSTER TURISTIKY - Dušan Kaliský, Ladislav Zlatohlávek

VZORNÝ CVIČITEĽ (ÚV ČSZTV Praha) - Oľga Kaliská, Dušan Kaliský, Kamil Linhart, Andrej Vigaš

CVIČITEĽ I. TRIEDY - Kamil Linhart, Ladislav Zlatohlávek

INŠTRUKTOR PEŠEJ TURISTIKY - Oľga Kaliská, Dušan Kaliský, Ing. Eva Škutová, Ladislav Zlatohlávek

INŠTRUKTOR LYŽIARSKEJ TURISTIKY - JUDr. Jozef Böhmer, Ing. Miro German, MUDr. Zora Germanová, Dušan Kaliský, Jozef Melek, Stanislav Melek, Ján Murgaš, Ing. Jozef Strečok, Ing. Zdeněk Šír, Andrej Vigaš, JUDr. Peter Vizner, Ing. Ján Zelem, Jozef Žiljak, Ladislav Zlatohlávek

INŠTRUKTOR VHT - Ing. Eva Škutová, Ivan Jarý, Ing. Zdeno Kadlčík, Oľga Kaliská, Dušan Kaliský, Jozef Kollár, Igor Malinovský, Stanislav Melek, Matej Stuchlý, Ing. Ján Zelem, Jozef Žiljak

INŠTRUKTOR ZNAČENIA - Oľga Kaliská, Dušan Kaliský, Jozef Kollár, Kamil Linhart, Eugen Linhart, Ing. Zdeněk Šír, Andrej Vigaš

INŠTRUKTOR MOTOTURISTIKY - Dušan Kaliský

ROZHODCA ORIENTAČNÉHO BEHU - Jozef Kollár, Ing. Stanislav Nosál, Ing. Jozef Strečok

KARTOGRAF ORIENTAČNÉHO BEHU - Ing. Jozef Strečok

TRÉNER ORIENTAČNÉHO BEHU - Ing. Jozef Strečok

MEDAILA MILOŠA JANOŠKU - Ladislav Zlatohlávek

MEDAILA ALOJZA LUTONSKÉHO - Ing. Zdeněk Šír

TYRŠOVA MEDAILA - Kamil Linhart

ČESTNÝ ČLEN KST - Kamil Linhart, Ladislav Zlatohlávek

ZA ZÁSLUHY O ROZVOJ ČSZTV I. - JUDr. Jozef Böhmer, Kamil Linhart

ZLATÁ PLAKETA SZTK - Dušan Kaliský, Andrej Vigaš

CENA ASOCIÁCIE ŠPORTU PRE VŠETKÝCH SR - Dušan Kaliský

ČESTNÉ UZNANIE ATJK SR S PLAKETOU - Dušan Kaliský

ZLATÝ ODZNAK JAMES - Dušan Kaliský

ZLATÝ ODZNAK TURISTA SSR - JUDr. Jozef Böhmer, Igor Chromek, Oľga Kaliská, Dušan Kaliský, Kamil Linhart, Eugen Linhart, Karol Liška, Ing. Ján Petian, Andrej Vigaš, Ladislav Zlatohlávek

ZLATÝ ODZNAK SZT - Dušan Kaliský

ZLATÝ ODZNAK KST - Anna Divišová, Vladislav Drahoš, Ing. Ján Grajzeľ, Igor Chromek, Oľga Kaliská, Dušan Kaliský, Jozef Koubek, Otakar Ruml, Matej Stuchlý, Ing. Zdeněk Šír, Oľga Vigašová, Ladislav Zlatohlávek, Marta Srnková, JUDr. Jozef Böhmer, Andrej Vigaš.

ZLATÝ ODZNAK VHT - Ing. Zdeno Kadlčík

ZLATÝ ODZNAK LYŽIARSKÉJ TURISTIKY - Dušan Kaliský

VZORNÝ ODBOR TURISTIKY - odbor turistiky TJ Lokomotiva Banská Bystrica

ZLATÁ PLAKETA VZORNÝ ODBOR TURISTIKY - odbor turistiky TJ Lokomotiva Banská Bystrica

ZÁUJMOVÉ TURISTICKÉ AKTIVITY V KST LOKOMOTÍVA BANSKÁ BYSTRICA - PEŠIA A LYŽIARSKA TURISTIKA

Od počiatkov svojej činnosti kládol výbor nášho turistického klubu dôraz na vytvorenie širšieho kolektívu odborne vyškolených cvičiteľov a vedúcich výletov. Prevažná väčšina členov bola v aktívnom veku a mali ambície nielen poznávať a zdolávať náročné turisticko-lyžiarske trasy, ale aj vzdelávať sa a zvyšovať si kvalifikáciu. Desiatky z nich absolvovali odborné kurzy v telovýchovnej škole, školenia v rámci kraja, okresu, ale aj na vlastných metodických sústredueniach cvičiteľov nášho odboru. Sformoval sa tak pomerne veľký kolektív kvalifikovaných cvičiteľov vysokohorskej, pešej i lyžiarskej turistiky, mototuristiky a vodáckej turistiky, ako aj odborne fundovaných značkárov, tvorcov máp, rozhodcov a organizátorov pretekov v orientačnom behu. Správa o činnosti KST Lokomotiva za rok 1992 uvádza, že máme 18 cvičiteľov a 15 inštruktorov (z toho však niektorí mali viacnásobnú kvalifikáciu - boli inštruktormi v pešej, lyžiarskej, vysokohorskej turistike, prípadne aj v značení).

Na našich veľkých organizovaných podujatiach, ale aj na bežných výletoch, sa zúčastňovalo pomerne veľa záujemcov (súpiska akcií OTTJ Lokomotiva za rok 1974 uvádza, že na 66 podujatiach bolo spolu 3767 účastníkov, správa o činnosti OTTJ Lokomotiva za rok 1984 konštatuje, že na 25 akciách lyžiarskej turistiky bolo spolu 1700 účastníkov). Často sme organizovali súbežne v tom istom termíne aj dva výlety, jeden z nich bol náročnejší, aby si záujemcovia mohli vybrať podľa svojej výkonnosti alebo podľa záujmu o tú-ktorú trasu.

Viacere naše podujatia boli spojené s aktivitami v rámci akcií Čisté hory, najmä v okolí Banskej Bystrice („upratovali“ sme okolie studničky na Suchom vrchu, trasy na Urpíne a v okolí Hvezdárne na Vartovke, v oblasti Križnej, Kráľovej studne, na Donovaloch, a v spolupráci so SZOPK sme brigádovali pod sedlom Ďurkovej).

V snahe o odborné skvalitnenie našich podujatí, bola v roku 1980 podpísaná dohoda o spolupráci medzi našim klubom a Miestnou organizáciou Slovenského zväzu ochrancov prírody a krajiny, a začali sa uskutočňovať spoločné výlety do

chránených oblastí, spojené s odborným výkladom. Navštívili sme spolu s ochrárnami Ochtinskú aragonitovú jaskyňu, Oravskú priehradu, vodné dielo Gabčíkovo, boli sme na Malej Stožke, Kráľovej holi a Martalúzke, Veporských skalkách, na Branisku, Salatíne, Kalamárke a Melichovej skale a na Muránskej planine.

V rokoch 1991-2001 pripravil Dušan Kaliský sériu náučných výletov nazvanú Za históriou a technickými pamiatkami: Po trase Špaňodolinského banského vodovodu (odborný výklad Ing. Kiripolský), Banicka a pltnicka minulosť Bacúcha (v spolupráci s NAPANT-om, SŠOP a starostom Bacúcha), Za historickými pamiatkami do Čierneho Balogu – rodiska Jozefa Dekreta Matejovie (v spolupráci s Mestom Banská Bystrica a Slovenskou agentúrou životného prostredia – Centrom ochrany prírody a krajiny Banská Bystrica a odborným výkladom Ing. Burkovského), Za historickými a technickými pamiatkami do Jasenia a na Latiborskú hoľu, Tri vody, Cez Tunel do Kremnice, Veľstúr a jeho tajomstvá, Za historickými a technickými pamiatkami do Mičinej, na Kozlinec a Vartovku (s odborným výkladom Igora Chromeka). Pozvánky na tieto podujatia bývali doplnené textami o histórii danej lokality.

Z prehľadov o výletoch za uplynulé desaťročia sa vynárajú viaceré, ktoré sa v istom rozpätí rokov stále opakovali, často s tými istými vedúcimi a prevažne rovnakou partiou účastníkov. Takúto tradíciu mala napríklad Predsilvestrovská Snow-

Tradičná novoročná túra - sprava Z. Šír, J. Koubek, druhý zľava A. Vigaš.

šou Petra Viznera a Jána Murgaša na bežkách po trase Tajovská chata - Kordíky - Tabla - Vyhnátová - Skalka - Kráľická chata - Suchý vrch, po niekoľko rokov sme sa v silvestrovskom termíne brodili snehom z Korytnice na Prašivú s Oľgou Kaliskou a špecialitou Andreja Vigaša a Joža Koubeka zasa po mnoho rokov boli tradičné novoročné bežkárske túry na trase Donovaly - Jelenská skala - Šachtička (požývali záujemcov, aby si prišli prevetrať hlavy po silvestrovej noci - správa z túry na Nový rok 1. 1. 1990 konštatuje, že sa zúčastnilo 43 osôb a dvaja havkovia...). Tradičné boli aj rôzne trasy zvolené na rozlúčky so snehom, po jednej z takých: Donovaly - Hiadeľské sedlo - Prašivá - Skalka - Liptovská Lúžna, koncom marca v roku 1999, po prvýkrát viedli skupinu bežkárov Ján a Miroslav Murgašovci.

KST (OT) Lokomotíva a najmä náš cvičiteľ LT Ing. Zdeněk Šír, sú najväčšími propagátormi lyžiarskej turistiky v našom regióne. Pamätám sa Zdenove výzvy v šesťdesiatych rokoch, keď „kade chodil - tade prízvukoval“ - „poďte na lyže, kúpte si bežky“. Bol iniciátorom lyžiarskeho prechodu západným hrebeňom Nizkých Tatier, dlhé roky bol vedúcim najnáročnejšej trasy LPPR cez masív Prašivej, spolu s Ing. Strečkom vytýčil Lyžiarsku stopu zdravia v prímestskej oblasti a s V. Drahošom lyžiarsku trasu pod Klenovským Veprom, v sedemdesiatych rokoch pôsobil vo funkcii predsedu sekcie lyžiarskej turistiky pri OV SZT. Ktovie, koľko bežiek zodral Zdeněk za tie roky, ale (ako to mohli všetci obdivovať aj na jeho fotografiách vo vývesnej skrinke, kde dokumentoval lyžiarske túry), stálo to za to. V šesťdesiatych až osemdesiatych rokoch patrila medzi najaktívnejších cvičiteľov lyžiarskej turistiky Andrej Vigaš, viedol množstvo lyžiarskych túr v Slovenskom rudohorí, Starohorských a Kremnických vrchoch, takmer štyri desaťky rokov bol spoluorganizátorom podujatia Partizánskou republikou. V rokoch 1964-1979 pôsobil aj vo funkciách predsedu okresnej a krajskej komisie lyžiarskej turistiky ČSZTV, a v roku 1974 aj ako predseda sekcie lyžiarskej turistiky Slovenského zväzu turistov.

V rámci plánov našich peších výletov boli mnohé, ktoré mali charakter vysokohorskej turistiky. V priebehu rokov boli rôzne obdobia, keď sa grupoval kolektív VHT ako osobitný oddiel v rámci odboru turistiky, potom zasa obdobia, keď sa nevyčleňoval a bol jeho integrálnou súčasťou - takže údaje o túrach VHT sme v štatistických prehľadoch o činnosti viedli súhrnne s pešou a lyžiarskou turistikou.

Ing. Zdeněk Šír - propagátor lyžiarskej turistiky.

V tomto príspevku máme osobitnú časť o VHT, ale štatistické údaje o aktivite cvičiteľov pri vedení jednotlivých vysokohorských výletov (v Západných, Vysokých a Belianských Tatrách, Roháčoch a v zahraničných pohoriach), sme ponechali v súhrnných štatistických údajoch spolu s aktivitami pri vedení peších a lyžiarskych výletov.

Štatistické prehľady vedieme od roku 1967, v niektorých overených prípadoch boli dopĺňané aj o údaje z rokov 1966 a 1965. Staršie údaje sme už nemali k dispozícii, takže tam, kde hovoríme, že ide o náš „prvý výlet“ v danom pohorí, ide len o prvý nami zaevidovaný.

POHORIA, DO KTORÝCH NAJČASTEJŠIE VIEDLI TRASY PEŠÍCH A LYŽIARSKYCH PODUJATÍ KST LOKOMOTÍVA BANSKÁ BYSTRICA V ROKOCH 1966-2008

NÍZKE TATRY

Na rôznych trasách sme uskutočnili spolu 320 výletov, z toho 239 peších a 81 na bežkách. Mimo týchto „bežných“ výletov sme sa zúčastnili na 28 peších a 57 lyžiarskych túrach v rámci výstupov, alebo prechodov organizovaných inými odborními turistiky - Hviezdicový výstup na Veľkú Chochuľu (Liptovská Lúžna), Výstup na Kráľovu hoľu (Pohorelská Maša), Výstup na Veľký Bok (Družstevník Heľpa), Výstup na Ďumbier (MB Brezno), Po stopách Jána Švermu (ŠZ Podbrezová), Lyžiarsky prechod masívom Kráľovej hole (Pohorelská Maša), ako aj na nami organizovanom tradičnom Lyžiarskom prechode západnou časťou Nízkyh Tatier a Lyžiarskom prechode východným hrebeňom Nízkyh Tatier.

V dokumentácii je ako prvý zaznamenaný výlet nášho odboru turistiky do oblasti Nízkyh Tatier, ktorý sa uskutočnil v apríli 1967 na trase Čertovica - Ďumbier - Chopok - Križské sedlo - Modrý traverz - Kosodrevina - Srdiečko. Bol to lyžiarsky výlet a viedol ho Karol Líška. Naše pešie výlety v Nízkyh Tatrách viedli najčastejšie po trase Biely Potok - Ludrovská dolina - Hučiaky - Salatín - Ráztocké sedlo - Liptovská Lúžna. Prvý výlet po tejto trase viedol Jožo Žiljak so Stanom Melekom v roku 1971, a v nasledujúcich rokoch sa po tej istej trase uskutočnilo spolu 24 peších výletov. V septembri 1984 vedúci výletu Zdeno Kadlčík, vymyslel na tejto trase menej obvyklý výstup, severnými svahmi Salatína.

Na lyžiarske túry bola v tých rokoch najviac v oblube trasa Barborina - Hiadelské sedlo - Prašivá - Košariská - Ráztocká hoľa - Kabanec - Ráztocka. Po prvýkrát si ju dali do plánu cvičiteľa Jožo Strečok a Oto Ruml v marci 1976, a v nasledujúcich rokoch sa v marcovom termíne opakovala až do roku 2003, spolu 27-krát. Najčastejšími vedúcimi na tejto náročnej lyžiarskej trase boli - Jožo Melek (16×), Jano Murgáš (10), Miro German (6), Miro Drahoš a Jožo Žiljak (5).

Druhou najčastejšou zimnou túrou bola trasa Tále - Krpáčovo - Črnmné - Strmý vršok - Predsuchá - Suchá dolina - Čierny diel - Ráztocka. Po prvýkrát si ju dali

do plánu cvičiteľa Jozef Melek a Peter Vízner v roku 1979 a v nasledujúcich rokoch sa po tej istej trase uskutočnilo spolu 15 lyžiarskych výletov. Na východnej časti Nizkých Tatier mali bratia Murgašovi, Miro German a Marián Babčan svoju zimnú trasu na bežkách zo Šumiaca cez Predné sedlo na Kráľovu hoľu, a cez Orlovú a Ždiarske sedlo na Andrejcovú, odtiaľ Pod úplazom do Pohorelej. Od roku 1990 do roku 1999 po nej viedli výlety každý prvý marcový alebo posledný februárový vikend.

Z archívnych dokumentov v štatisticky sledovanom období rokov vyplýva, že súhrnne v oblasti Nizkých Tatier najviac výletov viedli Zdeněk Šír (88 výletov), Jožo Melek (82 výletov) a Oľga Kaliská (49 výletov).

STAROHORSKÉ VRCHY

Na rôznych trasách sa v uvedených rokoch uskutočnilo spolu 229 výletov, z toho 84 peších a 145 lyžiarskych. Prvý, v dokumentácii zaznamenaný výlet nášho odboru turistiky do oblasti Starohorských vrchov, sa uskutočnil v apríli 1966, na trase Donovaly - Polianka - Kečka - Hadlanka - Kozi chrbát - Uhliarska dolina - Moštenica. Bol to peší výlet a viedol ho Karol Líška. Najviac výletov v Starohorských vrchoch sme v uvedených rokoch uskutočnili na trase Donovaly - Hrubý vrch - Krčahy - Jelenská skala - Šachtička - Hrádok - Sásová. Po prvýkrát si ju dal do plánu cvičiteľ Jožko Koubek v roku 1968, bol to lyžiarsky výlet, a v nasledujúcich rokoch sa po tej istej trase uskutočnilo spolu 6 peších a 25 lyžiarskych výletov. Okrem toho bola táto trasa po mnoho rokov aj súčasťou nášho tradičného podujatia Lyžiarsky prechod Partizánskou republikou, takže jej možno bezpochyby uznať absolútne prvenstvo v počte našich lyžiarskych túr.

Najviac samostatných výletov (nepočítame sem vedenie trás v rámci podujatia LP Partizánskou republikou) v Starohorských vrchoch v uvedených rokoch, viedli Andrej Vigaš (48 výletov), Jožko Koubek (37 výletov) a Oľga Vigašová (29 výletov).

KREMICKÉ VRCHY

Na rôznych trasách sa v rokoch 1967-2008 uskutočnilo spolu 288 výletov, z toho bolo 155 peších a 133 lyžiarskych. Prvý, v dokumentácii zaznamenaný výlet nášho odboru turistiky do oblasti Kremnických vrchov, sa uskutočnil v marci 1967 trasou Tajovská chata - Kordíky - Sokolovo - Dedkovo - Riečanské sedlo - Ostrý vrch - Ravasky - Vysielač - Banská Bystrica. Bol to peší výlet a viedol ho Kamil Linhart. Po tejto trase sa potom v nasledujúcich rokoch uskutočnilo spolu 26 výletov, z toho 13 peších a 13 lyžiarskych. Najviac výletov v tomto pohorí sa uskutočnilo na trase Tajovská chata - Kordíky - sedlo pod Tablou - Tabla - Kordické sedlo - Vyhňatová - Skalka - Kráľická chata - Mútnô - Suchý vrch. Prvýkrát mali túto trasu v pláne cvičiteľa Andrej Vigaš a Jozef Koubek v roku 1971, ako lyžiarsky výlet. V nasledujúcich rokoch bolo po tejto trase v našom pláne spolu 29 lyžiarskych a 2 pešie výlety. V období rokov 1967-2008 v oblasti Kremnických vrchov najviac výletov viedli: Zdeněk Šír (77 výletov), Ján Murgaš (38), Ján Grajzel' (34).

SLOVENSKÉ RUDOHORIE

V tejto oblasti sme v rokoch 1966-2008 na rôznych trasách uskutočnili spolu 441 výletov, z toho 287 peších a 154 lyžiarskych. Z tejto štatistiky vyplýva, že najčastejšie sme sa „vyskytovali“ práve v rudohorí. Náš prvý evidovaný výlet do tejto oblasti sa uskutočnil v apríli 1966 po trase Vartovka - Kozlinec - Ostrý vrch - Hrabová - Lukavica - Sampor - Vrch Hrabiny - Sliach a viedol ho Kamil Linhart. Táto trasa sa stala potom tradičnou pre Prvý jarný výlet a tak sa na nej v uvedených rokoch uskutočnilo aj najviac našich výletov v danej oblasti (spolu 46 výletov, z toho 18 peších a 28 lyžiarskych). Často navštevovanou trasou na bežkách bola trasa Strelníky - Kyslinky - Ponická Bukovina - Horalka - Oravcová - Ponická Huta - Poníky, v rokoch 1969-1999 sa po nej uskutočnilo 29 lyžiarskych výletov a najčastejšie ich viedli Zdeno Šír, Jano Zelem, Jožo Koubek, Andrej Vigaš, Oto Ruml, Jano Grajzel, Pavol Legiň. Peknú trasu, po ktorej viedlo 20 lyžiarskych výletov, cez Tlstý Javor - Sedmák - Tri chotáre - Klenovský Vepor - Machniarka - Chlpavica - Krátke - do Pohronskej Polhory, po prvýkrát mali v plánoch činnosti Jano a Miro Murgašovi. V rudohorí vedel zaujímavé trasy vyberať aj Peter Vízner - výlet po starej vojenskej ceste (spájajúcej Filakovský a Muránsky hrad), Lubietovský Vepor menej známou trasou, alebo trojdňové túry s nocovaním v stanoch vo východnej časti rudohoria. Naozajstným znalcom menej známych chodníčkov rudohoria bol Vladislav Drahoš, súpis trás na jeho podujatiach je sám osebe pekným čítaním. V oblasti rudohoria najviac výletov viedli Marta Planderová (50 výletov), Vladislav Drahoš (48 výletov), Zdeněk Šír (44 výletov).

VELKÁ FATRA

Na rôznych trasách sme v rokoch 1967-2008 uskutočnili spolu 289 výletov, z toho 214 peších a 75 lyžiarskych. V tejto štatistike zahrňame aj naše tradičné organizované podujatia - Letný prechod Veľkou Fatrou, Lyžiarsky prechod Veľkou Fatrou za jeden deň, ako aj našu účasť na Martinčanmi organizovanom Lyžiarskom prechode Veľkou Fatrou. Náš prvý evidovaný výlet vo Veľkej Fatre sa uskutočnil 10.-11. 6. 1967 na trase Čremošné - Žarnovická dolina - Kráľova studňa (noc) - Križna - Ploská - Čierny Kameň - Rakytov - Teplá dolina - Liptovská Osada, viedli ho Karol Líška a Andrej Vigaš. Najčastejšie sa v našich plánoch uvádzala trasa Turecká - Líška - Križna - Ploská - Čierny kameň - Liptovské Revúce, po prvýkrát v roku 1969 s vedúcimi Zdenkom Šírom a Otom Rumlom. V nasledujúcich rokoch sa po tejto trase uskutočnilo spolu 42 lyžiarskych a 14 peších výletov. Lokomotivácky lyžiarsky prechod Veľkou Fatrou za jeden deň (z Ružomberka až po Križnu) po prvýkrát zorganizovali Janko Korecký, Ivan Jarý a Stano Melek vo februári 1972, a až do roku 1989 sa konal každú zimnú sezónu (striedali sa na ňom ďalší vedúci: Jozef Böhmer, Miro Drahoš, Igor Malinovský, Jozef Strečok, Jozef Žiljak, Zdeněk Šír, Peter Vízner, Jozef Koubek, Zdeno Kadlčík a iní).

Osobitnou kapitolou sú Lokomotívacke dni v Žarnovickej doline v rokoch 1971-72. Milan Doležal, Vlado Tatarka a „my ostatní“ (Janko Korecký, Igor Malinovský, Vlado Melek, Stano Melek, Ivan Žubor, Ivan Jary, Oľga Kaliská) „liepali“ sme sa po Zadnej Bašte a iných vežíčkách v Skalnej dolinke.

Súhrnne v období rokov 1967-2008, v oblasti Veľkej Fatry, najviac podujatí viedli: Dušan Kaliský (29), Anna Divišová (28), Ján Grajzel' (28) a Karol Líška (24).

BELIANSKÉ TATRY

Do Belianskych Tatier sme v rokoch 1969-2001 plánovali a uskutočnili 6 výletov, prvý bol v októbri 1969 a viedli ho Laco Zlatohlávek a Oľga Kaliská. Pri ďalších sa striedali vedúci Igor Malinovský, Jožo Žiljak, Jožo Strečok, Stano a Jožo Melekovci, Dušan Kaliský a Zdeno Šír.

Hôr a dolín, do ktorých viedli naše výlety v rokoch 1967-2008, bolo veľa. Ak by sme mali uviesť, okrem už spomenutých, tie, v ktorých sme boli najčastejšie, tak by to boli Štiavnické vrchy (37 výletov, ktoré najčastejšie viedol J. Böhmer), Malá Fatra (30 peších výletov a 9 lyžiarskych prechodov hrebeňom Malej Fatry, ktoré viedli Stano Melek a Jožo Žiljak), Chočské vrchy (32 výletov, ktoré najčastejšie viedla Marta Planderová), Oravská Magura (20 výletov, ktoré najčastejšie viedla Marta Planderová), Slovenský raj a Spišsko-gemerské rudohorie (21 výletov, najviac ich viedli Dušan Kaliský, Jožo Strečok a Peter Vizner), Cerová vrchovina (12 výletov, obľúbené pohorie osvedčeného vedúceho výletov Vlada Drahoša), Martinské hole (10 výletov, najviac ich viedol Janko Grajzel'), Tribeč a Vtáčnik (13 výletov, najčastejšie tam chodil ako vedúci Jožo Žiljak) a tak by sme mohli pokračovať - poľské Tatry, Kubínska hoľa, Slovenský kras, Muránska planina, Babia hora-Pilsko, Strážovské vrchy, Pohronský Inovec, Biele Karpaty, Kováčovské kopce, Spišská Magura a mnohé iné.

TRADIČNÉ PODUJATIA KST LOKOMOTÍVA BANSKÁ BYSTRICA

LETNÝ PRECHOD VEĽKOU FATROU (I. ročník v roku 1969)

Veľká Fatra bola „srdcovou záležitosťou“ Karola Líšku, Chatu pod Borišovom a rozkvitnutú Križnu musel vidieť každý rok aj niekoľkokrát a tento prechod založil preto, aby sa pre krásy tohto pohoria mohli nadchnúť aj iní. V sedemdesiatych rokoch sme zopárkrát začínali tento prechod s naozajstnou lokomotívku - vystúpili sme vždy z autobusu pri malej železničnej staničke v Korytnici a presadli do dnes už neexistujúceho vláčika „Korytničky“, ktorý s nami po úzkokolajnej trati odfučal do Ružomberka alebo Podsucej, podľa toho, odkiaľ sme v ten-ktorý rok nastupovali na hrebeň Veľkej Fatry.

Karol Líška a Oľga Kaliská boli dlhoročnými partnermi pri organizovaní tohto prechodu. Po rokoch, keď sme si už na Karola iba spomínali, prevzal vedenie Dušan

Kaliský a podujatie sa organizuje pod novým názvom Potulky Veľkou Fatrou (nie je to už len pôvodná túra hlavným hrebeňom, ale v jednotlivých ročníkoch sa strieďajú rôzne trasy, poväčšine spojené s nocľahom v Chate pod Borišovom).

PO TRASE BIELEJ STOPY SNP (I. ročník v roku 1978)

Od roku 1978 sme najprv v spolupráci s odborom turistiky Mincovňa Kremnica, neskôr sami, organizovali lyžiarsky prechod Po trase Bielej stopy SNP. Mal 3 trasy (cez Tunel, cez Králiky, cez Kordické sedlo) rôznej dĺžky a náročnosti (35, 25, 10 km) a medzi turistami bol veľmi populárny (napríklad na druhom ročníku bolo 456 účastníkov, na piatom ročníku 158). Podľa snehových podmienok boli v rôznych rokoch rôzne miesta cieľov, najčastejšie to bola údolná stanica lokomotívneho lyžiarskeho vleku na sídlisku THK v Banskej Bystrici. XI. ročník sa vo februári roku 1988 išiel netradične ešte pred termínom konania preteku Biela stopa SNP. Poslednýkrát sa tento prechod organizoval v roku 1999, bol to 21. ročník LP Po trase Bielej stopy SNP. Vedúcimi najčastejšie boli: Dušan Kaliský, Peter Vizner, Zdeněk Šír, Andrej Vigaš, Oto Ruml, Ján Grajzel, Pavol Legiň, Jozef Koubek, Jozef Melek, Marián Babčan, Miloslav Sochor. Na štarte a v cieľi boli najčastejšie Janko Petian, Dušan Kaliský, Božka Bartáková, Jela Mrázová, Stano Tichý, Matej Rusko.

LYŽIARSKY PRECHOD PARTIZÁNSKOU REPUBLIKOU (I. ročník v roku 1964)

I. zimný prechod srdcom Partizánskej republiky, a teda prvý ročník nášho najväčšieho podujatia, sa konal síce pod hlavičkou TJ Partizán Banská Bystrica, organizačne ho však zabezpečovali prevažne naši členovia Kamil Linhart, Igor Chromek, Ladislav Zlatohlávek (a tak sme si spolu s organizátormi prisvojili aj odvodené právo, považovať aj prvý ročník LPPR za naše podujatie). Od II. ročníka, ktorý sa konal vo februári 1965, je už poriadateľom odbor turistiky TJ Lokomotiva Banská Bystrica a zmenil sa aj názov podujatia - až do XIII. ročníka sa nazýval Zimný prechod Partizánskou republikou, potom Lyžiar -

sky prechod Partizánskou republikou (LPPR). Niekoľko ročníkov v začiatkoch prechodu býval súčasťou programu aj výstup na Jelenskú skalú, spojený so zapálením

Účastníkov LPPR v roku 1975 dopravovali na štart autobusy, ktoré sú už dnes veteránmi.

Príhovor A. Vigaša k účastníkom LPPR na Donovaloch. Zľava P. Koubek, M. Šindlerová, A. Vigaš.

Štart LPPR na Donovaloch v roku 1971.

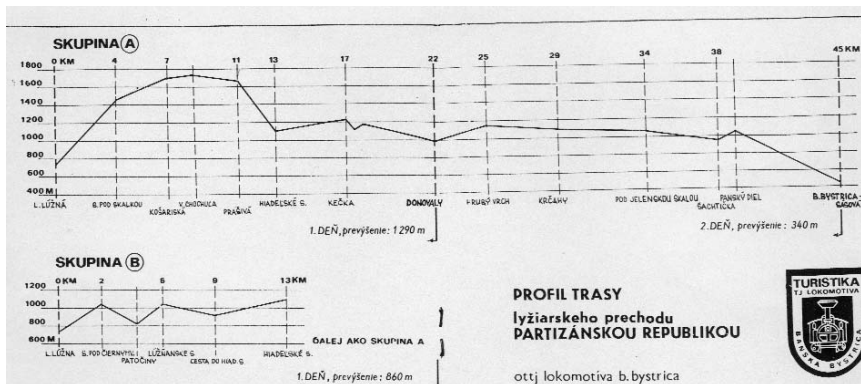
Ciel' 8. ročníka LPPR na Šachtičke, pri rozostavaných chatkách TJ Lokomotíva, v roku 1971.

Vítanie účastníkov LPPR na Donovaloch v roku 1976 - zľava Ing. J. Petian, L. Zlatohlávek, JUDr. J. Böhmer, J. Koubek.

„partizánskej vaty“. Záver prechodu býval po niekoľko rokov v rozostavanej chatkovej základni Lokomotívy na Šachtičke pod Panským dielom. Neskôr, za spolupráce s turistami z TJ Baník Špania Dolina, býval a naďalej aj je, najlepší záver u nich „na bani“. Od roku 1968 sa LPPR konal ako dvojdnové podujatie, s ubytovaním v rôznych podnikových chatách na Donovaloch (najoblúbenejšia bola lesnícka chata na Polianke), čím sa vytvorili podmienky aj na večerný program pre účastníkov (v roku 1974 to bola napríklad beseda s členom horolezeckej expedície na Makalu Ing. Jozefom Psoťkom, spojená s premietaním diapozitívov). LPPR mal dve výkonnostne rozdielne trasy, najnáročnejšia bola cez masív Prašivej. Po niektoré roky viedla trasa výstupu na Prašivú z Pohronského Bukovca. Dlhý, ťažký výstup lesom, dal účastníkom riadne zabráť a stalo sa (v roku 1977), že nad hranicou lesa bol taký silný vietor a hmla, že sa museli vrátiť dolu do Bukovca. Túto výstupovú trasu vystriedal neskôr výstup z Liptovskej Lúžnej, kde býval slávnostný začiatok aj za účasti starostu obce (ba v ktorýsi rok, idúc dedinou k štartu, si naši chlapi aj zatancovali s fášiangujúcimi maškarami a s v krojoch vyfintnenými dievkami). Niekedy, keď v Lúžnej nebolo snehu, sa štart tejto „vrcholovej skupiny“ presúval na Patočiny. V roku 1979 bol Lyžiarsky prechod Partizánskou republikou zahrnutý aj do programu okresných osláv 35. výročia SNP.

V roku 1983 bol na Donovaloch Zimný zraz turistov Stredoslovenského kraja a okresu Banská Bystrica a súčasťou jeho programu bol aj jubilejný XX. Lyžiarsky prechod Partizánskou republikou, ktorý prekonal niekoľko rekordov. Najstarším

účastníkom bol náš 72-ročný Karol Líška a najmladším na najnáročnejšej trase cez masív Prašivej bol syn nášho člena, 12-ročný Roman Žiljak. A práve vtedy, po prvýkrát v histórii prechodu a v najneprístupnejšom teréne na masíve Prašivej, sa zranil účastník prechodu, a naši cvičitelia-vedúci trasy Jožo Žiljak (ktorý bol aj členom horskej služby) a Vilo Kubiš, museli zabezpečiť jeho transport k miestu lekárskej pomoci. Rekordná bola na tomto ročníku aj účasť vyše 1100 účastníkov, nestačili nám odznaky, museli sme ich mnohým zúčastneným posilať dodatočne, až keď nám v mincovni vyhotovili ďalšie. Dnes, keď na toto podujatie chodí niečo vyše stovky účastníkov, to znie až neuveriteľne, že v osemdesiatych rokoch musel výbor OT rozhodnúť o obmedzení účasti na maximálne 450 osôb v jednotlivých ročníkoch (väčší počet bol už z hľadiska náročnosti terénu a bezpečnosti účastníkov ťažšie zvládnuteľný). Ku každému ročníku prechodu sme vydávali propozície, s organizačnými pokynmi a informáciami o trasách. Na 25. ročníku sme účastníkom dávali namiesto odznakov pamätnú bronzovú plaketu. V roku 2003 sme k 40. ročníku vydali jubilejnú publikáciu Kronika Lyžiarskeho prechodu Partizánskou republikou.

Na organizácii LPPR sa v rokoch 1965-2008 najviac podieľali : D. Kaliský (39 ročníkov), Z. Šír a O. Ruml (37), J. Melek (30), J. Koubek (29), O. Ruml (28), O. Kaliská a J. Petian (27), P. Legiš a P. Vizner (25), J. Murgaš, M. Murgaš (22), A. Vigaš (21), Igor Malinovský (20), J. Strečok (15), J. Žiljak (13), M. Babčan (10), ďalej to boli Miro Drahoš, Slavo Sochor, Vilo Kubiš. Lekársku službu zabezpečo-

Odchod účastníkov LPPR z Donovál.

Cieľ 42. roč. LPPR v Balážoch v roku 2005 - zľava D. Kaliský, O. Kaliská, MUDr. Z. Germanová, J. Murgaš, M. Dimoš, J. Ujváry, vzadu zľava M. German so synmi.

V cieľi 42. roč. LPPR - zľava Ing. Z. Šír, MUDr. M. Legišňová, MUDr. P. Legiň.

vali tradične MUDr. Pavol Legiň, MUDr. Marta Legiňová a MUDr. Zora Germanová. Po niektoré roky s nami putovali aj členovia horskej služby Belo Sobota, Eugen Šándory, Dežo Gajdoš so psom, Ivan Herchl, Vilo Koreň, Stano Schmidt, Eman Bulla.

LYŽIARSKY PRECHOD ZÁPADNOU ČASŤOU NÍZKYCH TATIER (I. ročník v roku 1968)

Lyžiarsky prechod západnou časťou Nízkych Tatier sme začali organizovať v marci 1968. Po tomto prvom prieskumnom ročníku sme museli horskej službe pripomenkovať zistené nedostatky v stave zimného tyčovania na hlavnom hrebeni Nízkych Tatier. Tento trojdňový prechod patril k najnáročnejším podujatiam nielen z hľadiska obťažnosti trasy (dĺžka trasy 54 kilometrov, prevýšenie 4350 metrov), ale aj výkyvov

počas a nestálej snehovej pokrývky hlavného hrebeňa, ako aj problémami s ubytovaním na trase. Počet účastníkov bol limitovaný náročnými podmienkami a tiež možnosťami prenocovania. Počas prvých ročníkov bol nocľah po prvom dni prechodu v Kamenej chate pod Chopkom, v ďalších ročníkoch v Štefánikovej chate pod Ďumbierom. Druhý deň prechodu sa končil nocľahom v poľovníckej chatke v krásnom prostredí pod Zámostskou hoľou. Spočiatku (I.-V. ročník) išli účastníci len v jednej skupine, ale vzhľadom na vzrastajúci počet záujemcov sa už ďalšie ročníky (VI.-XXI.) organizovali pre dve skupiny, ktoré nastupovali na trasu v posunutých termínoch. Vyžiadalo si to organizačné zmeny aj vyšší počet cvičiteľov-vedúcich trás tohto prechodu. Aj keď sa LP západnou časťou Nízkych Tatier konal v jarnom období, podmienky v niektorých ročníkoch neboli vôbec jarné (husté sneženie, hmla, mráz, vietor aj dážď, značne komplikovali postup po trase). Vedúci často museli zvažovať, či vôbec pokračovať ďalej. Napríklad v roku 1969 úsek Čertovica-Ďumbier išli 7 hodín (hmla, dážď, zlý sneh) a ráno keď vykukli z okna Ďumbierskej chaty, tak sa radšej spustili rovno dolu na Trangošku. Aj v roku 1983 pre nepriazeň počasia, trvalý dážď a hmlu, nemohla ani jedna skupina prejsť celú trasu. V takýchto prípadoch si organizátori (spolu s tými účastníkmi, ktorí mali ešte záujem), neraz v najbližšom možnom termíne v tom istom roku prechod zopakovali). Podujatie si za celé obdobie rokov 1968 až 1988 získalo veľkú popularitu v celom vtedajšom Československu. Dosluhujúca poľovnícka chatka pod Zámostskou hoľou spôsobila, že organizátori už nemali ako riešiť prenocovanie v druhý deň prechodu bez toho, aby sa muselo schádzať až dolu do doliny (útuľňa pod Chabencom ešte nebola v prevádzke). A tak XXI. ročník lyžiarskeho prechodu západnou časťou Nízkych

Tatier, ktorý sa konal v roku 1988, bol posledným. Organizáciu tohto podujatia v rokoch 1968-1988 zabezpečovali cvičitelia lyžiarskej turistiky a vedúci skupín: Zdeněk Šír (21×), Jozef Böhmer (14), Jozef Koubek (12), Jozef Melek (12), Peter Vizner (9), Miro Drahoš (9), Oto Ruml (8), Andrej Vigaš (5), Jozef Strečok (5), Igor Malinovský (4), Stano Melek (4), Miro German (2), Marián Babčan (1), Ján Murgaš (1).

Na hlavnom hrebeni Nízkych Tatier sme po dva roky organizovali aj podujatie „pre tvrdšie náтуры“ – cvičitelia lyžiarskej turistiky Stano Melek, Igor Malinovský a Jožo Žiljak, viedli lyžiarsky prechod celým hlavným hrebeňom Nízkych Tatier (východnou aj západnou časťou), spojený s bivakovým prenocovaním.

STRETNUTIE TURISTOV V SEDLE TRI KRÍŽE (I. ročník v roku 2003)

Pôvodne to bolo len stretnutie 5. septembra 2003, pri slávnostnom odhalení obnoveného trojramenného kríža. Predseda KST Lokomotíva Dušan Kaliský však tieto stretnutia organizuje každý rok, a tak sa podujatie začína zaraďovať medzi naše tradičné. Po rôznych trasách Kremnických vrchov sa v septembri schádzajú turisti z Banskej Bystrice, Kremnice, Zvolena a Žiaru nad Hronom na pomedzí chotárov, v sedle Tri Kríže. Podujatie z našej strany zabezpečuje KST Lokomotíva a Mesto Banská Bystrica. Účastníkom odovzdávame účastnicke odznaky a spomienkové pohľadnice (vdaka podpore Mesta Banská Bystrica).

KST LOKOMOTÍVA SA PODIEĽAL NA ORGANIZÁCII OKRESNÝCH, KRAJSKÝCH A CELOSLOVENSKÝCH PODUJATÍ PEŠEJ A LYŽIARSKÉJ TURISTIKY

Z poverenia OV ČSZTV zabezpečoval náš odbor turistiky viaceré podujatia. V roku 1965 bol OTTJ Lokomotíva spoluorganizátorom Celoštátneho spartakiádneho zrazu turistov na Tâloch. Za aktívnu pomoc pri organizácii tohto zrazu, dostali turisti TJ Lokomotíva ako odmenu dvojtýždňový putovný stanový zájazd na Jadranské pobrežie. Uskutočnil sa v auguste 1968, pod vedením Igora Chromeka a Ľudmily Ruskovej. Skončili v „humanitárnom záchytnom tábore“ (vo vysokoškolských internátoch) v Belehrade, kde v tom istom čase uviazla aj „ďalšia časť Lokomotívy“ – skupina vysokohorských turistov (Z. Šír, O. Ruml, J. Böhmer, O. Kaliská, J. Šif, A. Vigaš), ktorí tiež v dôsledku augustových udalostí roku 1968, museli preušíť prechod hrebeňom bulharskej Rily a Pirinu. Keďže boli medzi nami aj príslušníci armády – vojenský kartografi, v zmysle pokynov z našej ambasády nemohli ísť domov cez „kapitalistické“ Rakúsko (tak, ako išli účastníci putovného zájazdu), ale museli sme v Belehrade počkať na vypravenie osobitného vlaku, cez Maďarsko podporujúce inváziu. Strávili sme tak niekoľko nezabudnuteľných dní v rušnom Belehrade, ktorého solidarita s „Čechoslovákmi“ v šesťdesiatom ôsmom sa stala legendárnou.

Štáb 16. Zrazu SNP vo Vajskovskej doline-Krpáčove v roku 1969 - sprava L. Tkáč, M. Murín, D. Kaliský, L. Zlatohlávek, M. Němec, A. Vigaš.

Slávnostné otvorenie podujatia 100 jarých kilometrov v roku 1983.

Turisti TJ Lokomotiva Banská Bystrica sa v roku 1969 podieľali aj na organizácii Zrazu turistov SNP v Krpáčove – Črnmom, v lete 1972 na organizácii okresného zrazu turistov v priestore Horná Lehota, v roku 1981 na organizácii V. letného zrazu turistov Stredoslovenského kraja (s táboriskom v dnes už neexistujúcom Autocampingu Banská Bystrica). V roku 1983 to bol Zimný zraz turistov Stredoslovenského kraja a okresu Banská Bystrica na Donovaloch, súčasťou programu tohto zrazu bol aj Lyžiarsky prechod Partizánskou republikou. Vo februári 1990 sa konal XXIV. Slovenský zimný zraz turistov, ktorý mal základňu v Banskej Bystrici a programové trasy situované do oblasti Kremnických vrchov. Poriadal ho OTTJ Lokomotiva Banská Bystrica, organizačne ho zabezpečoval Dušan Kaliský. OTTJ Lokomotiva Banská Bystrica poriadal pravidelne každý rok v prvú jarnú sobotu začiatok akcie 100 jarných kilometrov pre širokú turistickú verejnosť z Banskej Bystrice a okolia. V roku 1977 bol OT v spolupráci s MsNV aj organizátorom celoslovenského začatia akcie 100 jarných kilometrov, ktoré sa konalo 26. 3. 1977, za účasti asi 1500 turistov.

KST LOKOMOTÍVA SA ZÚČASTŇOVAL NA OKRESNÝCH, KRAJSKÝCH A CELOŠTÁTNYCH PODUJATIACH PEŠEJ A LYŽIARSKEJ TURISTIKY

Istou kuriozitou však bol národný výstup na Kriváň v roku 1970. Ako oficiálny dátum plánovaného výstupu bol uverejnený 23. august, ale nevedno prečo (na náš dotaz sme od organizátorov nedostali odpoveď), jedinými účastníkmi výstupu v tento deň boli len členovia odboru turistiky TJ Lokomotiva Banská Bystrica (mali sme tak celý Kriváň len pre nás...).

Zúčastňovali sme sa na podujatiach ako boli zrazy „krásistov“ (v rokoch 1969-1993 sme boli na stretnutí v Malej Fatre, na Sitne, Kozom kameni, Sninskom kameni, Sivom vrchu, Krakovej holi, Trstí, Choči, Folkmarskej skale a na Kráľovej holi), slovenské letné zrazy turistov (v rokoch 1967-2003 sme boli na zrazoch: Šugov, Črnmé, Lúky pod Žihľavnikom, Dierová, Lúky pod Šivcom, Kyslinky pod Poľanou, Rozbehy – Sološnica, Slovenský raj, Várinske lúky, Počúvadlo, Tatranská

V Malej Fatre v roku 1969 - sprava Z. Šír, O. Kaliská, J. Mardzin, M. Drahoš, J. Melek, J. Strečok.

Štafeta Devín-Dukla pod Ďumbierom v roku 1974- - sprava J. Stankovian-sky z Liptovského Mikuláša, Karol Liška, Olga Kaliská.

Lomnica, Volovské vrchy - Betliar, Lučenec), slovenské zimné zrazy turistov (v rokoch 1973-2008 sme boli na zimných zrazoch: Slovenský raj, Čadca, Drienica, Donovaly, Orava, Kremnické vrchy, Vrátna dolina, Plejsy, Vtáčnik, Kysucké Beskydy, Nízke Beskydy - Bardejov, Javorníky - Považský Inovec, Považský Inovec - Malé Karpaty, Muránska planina - Revúca, Kremnické vrchy, Stará Lubovňa, Šarišská vrchovina - Prešov, Kokava, Čadca, Dolný Kubín, Martin, Prešov).

Zúčastňovali sme sa na rôznych štafetách (Dukla - Praha, Devín - Dukla, Mierový pochod na Kráľovu hoľu, EURORANDO 2001) i na podujatiach organizovaných inými odborníkmi, ako bol napríklad lyžiarsky prechod Po stopách I. čs. armádneho zboru Podbanské - Háj Nicovô, Zimný prechod roklínami Slovenského raja, Po stopách Jána Švermu, Lyžiarsky prechod masívom Kráľovej hole, alebo Vagónkou Poprad poriadany lyžiarsky prechod Po stopách oslobodenia. Zúčastnili sme sa aj na medzinárodnom mototuristickom podujatí Rallye FICC vo Viedni (1989) a pre Rallye FICC, ktoré sa konalo vo Vysokých Tatrách, sme v Banskej Bystrici zabezpečovali informačné služby.

Bývali sme takmer tradičnými účastníkmi lyžiarskych prechodov po kopcoch Moravy a Čiech, organizovaných turistickými klubmi v českých krajoch, a tak sme využívali aj výhodu, ktorú nám poskytovala príslušnosť k železniarskej TJ Lokomotiva - režijné lístky na vlak. Najčastejšie sme chodili na lyžiarsky prechod Hrubým Jeseníkom a Orlickými horami, ktorý organizovali turisti z Hradca Králové (po prvýkrát tam boli v roku 1969 naši šiesti členovia), zúčastnili sme sa na I. českom zimnom zraze turistov na Jizerke. Spolu v období do roku 2003, sa pomerne početné skupiny našich členov zúčastnili na 28 podujatiach (z toho 8 peších a 20 lyžiarskych) po 11. trasách v oblasti Jeseníky, Jizerské hory, Orlické hory, Šumava, Všetínske vrchy, Českomoravská vysočina, Těšínske Beskydy, Sliezske Beskydy, Krušné hory, Pálavské vrchy. Najviac týchto výletov viedli : Peter Vízner (7), Zdeněk Šír, Oto Ruml a Vladislav Drahoš (6).

VYSOKOHORSKÁ TURISTIKA

VHT V SLOVENSKÝCH HORÁCH

V rámci plánov našich podujatí bolo mnoho vysokohorských túr a v sedemdesiatych rokoch sme zabrdli aj do horolezectva. Bývali členovia JAMES-u, Kamil Linhart, Karol Líška, Jozef Kollár, Milan Doležal a tiež náš vtedajší člen Vlado Tarkar, nás pritiahli (občas aj vytiahli) na skaly, spočiatku v Žarnovickej doline a potom aj do Vysokých Tatier. Jamesácke týždne v Doline Zeleného plesa či v Sliezskom dome, spojené s menej či viac obťažnými túrami na okolité končiare, boli obdobím, keď sa z našich radov začal formovať horolezecký oddiel TJ Lokomotiva (a ako to už obvykle býva pri strete výkonnostne odlišných záujmov, časom prišlo k organizačnému rozchodu a horolezci pokračovali ďalej pod inými TJ).

Správa o činnosti odboru turistiky TJ Lokomotiva v Banskej Bystrici za rok 1970 uvádza, že ako oddiel VHT sa združuje skupina turistov (J. Böhmer, K. Linhart, K. Líška, J. Žiljak, I. Malinovský, S. Melek, J. Korecký, M. Stuchlý, O. Kaliská, I. Jarý, J. Zelem), z ktorých sa možno časom vytvorí horolezecký oddiel. Pod vedením Joža Kollára a Milana Doležala sa v jeseni 1970 uskutočnili viaceré výstupy vo Vysokých Tatrách (Volia veža, Čierny štít, Jastrabia veža, Jahňací štít, Kolový štít, Žeruchové veže, Vysoká, Ladový štít, Jordánkou na Lomnický štít, Gerlach). Nezabud – nutným je septembrový výstup na Gerlach v roku 1970, keď sme na vrchole, spolu so Špaňodolinčanmi a Vladom Tarkarom, oslávili šesťdesiatiny Kamila Linharta.

Školenie cvičiteľov VHT v Brnčalovej chate v roku 1970 absolvovali Maťo Stuchlý, Igor Malinovský, Jožo Žiljak a v roku 1971 Oľga Kaliská a Ivan Jarý.

Špaňodolinčania a členovia Lokomotívy na Gerlachu v septembri 1970.

Cvičitelia VHT pod Kolovým štítom v roku 1970 - zľava Jožo Žiljak, Oľga Kaliská, Maťo Stuchlý a Igor Malinovský.

V roku 1973 sme spolupracovali s OTTJ Tesla (naši cvičitelia VHT organizovali a viedli túry a Tesla zabezpečovala dopravu podnikovým autobusom). Ako najaktívnejší cvičitelia VHT sa v tomto roku uvádzajú Jožo Žiljak, Stano Melek, Dušan Kaliský, Igor Malinovský.

V rokoch 1967-2008 sme v Roháčoch a Západných Tatrách uskutočnili spolu 55 výletov, z toho 2 mali charakter pešieho výletu a 53 VHT. Prvým evidovaným výletom do tejto oblasti bola hrebeňovka v auguste 1967, od Končistej po Kôprovský štít – pod vedením Zdenka Šíra a Otu Rumla ju prešli Andrej Vigaš, Peter Koubek, Jožo Koubek a Oľga Kaliská. Najčastejšie sme v tejto oblasti išli po trase Žiarska dolina – Smutné sedlo – Zverovka, prvou vedúcou tohto výletu bola Marta Planderová v roku 1986, a v nasledujúcich rokoch sa po tej

trase išlo spolu štyrikrát. Z archívnych dokumentov v štatisticky sledovanom období rokov 1966-2008 vyplýva, že súhrnne v oblasti Západných Tatier a Roháčov najviac výletov viedli: Jozef Melek (13), Peter Vizner (8), Jožo Žiljak (7). Okrem toho sa v rokoch 1971-1983 pomerne početné skupiny našich členov zúčastnili spolu na 9 zrazoch VHT v Roháčoch. Vedúcimi našej účasti boli: Jožo Strečok, Igor Malinovský, Dušan Kaliský, Maťo Stuchlý, Jožo Žiljak a Stano Tischliar. V rokoch 1971-2008 sme boli 13-krát na vrchole Kriváňa, výstupy viedli Dušan Kaliský, Igor Malinovský, Jožo Strečok, Marta Planderová, Jožo Žiljak, Stano Melek. V auguste 2000 viedol Jožo Melek na Kriváň skupinu 48 našich účastníkov výstupu.

Stano Melek a Igor Malinovský v rokoch 1973-1975 zorganizovali tri ročníky akcie zlyžovania Kriváňa a v roku 1973 I. ročník Lyžiarskeho prechodu sedlami Vysokých Tatier (na trase od Daxnerovho sedla po Baranie sedlo, sa na tomto náročnom podujatí zúčastnili Marián Šajnoha, Igor Malinovský, Štefan Zgodava, Jozef Žiljak, Jozef Strečok a Stanislav Melek). V Krásach Slovenska v roku 1975 informoval Stano Melek o druhom ročníku tohto prechodu, ktorý sa potom konal ešte raz, pokiaľ nám ho Horská služba TANAP-u nezakázala. Stano Melek mal v roku 1975 taký elán a kondíciu, že spolu s Jožom Žiljakom zlyžoval aj severné

žľaby Ďumbiera. Boli to prieskumné akcie, na základe ktorých neskôr (v roku 1976, už ako predseda horolezeckého oddielu TJ Lokomotiva) pripravoval I. ročník preteku v skialpinizme Na počesť hrdinov SNP v oblasti Ďumbiera. SHZ JAMES ne-prejavil záujem o pretek, preto Stano požiadal o spoluorganizovanie odbor turistiky TJ Lokomotiva. Výbor OTTJ Lokomotiva však usúdil, že z organizačného i bezpečnostného hľadiska náročný skialpinistický pretek už presahuje rámec turistiky. Propozície I. ročníka tohto podujatia (ktoré sa konalo v marci 1977) uvádzajú, že jeho spoluorganizátorom bola potom Horská služba Nízke Tatry-juh.

ZAHRANIČNÉ PODUJATIA VHT V ROKOCH 1968-1974

Uvedené roky boli obdobím, keď boli západné hory za „železnou oponou“ a na Juhosláviu bolo treba mať devízový prísľub od banky (a odobrenie od bezpečnosti, že sme bezpeční...). A tak sme putovali najmä po krásnych a drsných bulharských a rumunských pohoriach. Na rozdiel od súčasných zahraničných podujatí VHT, vtedy to boli pomerne malé skupiny našich členov, dopravovali sme sa vlakom (aj dobrodružnými lokálkami) a vliekli sme v ruksakoch zásoby na celý, takmer dvojtýždňový pobyt.

1968 Rila: (Z. Šír, O. Ruml, J. Böhmer, J. Koubek, P. Koubek, O. Kaliská, J. Šif, L. Slimáková, A. Vigaš)

1970 Fagaraš: (Z. Šír, O. Ruml, M. Stuchlý, O. Kaliská, J. Šif, S. Melek, J. Mardzin, J. Žiljak)

1972 Pirin: Vichren / Rila - Maljovica - Musala (Olga Kaliská, Dušan Kaliský)

1972 Pirin: (Zdeněk Šír, J. Šif, Oto Ruml, Jožo Koubek, J. Slanina)

1973 Rila: Medzinárodný zimný prechod hrebeňom (Jožo Strečok)

1973 Šar planina: Popova šapka (Olga Kaliská, Dušan Kaliský)

1974 Julské Alpy: Triglav / Kamnické Alpy (Olga Kaliská, Dušan Kaliský)

ZAHRANIČNÉ PODUJATIA VHT V ROKOCH 1995-2008

V roku 1995 začal predseda KST Lokomotiva Banská Bystrica Dušan Kaliský organizovať sériu doposiaľ pokračujúcich podujatí vysokohorskej turistiky, zameraných na alpskú oblasť najvyšších európskych pohorí. Sú to autobusové zájazdy do vybraných horských stredísk Talianska, Rakúska, Francúzska a Švajčiarska, odiaľ sa pod vedením nášho kolektívu cvičiteľov podnikali výstupy a túry, a v prípade nečasu sa v rámci programu zájazdu využívali miestne možnosti kúpania a návštevy kultúrnych pamiatok. Boli to nasledovné podujatia, na ktoré sa mohli prihlásiť aj turisti z iných klubov, ako aj neorganizovaní záujemcovia: 1995 Sonnblick Gruppe (A - Haus Kolm Saigurn), 1996 Dachstein (A - Hallstatt), 1997 Východné Tirolsko (A - St. Jakob), 1998 Ötztalské Alpy (A-Längenfeld-Oberreid), 1999 Dolomity (I - Cortina d'Ampezzo), 2000 Vysoké Taury (A-Mallnitz), 2001 Zillertalské Alpy (A - Ramsau), 2002 Dolomity (I - Canazei), 2003 Stubaiské Alpy (A - Fulpmes), 2004 Údolie Mölltal (A - Heiligenblutt), 2005 Dolomity (I - Madonna di Campiglio), 2006 Walliské Alpy (CH-Saas Grund), 2007 Oblasť Mont Blanc (F -

Lokomotíva v Dolomitoch (Tofana di Mezzo 3243 m n. m.) v roku 1999 – sprava D. Kaliský, P. Fabián, M. Šúrová, O. Meleková, J. Melek.

Saint Gervais), 2008 Dolomity (I, ale ubytovanie v A-Sillian/Heinfels).

Na týchto, zájazdovou formou organizovaných podujatiach vysoko-horskej turistiky, ktorých programov a turistickú náplň zostavoval a ktoré po doterajších 14 ročníkov organizačne viedol Dušan Kaliský, sa za roky 1995-2008 zúčastnilo 365 turistov. Cvičitelia, ktorí boli vedúcimi jednotlivých túr a výstupov v rámci týchto podujatí: Ing. Eva Škutová, Ing. Miroslav German (ktorý sa osvedčil aj ako tlmočník), Jozef Melek, a ako hosťujúci cvičiteľ VHT bol po dva roky aj Ivan Štefko z Mar-

Pod Matterhornom v roku 2006.

Dolomity v roku 2008 – Paternkofel, v pozadí Tre Cime.

Účastníci zájazdu do Sextenských Dolomít v roku 2008.

tina, a pri organizácii týchto podujatí pomáhali aj ďalší: Ing. Peter Fabián, Ing. Ján Grajzeľ, Ing. Zdeněk Šír, Ing. Alena Volentierová, Ján Murgaš, Miro Murgaš, Stano Tischliar. Zdravotné zabezpečenie zájazdov bolo v rukách našich lekárov – MUDr. Pavla Legiňa, MUDr. Marty Legiňovej, MUDr. Zory Germanovej.

VIČITELIA, KTORÍ V ROKOCH 1967–2008 VIEDLI NAJVIAC (VIAC NEŽ 20) PEŠÍCH, VYSOKOHORSKÝCH A LYŽIARSKYCH PODUJATÍ

Dušan Kaliský (316)
Ing. Zdeněk Šír (298)
Jozef Melek (224)
JUDr. Peter Vizner (160)
Oto Ruml (139)
Andrej Vigaš (139)
Jozef Koubek (126)
Anna Divišová (121)
Ing. Marta Planderová (118)
Ing. Ján Grajzeľ (117)
Ján Murgaš (117)
Mgr. Oľga Kaliská (112)
Vladislav Drahoš (96)
Marián Babčan (94)
Ing. Miro German (86)
Jožo Žiljak (†) (84)
Miro Murgaš (81)

Oľga Vigašová (80)
JUDr. Jozef Böhmer (†) (77)
Ing. Jozef Strečok (73)
Igor Malinovský (69)
Karol Liška (†) (57)
Ing. Zdeno Kadlčík (55)
RNDr. Miro Drahoš (54)
Maťo Stuchlý (†) (48)
Stano Melek (46)
Ing. Marta Srnková (35)
Božka Koubeková (34)
Ing. Ján Zelem (33)
Evžen Minařík (32)
Stano Tischliar (31)
Ing. Peter Fabián (29)
Jozef Ujváry (24)

Pozn.: V tejto štatistike nezohľadňujeme (nerozpisujeme) viacdnové akcie (v rámci ktorých vedúci viedli neraz každý deň inú výletovú trasu), posudzujeme ich tu len ako jeden štatistický údaj.

VODÁCKA TURISTIKA

Vodáckej turistike sa ako organizátor viacerých splavov Hrona, z Banskej Bystrice až po Dunaj, venoval v rokoch 1959-1967 Laco Zlatohlávek. Boli to turisticko-vodácke aktivity nášho člena, nie však v rámci nášho klubu. Splavy Hrona pre deti a mládež organizoval počas svojho pôsobenia v Krajskom dome pionierov a mládeže v Banskej Bystrici, v oddelení telesnej výchovy a turistiky, neskôr ako vedúci Krajskej stanice mladých turistov v Banskej Bystrici.

Prvé zmienky o vodáckej turistike v OTTJ Lokomotíva sú v správe o činnosti OTTJ Lokomotíva za rok 1969, kde sa uvádza, že odbor nemá prostriedky na za-

kúpenie lodí, a tak sa vodáckej turistike venujú len dvaja členovia (Bárta, Šimkovič), ktorí majú vlastné lode. Spolupracovali s vodákmi zo Štiavnických Baní, splavili Hron, Dunaj, Váh, boli na Mazurských jazerách a zúčastnili sa na majstrovstvách v rýchlostnej kanoistike. V nasledujúcom roku už odbor poveruje V. Bártu, aby zakúpil pre odbor jednu loď a koncom roka 1971 boli kúpené dva kajaky. Lode však nebolo kde uskladňovať (boli uložené v železničnom sklade v Radvani) a tak sa znova začalo uvažovať o niekdajšom zámere TJ Lokomotiva, vybudovať lodenicu a táborisko pre vodákov v Banskej Bystrici (ostalo však len pri úvahách...). Uskladnenie lodí bolo stálym problémom, v roku 1988 sme mali 6 dobrých lodí, ale schátranú provizórnu lodenicu, ktorá neumožňovala ich bezpečné uloženie, až nakoniec sme ju museli v roku 1992 asanovať (lode prevzali členovia do domácej úschovy a po dokončení rekonštrukcie Domu turistiky sme ich uskladnili v jeho priestoroch).

Najčastejšie sa splavoval Hron, z rôznych nástupných a do rôznych cieľových miest. Boli to naším odborom organizované splavy (z Lopeja, Dubovej, Lučatina a Slovenskej Lupče do Radvane, a plavby z Radvane po Zvolen, Hronskú Dúbravu, Kozárovce a Štúrovo). V roku 1979 bol aktívny Ing. Karol Nagy a zabezpečoval našu účasť na podujatí SÚV ČSZTV - Nizkotatranské rieky, v septembri toho istého roku na podujatí Záverečný Hron a v auguste 1979 spolu s Evženom Minaříkom mali v pláne aj lampiónovú plavbu po Hrone. Od roku 1980 prevzal vodácku turistiku vo výbore OTTJ Lokomotiva JUDr. Ludo Švec a v roku 1990 JUDr. Peter Vízner. Táto vodácka dvojica, neskôr aj spolu s JUDr. Ľubom Hreždovičom, sa pod vlajkou Lokomotivy plaví až po dnešné dni. To, aká bola spolupráca s inými oddielmi vodáckej turistiky v jednotlivých obdobiach, záležalo na vedúcich. V počiatočných rokoch boli intenzívnejšie kontakty s vodákmi zo Štiavnických Baní, ktoré zabezpečoval Ing. Vlado Bárta. V období po roku 1980 mali Peter Vízner, Ludo Švec a Ľubo Hreždovič, dodnes pretrvávajúce dobré vzťahy s vodákmi z Kajak klubu Nová Baňa, z TJ Slovan Tlmače, z Iliaša, Podbrezovej. Zúčastňujeme sa na tradičných podujatiach Kajak klubu - Odomykanie Hrona a Zamykanie Hrona, spojených aj s cykloturistickým okruhom po okolitých prameňoch prítokov Hrona. V rokoch 1980-2008 boli naši vodáci 50-krát na Hrone. Splavovali horný tok Hrona z Polomky do Podbrezovej, Čierny Hron a Hron z Kamenistej doliny, plavili sa z rôznych nástupných do rôznych cieľových táborísk na brehoch Hrona. Dvanásťkrát sa plavili „na dlhých tratiach“ - vyše stovky kilometrov z Banskej Bystrice po Kozárovce či Tlmače, a takmer dvesto kilometrov až po Dunaj.

V rebríčku najčastejšie splavovaných tokov nasleduje Dunajec (8 podujatí v rokoch 1976-2008). V roku 1978 zabezpečoval našu účasť na Medzinárodnom kajakovom splave Dunajca a na Zraze mladých vodákov na Dunajci, Július Slanina. Na ďalších siedmich podujatiach viedol Peter Vízner na Dunajec pomerne početné skupiny našich vodákov. Prvé roky viackrát splavovali Prielom Dunajca a od roku 1995 sa pridali k cykloturisticko-vodáckemu podujatiu Kajak klubu z Novej Bane -

plavili sa z Lysej nad Dunajcom do Lesnice a následne absolvovali cykloturistický okruh po Poľsku. S vodákmi z Novej Bane splavovali aj Oravu a Váh.

V rokoch 1976-2000 boli naši vodáci na piatich podujatiach na Dunaji – v júli 1976 Karol Nagy so štvorčlennou skupinou na Splave TID (Štúrovo-Budapešť), v máji 1978 Ing. Frank s partiou na V. Dunajskej camping rallye Bratislava, v júni 1978 J. Slanina na vodáckom-orientačnom preteku na dunajských ramenách. V rokoch 1998-2008 Peter Vízner a Lubo Hreždovič viedli skupiny našich na splavoch Dunaja, dunajských ramien a Malého Dunaja. Zúčastňovali sa aj na 110-kilometrovom splave Dunaja z Bratislavy po Komárno, organizovanom vodákmi z TJ Regena Bratislava.

Tradičná bola aj naša účasť na splavoch organizovaných vodákmi z Hradca Králové (nadviazali sme s nimi výhodnú spoluprácu – na Orlicí sa naši plavili na lodiach požičaných z Hradca, a keď prišli vodáci z Hradca Králové na Hron, plavili sa na našich lodiach). Prvým podujatím bola Vltava na kanojkách v júli 1981, splav z Českých Budějovic po Prahu. V rokoch 1981-2008 sa naši vodáci šesťkrát plavili po Vltave (raz po Prahu, dvakrát po České Budějovice a trikrát po Český Krumlov).

Orlica bola druhou, našimi vodákmi najčastejšie splavovanou českou riekou (v rokoch 1982-1989 sa po nej plavili päťkrát). Spolu s vodákmi z Hradca Králové bolo 16 našich lodí aj na vyše stokilometrovom splave Lužnice (v rokoch 1990, 1998) a v roku 1999 mali naši desaťdňový, daždivý, cyklo-vodácky tábor na Sázave. Účasť našich vodákov na uvedených splavoch českých riek organizoval a viedol Peter Vízner, spolu s Ludom Švecom a Lubom Hreždovičom (a všetkým trom slúži ku cti, že po viacero rokov mali ako „partákov“ v lodiach, na českých i slovenských riekach, aj svoje deti).

Medzinárodný kajakový splav na Mazurských jazerách v Poľsku – v období rokov 1969-1980 sa oddiel vodáckej turistiky OTTJ Lokomotiva Banská Bystrica 6-krát zúčastnil na tomto medzinárodnom splave. Prvé roky vedúci oddielu Vlado Bárta nadväzoval kontakty, overoval možnosti našej účasti a v roku 1971 už na Mazury dovedol celý, vtedy 10-členný oddiel. Poriadatelia ich vyhodnotili ako jednu z najlepších skupín a na tomto splave dvojica Vojto Zachar a Anina Zacharová získali 1. miesto v turistickom desaťboji a dokonca aj čestné 3. miesto v súťaži vodáckej módy. V roku 1972 bolo na Mazurských jazerách 14 členov nášho vodáckeho oddielu, v roku 1974 sedem členov, pod vedením Ivana Žubora. Posledný raz, na 16. ročníku tohto medzinárodného podujatia v roku 1980, bola 17-členná skupina s vedúcimi Petrom Víznerom, Ludom Švecom a Karolom Nagyom, počas 10-dňového pobytu splavili 105 km vodných trás na Mazurských jazerách.

Najčastejšími organizátormi vodáckych podujatí v rokoch 1969-2008 boli JUDr. Peter Vízner, JUDr. Lubo Hreždovič a JUDr. Ludo Švec, ďalej to boli Ing. Vlado Bárta, Jožo Žiljak, Ing. Dávidová, Ing. J. Laco, Ing. Karol Nagy, Evžen Minařík, Juraj Kubík, Július Slanina, Milan Vidršpán.

Z Kremnického štítu do Ihrácskej doliny.

CYKLOTURISTIKA

S cykloturistikou začali v našom odbore v osemdesiatych rokoch Vladislav Drahoš a Ing. Zdeno Kadlčík, ktorí na prelome apríla a mája 1987 zorganizovali kombinovanú pešiu a cyklistickú zápočtovú cestu na polostrov Rujana, do vtedajšej NDR. O rok neskôr, v júli 1988, sa Evžen Minařík, Stano a Elena Tischliarovci, zúčastnili na takmer dvojtýždňovom I. ročníku Putování krajem na kole (Juhomoravský kraj).

V deväťdesiatych rokoch v našich cykloturistických plánoch dominovali podujatia organizované Stanom Tischliarom – Starohorské vrchy na bicykli, Cyklotúra okolo

Naši cykloturisti na Palmovej riviére v Taliansku – rok 2008.

Cykloturisti v sedle Tri križe - v strede Peter Vízner.

Bystrice, okolo Drahovej, Veporské vrchy na bicykli, Javorie na bicykli a mnohé iné.

Od roku 1998 sa už medzi vedúcimi cykloturistických výletov objavujú ďalší – Marián Babčan, Ján Grajzel, Peter Fabián, Peter Vízner, a od roku 2000 prevládajú podujatia organizované Jánom Murgašom a Miroslavom Murgašom.

Okrem už spomenutých, vodácko-cykloturistických podujatí, organizoval Peter Vízner v roku 2006 podujatie s 20 účastníkmi v campe Veľký Meder (za 9 dní nakrútili pedálmí 440 km), a v roku 2008 absolvovali takmer dve desiatky výletov na bicykli a dve zahraničné cyklotúry (Balaton, talianska Palmová riviéra).

ORIENTAČNÝ BEH

V roku 1965 poriadal odbor turistiky TJ Lokomotiva z poverenia OV ČSTV Banská Bystrica orientačný pretek hliadok dospelých, dorastu a žiactva (riaditeľom preteku bol Ing. Ján Petian, trate postavil Jozef Kollár), a v tom istom roku aj dlhodobú súťaž mládeže v turistickom orientačnom preteku. Správa o činnosti odboru turistiky pri TJ Lokomotiva Banská Bystrica za rok 1967 uvádza, že komisiu orientačných pretekov vedie Igor Chromek, že na Okresnom prebore OB bolo 13 našich pretekárov (traja z nich sa stali majstrami okresu), a na pretekoch sa v tomto roku najviac zúčastňovali J. Strečok, J. Kollár, O. Malatinský, M. Krčová a Z. Šír.

Podieľali sme sa aj na podujatiach, ktorých hlavným organizátorom boli iné TJ. V roku 1979 sme pri príprave orientačných pretekov úzko spolupracovali s oddielom orientačného behu pri TJ Slávia PF (hostovalo v ňom aj 20 našich členov)

a spolu sme organizovali Majstrovstvá Stredoslovenského kraja v dennom orientačnom behu, ktoré sa konali v rámci OB O partizánsky samopal, za účasti 165 pretekárov. V roku 1981 bol OTTJ Lokomotiva (Ing. Strečok, Ing. Nosál) spoluorganizátorom Majstrovstiev stredoslovenského kraja v branno-turistických pretekoch mládeže, v roku 1986 spolu s TJ Iskra Smrečina aj spoluorganizátorom Majstrovstiev SSR v orientačnom behu na lyžiach a v roku 1989 sme spolu s TJ Slávia Ekonóm zabezpečovali Pohár SNP v orientačnom behu. V rokoch 1985-1987 organizoval Ing. Stanislav Nosál účasť družstva OTTJ Lokomotiva na celoštátnych a krajských klasifikačných pretekoch OB.

Naším jediným aktívnym pretekárom bol po dlhé roky Ing. Jozef Strečok, ktorý sa zúčastňoval aj na medzinárodných orientačných pretekoch a na lyžiarskych orientačných pretekoch. V roku 1969 sa podieľal aj na organizovaní medzinárodného orientačného behu ako staviteľ tratí a v roku 1973 na kartografickej príprave orientačných pretekov v rámci VII. Československej univerziády.

Určitý čas pretekal v orientačnom behu aj Jozef Žiljak, a v roku 1974, na Majstrovstvách okresu v OB (ktoré sa konali spolu s Okresným zrazom turistov pod Gindurou) vo svojej kategórii získali majstrovské tituly Ing. Zdeněk Šír, JUDr. Jozef Böhmer a Otakar Ruml.

Najvýznamnejším podujatím orientačného behu, ktoré organizovala OTTJ Lokomotiva Banská Bystrica, bol orientačný beh O partizánsky samopal. V roku 1964 boli oslavy 20. výročia SNP, orientované do priestoru vypálenej obce Kalište. Súčasťou osláv bol aj turisticko-branný program, v rámci ktorého členovia odboru turistiky TJ Lokomotiva usporiadali I. ročník orientačného behu O partizánsky samopal. Trate pre všetky kategórie postavil Igor Chromek. Víťaz A - kategórie mužov, získaval skutočný, špeciálne upravený partizánsky samopal. Táto trofej bola putovná, ale víťaz ju mohol získať aj trvale v prípade, ak by trikrát po sebe zvíťazil v hlavnej kategórii preteku. Bola to zrejme trochu nejasne formulovaná podmienka, lebo keď raz samopal odišiel s víťazom, ktorý síce vyhral

Dušan Kaliský odovzdáva M. Ferienčikovi z TJ Iskra Smrečina „pravý“ samopal za víťazstvo v orientačnom behu.

trikrát, ale nie v po sebe idúcich ročníkoch, tak mali organizátori problém získať samopal späť. V neskorších rokoch už bolo aj pre víťaza problémom cestovať verejnou dopravou s „naozajstným samopalom“ na pleci (do ruksaka sa nevošiel, bol to jeden z najväčších samopalov, nazývaný „špagin“).

OB O partizánsky samopal bol pretekom II. stupňa a v roku 1978 sa rokovalo o jeho povýšení na pretek I. triedy. O tento pretek bol pomerne veľký záujem (zúčastňovala sa na ňom viac než stovka pretekárov z celého Československa a v roku 1974 sa na tomto našom podujatí zúčastnilo aj širšie reprezentačné družstvo Slovenska v OB). V niektorých ročníkoch sme popri OB O partizánsky samopal organizovali aj propagačné turisticko-orientačné pochody.

Propozície XVI. ročníka v roku 1975 spôsobili rozruch medzi funkcionármi teľovýchovy, od úrovne TJ až po kraj. Na konci textu propozícií ostal kus voľného miesta, a tak nám tam kamarát nakreslil obrázok (stupne víťazov, o ktoré sa opiera zmorený pretekár). Bolo to „zhora“ posúdené ako nevhodná karikatúra, znevažujúca povstanie. Malo to aj pokračovanie v ďalších rokoch, keď na nás uvalili cenzúru, a museli sme výboru TJ predkladať (nevedno či aj na výtvarné alebo len na ideologické) posúdenie všetky propagačné materiály.

V sedemdesiatych rokoch ako riaditelia jednotlivých ročníkov OB O partizánsky samopal pôsobia Vladimír Rakyta, JUDr. Dušan Faško, Ing. Ján Petian, a od roku 1976 do roku 1988 Dušan Kaliský. Staviteľmi trati v jednotlivých ročníkoch boli Ežo Linhart, Kamil Linhart, Ing. Jozef Strečok, Igor Chromek, Jozef Kollár, Oskar Hostovský, Ing. Stanislav Nosál, Juraj Kubík, Juraj Turčan. Rozhodcami boli Ing. Jozef Strečok, Ing. Stanislav Nosál, Jozef Kollár. Medzi ďalšími organizátormi zabezpečujúcimi priebeh pretekov sú mená MUDr. Bertan, Ľudovít Mattertaj, Anton Mazal, Ladislav Zlatohlávek, Jozef Žiljak, Ludmila Slimáková, Andrej Vigaš, Otkar Ruml, Matej Stuchlý, Stanislav Melek, Oľga Kaliská, Marcela Skotalová, Mária Šindleryová, Božena Bartáková.

Roky slávy pominuli, organizátori trochu zostarli, samopal odpočíval v skrini, a nám zrazu došlo, čo teraz s ním, veď sme my vlastne ozbrojená zložka Lokomotívy... V našom archíve sme totiž nenašli žiadny dokument o nadobudnutí a ani o znefunkčnení zbrane (bol to pôvodný samopal sovietskej výroby z roku 1945, s čitateľným výrobným číslom) a nikto z našich najstarších členov si už nepamätal, odkiaľ sme ho vlastne získali. Tak sme po konzultácii s policajným oddelením evidencie zbraní, samopal v roku 2003 protokolárne odovzdali Múzeu SNP v Banskej Bystrici, ako exponát pre Pamätník SNP (pri odovzdávaní boli prítomní Dušan Kaliský, Igor Chromek, Oľga Kaliská a riaditeľ Múzea SNP PhDr. Ján Stanislav). A tak nielen samotný partizánsky samopal, ale aj náš rovnomenný orientačný pretek je už len súčasťou histórie.

ODDIEL REKREAČNÉHO BEHU

Správa o činnosti OTTJ Lokomotíva za rok 1982 uvádza, že v apríli toho roku sa pri odbore turistiky vytvoril nový oddiel – oddiel rekreačného behu. Na zakladajúcej schôdzi 20. 4. 1982 bol za vedúceho oddielu zvolený J. Rozim z Pedagogickej fakulty v Banskej Bystrici, v oddiele bolo 15 členov z nášho odboru turistiky. Organizačné oddielové stretnutia bývali v Dome turistiky. Hlavným podujatím bola propagačná akcia pre verejnosť, pod názvom Banskobystrická hodinovka. Organizáciu ju zabezpečovali členovia nášho turistického odboru. V správe o činnosti sa uvádza, že v roku 1982 sa na tomto podujatí zúčastnilo 50 bežcov a v septembri roku 1983, v celi na štadióne Slávie PF sme zabezpečili nielen občerstvenie a ceny víťazom, ale aj hudobnú produkciu Igora Malinovského. Členmi oddielu rekreačného behu boli aj M. Bömches a MUDr. Marián Bukovčan, ktorí v roku 1982 získali titul „železný muž“. Posledná zmienka o tomto oddiele je v zápisnici z výročnej schôdze OTTJ Lokomotíva z januára 1985, kde bol člen novozvoleného výboru OT Ing. M. Sochor uvedený ako člen výboru pre rekreačný beh. Iná dokumentácia v našom archíve nie je, zrejme odišla spolu s rekreačnými bežcami.

TURISTICKÉ ODDIELY MLÁDEŽE

Medzi prvých organizátorov turistiky mládeže v Banskej Bystrici patrí Ladislav Zlatohlávek. Bol zakladateľom Telovýchovnej jednoty Mladosť, organizátorom splavu Hrona pre deti a mládež, organizátorom prázdninových turistických podu-

TOM Lokomotíva - víťaz súťaže TOM na 24. zraze SNP v roku 1977, sprava vedúci Matej Rusko.

jaťi Po stopách SNP, Krajom drahých kovov, Krajom Jánošíka. Tieto podujatia organizoval počas svojho pôsobenia v Krajskom dome pionierov a mládeže v Banskej Bystrici, neskôr ako vedúci Krajskej stanice mladých turistov v Banskej Bystrici.

Aj odbor turistiky TJ Lokomotíva sa hlavne príspevom Ladislava Zlatohlávka, Igora Chromeka a Antona Mazala, začal orientovať na podchytenie mládeže pre záujem o turistiku a pobyt v prírode. Robili to formou organizovania orientačných pretekov v dobe, keď orientačný beh ešte nebol ustálený ako šport. Tieto orientačné preteky boli organizované asi od roku 1962 počas nasledujúcich štyroch rokov, štvorkolovým systémom. Touto činnosťou odbor turistiky Lokomotíva značne prispel k rozšíreniu záujmu o turistiku a prírodu medzi mládežou a mnohí z mladých jej ostali natrvalo verní.

V roku 1973 naši cvičitelia lyžiarskej turistiky Ing. Jozef Strečok a Ing. Ján Zelem odborné viedli lyžiarsky výcvik a bežkárské výlety na Zimnom zraze mladých turistov na Donovaloch, ktorý organizoval OZT Banská Bystrica.

V sedemdesiatych rokoch boli pri OTTJ Lokomotíva vytvorené oddiely mládeže, ako ich vedúci sú v zápisniciach uvedení O. Blaščáková, V. Houžva, M. Rusko, E. Minařík, A. Slaný. V niektorých obdobiach, ako napríklad v roku 1975, boli aktívne dva oddiely TOM, v ktorých bolo spolu 39 detí. Pravidelne sa zúčastňovali na všetkých okresných a celoslovenských, letných aj zimných zrazoch TOM (napríklad na zimnom zraze v Čadci v roku 1974 bolo 25 detí z nášho TOM Lokomotíva). Úspešne sa zúčastňovali na celoslovenských súťažiach turistickej všestrannosti, v roku 1972 získal TOM Lokomotíva Banská Bystrica v tejto súťaži zlatú medailu. V roku 1976 bol Matej Rusko s oddielom TOM pri OTTJ Lokomotíva na XXIII. zraze turistov a VII. stretnutí TOM na Podlesku v Slovenskom raji. V týchto rokoch ako vedúci výletov našich mladých turistov pôsobili K. Jedličková, M. Rusko, A. Rusková, M. Majer, E. Wágner, J. Pročka.

Koncom sedemdesiatych rokov činnosť stagnovala, až v roku 1980 sa vytvorili dva nové oddiely TOM pod vedením Milana Baťu a Lubomíra Wágnera. Od roku 1983 viedol turistické oddiely mládeže pri OTTJ Lokomotíva aj Ing. Stano Nosál, zameriaval deti najmä na zvládnutie orientácie a účasť na orientačných pretekoch mládeže.

V júni 1984 pripravil OTTJ Lokomotíva športovo-turistický deň Cesta rozprávkovým lesom, pre deti a rodičov zo štyroch zúčastnených organizácií VD Rozkvet, ČSD, Krajské bábkové divadlo a TJ Lokomotíva. V neskorších rokoch sa konštatuje pokles aktivity TOM, súvisiaci s problémom nájsť na túto činnosť vhodných vedúcich. Správa o činnosti OTTJ Lokomotíva za rok 1988 uvádza, že pracujú dva oddiely mládeže. V roku 1983 bola za TOM členkou výboru OTTJ Lokomotíva Nela Martincová, neskôr Milan Baťa. V roku 1990 bol do výboru OTTJ kooptovaný Ing. P. Fabián, ako zodpovedný za úsek práce s mládežou. Pod jeho vedením sa TOM Lokomotíva v roku 1991 zúčastnil na celoslovenskom zraze v Považskej Bystrici.

S pútačom na hrebeň Prašivej, rok 1971.

Značkář Dušan Kaliský.

*Šéf značkárov Kamil Linhart. Značkárski „partáci“ Jožo Kollár a Kamil Linhart - da-
kedy začiatkom šesťdesiatych rokov minulého storočia.*

ZNAČKÁRI V KST LOKOMOTÍVA

Celé desaťročia v rámci okresu aktívne pracuje stabilný kolektív našich kvalifikovaných značkárov, o ktorých možno povedať, že sa „vlastnoručne podpísali“ pod všetky značené turistické chodníky hrebeňov Nízkyh Tatier, Veľkej Fatry, Kremnických vrchov, Slovenského rudohoria, ako aj ich dolín zbiehajúcich z hrebeňov, do údolia Hrona či Starohorskej doliny.

Prvým z našich členov, ktorý je v archívnych dokumentoch zaznamenaný ako značkár, je Karol Líška. Zápisnica zo zasadania výboru odboru KSTL Banská Bystrica 31. 5. 1939 uvádza, že Karol Líška bol kooptovaný do výboru ako prvý značkár. Ako referent značenia potom pôsobil vo výbore odboru KSTL až do roku 1948.

Najvýznamnejšou osobnosťou medzi značkármi v našom regióne bol nepochybne Kamil Linhart, ocenený čestným Zlatým odznakom Turista - Značkár. Od roku 1959 bol predsedom okresnej značkárskej komisie v Banskej Bystrici, a na rôznych postoch na okresnej, krajskej a celoštátnej úrovni v oblasti značenia turistických chodníkov pôsobil až do roku 1994 (kedy sa skončil chodník jeho života). V päťdesiatych rokoch bol jeho značkárskym partnerom najmä Eugen Linhart a Jozef

Kollár, v tých rokoch sa značeniu turistických chodníkov (najmä v oblasti Poľany) venoval aj Laco Zlatohlávek, potom sa už, aj Kamilovou zásluhou, rady lokomotívackých značkárov rozšírili.

V roku 1967 vo výbore OTTJ Lokomotiva, v komisii pre značkovanie, ktorej predsedom bol inštruktor značenia Kamil Linhart, boli nasledovní členovia - Jozef Kollár, Jozef Koubek, Anton Mazal a Andrej Vigaš. Správa o činnosti OTTJ Lokomotiva za rok 1969 uvádza, že značkári nášho odboru sa starajú o turistické chodníky v celkovej dĺžke 557 km (z toho červená 121 km, modrá 165 km, zelená 154 km, žltá 117 km).

V roku 1970 sa v zápisoch konštatuje, že z 10 členov okresnej značkárskej komisie deväti sú z OTTJ Lokomotiva. Všetci naši značkári mali potrebnú kvalifikáciu - Kamil Linhart, Eugen Linhart, Jozef Kollár, Andrej Vigaš, Jozef Koubek, Oľga Kaliská, Dušan Kaliský, Matej Stuchlý a Ing. Zdeněk Šír. V osemdesiatych rokoch pribudli noví kvalifikovaní značkári Oľga Vigašová, Stano Tischliar, Jozef Pročka, Ludovít Mäsiar. Táto skupina potom celé desaťročia značila turistické chodníky hrebeňov a dolín Nízkych Tatier, Starohorských vrchov, Slovenského rudohoria a Kremnických vrchov, a zabezpečovala v našom regióne všetky odborné práce v oblasti turistickej orientácie, tvorby podkladov turistických máp a turistických sprievodcov. V rôznych obdobiach im na jednotlivých trasách a pri rôznych značkárskych prácach pomáhali najmä Oto Ruml, Pepík Šif, Ing. Ján Petian, JUDr. J. Böhmer, Božka Koubeková, Peter Koubek, pri stavbe drevených pútačov na svahoch Prašivej sú na dokumentárnej fotografii zaznamenaní aj Stano Melek a Igor Malinovský.

Kvalifikáciu inštruktor značenia dosiahli aj Oľga Kaliská, Dušan Kaliský, Andrej Vigaš, Ing. Zdeněk Šír a klasifikačný odznak Turista-Značkar I. triedy získali Andrej Vigaš, Oľga Kaliská a Dušan Kaliský. Po Kamilovi prevzal funkciu Ing. Zdeněk Šír, ktorý šéfuje okresným a „lokomotívackým“ značkárom podnes. Spomienky na značkovanie a značkárov nášho klubu, uvádza v osobitnom príspevku Andrej Vigaš.

STAVEBNÉ AKTIVITY KST LOKOMOTÍVA

V roku 1965 (v snahe využiť finančné prostriedky, ktoré boli k dispozícii pri OV ČSTV a boli určené na výstavbu účelových zariadení) sa TJ Lokomotiva za spolupráce s odborom turistiky rozhodla stavať lyžiarske vleky v Španej Doline a na Šachtičke, a štyri zrubové chatky na Šachtičke. Takmer sa obnovilo nadšenie, ktoré kedysi vládlo v KČST a KSTL pri stavbe nových turistických zariadení. Popri výletnej činnosti sa tak aktivity členov sústreďovali najmä na brigády pri výstavbe zrubových chatiek na Šachtičke, kde turisti nášho odboru odpracovali tisíce brigádnických hodín. Najmä zásluhou Antona Mazala boli od roku 1968 dané do prevádzky obidva vleky (ako aj údolná stanica, v ktorej bol Loko-klub, kuchynka

Dom turistiky KST Lokomotíva Banská Bystrica – stav pred rekonštrukciou.

Dom turistiky KST Lokomotíva Banská Bystrica po rekonštrukcii.

a priestor na ubytovanie pre asi 10 osôb), ale chatky sa nakoniec nedostavali. V roku 1969 sa v zápisnici z výboru OT konštatuje, že v dôsledku zlej hospodárskej situácie TJ sa už nekonali brigády na Šachtičke. Rozostavané chatky potom roky chátrali a nakoniec boli zlikvidované. Na mieste chatovej základne TJ Lokomotiva pod Panským dielom, začala sa v tom priestore na Šachtičke stavať chata Stredoslovenského KNV (bola tam premiestnená aj Krajská politická škola), v súčasnosti je tu hotel a objekty lyžiarskeho strediska.

V rokoch 1968-1970 sme rokovali aj o prípadnej možnosti povolenia stavby zrubu v oblasti medzi Skalkou a Chabencom, zvažovalo sa o oprave drevenice na Modrom traverze a „kejdy“ pod Príslopom, a ich využití ako núdzových útulní. (Uznesenie z výročnej členskej schôdze OTTJ Lokomotiva z 21. 1. 1971 uvádza zámer opraviť drevenicu na Modrom traverze ako núdzový prístrešok pre letnú i zimnú turistiku a prerokovať s patričnými orgánmi výstavbu aspoň 2 zrubových chatiek na západnom hrebeni Nízkych Tatier.) Ostalo však len pri plánoch a snoch...

Nadšenie pre stavebné aktivity (a s tým spojené trampoty pre funkcionárov nášho odboru), neutíchajú ani koncom sedemdesiatych rokov. V roku 1977 sekcia lyžiarskej turistiky KST Bratislava na základe žiadosti Dušana Kaliského pridělila pre OTTJ Lokomotiva lyžiarsky vlek. Naši členovia vypracovali úvodnú štúdiu na umiestnenie vleku na svahu za bytovkami sídliska THK v Banskej Bystrici. Do jesene 1978 odpracovali členovia odboru stovky hodín na stavbe vleku, ktorý bol odovzdaný do skúšobnej prevádzky v januári 1979. Rok 1979 bol vtedy Rokom dieťaťa – a vďaka nášmu vleku mali nesmiernu radosť všetky deti z okolitých sídlisk. Služby na vleku mávali naši cvičitelia lyžiarskej turistiky. Správa o činnosti za rok 1985 uvádza, že stále ešte prevádzkujeme vlek na sídlisku THK, ale v nasledujúcom období však už vlek dožíval a ustúpil inej výstavbe.

V roku 1977 výbor nášho odboru rokuje aj o výbere miesta na stavbu lodenice, bola spracovaná aj dokumentácia, ale k stavbe vtedy nedošlo. Až v roku 1979 si naši vodáci svojpomocne vybudovali sklad lodí (nad rybníkom oproti Smrečine) a plánovali tam vybudovať aj verejné táborisko pre vodákov. Skončilo sa to tak, že v roku 1992 Obecný úrad Banská Bystrica rozhodol o odstránení objektu lodenice, lebo bola na pozemku prislúchajúcom záhradkárskej osade Srnková.

V diskusiách na členských schôdzach sa od začiatku opakovala stála téma o chýbajúcej chate na Chabenci. Tú poslednú (ktorá zhorela v roku 1940), postavil a obhospodaroval banskobystričský odbor KČST, a myšlienka ujať sa postavenia novej chaty stále nedala pokoj aj členom nášho odboru turistiky. Až po vyše polstoročí, po zániku spomínanej chaty pod Chabencom, predseda KST Lokomotiva Dušan Kaliský (vo funkcii predsedu Regionálnej rady KST), slávnostne sprístupnil novú útulňu pod Chabencom, ktorej investorom bola Okresná rada KST Banská Bystrica. Na jej stavbe sa čiastočne brigádami podieľali aj členovia KST Lokomotiva a v roku 1995 bol náš odbor finančne v takej situácii, že si mohol dovoliť poskytnúť pomoc vo forme bezúročnej pôžičky pre Okresnú radu KST Banská Bystrica

v sume 30 tisíc Sk, na práce nutné k zimnému zabezpečeniu rozostavanej stavby útulne pod Chabencom. Pôžička skončila tak, že vo výročnej správe o hospodárení OTTJ Lokomotiva za rok 1997 sa konštatuje: uvedenú sumu sme poskytli ako dar na výstavbu útulne pod Chabencom.

Ešte jedným finančným darom sme prispeli na stavebné aktivity v horách. Na základe výzvy KST a SHZ JAMES, prispel odbor turistiky TJ Lokomotiva Banská Bystrica v roku 1995 sumou 5000 Sk na vybudovanie vodnej elektrárne pre Chatu pri Zelenom plese.

Naši členovia sa podieľali aj na obnove Tunela v Kremnických vrchoch, ktorý bol po zrekonštruovaní odovzdaný do užívania v septembri 1997.

Našou najväčšou a pre činnosť odboru najdôležitejšou, úspešne zavŕšenou stavebnou aktivitou, bola realizácia zámeru vybudovania Domu turistiky. Už v roku 1948 vtedajší odbor Klubu slovenských turistov a lyžiarov v Banskej Bystrici, plánoval zriadiť (v lokalite pod kalváriou) dom turistiky.

Od počiatku, ako bol zvolený za predsedu OTTJ Lokomotiva, si túto myšlienku osvojil aj Dušan Kaliský (a potom takmer 35 rokov musel hľadať riešenia, argumentovať i protestovať, pokým sa dávny sen o Dome turistiky v Banskej Bystrici nestal skutočnosťou). V roku 1973 požiadal v mene odboru turistiky TJ Lokomotiva Miestny národný výbor v Banskej Bystrici o pridelenie priestorov, v ktorých by bolo možné zriadiť „turistický dom“ (mesto odpovedalo, že žiadosť eviduje, ale priestory nemá).

V roku 1975 posielala predseda OTTJ Lokomotiva na ÚV ČSZTV do Bratislavy návrh so zdôvodnením zámeru vybudovania Domu turistiky v Banskej Bystrici, zároveň neustále hľadal prípadné vhodné objekty v meste, až sa to podarilo a na výročnej schôdzi vo februári 1980 informoval členov, že z prostriedkov SZTK (Slovenský zväz telesnej kultúry) bol zakúpený objekt na účely zriadenia Domu turistiky. Začala sa tým strastiplná, niekoľko rokov trvajúca etapa rekonštrukcie renesančného objektu v centrálnej zóne mesta, na Lazovnej ulici. Ešte v správe o činnosti OTTJ Lokomotiva za rok 1988 sa však konštatuje, že stále nemáme vlastné priestory, materiál a celá administratíva odboru musí byť uložená u jednotlivých funkcionárov odboru.

Pôvodným investorom rekonštrukcie objektu pre Dom turistiky bola Stredoslovenská správa účelových zariadení SZTK Liptovský Mikuláš. Dodávatelia stavby a stavebný dozor sa v priebehu rokov menili a zanechávali po sebe nekvalitne odvedenú prácu. Naši členovia odpracovali stovky brigádnických hodín na úprave objektu a dvora, výbor klubu vytvoril aj koordinačnú komisiu, ktorá sa snažila napomáhať pri rekonštrukcii a vyčlenil z nášho rozpočtu státisíce korún na rôzne ukončovacie práce.

Okrem finančných a technických problémov, súviseli s týmto objektom aj roky trvajúce reštitučné spory a paradoxne sa pridružili ešte aj spory o vlastníctvo v rámci KST (bez akýchkoľvek predchádzajúcich zásluh či pomoci pri riešení od-

borných, finančných a právnych problémov pri výstavbe, začala si na objekt Domu turistiky v Banskej Bystrici robiť nároky aj Ústredná rada KST Bratislava).

Rokom 1993 začala platiť zmluva, ktorou majiteľ podielu 61/100 uvedenej nehnuteľnosti, SZTK Bratislava, bezplatne „vypožičiava“ Dom turistiky v Banskej Bystrici Klubu slovenských turistov Lokomotíva Banská Bystrica, a prenecháva mu využívanie objektu na dobu neurčitú.

O desať rokov neskôr, 14. 1. 2004, VV SZTK schválil darovanie svojej časti Domu turistiky pre Lokomotívu Banská Bystrica, ale pre rôzne obštrukcie zo strany KST Bratislava, trvalo ďalší rok, pokiaľ predseda SZTK podpísal darovaciu zmluvu. Katastrálny úrad v Banskej Bystrici následne previedol spoluvlastnícky podiel 61/100 Domu turistiky do vlastníctva KST Lokomotíva Banská Bystrica. Ďalej však pokračoval od roku 1991 trvajúci reštitučný spor o podiel 39/100 uvedenej nemovitosti.

V apríli roku 2006 sa konečne všetky majetkovoprávne náležitosti okolo objektu ukončili a zápisom na List vlastníctva 19. 3. 2007 sa Dom turistiky KST Lokomotíva stal výlučným vlastníctvom Klubu slovenských turistov Lokomotíva Banská Bystrica.

Lokomotíva v prvomájevom sprievode v roku 1984.

Prvomájové stretnutie cvičiteľov na Matovej chate v roku 1976.

METODICKÉ A SPOLOČENSKÉ AKTIVITY, DOKUMENTÁCIA, PROPAGÁCIA

Začiatkom sedemdesiatych rokov, keď bol do funkcie predsedu odboru turistiky Lokomotíva zvolený Dušan Kaliský, zaviedol novú formu práce s cvičiteľmi a vedúcimi výletov – organizoval pravidelné metodické stretnutia (semináre, aktivity a tiež „výjazdové zasadania“ výročných členských konferencií). Náplňou seminárov boli odborné prednášky (o klasifikácii, orientácii, prednášky lekárov o prvej pomoci, prednášky pracovníkov štátnej ochrany prírody, prednášky horskej služby o záchrane v horách), s cvičiteľmi sa diskutovalo o plánoch činnosti, o formách organizovania výletov. Súčasťou týchto seminárov, ktoré sa konali obvykle na jeseň a v rôznych častiach vtedajšej republiky, boli aj výlety v danej lokalite (Vsetín – Valašsko, Náchod – Orlické hory, Spišská Magura, Slovenský kras, Hřensko, Šumava, Modra, Východné Karpaty a Vihorlat, Oravské Beskydy, Malá Fatra a i.).

Na tieto podujatia sme často pozývali aj turistické osobnosti z danej oblasti, stretli sme sa tak a diskutovali s nestorom turistiky Dr. Michalom Grajciarom a Júliusom Vágašim z Košíc, s Dr. Vladimírom Fišerom z ÚVZT Praha, s Robertom Hradilom z Hradca Králové, s Dionýzom Dugasom z Prešova, o drevených kostolíkoch nám rozprával dp. Schneider z fary v Krajnom Čiernom. Do Čiech a na Moravu sa obvykle cestovalo vlakom, a len v mieste konania seminára nás objednané autobusy vozili k prírodným zaujímavostiam a trasám regiónu. Okrem týchto jesenných seminárov to boli prvomájové stretnutia cvičiteľov (obvykle v Dome turistiky, na Su-

Účastníci Letného prechodu Veľkou Fatrou v roku 1976.

chom vrchu, alebo v Maľovej chate Lazníčke). V roku 1979 a v novembri 1984 boli stretnutia a besedy našich cvičiteľov lyžiarskej turistiky a organizátorov lyžiarskych prechodov, s funkcionármi ČSZTV Igorom Braxatorisom a Jozefom Stankom.

Výročné konferencie a členské schôdze mali v programe aj rôznu odbornú alebo kultúrno-spoločenskú náplň – v januári 1988 to bola beseda s MUDr. Mariánom Bukovčanom o expedícii Himaláje, spojená s premietaním diapozitívov, a po besede Vibram-disco Igora Malinovského. V máji 1992 bol hosťom našej členskej schôdze zástupca NAPANT-u Ing. Mezei, ktorý nás informoval o štatúte a úlohách Národného parku Nízke Tatry vo vzťahu k turistickým aktivitám v oblasti Nízkych Tatier. Výjazdové výročné konferencie KST Lokomotiva majú tiež osobitú formu – doobedňajší spoločný výlet vo vybranej prírodnej oblasti a poobedňajšie rokovanie v niektorom miestnom rekreačnom stredisku.

V sedemdesiatych rokoch mali tradíciu spoločenské posedenia našich členov v TESLA-klube, spojené s hudobným programom skupiny, ktorú pôvodne tvorili naši členovia (bratia Melekovci, Igor Malinovský, Vojto Zachar), alebo s besedami o expedíciách do veľkých hôr (s Vladom Tatarkom, Marošom Šajnohom) spojenými s premietaním diapozitívov (Kaukaz, Hindúkuš). V máji roku 1971 OTTJ a HOTJ Lokomotiva poriadali dokonca filmový večer na Zimnom štadióne. V roku 1974 bola vo výbore odboru turistiky vytvorená aj funkcia kultúrneho referenta, v rámci ktorej rozvíjal aktivity Ing. Peter Šperka. Boli to podujatia počas ktorých nám napríklad F. Longauer a J. Kiripolský odhaľovali históriu nášho mesta a zaujímavosti jeho okolia, I. Chromek zasa tajomstvá hviezd priamo v hviezdárni na

Vartovke (na Vartovku sme sa nocou v roku 1986 pobrali aj za Halleyho kométy). Peter organizoval aj rôzne „pikniky“ a tiež „rehabilitačný zájazd pre opotrebované turistické kolená“ do horúcich prameňov Egru. Funkciu programového referenta vo výbore odboru turistiky neskôr prevzal Ing. Miloslav Sochor (v rokoch 1978-1979), potom sa obdobná funkcia vo výbore OT vytvorila až v roku 2000, keď sa referentom pre metodiku a propagáciu stala Dana Kopernická.

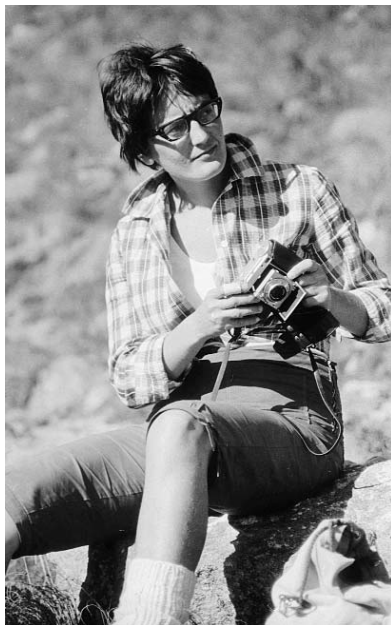
Dobudovaním Domu turistiky KST Lokomotiva, vytvorili sa podmienky pre odbornú-metodickú a spoločenskú činnosť. Zodpovedajúce priestory tu konečne našli archív klubu, knižnica, pracovňa, zasadačia a spoločenská miestnosť i malá databázová študovňa s počítačom pripojeným na internet.

Už v roku 1972 začala tajomníčka odboru turistiky Lokomotiva Olga Kaliská postupne vytvárať odbornú knižnicu. Výbor OT pravidelne po ďalšie roky vyčleňoval z rozpočtu financie na nákup máp a sprievodcov. Knižnica dnes eviduje niekoľko stovák kníh, máp a viazaných ročníkov časopisov, označených nálepkou ex libris KST Lokomotiva Banská Bystrica.

Po zrekonštruovaní Domu turistiky sa v jeho priestoroch tieto aktivity rozšírili – výbor v auguste 1996 schválil predsedov návrh, budovať v Dome turistiky dokumentačné centrum turistiky a zároveň sme klubom v regióne poslali výzvu, aby zbierali a uchovávali informácie a materiály o turistickej činnosti a pomohli tak pri dokumentovaní dejín turistiky.

Vďaka osobným kontaktom predsedu KST Lokomotiva Dušana Kaliského s Alojzom Lutonským a s rodinou Miloša Janošku, do nášho archívu sa podarilo získať aj cenné písomnosti z pozostalosti uvedených osobností slovenskej turistiky, vzťahujúce sa k dejinám organizovanej turistiky na Slovensku.

Od roku 2003 spracováva archivárka podrobné záznamy o jednotlivých uchovávaných dokumentoch a ukladá ich do počítačovej databázy. Postupne spracováva tiež súborné bibliografie k dejinám turistiky a značenia turistických chodníkov, k dejinám turistických chát, súbornú bibliografiu Nízkyh Tatier, zbiera publikované podklady pre biografický slovník osobností slovenskej turistiky. Na našej webovej stránke ponúkame iným odborom turistiky (ktoré spracovávajú svoju históriu)

Tajomníčka a archivárka Olga Kaliská, rok 1973.

možnosť vyžiadať si od nás čiastkové podklady k dejinám turistiky v danom regióne či lokalite. V roku 2004 sme napríklad dali chatárovi Igorovi Fabriciusovi CD s podrobným súpisom archívnych dokumentov od roku 1923, k histórii chaty pod Ďumbierom.

Aj nášmu klubu sa dostala nezištná pomoc, keď PhDr. Michal Schvarc odovzdal pre náš archív svoje práce k histórii Karpatského spolku v Banskej Bystrici a k histórii Odboru KČST v Banskej Bystrici. Obidva dokumenty (v skrátenej verzii) sú súčasťou tohto zborníka k 120. výročiu organizovanej turistiky v Banskej Bystrici.

Stálu pozornosť venuje KST Lokomotíva aj propagácii. Základnou formou boli tlačou vydávané plány turistických podujatí, ktorými sme verejne propagovali našu činnosť a umožňovali, aby sa na našich podujatiach mohol zúčastniť každý záujemca. V súčasnosti už túto „papierovú“ formu postupne nahrádzajú plány vystavené na našej webovej stránke. Ďalšou zaužívanou formou propagácie bola (a naďalej je) vývesná skrinka, v ktorej sa už od počiatkov klubu zverejňovali informácie o pripravovaných výletoch, rôzne organizačné oznamy, ako aj fotografie, ktorými vedúci i účastníci výletov dokumentovali jednotlivé podujatia. Dlhoročnými klubovými fotografmi boli najmä Ing. Vlado Bárta, Vladislav Drahoš, Mgr. Ladislav Zlatohlávek, Oľga Kaliská, Ludovít Matteredaj, Ing. Zdeněk Šír, Jozef Melek. Prví dvaja z menovaných publikovali svoje fotografie aj v turistických časopisoch (a tak v sedemdesiatych rokoch sa dvaja členovia OT Lokomotíva vďaka nim objavili aj na titulných stránkach časopisov Krásy Slovenska a Turista).

V rokoch 1974 až 1980 vydával náš odbor turistiky aj vlastného Spravodajcu, hodnotili sme v ňom podujatia aj aktivitu cvičiteľov, publikovali rôzne metodické materiály. K jubilejným ročníkom LP Partizánskou republikou (v rokoch 1973, 2003), sme vydali obsiahlejšie brožúrky o histórii tohto podujatia. V roku 1975 sme v spolupráci s OV ČSZTV vydali brožúru Výlety po okolí Banskej Bystrice, ktorú spracoval Dušan Kaliský. O významnejších podujatiach sme informovali aj v regionálnej tlači, v denníku Šport, v Krásach Slovenska, v rôznych rozhovoroch s redaktormi rozhlasu a televízie. V roku 1986 vydal OTTJ Lokomotíva viacfarebný propagačný plagát o lyžiarskej turistike v Nízkych Tatrách a o lyžiarskom prechode Partizánskou republikou.

Súčasťou propagácie lyžiarskeho prechodu Partizánskou republikou boli aj účastnícke odznaky. Autorom prvej série odznakov (a tiež diplomu) z roku 1971, bol Otakar Ruml. Ďalšie štyri série odznakov (v rokoch 1979, 1983, 2000, 2009), ako aj pamätnú plaketu k XXV. ročníku LPPR, navrhol Ing. Zdeněk Šír, ktorý je tiež autorom oficiálneho znaku Klubu slovenských turistov Lokomotíva Banská Bystrica.

Od roku 2004 sme sprístupnili webovú stránku Klubu slovenských turistov Lokomotíva Banská Bystrica, ktorá prináša aktuálne programové a organizačné informácie pre všetkých záujemcov o turistické podujatia organizované našim klubom.

KST Lokomotiva sa snažil zabezpečovať pre aktívnych cvičiteľov a členov rôzne zľavy a výhody. V počiatočných to boli výhody vyplývajúce z príslušnosti k železničiarkej telovýchovnej jednote. Pri plánovaných podujatiach sme mali „zamestnanecké“ režijné lístky na dopravu vlakom (využívali ich najmä orientační bežci, ktorí cestovali po celej republike na preteky, pre pešiu a lyžiarsku turistiku boli výhodné najmä pri cestách na české a moravské kopce, na zahraničné podujatia však „režinka“ platila len po hranice). Prispievali sme trochu fotografom, ktorí pravidelne zverejšňovali snímky z našich podujatí v klubovej vývesnej skrinke, na výročných schôdzkach sme najaktívnejších vedúcich výletov a značkárov odmeňovali knihami. V priebehu rokov boli rôzne obdobia, keď sme mohli najaktívnejším cvičiteľom občas kúpiť bežky, ruksaky, vibrámy či vetrovky, alebo tričká s emblémom klubu. Pre členov výboru uhrádzame predplatné na časopis Krásy Slovenska. Členovia KST Lokomotiva majú zľavy z poplatkov na dopravu pri našich domácich a zahraničných zájazdoch, niekedy aj zdarma dopravu na rôzne naše podujatia, a členom, ktorí sa zúčastňujú celoslovenských letných a zimných turistických zrazov, obvykle hradíme účastnícky poplatok; cvičitelia zodpovední za pešiu a lyžiarsku turistiku dostávajú turistické mapy. Materiálne výhody pre členov vždy závisia od finančných možností. Hlavným zdrojom sú príjmy z prenájmu voľných priestorov v Dome turistiky. Na niektoré naše podujatia v posledných rokoch čiastočne poskytuje finančné príspevky Mesto Banská Bystrica

Dôležitú úlohu mala pri našich aktivitách aj spolupráca so spriatelенými turistickými klubmi. Už od počiatkov to boli najmä turisti zo Španej Doliny, Harmanca, Kremničky, Malachova, Slovenskej Lupče, dobré vzťahy sme mali s turistami z Podbrezovej, Brezna, Jasenia, Harmanca, Hronca, Hornej Lehoty, Hriňovej, z Martina, Vrútok, Žiliny, Nižnej nad Oravou, Čadce, Istebného, Handlovej, Dubnice nad Váhom, Myjavu, Tlmáč, Jaslovských Bohuníc, Piešťan, Pezinka, Bratislavy, Košíc, Bardejova...

Tradičnými účastníkmi nášho turisticko-lyžiarskeho podujatia Partizánskou republikou boli aj iné „slovenské Lokomotivy“ (TJ Lokomotiva Bučina Zvolen, Lokomotiva Nitra, Lokomotiva Levice, Lokomotiva Bratislava, Lokomotiva Pezinok, Lokomotiva Čadca), ako aj mnohé České turistické kluby (Lokomotiva Přerov, Meochema Přerov, Lokomotiva Kladno, Slávia Havířov, Baník Havířov, Královopolská Brno).

So Špaňodolinčanmi bola trvale dobrá spolupráca najmä pri organizovaní LP Partizánskou republikou. KST Biotika Slovenská Lupča na autobusové zájazdy po niekoľko rokov priberal aj našich členov a na rok 2009 sme dokonca vypracovali spoločný plán podujatí pešej a vysokohorskej turistiky na letnú sezónu.

História turistiky je o ľuďoch a horách. V našom príspevku sme sa snažili načrtnúť, po ktorých kopcoch viedli naše turistické chodníčky a uviesť čo najviac mien tých, ktorí sa ako organizátori, vedúci podujatí a značkári, výraznejšie podieľali na činnosti nášho klubu.

Klub slovenských turistov Lokomotíva Banská Bystrica bol za vyše polstoročia svojej existencie domovskou základňou pre väčšinu banskobystrických turistov, ktorí svojimi aktivitami nepochybne zanechali výraznú stopu v histórii banskobystrickej i slovenskej turistiky. A o tom, že sme si do hôr nenosili len ruksak, ale aj „vnímavé oko“, svedčí i nasledujúci prehľad príspevkov a publikácií, ktoré o svojich turistických poznatkoch v rozpätí rokov 1936-2006 publikovali naši členovia. A tiež príspevkov, ktoré o klube turistov Lokomotíva Banská Bystrica napísali iní autori.

PUBLIKOVALO SA O NÁS – NAŠI ČLENOVIA PUBLIKOVALI

1936

Lin.: OKČST Levice... / Lin. = Kamil Linhart. – In: Krásy Slovenska. – Roč. 15, č. 3 (1936) – Príloha: Turistika-Šport-Jaskyne, s. 37. – Informácia o valnom zhromaždení odboru KČST Levice 12. 3. 1936. **Kamil Linhart** bol v uvedenom období konateľom tohto odboru. Informuje aj o značkovani a o stavbe útulne na Vojšine.

1940

I. lyžiarske majstrovstvá Slovenskej republiky 25.-28. 1. 1940: Celoarmádne preteky v Banskej Bystrici 23.-28. 1. 1940: Poriadatelia Lyžiarsky sbor KSTL a Veliteľstvo 2. divízie. – Banská Bystrica: Lyžiarsky sbor KSTL, 1940. – In: Krásy Slovenska. – Zvláštne číslo: január 1940. – Tento dokument uvádza **Karola Líšku** ako zástupcu veliteľa trati na uvedenom podujatí.

1947

BÖHMER, Jozef: James 1947. – In : Krásy Slovenska. – Roč. 25, č. 1-2 (1947), s. 33-35. – Dojmy z horolezeckého výstupu

1962

ZLATOHLÁVEK, Ladislav: Putovanie mladých turistov po stopách Slovenského národného povstania / Mp. – In: Krásy Slovenska. – Roč. 39, č. 2 (1962), s. 70-73. – Podujatie Okresného domu pionierov a mládeže v Banskej Bystrici v spolupráci s redakciou Krás Slovenska.

ZLATOHLÁVEK, Ladislav: Putovanie mladých turistov krajom drahých kovov / Fotogr., mp. – In: Krásy Slovenska. – Roč. 39, č. 3 (1962), s. 109-112.

ZLATOHLÁVEK, Ladislav: Putovanie mladých turistov krajom Jánošíka / Fotogr., mp. In: Krásy Slovenska. – Roč. 39, č. 4 (1962), s.152-154.

1964

MIKUŠ, Dušan: Volá Vás Kosodrevina / Dušan Mikuš, **Ladislav Zlatohlávek**. – In: Krásy Slovenska. – Roč. 41, č. 12 (1964), s. 442. – Nový hotel na južnom svahu Chopku.

OTČENÁŠ, Jozef: Po stopách Slovenského národného povstania / spoluautor textu a fotogr. **Ladislav Zlatohlávek**. – Bratislava: Šport, 1964. – 94 s. – 16 s. fot. príl.

1965

OTČENÁŠ, Jozef: Krajom drahých kovov / spoluautor **Ladislav Zlatohlávek** a iní. – Bratislava: Šport, 1965. – 104 s.

ZLATOHLÁVEK, Ladislav: Ako na VI. celoštátny zraz turistov ?/ Ladislav Zlatohlávek,

Zdenko Hochmuth. – Fotogr. – In: Turista. – Roč. 5, č. 6 (1965), s. 186-187. – Informácie pre účastníkov turistického zrazu na Táloch a v oblasti Bystrej doliny v roku 1985.

ZLATOHLÁVEK, Ladislav: Čriepky z Tálov. – In: Krásy Slovenska. – Roč. 42, č. 10 (1965), s. 370-371. – Informácie o XII. Zraze turistov SNP. Nový turistický značkovaný chodník z Tálov cez Babu a Príslop na hlavný hrebeň Nízkyh Tatier.

1966

LIPTÁK, Fero: 42. horolezecký týždeň 1966. – In: Krásy Slovenska. – Roč. 43, č. 11 (1966), s. 437-438. – Uvádza aj účasť horolezcov z Lokomotívy Banská Bystrica a medzi účastníkmi – bývalými členmi JAMES je uvedený aj **Karol Líška**.

1967

BÁRTA, Vladimír: Obnovia chatu na Sitne. – In: Krásy Slovenska. – Roč. 44, č. 8 (1967), s. 316. – TJ Sitno Banská Štiavnica dostala financie na generálnu opravu chaty na Sitne, ktorá je od roku 1963 uzatvorená.

1968

BÁRTA, Vlado: Turistika v Banskej Štiavnici. – In: Krásy Slovenska. – Roč. 45, č. 5 (1968), s. 196.

BÁRTA, Vladimír: Druhým domovom Sitno. – In: Smer. – (16. 1. 1968), s. 6. – Činnosť a členská základňa TJ Sitno Banská Štiavnica.

BÁRTA, Vlado: Banská Štiavnica – kolíska európskej turistiky? / Vlado Bárta, Ladislav Greguss. – In: Krásy Slovenska. – Roč. 45, č. 11 (1968), s. 404-406.

OTČENÁŠ, Jozef: Banská Štiavnica / Spoluautor **Ladislav Zlatohlávek** a iní. – Bratislava: Šport, 1968. – 79 s. – (Edícia Umelecko-historické pamiatky na Slovensku). – Obrazová publikácia.

1969

Ba: Prechod Partizánskou republikou / Ba = **Vlado Bárta**. – In: Krásy Slovenska. – Roč. 46, č. 4 (1969), s. 158.

BÁRTA, Vlado: Prekvapenia – malá útulňa Ramža / Fotogr. – In: Krásy Slovenska. – Roč. 46, č. 6 (1969), s. 206-207. – Dojmy z útulne Ramža, na východnom hrebeni Nízkyh Tatier a citácie z návštevej knihy útulne.

BÁRTA, Vlado: Snemovanie banskobystričkih turistov. – In: Krásy Slovenska. – Roč. 46, č. 3 (1969), s. 116. – Výročná schôdza OTTJ Lokomotíva Banská Bystrica.

LINHART, Kamil: Ako na zrazový priestor? – In: Krásy Slovenska. – Roč. 46, č. 7 (1969), s. 244. – Trasy odporúčané pre účastníkov XVI. Zrazu turistov SNP vo Vajskovskej doline.

VB: Kovové pútače nepopulárne / VB = **Vlado Bárta**. – In: Krásy Slovenska. – Roč. 46, č. 6 (1969), s. 238.

VB: Tyčové značenie v Nízkyh Tatrách nedostatočné / VB = **Vlado Bárta**. – In: Krásy Slovenska. – Roč. 46, č. 6 (1969), s. 238. – Kritika zimného značenie západnej časti Nízkyh Tatier (skonštatovali to účastníci podujatia OTTJ Lokomotíva Banská Bystrica – Zimného prechodu západnou časťou Nízkyh Tatier).

ZLATOHLÁVEK, Ladislav: Odbor turistiky TJ Lokomotíva Banská Bystrica. – In: Krásy Slovenska. – Roč. 46, č. 1 (1969), s. 36.

ZLATOHLÁVEK, Ladislav: XVI. Zraz turistov SNP bude vo Vajskovskej doline / Schem. mapa, fotogr. In: Krásy Slovenska. – Roč. 46, č. 7 (1969), s. 242-243. – Program zrazu.

ZLATOHLÁVEK, Ladislav: Zimný prechod Nízkymi Tatrami sa uskutoční od 7. do 9. marca 1969. – In: Krásy Slovenska. – Roč. 46, č. 2 (1969), s. 77.

ZLATOHLÁVEK, Ladislav: XVI. zraz turistov SNP bude vo Vajskovej doline / Mp., fotogr. In: Krásy Slovenska. – Roč. 46, č. 7(1969), s. 242-243.

1970

BÁRTA, Vlado: Stretneme sa 31. mája 1970 na Sitne. – In: Krásy Slovenska. – Roč. 47, č. 4 (1970), s. 170-173.

Naše gratulácie **Kamilovi Linhartovi** a Vlad.Hendrichovi. – In: Slovenský turista, č. 7 (1970), s. 37.

SZOMOLÁNYI, J.: Kamil Linhart. – In: Krásy Slovenska. – Roč. 47, č. 11 (1970), s. 528. – Predseda slovenskej značkárskej komisie blahoželá okresnému značkárovi Kamilovi Linhartovi k 60. narodeninám.

VB: Dokumenty / VB = Vlado Bárta. – In: Krásy Slovenska. – Roč. 47, č. 8 (1970), s. 379. Fotografia k dejinám turistiky v Banskej Štiavnici.

VB: Perspektívne plány banskobystrických turistov / VB = Vlado Bárta. – In: Krásy Slovenska. – Roč. 47, č. 4 (1970), s. 188.

VB: Školenie v Kamenistej doline/ VB = Vlado Bárta. – In: Krásy Slovenska. – Roč. 47, č. 8 (1970), s. 379.

VB: Turisti v Hornom Jelenci / VB = Vlado Bárta. – In: Krásy Slovenska. – Roč. 47, č. 8 (1970), s. 379.

VB: Turistické akcie OZT v Banskej Bystrici / VB = Vlado Bárta. – In: Krásy Slovenska. – Roč. 47, č. 4 (1970), s. 188.

1971

Zlatohlávek Ladislav: Čaro zimy v Krpáčovej. – In: Krásy Slovenska. – Roč. 48, č. 2. (1971), str. 76=77.

1972

BÁRTA, Vlado: Málokto o nich vie: Turisti – najaktívnejší oddiel Lokomotívy Banská Bystrica. – In: Smer. – (30. 3. 1972), s. 6.

BÁRTA, Vladimír: Prašivá / Fotogr. – In: Turista. – Roč. 11, č. 2 (1972), s. 39. – Zimné trasy na masív Prašivej.

BÁRTA, Vlado: Prechod Partizánskou republikou. – In: Štart. – č. 8 (21. 2. 1972).

KALISKÁ, Oľga: 5. ročník zimného prechodu západnou časťou Nízkych Tatier 24.-26. marca 1972. – Banská Bystrica: OTTJ Lokomotíva – Okresný zväz turistiky, 1972. – 3 s. – Propozície podujatia lyžiarskej turistiky.

KALISKÁ, Oľga: Turistika mládeže. – Banská Bystrica: Štátna vedecká knižnica, 1972. – Bibliografia.

KALISKÁ, Oľga: Vodná turistika. – Banská Bystrica: Štátna vedecká knižnica, 1972. – Bibliografia.

Li: Značkári vyprali štetce / Li = **Kamil Linhart**. - In: Krásy Slovenska. - Roč. 49, č. 4 (1972), s. 189.

1973

(haz) : Partizánskou republikou. - In: Smer - (17. 2. 1973)

KADLČÍK, Zdeno: Tri postrehy. - In: Krásy Slovenska. - Roč. 50, č. 10 (1973), s. 468-469. - Zdevastované prostredie vrcholov Kráľovej hole v Nízkyh Tatráh, Suchej hory v Kremnických vrchoh a Križnej vo Veľkej Fatre.

KALISKÁ, Oľga: Desiaty ročník prechodu Partizánskou republikou / Fotogr. - In: Krásy Slovenska. - Roč. 50, č. 2 (1973), s. 74-75. - Z histórie tradičného podujatia lyžiarskej turistiky OTTJ Lokomotiva Banská Bystrica.

KALISKÁ, Oľga: Desiaty ročník zimného prechodu Partizánskou republikou 17.-18. 2. 1973: Podujatie telovýchovných slávností 1973. - Fotogr., schem. mp. - Banská Bystrica: OV STO - OTTJ Lokomotiva, 1973. - 16 s.

KALISKÁ, Oľga: Zimný prechod partizánskou republikou. - In: Šport. - (17. 2. 1973).

KALISKÁ, Oľga: Mototuristika. Cykloturistika. - Banská Bystrica: Štátna vedecká knižnica, 1973. - 59 s. - Bibliografia.

MK: Vodná turistika - Bibliografia. - In: Krásy Slovenska. - Roč. 50, č. 6 (1973), s. 284. - Recenzia bibliografie, ktorú spracovala **Oľga Kaliská** a vydala Štátna vedecká knižnica Banská Bystrica v roku 1972.

1974

BÖHMER, Jozef: Netradične cez Nízke Tatry na lyžiach / Jozef Böhmer, **Zdeněk Šír**. - Fotogr. - In: Krásy Slovenska. - Roč. 51, č. 2 (1974), s. 56-59. - Podujatie OTTJ Lokomotiva Lyžiarsky prechod západnou časťou Nízkyh Tatier, od Čertovice po Korytnicu.

DRAHOŠ, Vladislav: Chata hrdinů SNP pod Ďumbierem.../ Fotogr. - In : Turista. - Roč. 13, č. 3 (1974), s. 90. - Informácia o rekonštrukcii chaty pod Ďumbierom.

DRAHOŠ, Vladislav: Na vrchole Križnej / Fotografia. - In: Krásy Slovenska. - Roč. 51, č. 3 (1974), 1 s. obálky. - Na fotke je Vlado Bárta.

KADLČÍK, Zdeno: Čaro minulosti. - In: Krásy Slovenska. - Roč. 51, č. 4 (1974), s. 173-176. - Dejiny turistiky na Slovensku.

1975

(haz): Turisti partizánskou republikou. - In: Smer - (6. 2. 1975)

KADLČÍK, Zdeno: Nové poslanie Lomnistej doliny / Fotogr., mp. - In: Krásy Slovenska. - Roč. 52, č. 8 (1975), s. 342-343. - O pripravovanom projekte (spracovateľ Ing. arch. Sukupa) prírodného pamätníka SNP, výstavby novej chaty v sedle Ďurková a sedačkovej lanovky.

KALISKÝ, Dušan: Výlety po okolí Banskej Bystrice. - Banská Bystrica: OV ČSZTV - OTTJ Lokomotiva - ONV OOCR, 1975. - 15 s. - 1 mp.

KALISKÝ, Dušan: Turisti k jubileu. - In: Smer. - (22. 3. 1975). - Pozvánka na podujatie 100 jarných kilometrov.

VIII. ročník zimného prechodu západnou časťou Nízkyh Tatier 21.-24. 3. 1975. - Banská

Bystrica: Odbor Turistiky TJ Lokomotíva, 1975. – (5 s.) – Propozície lyžiarskeho prechodu hlavným hrebeňom Nízkych Tatier.

XII. ročník zimného prechodu Partizánskou republikou 8.-9. 2. 1975. – Banská Bystrica: OV ČSZTV – Odbor Turistiky TJ Lokomotíva Banská Bystrica, 1975. – (13) s. – 1 schem.mp. – Propozície lyžiarskeho prechodu.

MELEK, Stanislav: Na lyžiach cez sedlá Vysokých Tatier. – In: Krásy Slovenska. – Roč. 52, č. 2 (1975), s. 65. – Informácia o II. ročníku lyžiarskeho prechodu.

Pozvánka na začatie akcie Spartakiádnych 100 jarných km na počesť 30. výročia oslobodenia Banskej Bystrice: Dňa 23. marca 1975. – Banská Bystrica: MsNV – MsVSZM – Redakcia Smer – Odbor turistiky TJ Lokomotíva-SZOP, 1975. – Pozvánka na turistické podujatie s uvedením programu a trasy výletu.

1976

O zimnom zraze turistov. – In: Smer. – (20. 2. 1976), s. 3. – Rozhovor s **Jozefom Böhmerom**, predsedom organizačného štábu X. slovenského zimného zrazu turistov Februárového víťazstva.

BÁRTA, Vlado: X. zimný zraz turistov Februárového víťazstva Donovaly 76. – In: Krásy Slovenska. – Roč. 53, č. 1 (1976), s. 4-5.

DRAHOŠ, Vladislav: (O. Kaliská na vrchole Prašivej) / Fotografia. – In: Turista – Roč.15, č. 1 (1976), 2. str. obálky.

1977

BÖHMER, Jozef: Doškoľovali cvičiteľov. – In : Československý šport. – (1. 10. 1977).

DRAHOŠ, Vladislav: Výhľad z Krížnej na masív Prašivej /Fotografia. – In: Turista. – Roč. 16, č. 2 (1977) – Titulná strana obálky. – Karol Líška na Krížnej.

STRAŇÁK, P.: Prechod Partizánskou republikou. – In: Smena. – (17. 2. 1977), s. 7.

1978

BÁRTA, Vlado: Pohľad na Západné Tatry z Osobitej / Fotografia. – In: Krásy Slovenska. – Roč. 55, č. 6 (1978) Titulná strana obálky. – Oľga Kaliská na vrchole Osobitej.

GAJDOŠ, Milan: Banskobystrický okres: vlastivedný sprievodca / **Kamil Linhart** a iní. – Bratislava: Šport, 1978. – 176 s.

KALISKÁ, Oľga: Horolezectvo: Bibliografia československej knižnej a časopiseckej literatúry (1901-1977). Banská Bystrica: Štátna vedecká knižnica, 1978. – 341 s.

WENGER, Pavol: Kronika Horskej služby ČSZTV Nízke Tatry – juh 1954-1978. – Rukopisná (v koži viazaná) kronika uložená v archíve Domu HS Nízke Tatry na Táloch. Textovú časť kroniky v roku 2003 na počítači prepisala O. Kaliská.

1979

KALISKÁ, Oľga: Prechod Partizánskou republikou. – In: Smer. – č. 39 (15. 2. 1979).

NAVRÁTIL, Milan: Partizánska republika patrila mláď: Vydarené spartakiádne podujatie. – In: Šport. – č. 43 (20. 2. 1979).

SMOLA, Jozef: Partizánska republika / spoluautor **Ladislav Zlatohlávek** a iní. – Banská Bystrica: Učebné pomôcky, 1979. – 115 s.

1980

DIŽKA, Jozef: Územnoplánovacia dokumentácia veľkého územného celku Nízke Tatry. - In: Projekt. - Roč. 22, č. 10 (1980), s. 33-35. - Hlavný riešiteľ Ing. Zdeněk Šír.

DRAHOŠ, Vladislav: Partizánskou republikou. - In: Smer (18. 2. 1980).

(lkh): Partizánskou republikou: Na 17. ročníku rekordný počet / lkh = Ladislav Khandl. - In: Šport. - č. 52 (1. 3. 1980).

(MB): Prechod Partizánskou republikou. - In: Smer. - Roč. 32, č. 36 (12. 2. 1980), s. 8.

1981

BÁRTA, Vlado: Donovaly / Fotogr. - In: Turista. - Roč. 20, č. 3 (1981), s.103. - Dejiny osady a možnosti lyžiarskej turistiky v okolí.

BÁRTA, Vladimír: Moja hora / Fotogr. - In: Krásy Slovenska. - Roč. 58, č. 1 (1981), s. 19. - Osobné vyznanie Sitnu. Údaje o chate a chatároch.

HOCHMUTH, Z.: Tri prvenstvá. - In: Krásy Slovenska. - Roč. 58, č. 12 (1981), s. 47. - Krajská značkárska komisia pri SKV ČSZTV v Banskej Bystrici hodnotila činnosť za rok 1980. Aj o značkároch OTTJ Lokomotíva.

KALISKÁ, Oľga: Hodnotné podujatie. - In: Pravda. - (6. 3. 1981), s. 8.

MARTIŠ, Fedor: Lyžiarsky prechod partizánskou republikou. - In: Život. - č. 6 (5. 2. 1981), s. 59.

Nízke Tatry: Letná turistická mapa / **Kamil Linhart a iní.** - Mierka 1:100 000. - Bratislava: Slovenská kartografia, 1981. - 2 l.

Nízke Tatry: Letná turistická mapa / **Kamil Linhart a iní.** - Mierka 1:100 000. - Bratislava: Slovenská kartografia, 1981. - 2 l.

Spravodaj V. letného zrazu turistov Stredoslovenského kraja 12.-14. 6. 1981: Banská Bystrica - OTTJ Lokomotíva.

(vd): Rekordná Partizánska republika. - In: Smer. - (4. 3. 1981), s. 4.

ŽALČÍK, Ján: Donovaly Korytnica / Spoluautor **Ladislav Zlatohlávek, Zdeněk Šír** a iní. - Bratislava: Šport, - 1981. - 79 s.

1982

(ar): Nebudú porazení, iba víťazi: Pozvánka na podujatie Po trase Bielej stopy SNP a Prechod Partizánskou republikou. - In: Priekopník. - č. 6 (9. 2. 1982).

HOCHMUTH, Zdenko: Nízke Tatry - západ / Zdenko Hochmuth, Otakar Nehera, Ján Hladík, Zdenko ml. - Hochmuth, **Kamil Linhart.** - Bratislava: Šport, 1982. - 392 s. - (Turistický sprievodca ČSSR).

KALISKÁ, Oľga: Zimný zraz turistov: Cez najbližší víkend na Donovaly. - In: Smer. - č. 46 (24. 2. 1982), s. 8.

KHANDL, Ladislav: Dvojtisícmetrovou hrebeňovkou / Ladislav Khandl. - Fotogr. **Ing. Zdeněk Šír.** - In: Krásy Slovenska. - Roč. 59, č. 2 (1982), s. 32-35. - Lyžiarsky prechod západnou časťou Nízkych Tatier, ktorý poriada OTTJ Lokomotíva.

LINHART, Kamil: Nízke Tatry: Východná časť. Turistický sprievodca ČSSR / Kamil Linhart a kol. - Bratislava: Šport, 1982. - 239 s. - (Turistický sprievodca ČSSR: Zv. 11)

MELEK, Stanislav: Štyrikrát na hrebeni Nízkych Tatier. – In : Krásy Slovenska. – Roč. 59, č. 2 (1982), s. 36-39. – Popis lyžiarskej hrebeňovky východnou časťou Nízkych Tatier.

Nízke Tatry: Letná turistická mapa / **Kamil Linhart**, Helena Jarábková. – Mierka 1:50 000. – Bratislava: Slovenská kartografia, 1982. – 2 l.

1983

BÁRTA, Vlado: Pod Čertovou svadbou / Fotogr. – In : Turista. – Roč. 21, č. 1 (1983), s. 3.

KALISKÁ, Oľga: Partizánskou republikou. – In: Šport. – Roč. 37, č. 39 (16. 2. 1983).

KALISKÁ, Oľga: Turistické zrazy. – In: Smer. – Roč. 35, č. 52 (3. 3. 1983)

KALISKÁ, Oľga: Turisti plnia odkaz SNP: K XX. ročníku lyžiarskeho prechodu Partizánskou republikou. – In: Smer. – Roč. 35, č. 47a (25. 2. 1983), s. 4.

LINHART, Kamil: Pramene na hrebeni Nízkych Tatier. – In: Krásy Slovenska. – Roč. 60, č. 7 (1983), s. 32-33. – Súpis prameňov pitnej vody na hrebeni Nízkych Tatier.

ORDÓDY, Viliam: Služba turistom: Aby sme neblúdili po horských chodníčkoch. – In: Nedel'ná Pravda. – (8. 4. 1983), s. 14. – Stretnutie s Kamilom Linhartom, predsedom komisie značkovania ZT SKV ČSZTV Banská Bystrica.

Zimný zraz turistov Stredoslovenského kraja a okresu Banská Bystrica: Donovaly 26.-27. 2. 1983. – Banská Bystrica: VZT SKV ČSZTV – VZT OV ČSZTV – OTTJ Lokomotiva Banská Bystrica. – Propozície.

1984

GAJDOŠ, Milan: Banská Bystrica a okolie: Vlastivedný a turistický sprievodca / **Kamil Linhart**. – Bratislava: Šport, 1984. – 184 s.

/jar/ : Dominantou je turistika: Športovci Lokomotívy Banská Bystrica a Družstevníka Baláže hodnotili svoju činnosť / jar = Ivan Jarý. – In: Priekopník. – Roč. 12, č. 9 (1984), s. 4.

KALISKÁ, Oľga: Šport na sídlisku: Vzorná TJ Lokomotiva zabezpečuje viacero hodnotných podujatí. – In: Priekopník. – Roč. 12, č. 15 (1984), s. 4.

MIARTUŠ, Vladimír: Zaujímavý výlet. – In: Smer. – Roč. 36, č. 175 (26. 7. 1984). – Informácia o pláne činnosti OTTJ Lokomotiva Banská Bystrica na letnú sezónu 1984.

NAVRÁTIL, Milan: Na hranici Partizánskej republiky. – In: Smer. – 1984.

NAVRÁTIL, Milan: Turistika jej prirástla k srdcu / Milan Navrátil, **Oľga Kaliská**. – In: Šport. – Roč. 37, č. 296 (14. 12. 1984), s. 4. – Rozhovor s tajomníčkou OTTJ Lokomotiva Oľgou Kaliskou.

ZIBRINOVÁ, Oľga: Lokomotiva je priekopníkom: Horolezectvo si čoraz viac získava srdcia svojich nadšencov. – In: Priekopník. – Roč. 12, č. 30 (1984), s. 4. – Hodnotenie činnosti horolezeckého oddielu TJ Lokomotiva.

1985

KALISKÁ, Oľga: Nízke Tatry: Bibliografia knižnej a článkovej tvorby 1970-1985. – Banská Bystrica: Štátna vedecká knižnica, 1985. – 89 s.

MIKOVIČ, Fedor: Leto do vrecka / spoluautori aj **Vlado Bárta, Vladislav Drahoš** a i. – Bratislava: ERPO, 1985. – 276 s.

/no/: O Partizánsky samopal. – In: Smer. – Roč. 37, č. 209 (5. 9. 1985), s. 8. – Priebeh a vý-

sledky 20. ročníka OB Partizánsky samopal, ktorý v Laskomerskej doline poriadal odbor turistiky TJ Lokomotiva Banská Bystrica

STUHLÝ, Matej: Za gulášom na Chabenec. – In: Turista. – Roč. 24, č. 5 (1985), s. 14-15. Spomienky príslušníka 2. partizánskeho pluku Jána Švermu na obdobie januára 1945 v Lomnistej doline.

ŠÍR, Zdeněk: Aby príroda slúžila človeku. – In: Smer. – Roč. 37, č. 90 / (17. 4. 1985), s. 4. – Územný plán Nízke Tatry.

1986

BÖHMER, Jozef: Kamil Linhart 75-ročný. – In: Krásy Slovenska. – Roč. 63, č. 1 (1986), s. 45.

/jar/: Pozornosť masovosti a mládeži / jar = Ivan Jarý. – In: Priekopník. – Roč.14, č. 10 (11. 3. 1986), s. 4. – Správa o priebehu výročnej konferencie TJ Lokomotiva Banská Bystrica.

KALISKÁ, Oľga: Lyžiarska stopa zdravia / Fotogr.- In: Smer. – Roč. 38, č. 30 (5. 2.1986), s. 8. – OTTJ Lokomotiva vybudoval v prímestskej rekreačnej zóne Suchý vrch Lyžiarsku stopu zdravia.

/ok/ : Partizánskou republikou/ok=Oľga Kaliská. – In: Smer. – Roč. 38, č. 45 (22. 2. 1986) s. 4 – 23. ročník LPPR sa konal 22.-23.2.1986. Informácia o trase prechodu.

/pb/: Lyžiarsky prechod Partizánskou republikou. – In: Smer. – Roč. 38, č. 38 (14. 2.1986), s. 12. Popis trasy. História obce Liptovská Lúžna, ktorá je východiskom podujatia. Pôvod názvu Latiborská hoľa.

SLIMÁKOVÁ, L.: Ocenení turisti. – In: Smer. – Roč. 38, č. 120 (24. 5. 1986), s. 8. Na plenárnom zasadnutí Zväzu turistiky boli vyznamenaní cvičitelia turistiky zo Stredoslovenského kraja.

1987

BÖHMER, Jozef : Slovenské rudohorie. – Bratislava: Šport, 1987. – 258 s. – Mp. pril. – (Turistický sprievodca ČSSR zv.20).

LINHART, Kamil: Slovenské rudohorie. Stolické vrchy. Muránska planina. – Bratislava: Šport, 1987. – 264 s. – Mp.pril. – (Turistický sprievodca ČSSR, zv.25.)

/ok/ :Partizánskou republikou/ ok = **Oľga Kaliská.** – In: Smer. – Roč. 39, č. 37(14. 2. 1987).

1988

(ant): Tri otázky Smeru Oľge Kaliskej / Vladimír Antal, **Oľga Kaliská.** – In: Smer. – Roč. 40, č. 37 (15. 2. 1988). – Rozhovor o podujatí Po trase Bielej stopy SNP, ktoré sa v roku 1988 konalo netradične nie po, ale pred pretekoch BS SNP.

ANTAL, Vladimír: ...a všade vládla pohoda: Vikendový riport. – Smer. – Roč. 40, č.37 (15. 2. 1988). – Reportáž z podujatia Po trase Bielej stopy SNP, na otázky reportéra odpovedali účastníci **A.Viľaš** a **E.Baranová.**

BARTOVIČ, Gustáv: Zrodnie v oblakoch. – In: Štart. – Roč. 33, č. 8 (15. 2. 1988), s. 14-15. – Reportáž a fotografie o činnosti OTTJ Lokomotiva, rozhovor s tajomníčkou OT Lokomotiva **Oľgou Kaliskou.**

KALISKÁ, Oľga: Veľká Fatra: Výberová bibliografia knižnej a článkovej produkcie. – Banská Bystrica: Štátna vedecká knižnica, 1988. – 92 s.

KALISKÁ, Oľga: Za každého počasia: V sobotu po trase Bielej stopy SNP. – In: Smer. – Roč. 40, č. 34 (11.2.1988).

KALISKÁ, Oľga: Lyžiarsky prechod Partizánskou republikou: 25. ročník: 27-28. 2. 1988. – Banská Bystrica: OTTJ Lokomotíva, 1988. – 20 s. – Propozície podujatia. História podujatia. Trasy.

Nízke Tatry: Letná turistická mapa / **Kamil Linhart a iní.** – Mierka 1:100 000. – Bratislava: Slovenská kartografia, 1988. – 2 l. – (Edícia turistických máp)

(rk): Úcta k revolučným tradíciám: Jubilejný 25. ročník Prechodu Partizánskou republikou. – In: Priekopník. – Roč. 16, č. 9 (23. 2. 1988) – Z histórie I. ročníka. Program a trasa jubilejného 25. ročníka LPPR.

(zt): Po prvýkrát na lane: Aj napriek nepriazni počasia dosiahli vrchol. – In: Priekopník. – Roč. 16, č. 8 (16. 2. 1988). – Za spolupráce s redakciou časopisu ŠTART, zorganizoval OTTJ Lokomotíva lyžiarsky výstup na najvyšší vrchol Veľkej Fatry Ostredok.

1989

DRAHOŠ, Vladislav: Tip na víkend: Hriňovské osady pod Poľanou. – In: Smer. – Roč. 41, č. 271 (17. 11. 1989), s. 12.

GAJDOŠ, Milan: Banská Bystrica a okolie / Spoluautor **Kamil Linhart a iní.** – Bratislava: Šport, 1989. – 182 s.

KADLČÍK, Zdeno: Množstvo námetov na činnosť: Turisti Lokomotívy Banská Bystrica patria k najúspešnejším v okrese. – In: Priekopník. – Roč. 17, č. 7 (7. 2. 1989). – Z histórie turistiky v Banskej Bystrici. Činnosť OTTJ Lokomotíva Banská Bystrica.

LINHART, Kamil: Nízke Tatry – východ. – Bratislava : Šport, 1989. – 225 s. – Mp. príl. – (Turistický sprievodca ČSSR, zv.11.)

STUHLÝ, Matej: Mal som osemnásť rokov... – In: Pamäť národa 2: Spomienky účastníkov partizánskeho hnutia v Československu po prechode do hôr. – Bratislava: Pravda, 1989. – s. 178-180. – Spomienky na Lomnístú dolinu.

1990

BÁRTA, Vlado: Pozvanie do mesta pod Urpínom: 24. zimný zraz turistov 15.-18. 2. 1990 Banská Bystrica – Kremnické vrchy. – Fotogr. – In: Krásy Slovenska. – Roč. 67, č. 2 (1990), s. 16-18.

DRAHOŠ, Vladislav: Ábelová a Župkov: Na samom začiatku a konci abecedy. – In: Smer. – Roč. 42, č. 252 (26. 10. 1990), s. 12.

DRAHOŠ, Vladislav: Brankovský vodopád – ľadopád: Jedinečné dielo zimnej prírody. – In: Smer. – Roč. 42, č. 34 (9. 2. 1990), s. 12.

DRAHOŠ, Vladislav: Jasenina: Jeden z klenotov Slovenského rudohoria. – In: Smer. – Roč. 42, č.151 (29.6.1990), s. 12.

KALISKÝ, Dušan: (Rozhovor o Dome turistiky v Banskej Bystrici). – Vysielané v relácii Televikend na programe Slovenskej televízie 1, dňa 1. decembra 1990 o 15.05 hodine.

(lk): Kroky k splneniu programu KST: Zo života Klubu slovenských turistov / (lk) = Ladislav Khandl. – In: Krásy Slovenska. – Roč. 67, č. 8 (1990), s. 45. – Na Donovaloch bolo 12. 5. 1990 prvé zasadanie Ústrednej rady KST, na ktorom boli za podpredsedov ÚR KST zvo-

lení **Ladislav Zlatohlávek** a Jozef Petráš.

Nízke Tatry: Letná turistická mapa. 18 / **Kamil Linhart a iní**. – Mierka 1:100 000. – Bratislava: Slovenská kartografia, 1990. – 2 l. – (Edícia turistických máp)

1991

BÁRTA, Vlado: Malužinská dolina: Tip na víkend. – In: Smer dnes. – Roč.1, č. 5 (6. 7. 1991), s. 5.

BÁRTA, Vlado: Pod Čertovou svadbou: Tip na víkend. – Obr. – In: Smer. – Roč. 43, č. 28 (2. 2. 1991), s. 5.

HOMOLOVÁ, Žoša: IAMES 1921-1991. – In: Krásy Slovenska. – Roč. 68, č. 11-12 (1991), s. 41-42. – Spomína na starých jamesákov a Jamesácke týždne – zmienka **aj o Karolovi Liškovi, Kamilovi a Ežovi Linhartovcoch**.

1992

LINHART, Kamil: Zablúdili ste ? – In: Krásy Slovenska. – Roč. 69, č. 10 (1992), s. 36-37. Nákresy a popis významu jednotlivých turistických značiek.

Nízke Tatry 18: Letná turistická mapa / Značkársky a turisticko-vlastivedný obsah **Kamil Linhart**. – Mierka 1:100 000. – Bratislava : Slovenská kartografia, 1992. – 2 l. – (Edícia letných turistických máp)

1993

(bl): Jubilejne Partizánskou republikou (Rozhovor s **Oľgou Kaliskou**) – In: Nový čas. – Roč. 3, č. 24 (30. 1. 1993), s. 14.

LINHART, Kamil: Nový náučný chodník v Národnom parku Nízke Tatry. – In: Krásy Slovenska. – Roč. 70, č. 3-4 (1993), s. 41. Popis jedenástich informačných panelov s náučným textom o prírodných a historických zaujímavostiach trasy Donovaly-Šachtička. V Hiadeľskom sedle je panel o Špaňodolinskom banskom vodovode, na ktorom je znázornená mapka vodovodu podľa stavu z roku 1764.

Niedere Tatra: Chopok 122: Wanderkarte / **Zdeněk Šír a iní**. – Mierka 1:50 000. – Harmanec: Vojenský kartografický ústav, 1993. – 1 l.

Nízke Tatry: Kráľova hoľa 123: Turistická mapa / **Otakar Ruml a iní**. – Mierka 1:50 000. – Harmanec: Vojenský kartografický ústav, 1993. – 1 l. – (Edícia letných turistických máp)

Nízke Tatry: Turistická mapa / **Kamil Linhart a iní**. – Mierka 1:100 000. – Bratislava: Slovenská kartografia, 1993. – 2 l. – (Edícia turistických máp 18)

Vysoké Tatry: Turistická mapa 1:50 000 / spracovateľ značkárskeho a turisticko-vlastivedného obsahu **Otakar Ruml**. Spracovateľ textov **Oľga Kaliská**, ochrany prírody Ing. Jana Bertanová. – Harmanec: Vojenský kartografický ústav, 1993. – 1. vydanie.

1994

BOHUŠ, Ivan: Bibliografie tatranskej literatúry. – In: Krásy Slovenska. – Roč. 71, č. 3-4 (1994), s. 34-35. – Úvádza aj prácu **O. Kaliskej**: Horolezectvo (bibliografia československej knižnej a časopiseckej literatúry 1901-1977).

LINHART, Kamil: Ako sme stavali turistické chaty pred polstoročím. – In: Krásy Slovenska. – Roč. 71, č. 11-12 (1994), s. 36. – Odbor KČST v Leviciach, Chata na Vojsíne.

(ša): Prechod Partizánskou republikou. – In: SME. – (5. 2. 1994), s. 14.

1995

BÖHMER, Jozef: Za Kamilom Linhartom / Fotogr. – In: Krásy Slovenska. – Roč. 72, č. 3-4 (1995), s. 36.

Niedere Tatra: Chopok: Wanderkarte / **Zdeněk Šír a iní.** – Mierka 1:50 000. – Harmanec: Vojenský kartografický ústav, 1995. – 1 list. – (Edícia letných turistických máp 122)

Nízke Tatry: Chopok: Turistická mapa / **Zdeněk Šír a iní.** – Mierka 1:50 000. – Harmanec: Vojenský kartografický ústav, 1995. – 1 l. – (Edícia letných turistických máp 122)

Nízke Tatry: Ďumbierska časť: Kráľovoohoľská časť: Turistická mapa dvojdielna. / **Kamil Linhart a iní.** – Mierka 1:100 000. – Bratislava: Slovenská kartografia; [Modra] : MAPA Slovakia, 1995. – 2 l. – ISBN 80-7103-143-7

Nízke Tatry: Kráľova hoľa: turistická mapa / **Zdeněk Šír a iní.** – Mierka 1:50 000. – Harmanec: Vojenský kartografický ústav, 1995. – 1 mapa. – (Edícia letných turistických máp 123)

Okolie Banskej Bystrice: Donovaly: Turistická mapa / **Otakar Ruml a iní.** – Mierka 1:50 000. – Harmanec: Vojenský kartografický ústav, 1995. – 1 l. – (Edícia letných turistických máp 100)

Vysoké Tatry: Turistická mapa / značkársky a turisticko-vlastivedný obsah spracovali **Otakar Ruml, Oľga Kaliská** ; Spoluprac. Jana Bertanová. – Mierka 1:50 000. – Harmanec: Vojenský kartografický ústav, 1995. – 1 l. – (Edícia letných turistických máp; 113).

1996

BÖHMER, Jozef: Turistika seniora po mozgovej príhode. – In: Krásy Slovenska. – Roč. 73, č. 3-4 (1996), s. IV-V.

Vysoké Tatry: Turistická mapa / značkársky a turisticko-vlastivedný obsah spracovali **Otakar Ruml, Oľga Kaliská** ; Spoluprac. **Zdeněk Šír**, Jana Bertanová. – Mierka 1:50 000. – Harmanec : Vojenský kartografický ústav, 1996. – 1 l. – (Edícia letných turistických máp; 113). – 2. vyd.

1997

BÖHMER, Jozef: Chodník Kamila Linharta – In: Krásy Slovenska. – Roč. 74, č. 7-8 (1997), s. IV. – Modroznačený chodník venovaný pamiatke krajského značkára Kamila Linharta, člena OTTJ Lokomotiva Banská Bystrica, bol otvorený 28. 9. 1996. Popis trasy.

Nízke Tatry: Chopok : Turistická mapa / Rudolf Buday, Jozef Sklenka, **Zdeněk Šír...** (et al.) – Mierka 1:50 000. – Harmanec: Vojenský kartografický ústav, 1997. – 1 l. – (Edícia letných turistických máp 122).

Pamätný list z príležitosti otvorenia zrekonštruovaného Tunela v Kremnických vrchoch : Okresná rada KST Banská Bystrica – podpísaný predseda OR KST Dušan Kaliský. 20. september 1997.

Vysoké Tatry: Turistická mapa / značkársky a turisticko-vlastivedný obsah spracovali **Otakar Ruml, Oľga Kaliská** ; Spoluprac. **Zdeněk Šír**, Jana Bertanová . – Mierka 1:50 000. – Harmanec: Vojenský kartografický ústav, 1997. – 1 l. – (Edícia letných turistických máp; 113). -3.vyd.

1998

CHROMÝ, Anton: Opäť postavíme Zbojnícku chatu / Fotogr. - In: Krásy Slovenska. - Roč. 75, č. 11-12 (1998) - Príloha: Slovenský turista: Spravodajca Klubu slovenských turistov. - č. 11-12 (1998), s. 2. - Prvými predajcami pohľadníc Zbojníckej chaty ako ceniny v hodnote 50 Sk sú podpredsedníčka KST **Eva Škutová** a predseda majetkovo-právnej komisie Dušan Kaliský. Za júl a august 1998 sa predajom pohľadníc získalo 37 000 Sk do fondu na výstavbu novej chaty.

KALISKÝ, Dušan: Dôraz na prácu s majetkom. - In : Krásy Slovenska. - Roč. 75, č. 9-10 (1998) - Príloha: Slovenský turista: Spravodajca Klubu slovenských turistov. - č. 9-10 (1998), s. 4. - O úlohách majetkovoprávnej komisie KST.

RUSŇÁK, Jozef: Užitočná babička / Fotogr. - In: Krásy Slovenska. - Roč. 75, č. 5-6 (1998) - Príloha: Slovenský turista: Spravodajca Klubu slovenských turistov. - č. 5-6 (1998), s. 4. - Chata pod Vojšínom v Pohronskom Inovci, ktorú postavili členovia KSTL v Leviciach, veľký podiel mal na tom **Kamil Linhart**, ktorý výstavbu chaty organizačne viedol.

Vysoké Tatry: Turistická mapa / značkársky a turisticko-vlastivedný obsah spracovali **Otakar Ruml, Oľga Kaliská** ; Spoluprac. **Zdeněk Šír**, Jana Bertanová . - Mierka 1:50 000. - Harmanec: Vojenský kartografický ústav, 1998. - 1 l. - (Edícia letných turistických máp; 113). - 4. vyd.

1999

KHANDL, Ladislav: Pracovné rokovanie ÚR KST. - In: Krásy Slovenska. - Roč. 76, č. 7-8 (1999) - Príloha : Slovenský turista : Spravodajca Klubu slovenských turistov, č. 7-8 (1999), s. VIII. - 20. 3. 1999 ÚR KST schválila za Čestných členov KST Ing.Miroslava Babiaka, Štefana Ďureca, Jána Grešnera, Ing. Jána Ľurlika a **Mgr. Ladislava Zlatohlávka**.

KUTÁKOVÁ, Katarína: Jubileá slovenskej turistiky / Fotogr. - In: Krásy Slovenska. - Roč. 76, č. 7-8 (1999), s. 4-5. - Udelenie Medaily Miloša Janošku najstarším členom KST - medzi inými aj **Ladislavovi Zlatohlávko**vi.

Nízke Tatry : Kráľova hoľa: turistická mapa /Jozef Sklenka, Zdeněk Šír, Otakar Ruml, Jana Bertanová. - Mierka 1:50 000. -Harmanec : Vojenský kartografický ústav, 1999. - 1 mapa. - (Edícia turistických máp)

2000

KALISKÝ, Dušan: Turistické ubytovanie na Slovensku. - Bratislava: Turservis KST, 2000.

KALISKÝ, Dušan: Z literatúry. - In: Krásy Slovenska. - Roč. 77, č. 7-8 (2000), s. I. - Informácia o vydání publikácie.

Nízke Tatry: Chopok / Juraj Kordováner, **Zdeněk Šír** ... [et al.]. - Mierka 1:50 000. - Harmanec: Vojenský kartografický ústav, 2000. - 1 mapa v obale + text. časť (46 s.). - (Edícia turistických máp 122).

Nízke Tatry: Ďumbierska časť: Kráľovohoľská časť: Turistická mapa. Dvojdielna. / **Kamil Linhart a iní**. - Mierka 1:100 000. - Bratislava: Slovenská kartografia.

ŠKUTOVÁ, Eva: Zbojníčka vstáva z popola / Fotogr. - In: Krásy Slovenska. - Roč.77, č. 1-2 (2000), s. 23.

VYSKOČIL, Peter: Z Kremnice k Tunelu / Fotogr., schem. mp. - In: Krásy Slovenska. - Roč. 77, č. 3-4 (2000), s. 3. Popis trasy. Z histórie Tunela. Vďaka úsiliu KST Banská Bystrica

je Tunel od roku 1997 opäť obnovený. Vedie ním žltá trasa z Tajova do Kremnice, čím vlastne s hrebeňovou červenou tvorí mimoúrovňovú križovatku.

Vysoké Tatry: Turistická mapa / značkársky a turisticko-vlastivedný obsah spracovali **Otakar Ruml, Oľga Kaliská**; Spoluprac. **Zdeněk Šír**, Jana Bertanová. – Mierka 1:50 000. – Harmamec : Vojenský kartografický ústav, 2000. – 1 l. – (Edícia letných turistických máp 113). – 5. vyd.

2001

KALISKÝ, Dušan: Zbojnícka chata opäť žije / Fotogr. – In: Krásy Slovenska. – Roč. 78, č. 11 – 12 (2001), s. 12-13.

2002

KALISKÝ, Dušan: V Útulni pod Chabencom : Dar nízkotatranskej turistike k Medzinárodnému roku hôr 2002 / Fotogr. – In: Krásy Slovenska. – Roč. 79, č. 9 – 10 (2002), s. 14-17. – História pôvodných chat pod Chabencom. Pozvánka na slávnostné otvorenie novopostavenej útulne Klubu slovenských turistov dňa 28. 9. 2002.

KALISKÝ, Dušan: Pod Chabencom slávnostne / Fotogr. – In: Krásy Slovenska. – Roč. 79, č. 11-12 (2002), s. 5. Otvorenie novej útulne KST pod Chabencom, dňa 28. septembra 2002. -tah-: Slávnosť na Zbojníckej chate / Fotogr. – In: Tatry. – Roč. 41, č. 1 (2002), s. 20. – Text pod fotografiou: P. Vaško za JAMES a E. Škutová za KST odhaľujú pamätnú tabuľku pri slávnostnom otvorení zrekonštruovanej Zbojníckej chaty.

WENGER, Pavol: Kronika Horskej služby Nízke Tatry – juh 1979 – 2001. – Rukopisná kronika uložená v archíve Domu HS Nízke Tatry na Táľoch. Textovú časť kroniky v roku 2003 na počítači prepisala O. Kaliská.

ZLATOHLÁVEK, Ladislav: Kráľická tiesňava/ Fotogr. – In: Krásy Slovenska. – Roč.79, č. 11-12 (2002), s. 16. – Fotografia.

2003

HOMOLKA, Lubomír: Vandalizmus ad absurdum / Fotogr. – In: Krásy Slovenska. – Roč. 80, č. 1-2 (2003), s. 30-31. Na jeseň 2002 vandali zničili trojkriž v sedle Tri križe v Kremnických vrchoch. Fotografia pôvodného križa. Kluby turistov z Banskej Bystrice a Kremnice sa rozhodli križ obnoviť.

KALISKÁ, Oľga: Kronika lyžiarskeho prechodu Partizánskou republikou. – Banská Bystrica: KST Lokomotíva, 2003. – s. 35.

KALISKÁ, Oľga: Ako bolo na Ďumbieri. – In: Krásy Slovenska. – Roč. 80, č. 11-12 (2003).

KALISKÁ, Oľga: K dejinám Štefánikovej chaty pod Ďumbierom: Bibliografia článkov a archivných dokumentov 1923-2003. – Banská Bystrica: Dom turistiky KST Lokomotíva, 2003. – 130 záznamov. – Prílohy: Spomienky chatára Ing. Jozefa Pupáka. Spomienky Ing. Zdena Zibrína. Spomienky Jolky Pospíšilovej-Petrlovej.

KALISKÁ, Oľga: Vrch – legenda. – In: Krásy Slovenska. – Roč. 80, č. 5-6 (2003), s. 8-9. Kráľova hoľa v literatúre, poézii, historickej a turistickej tlači. K 40. stretnutiu čitateľov Krás Slovenska na Kráľovej holi.

(dk): Jubileum chaty pod Ďumbierom / dk = **Dušan Kaliský**. – In: Horehronie : Regionálne

noviny občanov Brezna, Horehronia a Stredného rudohoria. – Roč. 11, č. 37 (17. 9. 2003), s. 2. – Informácia o oslavách 75.výročia chaty M.R.Štefánika 20. septembra 2003.

(dk): Štyridsiatiny stretnutí krásistov/ dk = **Dušan Kaliský**. – In: Krásy Slovenska. – Roč. 80, č. 5-6 (2003), s. 5.

KALISKÝ, Dušan: J. BÖHMER osemdesiatročný. – In: Krásy Slovenska. – Roč. 80, č. 5-6 (2003), s. 49.

KALISKÝ, Dušan: Kadiaľ na Kráľovu hoľu – In: Krásy Slovenska. – Roč. 80, č. 5-6 (2003), s. 5.

KALISKÝ, Dušan: Začiatok bol na Choči. – In: Krásy Slovenska. – Roč. 80, č. 5-6 (2003), s. 14-15.

KALISKÝ, Dušan: Príd'te húfne na Ďumbier. – In: Krásy Slovenska. – Roč. 80, č. 9-10 (2003), s. 10-11.

Noví nositelia Medaily Miloša Janošku. – In: Krásy Slovenska. – Roč.81, č. 3-4 (2004), s. 56.

Ladislav Zlatohlávek ocenený Medailou Miloša Janošku.

ZLATOHLÁVEK, Ladislav: Prielom Muráňa. – In: Krásy Slovenska. – Roč. 80, č.5-6 (2003), s. 38. – Fotografia.

2004

Zo života KST: Čestní členovia KST. – In: Krásy Slovenska. – Roč. 81, č. 3-4 (2004), s. 56.

Ladislav Zlatohlávek Čestným členom KST.

(ďf): Zasadala Výkonná rada ATJK SR. – In: Športinform: Časopis pre telovýchovné jednoty a kluby. – Roč. 14, č. 7 (2004), s. 2. – Výkonná rada ATJK na svojom zasadaní 16. 9. 2004 v Bratislave, schválila udelenie Čestného uznania ATJK s plaketou pre **Dušana Kaliského** a Jána Slabeja z TJ Lokomotíva Banská Bystrica a Čestného uznania pre TJ Lokomotíva B.Bystrica.

KALISKÁ, Oľga: Runové nápisy a Veľestúr: Výberová bibliografia 1868-2004. – Banská Bystrica: Dom turistiky KST Lokomotíva, 2004. – 50 záznamov.

KALISKÁ, Oľga: Tatranské chaty: Výberová bibliografia 1922-2003 – Banská Bystrica: Dom turistiky KST Lokomotíva, 2004. – 315 záznamov.

(f'm): Udelené vyznamenania ATJK SR. – In: In: Športinform : Časopis pre telovýchovné jednoty a kluby. – Roč. 14, č. 7 (2004), s. 24. – Zdôvodnenia jednotlivých ocenení – aj pre **Dušana Kaliského**, Jána Slabeja a Telovýchovnú jednotu Lokomotíva Banská Bystrica.

Vysoké Tatry: Edícia turistických máp 1:50 000. Textová časť / spracovatelia turisticko-vedného popisu **Otakar Ruml, Oľga Kaliská**, Jana Bertanová. – Harmanec: VKÚ, 2004. – 9. vydanie.

2005

KALISKÁ, Oľga: Turistika, turistické zaujímavosti a cestovný ruch v rekreačnej zóne mesta Banská Bystrica: Výberová bibliografia 1921-2004. – Banská Bystrica: Dom turistiky KST Lokomotíva, 2005. – 93 záznamov.

ŠÍR, Zdeněk: Jubileum Dušana Kaliského. – In: Krásy Slovenska. – Roč. 82, č. 3-4 (2005), s. 64. – 1 obr.

2006

Okolie Banskej Bystrice – Donovaly /spracovateľ značkárskeho a turisticko-vlastivedného obsahu **Zdeněk Šír** a kol. – Harmanec: VKÚ, 2006. – 1 list, 1 zošit (54 s.) – (Edícia turistických máp 100).

*HISTÓRIA KLUBU SLOVENSKÝCH TURISTOV LOKOMOTÍVA BANSKÁ BYSTRICA.
SPRACOVALI: Mgr. OLGA KALISKÁ, DUŠAN KALISKÝ*

Použitá pramene:

Archív Klubu slovenských turistov Lokomotíva Banská Bystrica (1967-2008)

Igor Chromek: K dejinám turistiky v Banskej Bystrici (1950-1985). – Banská Bystrica, 2000. – Rukopis.

Peter Vízner a kol.: Odbor turistiky TJ Lokomotíva Banská Bystrica. – Banská Bystrica, 1977.

Slovenská národná knižnica Martin (www.snk.sk – Online katalóg)

Univerzitná knižnica Bratislava (www.ulib.sk – Online katalóg)

TJ KST VATRA Banská Bystrica

Telovýchovná jednota bola založená v apríli roku 1980 pod názvom „Povstalecká vatra SNP“ so sídlom v Banskej Bystrici.

Po roku 1989 celospoločenské zmeny zasiahli aj činnosť telovýchovnej jednoty. Dotácie od štátu na činnosť postupne „vysychali“. Postupne sme ukončili pracovné pomery platených funkcionárov, v našej TJ sa to dotklo tajomníka a administratívneho pracovníka, ktorí zabezpečovali celý chod TJ. Povinnosti prešli na členov výboru a aktívnych členov – popri zamestnaní.

Celospoločenské zmeny vyvolali aj zmeny v názve TJ. Na základe uznesenia konferencie členov 11. 6. 1991, bol pôvodný názov zmenený na súčasný – Telovýchovná jednota Vatra Banská Bystrica. Do vedenia TJ prišli noví členovia, ktorí s menšími obmenami zabezpečujú činnosť TJ do dnešných dní.

Vo funkcii predsedu TJ Vatra v priebehu rokov pôsobili:

Ing. Luboš Slobodník (1973-1980) – bol predsedom pôvodného odboru turistiky pri TJ Dukla, neskôr po osamostatnení – vzniku TJ Povstalecká vatra, sa stal jej predsedom.

Ing. Ladislav Podkonický (1980-1985).

Univ. prof. et Dr. h. c. Ján Findra, Dr.Sc. (1986-1987).

Pavel Ďurovec (1988), Ing. Solár (1989-1990), Ján Vicen (1990-1991) a od roku 1991 po súčasnosť je predsedom TJ Vatra Ing. Peter Uhrík.

Na Babej hore v roku 1984.

Na Kremenci v roku 1988.

Postupne narastal počet členov – dospelých a hlavne mládeže, ktorých očarila turistika. Rozmáhala sa činnosť medzi mládežou a v TJ pracovalo niekoľko turistických oddielov mládeže s pravidelným programom. Mladí turisti tvorili do roku 1989 prevažnú časť členskej základne TJ Vatra. Činnosť oddielov TOM bola ukončená v roku 2000. Medzi najvýznamnejšie patril TOM Plamienok, ktorý viedla Božena Bednárová. Neskôr bol založený aj odbor ZRTV a v roku 1987 aj oddiel jogy, ktoré vyvíjajú činnosť do dnešných dní.

Kroniku klubu turistov vedieme od roku 1985. Z našich najvýznamnejších členov a funkcionárov treba spomenúť najmä Mgr. Štefana Urbašika, Ing. Petra Uhríka, Ing. Máriu Gatyalovú, Ladislava Podkonického, Jozefa Petrežela, Boženu Bednárovú a Libora Hýlla.

TRADIČNÉ TURISTICKÉ PODUJATIA POVSTALECKÁ VATRA SNP

TJ organizovala turisticko-športové podujatie s celoslovenským významom „Povstalecká vatra SNP Banská Bystrica“, ktorého 26. ročníkov navštívilo desaťtisíce priaznivcov turistiky z celého Slovenska a zo zahraničia. Podujatie sme organizovali aj po roku 1989. Hlavne po „nežnej revolúcii“ sme museli odolávať náladám, ktoré nepriali tomuto podujatiu. Z masového podujatia, ktorého sa zúčastňovali ti-

Štart účastníkov 8. ročníka turistického pochodu Povstalecká vatra SNP v roku 1986.

síce turistov, sa postupne stalo podujatie, kde sa schádzali priaznivci turistiky za účelom spoznávania turistických krás okolia Banskej Bystrice, aktívneho oddychu, a kde sa nadväzovali nové priateľstvá.

Pokusné ročníky sa uskutočnili v rokoch 1977 a 1978 pod vedením Ľubomíra Slobodníka a Ing. Michala Hrubého. Prvý oficiálny ročník bol zorganizovaný 15. 9. 1979 pod vedením prom. hist. Štefana Pažúra, CSc. Od roku 1980 sa podujatia uskutočnili pod taktovkou Mgr. Štefana Urbašika a po jeho odchode z TJ v roku 1989, štafetu prevzal Ing. Peter Uhrík.

Zorganizovalo sa spolu 26 ročníkov, posledný sa uskutočnil v roku 2004 pri príležitosti 60. výročia SNP. Podujatie malo 3 časti – turistickú, cykloturistickú a bežeckú.

Za celú históriu tohto podujatia sa na ňom zúčastnili desaťtisíce priaznivcov pešej turistiky, cykloturistiky a rekreačného behu z celého Slovenska, ktorí v rámci jednotlivých trás spoznávali krásnu krajinu v okolí Banskej Bystrice.

Dostalo sa nám aj ocenenia vo forme Pamätného listu prezidenta Slovenskej republiky, ktorý bol udelený Telovýchovnej jednote Vatra v Banskej Bystrici 5. mája 2000, pri príležitosti 55. výročia ukončenia II. svetovej vojny a Dňa víťazstva nad fašizmom.

CESTA ROZPRÁVKOVÝM LESOM

Pre rodičov s deťmi sme organizovali každoročne pri príležitosti MDD podujatie „Cesta rozprávkovým lesom“. Na tomto podujatí sa veľakrát deti prvýkrát dostali do styku s prírodou, formou, ktorá im bola blízka, pomocou rozprávkových bytostí. Pohľad organizátorov na rozžiarené detské oči vlieval novú silu pri organizácii takéhoto podujatia aj v ďalších rokoch. No postupne pracovné povinnosti väčšiny organizátorov neumožňovali pripraviť takéto rozsiahle podujatie, museli sme teda v roku 2003, i keď s ťažkým srdcom, ukončiť organizáciu tohto podujatia. Veľmi nám bolo ťažko vysvetľovať, prečo toto podujatie už nebudeme organizovať.

Cesta rozprávkovým lesom v roku 1985.

Podujatie bolo určené nielen pre deti z Banskej Bystrice, ale z celého Slovenska za prítomnosti rodičov. Prvý ročník bol v roku 1980 a posledný 25. ročník sa konal v roku 2003. Po zakladateľovi podujatia Mgr. Štefanovi Urbašíkovi, v roku 1990 prevzala štafetu Ing. Mária Gatyalová – až do posledného ročníka.

Podujatie pozostávalo z turistického 4 km pochodu prírodným prostredím Suchého vrchu. Po celej trase boli pre deti pripravené rôzne športové disciplíny, úlohy, ktoré boli motivované rozprávkovo. Na rozprávkových postoch boli usporiadatelia oblečení do príslušného rozprávkového odevu, čo zvyšovalo atraktivitu podujatia. Počet účastníkov sa z roka na rok zvyšoval. Boli ročníky, kde počet účastníkov dosiahol desaťtisíc. Ani v jednom ročníku nebola účasť menšia ako tritisíc.

Nástup účastníkov 10. ročníka podujatia Povstalecká vatra SNP v roku 1988.

Členovia štabu podujatia Povstalecká vatra SNP v roku 2001 – stojaci zľava E. Molčanová, J. Petrežel, P. Uhrík, V. Velický, dolu zľava B. Bednárová, M. Gatyalová.

Cesta rozprávkovým lesom v roku 1995.

STAVEBNÉ AKTIVITY – AREÁL ZDRAVIA

V 80. rokoch v akcii „Z“ za finančného príspevia štátu na materiál, členovia TJ Vatra vybudovali Areál zdravia pod Suchým vrchom. Bola tam postavená turistická chata, vybudovaný lyžiarsky areál s dvoma vlekmí EPV300 a POMA H80 s umeľým osvetlením.

Areál zdravia navštevovali hlavne v zimnom období obyvatelia sídliska Fončorda. Veľa detí z tohto sídliska začínalo svoje prvé kroky na lyžiach práve v tomto areáli. Tak ako deti odrastali, tak klesal záujem o toto lyžiarske stredisko. Starší a dospelí už potom vyhľadávali náročnejšie svahy.

Pre zatraktívnenie tohto areálu aj v letnom období, vybudovali členovia TJ po celej trase od Fončordy prístrešky a preliezky, aby tak sprístupnili obyvateľom rôzne rekreačné pohybové aktivity. Napriek úsiliu členov TJ sa však nepodarilo tieto zariadenia udržiavať v dobrom technickom stave, a to hlavne z finančných dôvodov. Vandalizmus bol silnejší ako úsilie členov TJ. Postupne boli tieto prístrešky rozobraté a spálené.

Až do roku 2008 bola chata celoročne prevádzkovaná členom TJ Vatra Ivanom Sitárom. Každý, kto sa vydal na prechádzku do areálu, mohol sa v chate občerstviť, bolo tam aj zabezpečené ohnisko s možnosťou opekania.

Pri výstavbe tohto areálu odpracovali členovia TJ tisíce hodín a vložili nemalé finančné prostriedky z vlastných zdrojov. Tento nehnuteľný majetok mala TJ Vatra v takzvanom trvalom užívaní, ale po zmene legislatívy začiatkom 90. rokov prešiel do majetku Mesta Banská Bystrica. V rokoch, keď mala TJ Vatra Areál zdravia v užívaní, v plnom rozsahu jeho prevádzku zabezpečovali členovia TJ, ktorí sa starali aby majetok nechátral a bol využívaný v súlade so svojim pôvodným určením.

TJ mala záujem o ďalšie zveľadenie tohto areálu, ale bez finančných prostriedkov to nebolo možné. Preto v roku 2003 založila TJ Vatra s Mestom Banská Bystrica združenie MELYS (Mestské lyžiarske stredisko). Prvý rok združenie plnilo svoj účel, ale v ďalších rokoch postupne činnosť upadala a v roku 2006 skončila. V súčasnosti sú objekty Areálu zdravia v správe podniku ZAaRES.

V súčasnosti TJ Vatra nevlastní a neprevádzkuje žiadny nehnuteľný majetok, ale v osemdesiatych rokoch boli prvým útočiskom našej TJ priestory zadného traktu objektu za bývalou predajňou nábytku na Malinovského ulici (dnes Dolná ulica). Neskôr sme vďaka predsedovi odboru turistiky Ing. L. Slobodníkovi mali do druhej polovice deväťdesiatych rokov sídlo v dome na Dolnej ulici 58, ktorý nám bývalý MsNV odovzdal do trvalého užívania. Dom bol v dezolátnom stave. Členovia TJ ho vyčistili, vykonali kompletnú rekonštrukciu strechy a postupne vybudovali klubovne pre svoju činnosť.

Začala sa taktiež rekonštrukcia zadného traktu, kde mala byť vybudovaná turistická ubytovňa. Po zmene legislatívy, t. j. zrušenia trvalého užívania, sa TJ Vatra päť rokov súdila s Mestom Banská Bystrica – BPM. Napriek dovolaniu u generálneho prokurátora, bola budova prevezená do majetku BPM Banská Bystrica, ktorý ju následne predal súkromnej spoločnosti. Po vysťahovaní z tohto objektu koncom deväťdesiatych rokov, presťahovali sme sa do Domu turistiky na Lazovnej ul. č. 17 a teraz sme v prenájme v priestoroch zimného štadiónu.

Po určitej stagnácii sa nám v posledných rokoch darí pritiahnúť stále väčší počet záujemcov o turistiku. TJ Vatra organizuje desiatky turistických akcií do blízkeho okolia Banskej Bystrice, ako aj po celom Slovensku i v zahraničí. Každý rok vydávame kalendár turistických podujatí, v ktorom si záujemca o aktívny pohyb môže vybrať akciu s ohľadom na obťažnosť, ale aj atraktivnosť. Naše podujatia sú určené pre širokú verejnosť mesta Banská Bystrica. Informácie o našich akciách možno získať vo výveske pod tržnicou v centre mesta, alebo na našej webovej stránke www.tjvatra.szm.sk

Ing. PETER UHRÍK

SPOMIENKY NA TJ POVSTALECKÁ VATRA

Mgr. Štefan Urbašík.

činnosť s mládežou vhodne použili. V tejto TJ bolo dobré finančné zabezpečenie, ale boli tam nezdravé vzťahy platených pracovníkov ku cvičiteľom turistiky a trénerom športov. Mnohí sme ich zjavnú nadradenosť a posmešky nevedeli zvládnuť. Tak sme boli na jednej strane dobre zabezpečení, na druhej strane sme sa cítili neslobodní. Bolo sa treba rozhodnúť. Samostatnosť s chudobou sa nám zdala východiskom. Verili sme v svoje sily.

V apríli 1980 sme založili novú TJ s názvom Povstalecká vatra SNP. Postupne narastal počet aj dospelých členov TJ a turistika ako hlavná náplň práce začala prekvitať. Mojou dominantnou činnosťou ako plateného tajomníka, bola príprava jednotlivých ročníkov turistického podujatia Povstalecká vatra SNP, podobne aj podujatia Cesta rozprávkovým lesom. Neskôr bol založený aj odbor ZRTV a okolo r. 1987 aj oddiel jogy. Rozmáhala sa činnosť medzi mládežou a v TJ pracovalo niekoľko turistických oddielov mládeže s pravidelným turistickým programom. Činnosť TOM bola zameraná aj na prípravu turistických pretekov. Na jednom celoslovenskom zraze turistov naši mladí získali v jednotlivých kategóriách osem zlatých medailí. Ideálnou motiváciou v tom čase bola akcia „Vrcholy slovenských pohorí.“ Pravidelne sme poznávali celé Slovensko.

Po nástupe do funkcie meto-
dika na OV ČSZTV v Banskej By-
strici som dostal do náplne práce
aj svoju obľúbenú turistiku. Ako
bývalý pedagóg som začal praco-
vať s mládežou aj mimo pracov-
nej povinnosti a prvou našou
strechou bola TJ Slávia. Táto TJ
mala predovšetkým zameranie na
športy ako bol basketbal, pláva-
nie, gymnastika a podobne, a my
turisti sme boli v tomto športo-
vom prostredí len popoluškou.
Vtedy, okolo roku 1972, sa začali
zakladať turistické oddiely mlá-
deže. Naše výdavky sa mohli po-
hybovať len v stovkách korún.
V roku 1973 sme dostali lákavú
ponuku od TJ Dukla Banská By-
strica a náš prechod tam zname-
nal, že sa v rozpočte už objavili
desaťtisíce korún, ktoré sme na

Osemdesiate roky venovala sa TJ PV SNP aj budovaniu Areálu zdravia pod Suchým vrchom, z jeho prevádzky sme potom získavali dosť finančných prostriedkov na naše aktivity. V istom čase sme v sekretariáte pracovali na plný úväzok traja platení pracovníci. Pravidelnou finančnou odmenou boli stimulovaní aj cvičitelia. Z počiatočnej nuly pri vzniku TJ sme v roku 1989 mali na bankovom účte už niekoľko stotisíc korún.

V tom čase som odchádzal z TJ PV SNP. Nebol to stratený čas, boli to najproduktívnejšie roky môjho života. V mnohých TJ boli osobnosti, na ktorých stála a padala celá ich činnosť. Nebol som ničím výnimočný. Len som sa tejto činnosti, ktorá mi bola koníčkom, celkom oddal. Potom som začal pracovať v Športovom gymnáziu v Banskej Bystrici, keď som sa po zamatovej revolúcii mohol znova vrátiť do školy.

TURISTICKÉ PODUJATIE POVSTALECKÁ VATRA SNP

V minulosti bolo veľmi dobrým zvykom, že turisti pravidelne prijímali pozvania na rôzne turistické podujatia, ktoré organizovali iné odbory. Naopak, návštevou podujatí, ktoré absolvovali v iných odboroch, sa dali inšpirovať, aby aj oni mohli privítať svojich známych a priateľov a teda, aby aj oni pripravili turistické trasy vo svojom okolí a pozvali na ne záujemcov. Nemalú mieru zásluhy o vznik nového podujatia mala aj existencia lyžiarskych pretekov Biela stopa SNP. Hľadal som jej letnú protiváhu. Ak malo ísť o letnú protiváhu významného, obľúbeného a hojne

V Slovenskom raji, rok 1984 - tretí zľava Š. Urbašik.

navštevovaného preteku Biela stopa SNP, príprave nového podujatia sa venovalo veľa pozornosti. Súčasná politická situácia dávala možnosti predovšetkým takým počínom, ktoré mali politický akcent aspoň v názve. S Banskou Bystricou bolo spojené SNP. To sa teda v názve muselo objaviť. Poznali sme, že oheň a vatra sú združujúcim elementom, nuž k tomuto prvku v názve sa priklonili aj ďalší členovia výboru. Nakoniec bol schválený môj konečný návrh Povstalecká vatra SNP.

Prvý ročník bol usporiadaný ako pokusný, vzornou TJ Dukla Banská Bystrica, a uskutočnil sa 17. 9. 1977. Turistické trasy boli vybraté z Donoval, a kratšie z Kališťa, Balážov a Šachtičky. Okrem tradičného turistického pochodu, mohli ich športovo založení účastníci absolvovať aj behom. Na tomto ročníku prešli účastníci spolu 6361 km. Neskôr sa súťažná bežecká časť vynechala. Podujatie malo svoju kroniku, do ktorej mohli účastníci zapísať svoje dojmy. Podujatie naberalo na popularite, stalo sa celoslovenským a kulminovalo v niektorých ročníkoch až osemtisícovou účasťou. Zodpovedalo to aktuálnej požiadavke masového rozvoja telesnej kultúry. Okrem účastníkov sa podujatia zúčastnili desiatky dobrovoľných organizátorov, ktorí pracovali nezištne a vždy sa tešili na ďalší ročník. Po niekoľko rokov pracovali na tom istom poste a ich skúsenosťami sa podujatie skvalitňovalo. Za roky trvania podujatia sa ich vystriedali stovky a tak Vatra mala priaznivcov v celom meste. Nebolo problémom získavať nielen účastníkov, ale aj usporiadateľov.

Ku každému ročníku bol vydávaný bulletin, kde bol nákras prevýšenia a dĺžka jednotlivých trás s popisom kultúrno-poznávacej činnosti, boli tu tiež najpozoruhodnejšie zápisy účastníkov z kroniky minulého ročníka.

V danom čase masový rozvoj telesnej kultúry našiel odozvu aj v okresných spoločenských zložkách. Niektoré mali na jeho podporu rezervované aj finančné prostriedky. Podobne vysielajúce organizácie mali v tom čase fondy, z ktorých mohli uhradiť cestovné i účastnícky poplatok svojim členom. Niektoré mohli pre veľkú výpravu objednať i autobusy. Bolo len na vnímavosti a ochote usporiadateľov, využiť všetky možnosti.

Po roku 1989 ubúdalo finančných prostriedkov, lebo prišli iné politické problémy a na masový rozvoj telesnej kultúry sa zabudlo. Podujatie Povstalecká vatra SNP postupne upadalo, lebo niektorí Slovenské národné povstanie začali dokonca zatacovať. Posledný 26. ročník bol v roku 2004. Podobne z uvedených dôvodov zanikli desiatky turnajov i pretekov v športe. Desiatky kníh viazaných dokumentov z každého ročníka Povstaleckej vetry SNP, usporiadaných do roku 1989, som odovzdal do depozitu Múzea SNP v Banskej Bystrici.

TURISTICKÉ PODUJATIE – CESTA ROZPRÁVKOVÝM LESOM

Po roku 1975 sa na Slovensku pod názvom Cesta rozprávkovým lesom konalo veľa podujatí. V Banskej Bystrici som sa ako metodik Okresného výboru Slovenskej telovýchovnej organizácie dostal k nemu aj ja a prostredníctvom odboru turistiky

telovýchovnej jednoty Dukla začali sme s ďalšími spolupracovníkmi organizovať jeho banskobystrickú podobu. Prvý ročník tohto podujatia v roku 1978 bol vedený krásnym prírodným prostredím Suchého vrchu. Toto prírodné prostredie sa potom stalo miestom aj pre ďalšie ročníky.

Podujatie pozostávalo z turistického pochodu blízkym a dostupným okolím mesta. Bolo určené najmenším obyvateľom Banskej Bystrice a ich rodinným príslušníkom. Jeho cieľom bolo zabezpečiť aktívny pohyb v prírode – veľkému počtu obyvateľstva.

Trasa Cesty rozprávkovým lesom merala okolo 4 km. Prvá časť mala športové zameranie. Hádzalo sa kriketovou loptičkou do diaľky, bol tam aj skok do diaľky z miesta a nechýbal ani krátky cezpoľný beh, kde deti vo svojom živote prvýkrát dostali štartovné čísla. Nechýbali ani zastávky, kde sa viedli deti k ochrane prírody. V ďalšej časti boli úlohy motivované skôr rozprávkovy, pričom si ani malé deti nevedomovali že vlastne pochodujú. Na „rozprávkových“ postoch boli usporiadatelia oblečení do príslušného rozprávkového odevu, čo zvyšovalo atraktivitu podujatia. Na zastávke „Sklený vrch“ napr. deti pomocou lana rúčkovali do strmého svahu. Pri „Zakliatej rieke“ prechádzali po prírodnej kladine a podobne. Na konci cesty nechýbala populárna „perníková chalúpka“ s neodmysliteľnou strigou. To umocnilo zážitok z účasti. Na každej zastávke boli deti odmenené za výkon sladkou odmenou. Pri spoločnej vatre sa potom opekalo, deti spievali a prednášali básničky do mikrofónu a tak sa nikto domov neponáhlal. V závere pri chate TJ Vatra to bola manifestácia turistickej spolupatričnosti, radosti a pohody.

Kto sa raz so svojimi deťmi Cesty rozprávkovým lesom zúčastnil, toho nebolo treba na ďalší rok nahovárať, aby prišiel. Susedia pozývali susedov, známi známymi. Počet účastníkov sa z roka na rok zvyšoval a tak to bývali aj desaťtisícové účasti. Už to neboli len rodičia s deťmi, ale aj starí rodičia a iní blízki. Bolo to vlastne pohybové divadlo, ktoré dobrovoľne a nezištne pripravovali desiatky a počas rokov stovky aktivistov. Účinkovať na takomto celomestskom podujatí bolo ctou a neznámi spoluobčania sa razom stávali populárni, lebo každý ocenil ich nezištnú službu deťom.

Od roku 1980 až do konca trvania bola organizátorom TJ Povstalecká vatra. V ostatných ročníkoch sa hlavní usporiadatelia začali cítiť unavení, prišla iná doba, možno sa žiadalo niečo nové. Ťažko povedať, čo bolo hlavnou príčinou zániku tohto nesmierne dôležitého podujatia, hoci malo len rozprávkový námet. Tak sa 31. mája 2003 konal 25. ročník tejto krásnej turistickej aktivity, ktorá poskytovala zážitok a pohyb státisícom deťom a celým rodinám Banskej Bystrice. Ešte aj po rokoch sa objavujú v okrajových častiach Banskej Bystrice pokusy oživiť aspoň v malom spomienky a zážitky na Ceste rozprávkovým lesom.

Mgr. ŠTEFAN URBAŠÍK

KST VIBRAMA Malachov

Klub slovenských turistov Vibrama Malachov vznikol 21. 10. 1998 v Malachove, obci neďaleko Banskej Bystrice. Zakladateľmi klubu boli Ľuboš Dobrota, Igor Dzúrik a Ján Spevák. Prvým predsedom bol Ľuboš Dobrota a od roku 2003 je predsedom Peter Krnáč.

Vibrama je klub s celoročným programom turistických podujatí. V zime sa venuje lyžiarskej turistike hlavne v okolí Banskej Bystrice, v pláne máva prevažne trasy v oblasti Donoval a Kremnických vrchov. V letných plánoch činnosti sa v rámci pešej turistiky pravidelne od roku 2003 organizujú každoročné výstupy na Krížnu a na Ďumbier. Podujatia pešej turistiky sú plánované po celom Slovensku, členovia klubu absolvovali túry v Malej Fatre, Veľkej Fatre, Nízkych a Vysokých Tatrách, v Slovenskom raji, Štiavnických vrchoch, Súľove, Slovenskom krase, v pláne sú výlety v oblastiach na juhu Slovenska. Aj cykloturistické podujatia organizuje klub v širšom okolí Banskej Bystrice. Od roku 2004 sa tiež podieľame na značkovani a obnove turistických chodníkov v banskobystrickom regióne, v súlade s plánom okresnej značkárskej komisie.

Členovia KST Vibrama vo Vysokých Tatrách - Furkotská dolina (rok 2007).

Na lúkach pod Borišovom - zľava dolu predseda P. Krnáč.

Klub slovenských turistov Vibrama Malachov sa snaží orientovať činnosť na všetky výkonnostné kategórie záujemcov. Každoročne plánuje priemerne dve desiatky podujatí, ktoré označuje podľa náročnosti. Trasy s označením „A“ sú celodenné túry, častokrát spojené s veľkým prevýšením, určené pre zdatných a skúsených turistov. Trasy s označením „B“ sú nenáročné krátke výlety určené pre deti alebo pre menej skúsených, rekreačných turistov. Dvere klubu sú otvorené pre všetkých, ktorí majú záujem a cez víkend si nájdú čas na túry po celom Slovensku.

Okrem turistických podujatí sa KST Vibrama podieľa aj na rôznych ďalších podujatiach. V spolupráci s občianskym združením, Obec Malachov pomáha pri organizovaní programu pohybových aktivít v rámci Medzinárodného dňa detí. Medzi menej obvyklé podujatia turistických klubov patrí naša účasť v súťaži vo varení guláša, ktorá sa koná v rámci každoročných Dní obce Malachov. O tom, že sme úspešní, svedčí dvakrát získané druhé a raz prvé miesto našich členov v tejto súťaži.

Naša klubová farba je oranžová, a tak keď stretnete turistov v oranžových tričkách s otláčenou podrážkou vibramy, tak sme to my. Nájdete nás aj na našej webovej stránke www.vibrama.sk.

PETER KRNÁČ

Spoločné aktivity banskobystrických klubov turistiky

TUNEL V KREMNICKÝCH VRCHOCH

Pre rozvoj výroby a obchodu je dôležité dobré cestné spojenie. Preto sa aj medzi dvoma najvýznamnejšími banskými mestami, akými boli Banská Bystrica a Kremnica, hľadalo čo najkratšie a najvýhodnejšie spojenie. Najmä po založení mincovne v Kremnici bolo nutné nájsť novú a kratšiu trasu na prepravu striebra a meď z hút, ktoré boli v Tajove, Starých Horách a Banskej Bystrici. Cesta údolím Hrona cez Budču, ako aj cesta cez Malachov a sedlo Tri kríže, bola dlhá. Najkratšia spojnice bola z Banskej Bystrice cez Tajov a Bystrickou dolinou do Kremnice. Prekážkou na tejto trase boli skalné bralá Kremnických vrchov. Preto medzi Vyhnátovou a Suchou horou prerazili cez skalný hrebeň tunel a tak sa novovzniknutá cesta napojila

Príprava banských výstuží na klenbu tunela.

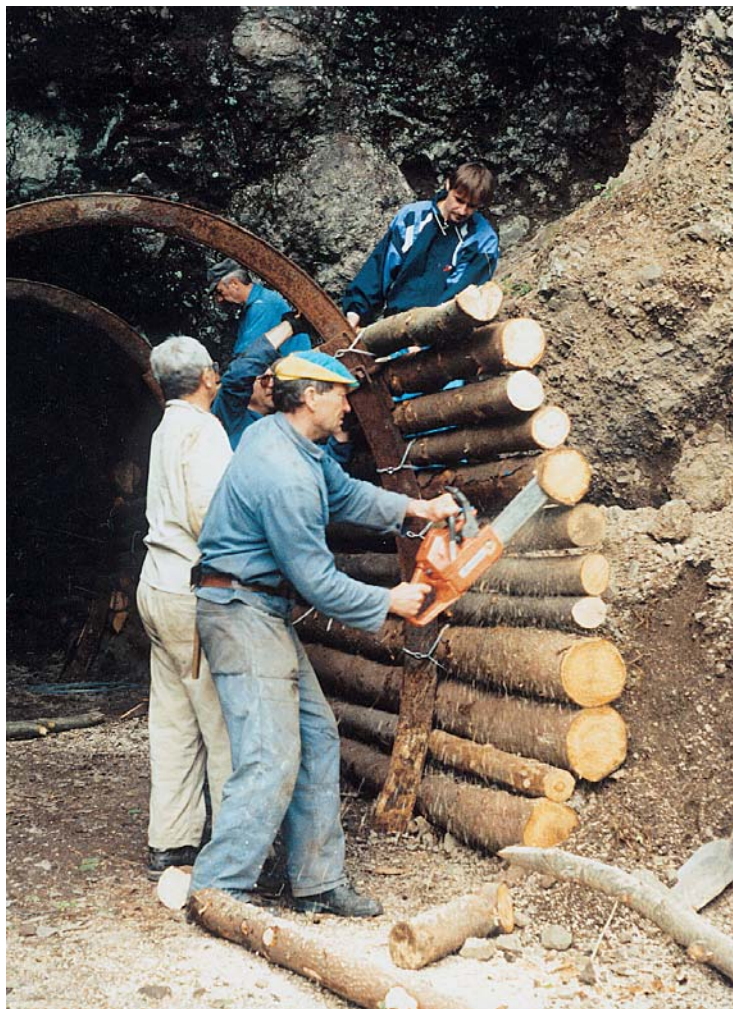
na kremnickú Zlatú cestu a cez Bystrickú dolinu pokračovala do Kremnice. Kedy bola táto cesta tunelom vybudovaná, nie je jednoznačné. Predpokladá sa, že tunel dala preraziť Thurzovskofuggerovská spoločnosť koncom 14. storočia.

Táto cesta zohrala úlohu v do-prave, obchodnom styku a aj vo vojenstve. Cez tunel prechádzala história slávna aj ničivá.

20. novembra 1703, po vyhlásení víťazstva Rákócziho kurucov pri Zvolene a Svätom Kríži, utekal cez tunel cisársky generál Schlick, z Banskej Bystrice do Bojníc.

28. júla 1764 prešiel cez tunel rímsky kráľ, neskôr rakúsky cisár Jozef II. so svojim bratom arcikniežatom Leopoldom.

Paradoxne sa však tento tunel najviac dostal do povedomia v spojení s menom Artura Görgeiho, ktorý dal príkaz tunel zni-

Milan Hlavatý z KST Kremnička orezáva výdrevu tunela.

čif. Tento honvédskejší generál bojoval na Slovensku proti cisárskym a hurbanovským vojskám. Aby sa vyhol porážke, dal upraviť cestu cez tunel do Tajova a v noci z 24. na 25. januára 1848 s divíziou majora Aurlicha, s delami, vozmi a jazdectvom, prešiel do Banskej Bystrice. Aby ho nemohli prenasledovať cisárske vojská, dal príkaz tunel zavalit.

Tunel zostal zasypaný až do jesene 1944, kedy povstalecká armáda SNP odstránila zával a tunel spriechodnila. V noci zo 4. na 5. októbra 1944 prevážali cez tunel zlatý poklad Slovenskej republiky z mincovne v Kremnici do Národnej banky v Banskej Bystrici, a následne, po presune vojenskej techniky, tunel zatarasili. Tunel sa potom postupom času zvetrávaním zavalil a od roku 1955, po dobu ďalších vyše štyridsať rokov, bol nepriechodný.

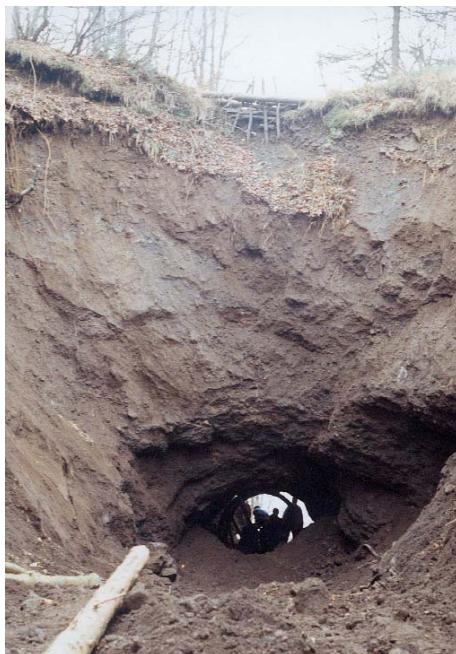
Zmena nastala po 8. októbri 1996, kedy Dušan Kalický po zdĺhavých technických a administratívnych vybavovaniach získal stavebné povolenie na rekonštrukciu tunela. Stavebné práce sa začali 19. októbra 1996 a s prerušením cez zimné mesiace boli ukončené 5. júna 1997. Spolu bolo 13 pracovných brigád, ktorých sa zúčastnilo 132 brigádnikov a bolo odpracovaných 1068 hodín. Odviezlo sa 380 m³ zeminy, použilo sa 9 banských výstuží (haicmanov) a 35 m³ guľatiny na obklad výstuží. Slávnostné odovzdanie tunela bolo 20. septembra 1997, kedy sa ustálilo označovanie tejto technickej pamiatky pod názvom Tunel (namiesto dovtedy zaužívaného názvu Görgeiho tunel).

Zrekonštruovaný Tunel má výšku 2,2 metra, šírku 2 metre a dĺžku 19,8 metra. Tunel tvorí akúsi mimoúrovňovú križovatku turistických značkových trás. V teréne nad Tunelom vedie červeno označená trasa a priamo cez tunel prechádza žltá označená turistická trasa z Tajova.

Hlavným iniciátorom, investorom a realizátorom rekonštrukčných prác v celkovej hodnote 225 tisíc Sk, bola Okresná rada Klubu slovenských turistov v Banskej Bystrici a najmä jej člen Milan Hlavatý z Kremničky. Na obnovu Tunela hlavne prispeli: Nadácia Zdravé mesto Banská Bystrica, firma MIS Banská Bystrica, Mesto Kremnica, Banská spoločnosť Hodruša, Kremnická banská spoločnosť a ďalší.

Prestávka počas brigádnickej výpomoci.

Tunel pred rekonštrukciou.

Obnovený tunel.

TROJRAMENNÝ KRÍŽ V SEDLE TRI KRÍŽE

Jedna z ciest, ktorá spájala slobodné kráľovské banské mestá Banskú Bystricu a Kremnicu, viedla cez sedlo Tri kríže. Prvá písomná zmienka o trojramennom kríži uvádza, že bol vytesaný z dubového dreva, v sedle stál od roku 1834 po dobu 60 rokov. V roku 1894 kremnickí turisti postavili na tom istom mieste nový trojramenný kríž, ktorý, tiež z dubového dreva, vyhotovil tesársky majster Ignác Husár, čo aj vryl do novopostaveného kríža.

Tento trojramenný kríž vydržal až do jesene roka 2002, keď neznámy páchatel' odpílil 108 rokov starý kríž a spálil ho na blízkom ohnisku.

Na základe zachovaných fragmentov a fotodokumentácie bol v roku 2003 trojkríž opätovne zhotovený. Zaslúžil sa o to najmä František Schmidt z Kremnice a jeho priatelia z tamojšieho SOU pre sluchovo postihnutú mládež a tiež KST Kremnica. Z banskobystrickej strany to boli členovia klubov turistiky Banská Bystrica, KST Kremnička a KST Horné Pršany, Poľovnícke združenie Ortúty, Redakcie časopisov *Cestovateľ*, *Krásy Slovenska*, ktorých výkonným šéfredaktorom bol vtedy Lubomír Homolka a iní známi a neznámi priaznivci.

5. septembra 2003, za prítomnosti takmer dvesto turistov, konalo sa odhalenie obnoveného kríža, ktorý vysvätil páter Gerhát a slávnostnú atmosféru tejto udalosti doplnila pieseň *Hoj vlasť moja*, v podaní sólistu Štátnej opery Banská Bystrica Štefana Babjaka.

Osádzanie nového trojramenného kríža.

Pri kopaní základov na osadenie tohto nového trojkríža 5. 7. 2003, sa v podloží pôvodného kríža našla olovená rúrka s priemerom 35 mm a dĺžkou 350 mm. Po odbornom preskúmaní nálezu v Ústave pamiatkovej starostlivosti v Banskej Bystrici, bola vnútri olovej rúrky nájdená sklenená nádobka, v ktorej bol na bavlnenom papieri s rozmermi 430×340 mm v maďarskom jazyku napísaný nasledovný odkaz:

„V roku 1834 bol postavený trojramenný kríž, no behom času zubom železným bol zničený. Vydržal 60 rokov. Na jeho mieste sme postavili nový kríž pre kremnických výletníkov, ktorý by mal slúžiť pre to, aby ho obdivovali turisti v tejto krásnej prírode.

Aby bol symbolom spolunažívania v láske a upozornením kremnických turistov, aby obdivovali krásy prírody, ktorú stvoril Všemohúci. Preto sme sa rozhodli obnoviť kríž, aj pre turistov ďalších generácií. Opäť bude slúžiť obnovený (nahradený) trojramenný kríž z duba ktorý sme postavili v roku 1894. Nakoľko postavenie kríža stojí určité výdavky, (20-30 forintov), požiadali sme o finančné prispenie darcov. Po vyúčtovaní bude zvyšok peňazí použitý na oslavy prvého výročia znovupostavenia kríža.“

V Kremnici 8. júla 1894

Na druhej strane tohto textu je kompletne vyúčtovanie nákladov na stavbu kríža, ktoré činilo 16 forintov a 60 grošov. Najviac obdržal staviteľ kríža tesársky majster Ignác Husár – 12 forintov a 12 grošov. Od darcov sa vyzbieralo 25,50 forintov a roz-

Nečakaný nález – tuba s listinou z roku 1894.

diel 8,90 sa použil 14. júla 1895 na spomenuté prvé výročie postavenia obnoveného kríža.

Uvedený je zoznam darcov, ich mená, funkcia a vlastnoručný podpis. Spolu to bolo 25 darcov, ktorí prispievali najčastejšie 1 forintom. Bola to takmer celá kremnická honorácia – primátor a viceprimátor, stoličný sudca, hlavný mestský notár a podnotár, úradníci, doktori medicíny, inžinier, kňaz, profesor gymnázia a jeden remeselník.

Uvedený nález z Troch krížov je uložený v Stredoslovenskom múzeu v Banskej Bystrici.

Účastníci štafety v Španej Doline.

EURORANDO 2001

Európska asociácia turistických klubov, ktorá združuje 54 európskych klubov z 27 štátov a má spolu viac než 5 miliónov členov, rozhodla sa začať nové storočie celoeurópskym turistickým štafetovým pochodom po desiatich turisticky značených pochodových trasách (E1 - E11), do hlavného mesta zjednocujúcej sa Európy - Štrasburgu. Bolo to najväčšie podujatie v celej histórii pešej turistiky. Eurorando 2001 bolo európskym štafetovým pochodom turistov, ktorého zmyslom bola podpora myšlienky jednotnej Európy a tiež turistiky bez hraníc.

Štafetu Euroranda (z trasy 6, po značenej turistickej trase E8) prevzal na Donovaloch 22. 4. 2001, od zástupcov Regionálnej rady KST Liptovský Mikuláš, predsedu Regionálnej rady KST Banská Bystrica Dušana Kaliský a odovzdal ju Štefanovi Paškovi, predsedovi KST Baník Špania Dolina. Z Donoval do Španej Doliny sprevádzalo štafetu 48 turistov. Zástupca starostu Španej Doliny pripol stuhu na štafetu a odovzdal pamätný list. Zo

Zápis do pamätnej knihy Eurorando na Obecnom úrade v Španej Doline.

Odovzdanie štafety zástupcom mesta pri Pamätníku SNP v Banskej Bystrici.

Celý štafetový pochod zabezpečoval Klub slovenských turistov Lokomotíva Banská Bystrica a zúčastnili sa na ňom členovia takmer všetkých klubov turistiky z Banskej Bystrice.

Na Skalke - odovzdanie štafety zástupcom mesta Banská Bystrica (v strede dolu so štafetou RNDr. V. Chovanec, vedľa neho primátor Ing. J. Králik).

Španej Doliny sme potom štafetu uložili do Pamätníka SNP v Banskej Bystrici, kde bola týždeň vystavená a kde PhDr. Ján Chladný, v zastúpení primátora Banskej Bystrice, pripol stuhu a odovzdal pamätný list.

So štafetou potom 28. apríla 2001 takmer pol stovky turistov putovalo z Tajova cez Tunel v Kremnických vrchoch na Skalke k Chate Minciar, kde primátor mesta Banská Bystrica Ing. Ján Králik, Csc., odovzdal štafetu RNDr. Vladimírovi Chovancovi, prednostovi mesta Kremnice.

Jednosmerný turistický chodník na skalnú vyhlíadku
Trávny ždiar v prímestskej rekreačnej zóne
Banská Bystrica - Suchý vrch.

Dĺžka trasy **820 m** prevýšenie **60 m**
1 - 8 rebríky o celkovej dĺžke **45 m**

SKALNÁ VYHLIADKA NA SUCHOM VRCHU

Malachovskí turisti často chodili na 820 m vysoký Trávný Ždiar, ukončený na východnej strane skalnatým bralom, ktoré poskytuje nádherný široký výhľad na Banskú Bystricu a jej okolie. Obvykle na Trávný Ždiar vystupovali od turistických chát lesom. Neboli by to turisti, keby nehľadali aj iné zaujímavejšie výstupové cesty. Lákalo ich skalné bralo, ktoré však bez zabezpečovacích prvkov bolo obťažne zdolateľné. Podarilo sa im nájsť zaujímavú výstupovú trasu, na ktorej miestami upravili terén a výstup na bralo zabezpečili drevenými rebríkmi.

Drevené rebríky však treba pravidelne opravovať, poškodené časti vymieňať a tak sa ďalší turistický kolektív – SENIOR TURIST CLUB (v ktorom sa združujú prevažne členovia KST Lokomotíva Banská Bystrica), podujal na úlohu robiť pravidelnú údržbu tejto výstupovej trasy. Niekoľkokrát ročne kontrolovali trasu a robili potrebné opravy aj výmeny rebríkov. Celkom tu umiestnili 8 rebríkov v celkovej dĺžke 45 m, pričom od nástupu po skalnú výhliadku je prevýšenie 60 m, takže väčšina výstupu je po rebríkoch.

Pre zvýšenie bezpečnosti návštevníkov, Mesto Banská Bystrica v spolupráci s KST Lokomotíva Banská Bystrica vybudovalo na vyhladku pevnejšie oceľové rebríky, prístupový turistický chodník bol vyznačený a uvedený aj do turistických máp.

Malachovskí turisti ako prví objavili a sprístupnili toto príťažlivé a atraktívne vyhladkové miesto v prímestskej zóne Banskej Bystrice, ktoré mnohým návštevníkom pripomína zabezpečené cesty v Slovenskom raji. A preto ho aj nazývajú Malým Slovenským rajom.

DUŠAN KALISKÝ

Značenie turistických chodníkov v Banskobystrickom okrese

Značkárska činnosť v našom okrese, najmä v rámci turistickej činnosti odboru turistiky TJ Lokomotíva Banská Bystrica, má bohatú históriu a nadväzuje na počiatky organizovania turistického značenia na území I. ČSR (aj na obdobie Rakúsko-Uhorska).

Dobrovoľná odborná činnosť značkárov je dôležitým odvetvím turistickej činnosti, pomocou ktorej sa vybrané a turisticky hodnotné chodníky v teréne označujú normalizovanými symbolmi (značkami), informačnými pomôckami (orientáciou) i fyzickou úpravou ich priechodnosti, pre celú turistickú i občiansku verejnosť. Turistické mapy, ktoré sú vydávané a spracúvané kompetentnými, profesionálnymi kartografickými organizáciami, musia rešpektovať značkovanosť turistickú sieť schválenú Slovenskou komisiou značenia so sídlom v Bratislave.

Mesto Banská Bystrica a celý okres boli od nepamäti centrom záujmu domácich i zahraničných turistov. Pestrá ponuka krásnych turistických ciest v našich horách, vyžadovala aj od nás turistov osobitnú starostlivosť o obnovu značenia turistických chodníkov. Preto aj v Banskej Bystrici pri Okresnom výbore ČSZTV bola vytvorená okresná značkárska komisia.

Jej prvými členmi boli Julio Bulla z Harmanca, Palko Béreš, Ing. Zdeno Straka, Karol Liška, Kamil a Ežo Linhartovci, Jožo Kollár, Tóno Mazal, Janko Petian. K nim pribudli značkári od Brezna, Janko Kucbel s manželkou Ľudmilou z Podbrezovej, Jano Strmeň, Oskar Hostovský. Z Banskobystričanov to neskôr boli Andrej Vigaš, Jožko Koubek a postupom času pribudli ďalší aktívni značkári, ktorí osobnou aktivitou podnes píše bohatú históriu značkárskej činnosti nielen v Banskobystrickom okrese, ale i v rámci Slovenska.

Najvýznamnejšou osobnosťou tohto obdobia bol horlivý turista a horolezec, už v tom čase skúsený značkár, milovník a ochranca prírody, výborný človek a kamarát Kamil Linhart. Bol nositeľom Zlatého odznaku značkára. Mnoho rokov bol predsedom Okresnej značkárskej komisie v Banskej Bystrici, členom Ústrednej značkárskej komisie v Prahe a Bratislave, školiteľ nových značkárov všetkých stup-

Značkár Andrej Vigaš.

ňov. Pre jeho všestranné, bohaté, teoretické a praktické vedomosti zo značenia, nazýval som ho „profesorom značenia“. Od každého z nás vyžadoval kvalitnú a presnú prácu, tak v teoretickej ako aj v praktickej činnosti v teréne. Pod jeho vedením po dlhé roky vyrastalo množstvo dobrých a nadšených značkárov, akými boli Ežo Linhart, Janko Petian, Tono Mazal, Andrej Vigaš, Stano Schmidt, Jozef Koubek, Oľga Národová-Kaliská, Dušan Kaliský, Maťo Stuchlý, Ludo Mäsiar, Oľga Uhrinová-Vigašová, Zdeněk Šír, Oto Ruml, Jozef Böhmer, Božka Bartáková-Koubeková, Peter a Marienka Koubekovci, Marián Babčan, Stano a Elena Tischliarovci, Milan Zajac s manželkou, Karol Šikula, sestry Donovalové z Kordík a ďalší. Z Horehronia to boli Janko a Ludmila Kucbelovci, Ján Strmeň, Oskar Hostovský, Ernest Kilvády, Ján Škrovina, Richard Nuter, J. a M. Greksákovi, a ďalší.

Obdobie šesťdesiatych rokov bolo obdobím, keď sa v práci prijímali socialisticke záväzky a tak na podnet nášho „šéfa“ Kamila, bolo nám značkárom odporučené prevziať niektoré významné turistické trasy do tzv. „socialistickej opatery“. Myšlienka to nebola zlá, ako sa ukázalo, bola aj prakticky účinná. Pre každého, kto sa takto staral o „svoje“ trasy, bolo vecou osobnej cti mať ich v poriadku, dôsledne vyznačené a bez akýchkoľvek závad z hľadiska orientácie. Takto som mal (s rôznymi spoluznačkármi a neskôr s manželkou Oľgou), v opatere niekoľko rokov veľmi pekné a náročné TZCH (turistické značkované chodníky) – napríklad Modrý traverz (od Chaty gen. M. R. Štefánika pod Ďumbierom po sedlo Ďurková), Brusno – Sopotnická dolina – Veľká Chochuľa, alebo trasu z Čierneho Balogu cez Starú Dolinu a Jilemnického horáraň po Machniarku. Stávalo sa, že niektoré značkárske dvojice aj bez vyzvania predsedu a bez cestovného príkazu usilovali sa o odstránenie zistených závad na svojich trasách, bez nároku na odmenu. Bol to síce dobrý systém na zvýšenie kvality značenia, ale obmedzoval a neumožňoval účasť značkárov na iných zaujímavých trasách.

Kamil Linhart ako dobrý a starostlivý predseda sa veľmi staral o nás značkárov, a hlavne o tých, ktorí odvádzali kvalitnú prácu. Okrem ošatného, na záver značkárskej sezóny, teda v jeseni, po splnení plánu obnovy značenia a orientácie, so súhlasom OV ČSZTV – najlepších a najusilovnejších značkárov odmenil poukázkami na nákup turistických potrieb, ktoré sme si mohli vybrať v športovej predajni na Hornej ulici v Banskej Bystrici „u Viazanicu“.

S cieľom zabezpečiť rozširovanie počtu aktívnych a dobrých značkárov, najmä z radov mládeže ale aj stredne starších a skúsených turistov, organizoval Kamil tzv. značkárske soboty alebo nedele, ktorých sa zúčastňovali skúsení značkári i noví záujemcovia o túto činnosť, najmä z radov mladých ľudí. Bol to veľmi dobrý a významný spôsob, pretože na takejto akcii sa noví adepti zoznámili so základnými pravidlami značenia a bolo im umožnené, aby sa pokúsili namaľovať turistickú značku, správne vyvesiť smerovky, natrieť smerovníky farbou, pracovať v teréne s mapou, vypliť porast a podobne. Bola to veľmi vhodná a praktická ukážka značkárskej činnosti.

Tak napríklad v apríli 1967 sa na takejto značkárskej sobote na trase Vlkanová – Tri studne – Kozlinec – Vartovka – Urpín, zúčastnilo 37 nových záujemcov o značenie, pod vedením Kamila Linharta a Andreja Vigaša. V tom istom roku a mesiaci sa konala značkárska nedeľa na trase Hámor – Vysielač – Ravasky – Ostrý vrch – Dedkovo, ktorej sa zúčastnilo, okrem vedúcich Karola Líšku, Andreja Vigaša a Kamila Linharta, 17 nových adeptov. V ďalších rokoch sa uskutočnilo 13 takýchto podujatí, na ktorých sa zúčastnilo spolu 157 záujemcov.

Ďalšou významnou osobnosťou v značení bol Jozef Kollár, ktorý bol v šesťdesiatych rokoch jediným z nášho kolektívu s najvyššou značkárskou kvalifikáciou I. triedy. Prednášal na školeniach a seminároch na celom Slovensku. Spolupracoval pri tvorbe turistických sprievodcov a pri tvorbe turistických máp so Slovenským kartografickým ústavom v Bratislave. Mal som to šťastie, že s Jozkom Kollárom som spolupracoval najmenej 10 rokov. Spolu sme značkovali najmä na odľahlých turistických trasách v Nízkych Tatrách, ale i v iných pohoriach, častokrát sme sa domov vracali poslednými nočnými spojami.

Obetavým značkárom, mojim dobrým kamarátom po viac než 40 rokov, bol a je Jozef Koubek. S Jozefom sme spolupracovali viac ako 20 rokov, pokiaľ sa nestala jeho životnou partnerkou Božka Bartáková-Koubeková, ktorá sa tiež stala kvalifikovanou značkárkou.

Spolu s Jozefom sme v určitých rokoch prekonávali všetky rekordy v počte vyznačených kilometrov v jednom roku. Tak napríklad v roku 1970 sme spolu obnovili a zrekonštruovali orientáciu v dĺžke 120 km, v roku 1972 sme vyznačili 141 km značených trás.

V určitých rokoch Jozef spolupracoval aj s naším šéfom Kamilom Linhartom a mal na starosti tzv. ťažkú orientáciu, rozvoz kovových smerovníkov na svojom trabante na odľahlé miesta a osadzovanie veľkých orientačných máp v teréne (teraz už neexistujú).

Do roku 1989, pred vytvorením samostatnej Slovenskej republiky, bol systém značkovania turistických trás na Slovensku bez nejakých veľkých problémov. Po vzniku samostatnej SR, keď v rámci telovýchovy vznikali nové orgány, obnovil svoju činnosť aj Klub slovenských turistov. Pretože v novom štáte bolo málo finančných zdrojov na dobrovoľnú záujmovú činnosť všetkých športov, došlo k nežiaducemu „skratu“ aj pri zabezpečovaní potrebných zdrojov na značkársku činnosť. Táto kritická situácia sa negatívne prejavila vo všetkých okresoch Slovenska.

V našom okrese sme mali šťastie, že všetci aktívni značkári, prevažne dôchodcovia, neprestali so systematickou značkárskou aktivitou aj za cenu, že nebude z čoho zaplatiť aktívnym značkárom príslušné prostriedky podľa platných smerníc.

Predseda OZK Zdeněk Šír vynakladal veľké úsilie o získanie potrebných finančných prostriedkov prostredníctvom sponzorov, ako aj od oficiálnych orgánov KST.

V tejto situácii sme sa stretli aj s unikátnym postojom našich vlastných členov značkárov, ako boli manželia Chmolovci, ktorí ako malí podnikatelia sponzorsky prispeli na financovanie našej značkárskej činnosti. Klobúk dolu pred týmto počínom... V tomto hektickom období významnou osobnosťou v našom značkárskom kolektíve bol náš aktívny a zručný kolega Maťo Stuchlý, ktorý zabezpečoval materiálne potreby pre nás značkárov a bol zároveň hlavným skladníkom. Pri obnovení turistických smeroviek, keď zo starých vyrábal nové, pretože mal veľmi presnú pismomaliarsku ruku, za málo peňazí prispieval svojou aktivitou k tomu, že nebolo potrebné objednávať nové a drahé smerovky. A navyše, vyrobil ich veľmi rýchlo a podľa potreby.

Kamaráti z Klubu seniorov-turistov (Zdeno Šír, Oto Ruml, Maťo Stuchlý, Pepo Šif), pracovali vo Vojenskom kartografickom ústave v Harmanci aj na tvorbe a vydávaní novej edície turistických máp a spolu s ďalšími z tohto klubu, Jankom Kvasnom, Jožkom Púrym, Lubom Polievkom, boli vo svojej dobe najaktívnejšími značkármi.

MOJE PRÍHODY ZO ZNAČKÁRSKEJ PRÁCE

V roku 1964, podľa rozhodnutia Okresnej značkárskej komisie v Banskej Bystrici, mal sa žltý značený turistický chodník z Mýta pod Ďumbierom smerom Stupka – Krpáčovo – Črnné – Strmý vršok – Predsuchá – Ráztoka – Nemecká, preznačovať na „červenú“ ako Partizánsky chodník. S ohľadom na dĺžku tejto trasy, sa jej značenie uskutočňovalo etapovite. Túto úlohu som prevzal od Kamila Linharta spolu s Jožom Kollárom. Keď sme preznačovali posledný úsek tejto trasy z Predsuchej do Ráztoky a až do Nemeckej, považovali sme celú prácu za ukončenú, o čom som v pondelok ráno hrdo telefonicky informoval Kamila. Na druhý deň volal Kamil mňa a s istou dávkou irónie mi oznámil, že sme zabudli obnoviť, teda premalovať, jednu značku na kameni. Keď som sa ho pýtal, v ktorom úseku, stroho odvetil: „Chod'te a uvidíte, ahoj“. A tak sme sa s Jožom na najbližší víkend zobrali na trasu a skutočne, na kameni nad dedinou Ráztokou sme chybu našli a odstránili. Dnes sa to už sotva robí...

Ďalšia pekná príhoda sa nám stala, keď sme spolu s Jožkom Koubekom obnovovali značku Ľubietová – sedlo pod Hrbom – Tri Vody. Bolo práve poludnie, keď sme prišli k Chate pod Hrbom a rozhodli sme sa spraviť si obedňajšiu prestávku, na lavici a stolíku pred chatou. Turistov bolo pomerne málo. Keď sme si rozbalili jedlo, zrazu sa okno na chate otvorilo a zvučný hlas nás pozdravil a pozval: „Páni značkári, nech sa páči hore na obed“! Ja som sa pozrel na Jožu s otázkou, či objednal obedy. Pozvanie na obed sa vzápätí opakovalo, tak sme sa ako slušní chlapi pobrali hore. Privítal nás chatár s manželkou a na stole už boli pripravené dva plné taniere domácej hovädzej polievky, poldecáky s vodkou ako aperitív, dve fľaše piva

a ako hlavné jedlo zemiaky s hovädzím mäsom a cesnakovou omáčkou. Po obede sme sa hosťiteľom veľmi pekne poďakovali za milú pozornosť a chceli sme zaplatiť. Chatár o platení nechcel ani počuť a prehlásil, že on si značkárov veľmi váži, lebo po dobre vyznačenom chodníku príde k nemu do chaty viac zákazníkov. Žiaľ, takáto milá príhoda sa nám ani predtým, ani potom už nestala.

Zaujímavá príhoda sa mi stala v roku 1976. S Jožom Koubekom sme na jeseň obnovovali značenie na trase Harmanec – Túfna – Kráľova studňa. K chate na Kráľovej studni sme prišli už podvečer, ale počasie bolo veľmi príjemné. Mali sme taký zvyk, že na záver značenia v príslušnom roku sme si spravili „oldomáš“. Tak sme si neďaleko chaty spravili ohník, upiekli slaninku, nakrájali cibuľku a Jožko, ako obyčajne, vytiahol z rucksaku fľašu jeho „ríbezliaka“ a nalial do „horčičiakov“. Nič lepšieho sme si nemohli priať, skrátka, pohodička. Aj sme pozabudli, že o chvíľu bude tma a tak sme rýchlo Úplazom uháňali do Tureckej na autobus, ktorý odchádzal o 20. hod. Ani som v tej rýchlosti nezbadal, že som len v tielku, a len v Tureckej som si uvedomil, že skoro novú košeľu som zabudol zavesenú na odpadovom koši pri chate. V nasledujúcom roku sme spolu s Jožkom prerezávali kosodrevinu na trase Hiadeľské sedlo – Holica – Malá Chochuľa, a práve keď sme boli na hrebene Holice, som pri chodníku zočil niečo, čo sa podobalo mojej stratenej košeli, ktorú som zabudol na Kráľovej studni. Keď som ju zodvihol a obhliadol, s potešením som zistil, že je skoro taká istá ako tá zabudnutá.

Ďalšia príhoda je z konca júna 1969. Spolu s Jožkom Böhmerom sme „pred Jánom“ značkovali trasu Križske sedlo – Chabenec – sedlo Ďurková – Struhár. Bola sobota, krásne počasie, jasno a pomerne teplo. Pred večerom okolo 18.30 hodiny sme sa dostali až k salašu pod Ďurkovou. Vedeli sme, že tento salaš má väčšiu poschodovú kolibu a tak sme sa domnievali, že nás bača Jano bez problémov prenocuje. Ale sme sa veľmi prerátali. Bača vypočul naše želanie o nocľahu, pohostil nás, ale zarmútil, lebo vysvitlo, že dostane z doliny veľkú návštevu rodiny, kamarátov, ktorí mu prídu vinšovať. Čo sa dalo robiť, museli sme prenocovať v drevenej voliarke, vzdialenej od salaša asi 15 minút, nad Struhárom. Naše šťastie bolo, že sme mali so sebou spacáky a tak sme boli radi, že máme, aj keď deravú, strechu nad hlavou. Nad ránom nás začala drglovať zima a keď sme vyšli z koliby, zistili sme, že napadlo 15 cm snehu. A tak o štvrtej hodine rannej som rýchlo urobil oheň, navaril čaju, aby sme sa trochu zohriali. Vonku bola hmla a tak sme sa rozhodli, že značkovaniu je tento deň koniec. Zbalili sme všetko a o pol piatej sme už boli u baču Jana na salaši.

Aké bolo naše prekvapenie, keď sme zistili, že bača musel pre svojich hostí, ktorých bolo viac ako tridsať, postaviť pri kolibe aj tri stany, ale asi šesť či sedem z nich, „prikrytých“ len novým snehom, spalo pred stanmi. Zrejme po bujarom večeri a noci sa nedokázali premiestniť do stanov, ktoré boli od nich pár krokov... Aj takéto sú oslavy vo vrchoch. Bača Jano už v túto včasnú rannú chvíľu varil hriatô na slanine a mladú jahňacinku v žinčici. Nalial nám horúcej pálenky, nakrájal čer-

stvého chleba a jahňacinky - čo lepšie sme si mohli v tomto chladnom jánskom ráne pod Chabencom priat?

Pri spomienkach na uplynulé roky, na značkovanie, by bolo možné spomenúť oveľa viac krásnych zážitkov, na ktoré sa dobre spomína.

Značkovanie turistických chodníkov a všetky náročné práce, ktoré z tejto dobrovoľnej činnosti vyplývajú, nie sú veľmi atraktívne pre všetkých turistov. Dobrý značkár sa musel stať tak trochu fanatikom, aby bol ochotný tvrdo pracovať v náročnom horskom teréne za všelijakého počasia, vo svojom voľnom čase, spolu so svojimi kamarátmi, ktorí vyznávajú rovnakú „značkársku vieru“ a sú kedykoľvek ochotní pomôcť kamarátovi v čomkoľvek.

CURRICULUM VITAE (ŽIVOTOPIS) ZNAČKÁRA

Ani som si vlastne doteraz neuvedomil, že v roku 2003, teda v treťom tisícročí, som „slávil“ 50 aktívnych nepretržitých rokov v značkovaní turistických chodníkov a v rámci našej komisie značenia.

Podľa mojich dlhoročných podkladov som za túto dobu vyznačil s priateľmi a s mojou manželkou Olinkou 1480 km turistických značkovaných chodníkov, zavesil vyše 250 smeroviek a vyhotovil a postavil v teréne 26 smerovníkov. To všetko okrem prác súvisiacich s prepilovaním a čistením porastu (napríklad kosodreviny).

Značkovať som začal pod vedením nášho Kamila Linharta už v roku 1953 ako pomocný značkár. V roku 1955 som už mal 4. triedu - žltý odznak Turista-Značkár. Kvalifikáciu značkára 2. triedy - modrý odznak som obdržal v roku 1957, kedy som absolvoval na Skalke pri Kremnici školenie. V roku 1979 som získal odznak Turista-Značkár 1. triedy - červený odznak.

V roku 2004, teda v 51. roku mojej aktívnej značkárskej činnosti, mi udelil náš ústredný orgán - Slovenské združenie telesnej kultúry v Bratislave, za dlhoročnú prácu pre rozvoj slovenskej turistiky Zlatú medailu SZTK, ktorú mi odovzdal predseda Klubu slovenských turistov Lokomotiva Banská Bystrica, Dušan Kaliský.

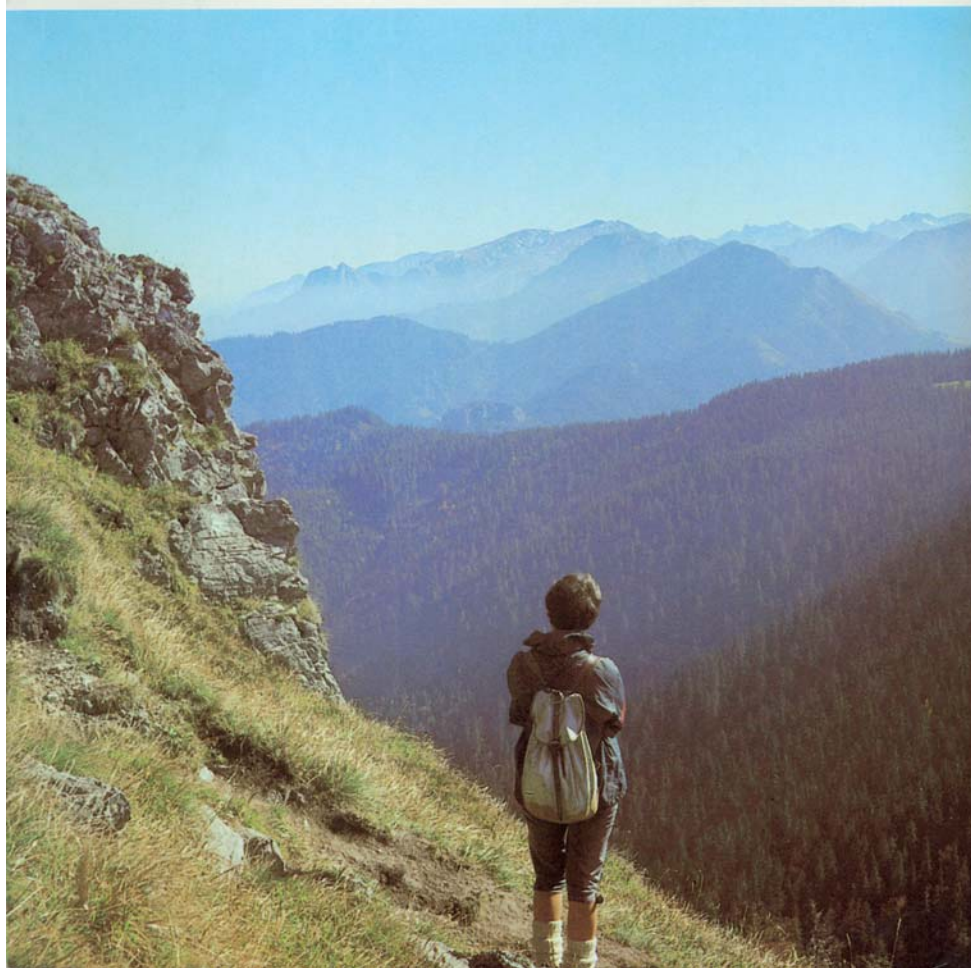
ANDREJ VIGAŠ

krásy slovenska

ROČNÍK LV

6/78

KČS 5,—

*Členka KST Lokomotíva Banská Bystrica O. Kaliská na titulnej strane Krás Slovenska.
Foto: Ing. Vladimír Barta*

SLEZSKÉ BESKYDY • KRÁLOVKA • RUDÁ
STUHA • JESENICKÁ HŘEBENOVKA •
PŘES ŠUMAVU • ŽILINA • BIESZCZADY
• ŘÍČKA ČERNÁ • GERLACH V ZIMĚ •

MĚSÍČNÍK **turista**
1977 **2**
4 Kčs
na cestu

Člen KST Lokomotíva Banská Bystrica K. Líška na titulnej strane časopisu Turista.
Foto: Vladislav Drahoš

Doslov

Pri „prekopávaní sa“ textami tejto pozoruhodnej publikácie, za účelom ich „očistenia“ od prípadných pravopisných či štylistických chýb, mal som vzácnu možnosť preniknúť do jej podstaty. Nahliadnuť do jej zákulisia, do trinástej komnaty stodvadsaťročných dejín turizmu a turistiky v Banskej Bystrici a jej okolí. V meste krásnom, Bohom predurčenom na centrum tohto športu, veď je akoby vzácny kameň vsadený do prsteňa hôr okolo údolia Hrona, na výbežkoch Kremnických a Starohorských vrchov. Už prvé pohľady tunajších detí blúdili k Veľkej Fatre, Nízkym Tatram či Poľane, a ich prvé výlety smerovali na Donovaly, Krížnu, Tále, Chopok, do Tureckej, Krpáčova... Ešte aj pod zemou tu boli poklady, veď banskobystrická meď si našla cestu do sveta. A takmer každá obec v okolí je poznamenaná historickými udalosťami z rokov 1944-1945, keď sa bolo treba vzoprieť proti fašizmu.

ČO VŠETKO ODKRYLA TRINÁSTA KOMNATA BANSKOBYSSTRICKÉHO TURIZMU???

Okrem iného aj viacero pozoruhodných skutočností. Že naši predchodcovia – turisti, riskovali mozole na rukách a stavali. Za ťažkých podmienok, keď čo len trochu mohli, stavali chaty, útulne, prístrešky..., zveľaďovali prírodu a chránili ju, poriadali premnohé preteky a najmä – družne žili, akoby formovaní fenoménom s menom príroda. A čo je krásne, mysleli pritom na ďalšie generácie. Aby niečo mali, mohli športovať, mohli si aj zaspomínať na turistov – budovateľov. Ale aj ďalšie poznatky z komnaty číslo trinásť sú pozoruhodné.

Že vedľa turistu štátneho radcu, vysokého úradníka, priemyselníka či politika, v zhode s ním kráčal robotník, remeselník, študent, človek neobdarený funkciami či peniazmi. A rozumeli si dokonale. Celkom demokraticky si volili svojich zástupcov a každý dával podľa svojich možností. A takto spoločne vytvárali podmienky pre súčasný priemysel a boom cestovného ruchu, aj medzinárodného, veď napríklad nápady s turistickými informačnými kanceláriami v Banskej Bystrici majú dávne korene...

Okolo Urpína a Hrona prešli rôzne udalosti, radostné, no tiež i tragické, najmä dve vojny a všetko, čo s nimi súvisí, menili sa štátne zriadenia, politické či ekonomické smery, funkcie, inštitúcie, poslanci, vlády, ľudia..., ale turistické organizácie zostávali. A že im tí mocnejší zmenili názvy? Daj sa mi svete, veď akože to mohlo uškodiť ľuďom zapáleným pre vec. Pre prírodu a jej krásy, jej zázraky, jej vábenia, jej magickú silu ovládať vnímanie duše a dať im natrvalo podpísať zmluvu o nezrušiteľnej vernosti večne zelenému svetu tam hore, pod raz láskavou, inokedy zasa nahnevanou oblohou.

Pre toto všetko a ešte kadečo iné, turizmus v Banskej Bystrici a jej okolí plnohodnotne žil stodvadsať rokov a stal sa neodmysliteľnou súčasťou života jej obyvateľov. A žije, prosperuje stále, a určite – dal by som za to do stávky všetko čo mám – bude existovať a prevíťať i v budúcnosti. Len keby sme aj my súčasníci, v intenciách našich predkov, viac stavali, budovali, vytvárali... Opäť pre budúce generácie...

LUBOMÍR HOMOLKA

Postskriptum: Vďaka všetkým, čo stodvadsaťročné dejiny tvorili a za všetko, čo nám zanechali. Vďaka všetkým, čo vytvorili túto knižku a hoci len maličkým počínom do nej prispeli. A vďaka všetkým, čo umožnili jej vydanie. Aj napriek súčasnému ekonomickému stavu spoločnosti, ktorý nie je naklonený vydávaniu kníh, pretože ho kvária iné problémy...

Predseda KST Lokomotíva Dušan Kaliský preberá ocenenie Mesta Banská Bystrica z rúk primátora Banskej Bystrice Ing. J. Kráľika - za dlhoročnú prácu v turistike.